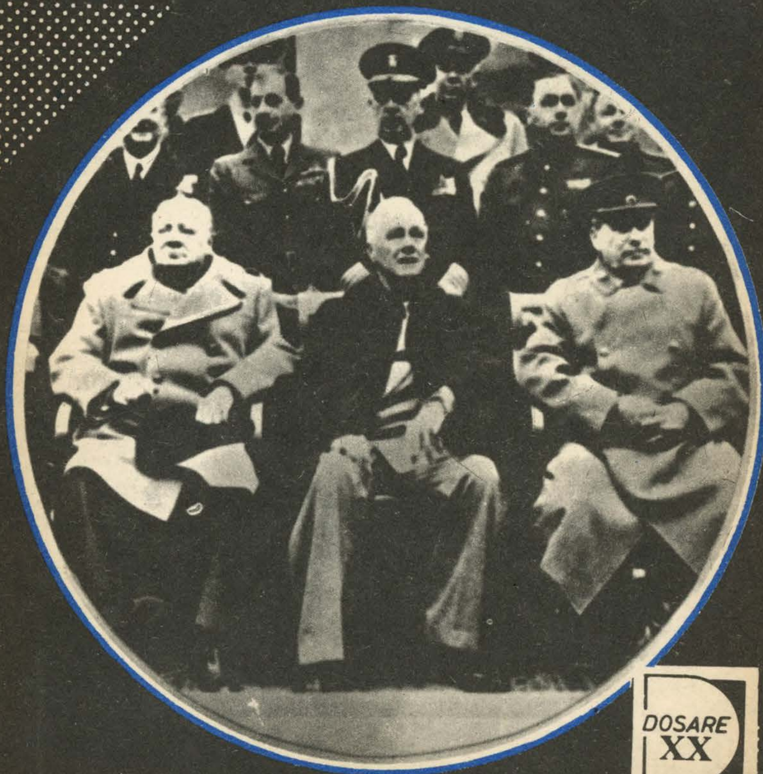
ANDRÉ FONTAINE

ISTORIA RĂZBOIULUI RECE

DOSARE XX

ANDRÉ FONTAINE

ISTORIA RĂZBOIULUI RECE

De la Revoluția din Octombrie la războiul din Coreea 1917—1950

Vol. 2

Ediție îngrijită, traducere și note de
GEORGE G. POTRA și DELIA RĂZDOLESCU

EDITURA MILITARĂ

Coperta : FLORIN CREANGĂ

Ilustrația copertei I : Winston Churchill, Franklin Delano Roosevelt și Josif Vissarionovici Stalin în timpul întîlnirii de la Teheran. 28 noiembrie — 2 decembrie 1943

ISBN 973-32-0305-X
ISBN 973-32-0307-6

DUELUL

În discuția violentă și permanentă care opune Estul și Vestul, America este cel mai tînăr și cel mai puternic reprezentant al Vestului.

KARL MARX

(*Chestiunea Orientului*, 1853)

13.

CUTIA PANDOREI

Între un om înarmat și un om neînarmat nu se poate face nici o comparație.

MACHIAVELLI
(Principele)

Pînă în ultima clipă, Hitler și fidelii săi au dorit să creadă într-o armă-minune care le-ar fi permis să răstoarne brusc situația. Această armă exista în realitate și în mare măsură datorită lor, dar în tabăra adversă. Cercetările savanților germani sînt cele care l-au determinat într-adevăr pe Roosevelt, alertat de către Einstein și, mai apoi, de către dr. Vannevar Bush, președintele Institutului Carnegie, să procedeze la fabricarea bombei atomice chiar în momentul în care Wehrmachtul intra în Paris. Și unde mai pui, cîți cercetători evrei, în afara lui Einstein însuși, vor contribui la succesul acestui proiect după ce au fugit din Reich.

În momentul eliberării orașului Strasbourg, specialiștii americani au ajuns la convingerea, grație documentelor găsite în biroul fizicianului german Weizsäcker, profesor

la Universitate, că naziştii ajunseseră practic la concluzia imposibilităţii de a produce o bombă atomică.

Unii savanţi s-au întrebat dacă, în aceste condiţii, nu ar fi fost mai bine să se oprească producţia bombelor ale căror efecte îngrozitoarre puteau să le prevadă mai bine ca oricine. Militarii nici nu vor voi să audă de aşa ceva. Va avea loc, în cel mai mare secret, o dezbatere dramatică între toţi aceşti intelectuali, care nu se gîndiseră deloc pînă atunci decît la problemele lor tehnice şi care descopereau în mod brusc abisurile politicii şi ale moralei.

Unul dintre cei mai reputaţi dintre ei, germanul James Franck, laureat al Premiului Nobel pentru fizică, care se stabilise dincolo de Atlantic în 1934, a adresat ministrului de război *, Henry Stimson, la 11 iunie 1945 — în numele a şase dintre colegii săi de la Universitatea din Chicago —, un raport magnific în privinţa conştiinţei şi clarviziunii, din care rezulta că monopolul atomic american nu ar putea dura mai mult de cîţiva ani : *Dacă nu se ajunge la un acord internaţional eficace* — scria el — *cursa armelor atomice se va declanşa a doua zi după ce vom fi făcut prima demonstraţie a existenţei armelor atomice*. El releva în continuare că nici o ţară nu ar putea lua în considerare, fără a înfricoşa, ideea unui război nuclear. De aici, el conchidea că *numai lipsa de încredere — şi nu absenţa unei dorinţe de înţelegere — poate să se opună încheierii unui acord capabil să împiedice războiul atomic* şi că, în consecinţă, *realizarea unei astfel de convenţii va depinde, mai presus de orice, de integralitatea intenţiilor celor interesaţi şi de propria lor apartenenţă la un anume grup*. El adăuga însă că *nici un acord pe hîrtie* nu ar putea să înlocuiască existenţa *controalelor reale şi efective*.

* Departamentul Războiului avea să fiinţeze pînă la 18 septembrie 1947, cînd va lua titulatura de Departamentul Apărării. Titularii, în perioada la care ne referim, au fost : Henry L. Stimson (1940—1945) ; Robert P. Patterson (1945—1947) ; Kenneth C. Royall (1947) ; James V. Forrestal (1947—1949) ; Louis A. Johnson (1949—1950) ; George C. Marshall (1950—1951). *(n.tr.)*

Raportul Franck lua, în fine, poziție în legătură cu folosirea eventuală a bombei împotriva Japoniei. Nu numai că el a sfătuit să nu se adopte o decizie atît de nefastă fără o demonstrație prealabilă într-un deșert sau pe o insulă pustie, dar a și preconizat amînarea acestei demonstrații, *dacă se va impune aprecierea că șansele de a ajunge la un control internațional efectiv al armelor atomice sînt evident minime.* [1] Einstein susținea aceeași teză. În ciuda eforturilor repetate ale unuia din semnatarii raportului, fizicianul Leo Szilard, de a ajunge la Truman însuși, aceste sugestii nu vor fi totuși reținute. Un comitet științific, alcătuit din patru din principalii autori ai bombei — Compton, Fermi, Lavrence și Oppenheimer — va răspunde cererilor de consultare ale Administrației, afirmînd că era imposibil să se imagineze o demonstrație tehnică care să permită să se creadă că ar putea antrena capitularea Japoniei. Un alt argument a acționat împotriva propunerii lui Franck și a lui Szilard : Statele Unite dispuneau în total în acel moment de trei bombe atomice. Prima fusese experimentată la Alamogordo la 16 iulie 1945. Cea de-a doua fusese îmbarcată în aceeași zi cu destinația insula Tinian, baza de plecare a raidurilor de bombardament asupra Japoniei. Ea ar fi putut să nu ajungă la destinație, întrucît crucișătorul „Indianopolis" care o transporta va fi scufundat la puțin timp după ce a descărcat-o. Aceasta va fi bomba care va distruge Hiroshima. Cea de-a treia, lansată asupra orașului Nagasaki, va determina capitularea japonezilor care nu știau, evident, că nu mai exista o altă bombă.

Se va discuta mult timp în legătură cu cine a adoptat decizia de a se recurge la arma atomică. De fapt, se pare că n-au existat contradicții între responsabilii politici și cei militari — ba nici chiar cea mai mică ezitare — privind necesitatea folosirii bombei contra Japoniei. *S-a cheltuit atîta bănet pentru a fabrica bomba atomică* — a spus Einstein — *încît s-a dorit să se demonstreze că cele două miliarde de dolari nu s-au dus pe apa sîmbetei.* [2] A

fost o crimă ? În ciuda ororii *fulgerului-tunet*, cum i-au spus japonezii, numărul morților de la Hiroshima (71 400) este inferior celui al victimelor bombardamentelor *clasice* asupra orașului Tokio (83 000 de morți la 9 și 10 martie 1945) și mai ales asupra Dresdei (135 000 la 13 și 14 februarie 1945), în care plachetele cu fosfor ale R.A.F. au provocat cumplite incendii *. Continuarea războiului în Extremul Orient ar fi antrenat moartea a zeci de mii de soldați aliați și a și mai multor japonezi, civili și militari, decît cei ce au pierit la Hiroshima. A rămas în schimb agonia prelungită pe timp de ani, miile de victime ale radioactivității, teama supraviețuitorilor pentru copiii care aveau să li se nască.

Crimă sau nu, a fost fără îndoială o gravă eroare să deschizi cutia Pandorei * fără a fi sigur de posibilitățile de a o reînchide. *Bomba atomică este prea periculoasă pentru a fi încredințată unei lumi fără de principii* [3] — va izbucni Truman chiar la 9 august 1945. Dar cine, mai bine decît el, știa că lumea era lipsită de principii ? Cine mai mult decît el se temea de formidabila putere care se

* Cifrele date de alte surse în legătură cu aceste bombardamente diferă foarte mult. Numeroase dintre ele dau cifre mai mari decît cele indicate de autorul francez, luînd — probabil — în considerare și victimele ulterioare ale „bolii atomice". Astfel, după unele surse, bomba atomică aruncată la Hiroshima, la 6 august 1945, a făcut 92 233 morți și 37 425 răniți (acestora urmîndu-le în anii următori peste 40 000 de noi victime) ; bomba atomică aruncată la 9 august 1945 asupra orașului Nagasaki a făcut încă din primul moment 35 000 de morți și 60 000 de răniți (li se vor adăuga în anii următori alte zeci de mii de victime). Bombardarea Dresdei de către anglo—americani — explicată ca măsură de represalii pentru lansarea de rachete V 1 și V 2 — a fost efectuată în trei valuri succesive la orele 22,15, 1,30 și 3,30, asupra orașului fiind aruncate 650 000 bombe, totalizînd 2 978 tone. După alte surse, folosite inclusiv în istoriografia franceză, numărul victimelor de la Dresda s-ar ridica la 250 000 de morți. *(n.tr.)*

* *Cutia Pandorei* — În mitologia greacă, prima femeie creată de zei. Ajunsă pe pămînt, din curiozitate, a deschis cutia ce i-a fost dată de Zeus, care conținea toate relele sau, după alte versiuni, toate cele bune. Acestea s-au împrăștiat, pe fundul cutiei rămînînd doar Speranța. *(n.tr.)*

edifica — după capitularea Reich-ului și a Japoniei — de la Berlin la Vladivostok ? Cine acceptase în mod deliberat să-și asume în fața opiniei publice mondiale, și în special a popoarelor Asiei — pe care retragerea japoneză le lăsa în plină fierbere naționalistă și pornite împotriva rasei albe —, responsabilitatea de a masacra nenumărați inocenți ?

Este în zadar să te întrebi ce s-ar fi întîmplat dacă Truman i-ar fi ascultat pe Franck și pe Szilard în loc să-i asculte pe Oppenheimer și pe Fermi. Este greu să-ți imaginezi că o invenție atît de formidabilă precum bomba atomică ar fi rămas sub obroc în momentul în care valul sovietic amenința, în anii de după război, să se rostogolească asupra Europei sau în cazul în care rușii ar fi produs-o ei înșiși. Este mai util să încercăm să apreciem transformările pe care lumea le-a suferit după Hiroshima, noul curs pe care bomba atomică * l-a imprimat rivalității puterilor și ideologiilor.

Se poate spune, preluînd exact contrariul celebrei formule a lui Valéry, că 6 august 1945 inaugurează timpul *lumii infinite*. În toate domeniile, frontierele tradiționale ale umanității sînt puse cu brutalitate în discuție. Populația — rata de creștere anuală, de ordinul 1,1% între cele două războaie mondiale, va ajunge curînd la 1,6%. Durata medie de viață — se va dubla în unele regiuni datorită progreselor obținute în domeniul higienei. Distanțele — avioanele traversează Atlanticul într-o zi în timp

* Pentru eforturile intelectuale și material-financiare de punere la punct a bombei atomice, pentru experimentarea și folosirea ei, pentru implicațiile politice și morale, individuale și colective vezi și Leandro Castellani, Luciano Gigante, *6 agosto. Storia della bomba atomica*, Vallechi Editore di Firenze, 1964 (traducere în limba română sub titlul *6 august. Istoria bombei atomice*, Editura Politică, București, 1968). Cf. și Fletcher Knebel, Charles Bailey II, *Hiroshima, Bombe A*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1960. În legătură cu primul bombardament atomic vezi Gordon Thomas, Max Morgan Witts, *Enola Gay*, Stein and Day Publishers, New York, 1977 (traducere în limba română sub titlul *Enola Gay*, Editura Politică, București, 1983). *(n.tr.)*

ce, cu cinci ani în urmă, erau necesare minimum șase zile ; curînd, „Concordul“ va plasa New York-ul la trei ore de Paris, iar rachetele îl vor smulge pe om atracției terestre și-l vor face să pășească pe Lună. Unul după altul, visurile cele mai extravagante ale lui Jules Verne vor deveni realitate *.

Ar mai trebui menționați mulți factori, care fac din 1945 punctul de pornire al unei epoci în care toate cifrele se vor mări cu mai multe zerouri sau în care se va produce o adevărată mutație psihologică și sociologică : dezvoltarea mijloacelor de comunicație — radio, cinema, televiziune, alfabetizarea maselor înapoiate, începutul retragerii din Asia a puterilor coloniale, migrații umane fără precedent din cauza captivității, deportărilor, expulzărilor de minorități, pentru a nu mai vorbi de fluxul și refluxul unor imense armate și al populațiilor care se refugiază la apropierea lor. Nici una din aceste revoluții statistice nu atinge totuși, nici pe departe, importanța decisivă a descoperirii care conferă omului, de pe o zi pe pe alta, cheia unei puteri de distrugere și de creație practic nelimitată. Puterea celor două bombe, de la Hiroshima și Nagasaki **, atinge două treimi din totalul bombelor

* Sovieticii au lansat primul *Sputnik* în octombrie 1957. Primul zbor cosmic a fost efectuat de către Iuri Alexeevici Gagarin (1936—1968), la 12 aprilie 1961, la bordul navei *Vostok 1* ; a efectuat o rotație în jurul Pămîntului (cu durata de 1 oră și 48 minute). Primul zbor cosmic american a fost realizat de către Alan B. Shepard jr. la 15 mai 1961 la bordul navei *Mercury-Redstone 3* (cu durata de 15 minute și 22 secunde). În iulie 1969, *Apollo-Saturn 11* (avînd echipajul format din N. Armstrong, M. Collins, E. Aldrin) efectuează primul zbor spre Lună. La 20 iulie 1969, primii pași pe Lună sînt făcuți de către N. Armstrong și E. Aldrin. Primul zbor al unei navete spațiale a fost efectuat de *Columbia* la 12 aprilie 1981 (cu echipajul format din Robert L. Crippen și John W. Young) ; au urmat zboruri ale navetelor *Challenger*, *Discovery*, *Atlantis* ș.a. *(n.tr.)*

** Puterea bombelor atomice aruncate la Hiroshima („Little Boy“) și Nagasaki („Fat Man“), numite uneori în literatura de specialitate „grenade atomice“, a fost de 13 și, respectiv, 20 kilotone. *(n.tr.)*

aruncate asupra Germraniei pe toată durata celui de-al doilea război mondial. Nu este totuși decît un modest început. Prima bombă cu hidrogen, aceea de la Eniwetok, din 1952, depășește trei megatone, altfel spus, de două sute de ori cît cea de la Hiroshima. În 1965, Uniunea Sovietică a experimentat o bombă de 60 de megatone. În douăzeci de ani, așa cum a remarcat Jules Moch, obiectivul bombardierului a trecut de la punctul geografic la localitate, de la localitate la regiune, de la o provincie la un stat întreg [4]. În același timp, savanții au disciplinat atomul, au inventat submarine capabile să rămînă în stare de submersiune consumînd doar cîteva grame de uraniu, au creat centrale atomo-electrice, au deschis perspectivele unei soluționări a problemei energiei pentru țările lipsite de orice resurse naturale în acest domeniu. Mîine, poate, vor ajunge să domesticească forța eliberată nu numai prin fisiunea atomilor, dar și prin fuziunea lor, reînnoind întru salvarea oamenilor acest miracol solar a cărui sinteză n-au reușit-o pînă în prezent decît pentru anularea lor.

În seara Hiroshimei, în timp ce japonezii își mai puneau încă întrebări cu privire la misterioasa ciupercă ce tocmai distrusese, în cîteva secunde, un oraș de 350 000 de locuitori *, americanii erau singurii care dețineau noua armă. În discursul său de la 9 august 1945, Truman se va exprima orgolios. *Putem să ne spunem* — va declara el — *că ieșim din acest război drept cea mai puternică națiune a lumii, națiunea cea mai puternică, poate, a întregii Istorii.* [5]

Atitudinea sa față de U.R.S.S. se va modifica imediat. Avea nevoie de aceasta pentru a-i veni de hac Japoniei.

---

* Dramatismul zilelor care au urmat celor două bombardamente atomice, și mai ales al nopții de 14 spre 15 august, care a premers hotărîrii de capitulare luate de împăratul Hirohito, este bine surprins în lucrarea *Ziua cea mai lungă a Japoniei*, Editura Politică, București, 1974 (realizată de un grup de cercetători japonezi membri ai Societății japoneze de cercetări asupra războiului din Pacific). *(n.tr.)*

U.R.S.S. va deveni un creditor incomod față de care se vor depune strădanii pentru a-i reduce la maximum pretențiile. Ea dispunea de o asemenea putere militară încît, potrivit consilierilor militari ai lui Roosevelt — care se temeau să vadă Amata roșie rostogolindu-se pînă la Rin —, aceasta urma să domine în mod necesar Europa, ceea ce implica identificarea unei înțelegeri cu ea în măsura posibilului. Dar ce contau acele milioane de combatanți de prim rang din moment ce erai în posesia a cîtorva bombe care ar fi permis să le îngenunchezi guvernul ? Truman nu va fi nici o clipă tentat să urmeze sfaturile celor care îl vor îndemna să utilizeze monopolul atomic american pentru a-i obliga pe ruși să se replieze în cadrul frontierelor lor. Dar acest monopol îi va furniza *umbrela* la adăpostul căreia el va putea practica, fără prea multe riscuri, o politică de rezistență hotărîtă față de înaintarea comunismului dincolo de *cortina de fier*, așa cum se stabilise de-a latul Europei în momentul capitulării Germaniei. Fără bombă, este dificil să-ți imaginezi cum ar fi rezistat țările Europei occidentale contagiunii comuniste, cum s-ar fi putut angaja din punct de vedere formal Statele Unite să le protejeze.

La 15 august 1945, o dată cu sfîrșitul războiului cu Japonia, președintele va cere tuturor autorităților responsabile să ia măsurile necesare pentru a împiedica răspîndirea informațiilor privind bomba atomică. Era o măsură de conservare, în așteptarea momentului în care se va decide între cele trei politici care puteau fi luate în considerare pe atunci : să se renunțe la bombă ; să se ofere U.R.S.S. un acord privind utilizarea acesteia ; să se accepte cursa înarmărilor în domeniul noilor armamente, făcînd tot posibilul pentru a menține avansul Statelor Unite.

Prima formulă, preconizată de către unele mișcări protestante, comporta un mare risc : renunțareea la bombă de către Washington nu garanta că Moscova nu va căuta la rîndul ei să o fabrice. Cercetările sovietice trebuie să fi fost deja relativ avansate la vremea Hiroshimei, întrucît Molotov a fost în măsură să anunțe, în noiembrie

1947, că U.R.S.S. deținea secretul fisiunii. Mulți oameni politici vor crede că el blufa. Dar președintele Truman însuși va face cunoscut lumii, la 23 septembrie 1949, că rușii tocmai experimentaseră o bombă atomică. Trecuse o bună bucată de vreme de cînd avioanele americane și britanice examinau straturile înalte ale atmosferei pentru a identifica eventualele urme de radioactivitate, revelatorii pentru exploziile sovietice.

Președintele și colaboratorii săi aveau în același timp o prea înaltă conștiință a responsabilității lor istorice pentru a nu explora, înainte de a se resemna în fața cursei înarmărilor nucleare, șansele uni acord cu Kremlinul. Acest acord putea el însuși să îmbrace forme foarte diferite ; o dezbatere foarte vie se va angaja în acest sens în sînul guvernului, care-i va consacra la 21 septembrie o ședință decisivă. Stimson, care își păstrase postul de ministru de război în administrația Truman, îi adresase acestuia, cu cîteva zile, înainte, o dată cu demisia sa, un memorandum insistînd asupra necesității de a propune rușilor o *asociere (partnership) pe baza unei cooperări*. El sugera ca în ceea ce îi privește pe cei Trei Mari, aceștia să oprească producția de bombe și să se angajeze să nu le folosească decît de comun acord pe acelea care puteau să existe și care urmau să fie puse sub lacăt. El preconiza, în fine, schimbul de informații privind progresele în utilizarea pașnică a energiei atomice [6].

Majoritatea membrilor guvernului vor susține punctul său de vedere, căruia i se vor opune cu vehemență secretarul de stat pentru finanțe, Fred Vinson, ministrul marinei, Forrestal, și alți cîțiva care aveau să joace un rol important mai tîrziu în cruciada *maccarthystă*. La 3 octombrie, Truman propunea, într-un mesaj adresat Congresului, *să se înceapă mai întîi tratative cu partenerii noștri în această descoperire, Marea Britanie și Canada, după aceea cu alte națiuni, pentru a încerca să ajungem la o înțelegere privind condițiile care vor permite cooperării să înlocuiască rivalitatea în domeniul energiei nucleare*. El cerea, în același timp, crearea unei *Comisii a*

energiei atomice — ai cărei membri îi va numi cu acordul Senatului — și care avea să primească puteri extrem de largi pentru a controla și eventual pentru a-și asuma tot ceea ce avea legătură cu această nouă sursă de energie [7].

Convorbirile cu Attlee și cu primul ministru canadian, Mackenzie King, se vor deschide la 10 noiembrie la Washington. Patru zile mai tîrziu, fără să se fi manifestat divergențe serioase, va fi dată publicității o lungă declarație comună.

Cei Trei se îndoiau că difuzarea de informații tehnice privind aplicațiile practice ale energiei nucleare — înainte de a exista posibilitatea de a pune la punct garanții *efective, reciproce și executorii, acceptabile pentru toate națiunile — ar contribui în mod real la o soluționare constructivă a problemei.* Ei considerau mai curînd că aceasta ar avea un *efect opus.* Se arătau desigur gata *să comunice celorlalți membri ai Națiunilor Unite și pe bază de reciprocitate informații detaliate privind aplicarea practică a energiei atomice în industrie,* dar numai *din momentul în care se va dovedi posibilă găsirea de mijloace de protecție eficace și efective împotriva utilizării sale în scopuri distructive.* Or, ei admiteau în același document că *nici un sistem de garanții nu ar fi în măsură prin el însuși să asigure o protecție eficace contra producerii de arme atomice de către o națiune hotărîtă să comită o agresiune* [8]. Stîngăcie fără îndoială involuntară, dar care arăta în mod clar că posibilitatea de a comunica asemenea informații rușilor era o simplă figură de stil. Este eea ce Henry Wallace *, predecesor la vicepreședenție a lui Harry Truman — căruia îi va deveni secretar de stat pentru comerț — numise *calea amărăciunii* în cursul ședinței din 21 decembrie a guvernului, cînd va fi înfrîntă definitiv linia politicii de generozitate și încredere preconizată de Stimson [9].

---

* *Henry Wallace* (1888—1965) — A fost vicepreședinte al S.U.A. între 1941—1945. *(n.tr.)*

Nimeni nu ar putea afirma că lucrurile ar fi avut o altă evoluție dacă, în 1945, America, în loc să păstreze cu gelozie pentru ea secretele militare germane ale morții și prosperității, le-ar fi transmis Rusiei. Dar este foarte evident că acest refuz de a le împărtăși rușilor aceste secrete nu putea decît să încurajeze, dincolo de *cortina de fier*, pe cei care ideologia îi îndemna deja să creadă în caracterul ireconciliabil al celor două sisteme, capitalist și comunist, și în fatalitatea unei încercări de forță. Contrastul era frapant între patria socialismului — care ieșea din furtună cu 17 milioane de morți *, cu regiuni întregi distruse, cu o producție industrială care scăzuse cu 42% — și Statele Unite, ale căror pierderi nu depășeau 0,2% din populație. În patru ani de război, producția industrială a acestora din urmă și venitul lor național crescuseră mai mult decît dublu. Astfel că numărul familiilor ale căror resurse anuale erau inferioare

* Cifrele date de către diverși autori diferă. *Memorial de la seconde guerre mondiale*, vol. 3, 1967, dă următoarele cifre în legătură cu pierderile de vieți omenești : *francezi :* militari — 250 000 ; civili — 360 000 ; total — 610 000 ; *englezi :* militari — 350 000 ; civili — 60 000 ; total — 410 000 ; *germani :* militari — 4 000 000 ; civili — 3 000 000 ; total — 7 000 000 ; *italieni :* militari — 330 000 ; civili — 85 000 ; total — 415 000 ; *polonezi :* militari — 120 000 ; civili — 5 300 000 ; total 5 420 000 ; *ruși :* militari — 13 600 000 ; civili — 7 500 000 ; total — 21 100 000 ; *alți europeni* (austrieci, belgieni, bulgari, danezi, finlandezi, greci, olandezi, unguri, luxemburghezi, norvegieni, români, cehi, iugoslavi) ; militari — 1 020 000 ; civili — 3 700 000 ; total — 4 720 000 ; *americani :* militari — 250 000 ; civili — zero ; total — 250 000 ; *canadieni :* militari — 42 000 ; civili — zero ; total — 42 000 ; *japonezi :* militari — 1 700 000 ; civili — 360 000 ; total — 2 060 000 ; *chinezi :* militari — 3 500 000 ; civili — 10 000 000 ; total 13 500 000. În total și-au pierdut viața în cel de-al doilea război mondial — 25 162 000 militari și 30 365 000 civili. Total general : 55 527 000 oameni. Pierderile românești între 23 august 1944—12 mai 1945 se ridică la 167 000 de morți, răniți și dispăruți, din cei 540 000 de militari cu care a participat armata română pe toată durata războiului din Vest. Costul războiului a fost evaluat, în 1945, la 1 154 miliarde de dolari, iar acela al distrugerilor pe care le-a antrenat la 230 miliarde de dolari. *(n.tr.)*

cifrei de 2 000 de dolari scăzuse de la 75 la 25%. Ar fi trebuit în mod sigur să se aştepte încă un număr de ani pentru ca ştiinţa utilizărilor paşnice în domeniul energiei atomice să facă progrese suficiente pentru a ajuta de o manieră substanţială la ridicarea economiei ruse. Dar oferta unei cooperări fără gînduri ascunse, deschizînd pentru viitor bogate perspective, ar fi creat un şoc psihologic de natură să înlăture prejudecăţile.

Washingtonul va refuza pînă şi cea mai mică asistenţă tehnică, chiar în momentul în care sfîrşitul războiului confirma încetarea definitivă a legii de împrumut şi de închiriere *. Riscul la care s-ar fi expus comunicînd oficial sovieticilor o parte a secretelor, pe care *spioni-ideologici* precum fizicienii May, Pontecorvo şi Fuchs le transmiseră, de altfel, încă din primăvara anului 1945 şi care trebuiau oricum să devină de domeniul public, ar fi fost el oare mai mare decît cel pe care îl implica refuzul de a veni în ajutorul aliatului care dusese fără îndoială greul războiului ?

Publicînd la 16 august 1945, pentru a justifica importanţa creditelor, raportul Smyth asupra punerii la punct a bombei atomice, autorităţile americane puseseră deja în circulaţie, nu fără imprudenţă, multe informaţii de care ruşii aveau să profite ; acest document enumera astfel procedeele studiate care, la verificare, au apărut prea oneroase sau impracticabile. Savanţii sovietici au putut astfel să economisească o mulţime de timp, de inteligenţă şi de credite, lăsîndu-le deoparte. N-ar fi trebuit oare ca Truman să meargă mai departe şi să propună lumii în ruină un vast program de cooperare pentru utilizarea paşnică a energiei atomice ? Chiar dacă ruşii nu ar fi apucat mîna întinsă sau dacă ar fi căutat să

---

* *Lend-Lease Act* (1941). Preşedintele S.U.A. a fost autorizat să împrumute sau să închirieze arme (material de război) naţiunilor a căror apărare în cel de-al doilea război mondial era considerată vitală pentru S.U.A. Valoarea totală a livrărilor făcute potrivit acestei legi se ridică la peste 50 de miliarde de dolari. Programul a luat sfîrşit în 1945. *(n.tr.)*

procedeze la o deturnare în scopuri militare, opinia publică mondială ar fi fost recunoscătoare Americii pentru acest gest de solidaritate, mult mai conform tradiției istoriei sale generoase decît mantalei de egoism și de teamă în care ea avea să-și învăluiască această putere abia născută și incredibila sa bogăție.

Dacă declarația anglo—americano—canadiană înlătura orice idee de cooperare între cele trei mari puteri — care, cu numai nouă luni mai devreme, la Ialta, afirmaseră *voința lor comună de a menține și de a întări, în condițiile de pace viitoare, unitatea de scop și de acțiune, care făcuse posibilă și sigură pe timp de război victoria Națiunilor Unite* [10] — ea nu închidea totuși ușa unei soluționări negociate în cadrul tinerei Organizații a Națiunilor Unite. Dar componența acesteia, în ciuda locurilor acordate — pentru a face plăcere lui Stalin — Ucrainei și Bielorusiei, asigura în acea epocă Statelor Unite o majoritate automată ; singurul lucru care o putea pune în discuție era dreptul de veto acordat celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Se putea pune pe bună dreptate, sub semnul îndoielii capacitatea Comisiei pe care Truman, Attlee și Mackenzie King propuseseră să fie creată sub auspiciile Națiunilor Unite de a răspunde obiectivelor atribuite de aceștia : *să extindă la nivelul tuturor națiunilor schimbul de informații privind folosirea energiei atomice în scopuri pașnice ; să asigure controlul folosirii în scopuri exclusiv pașnice a energiei nucleare ; să asigure eliminarea controlată a armelor de distrugere în masă* [11]. O atare comisie avea totuși să fie creată la 24 ianuarie 1946 printr-un vot unanim al Adunării Generale a O.N.U. Își va ține prima sa ședință la 14 iunie, în același an, la New York.

Delegatul Statelor Unite, un financiar septuagenar, care fusese consilier intim al lui Wilson și al lui Roosevelt, Bernard Baruch, va prezenta în acest cadru un plan care va ajunge să-i poarte numele. În realitate era o simplă

redactare a concluziilor la care ajunsese un grup de oameni politici şi de savanţi conduşi de subsecretarul de stat Dean Acheson şi de către David Lilienthal, preşedinte al lui Tennessee Valley Authority (T.V.A.) al cărui succes în fruntea acestui organism va justifica în curînd preluarea conducerii Comisiei americane pentru energia atomică.

Inspiraţia planului Baruch era extrem de curajoasă. Pentru prima oară în istorie, un guvern sugera ca stăpînirea unei surse esenţiale de putere industrială şi militară să iasă de sub suveranitatea naţională. Era vorba, în consecinţă, de nimic mai puţin decît de a remite unui organism internaţional *autoritatea pentru dezvoltarea atomică*, proprietatea minelor de uraniu şi de thoriu, conducerea uzinelor de transformare care trebuiau să fie repartizate în mod echitabil pe întreaga suprafaţă a Planetei. Scopul acestei ultime propuneri era de a evita ca o ţară, luînd în stăpînire instalaţiile nucleare aflate pe propriul său teritoriu, să-şi asigure un avantaj strategic decisiv. Un corp internaţional de control urma să vegheze ca nimeni să nu se angajeze în mod clandestin pe calea fabricării bombelor. Planul prevedea, în plus, pedepsirea *imediată, promptă şi sigură* a tuturor infracţiunilor. Odată pus în parctică un sistem eficace de control şi de sancţionare a încălcărilor, care urmau să fie considerate drept *crime internaţionale*, producţia bombelor ar fi fost oprită, iar cele existente ar fi fost încredinţate Autorităţii internaţionale în acelaşi timp cu orice informaţie disponibilă privind metodele de utilizare a energiei atomice. Erau avute în vedere diverse etape tranzitorii înainte de aplicarea integrală a planului, ceea ce presupunea pentru Statele Unite, potrivit înşişi termenilor folosiţi de Bernard Baruch, *o garanţie de securitate*, nu numai împotriva *delincvenţilor atomici*, ci şi împotriva oricui ar utiliza ilegal (sic !) armele bacteorologice, biologice, chimice şi, poate, de ce nu, *contra războiului însuşi* [12].

Din punct de vedere tehnic, proiectul nu părea la acea dată irealizabil : structurile şi metodele avute în vedere

erau în bună măsură inspirate din reuşita înregistrată de Tennessee Valley Authority, demers revoluţionar într-o ţară în care libera iniţiativă este o adevărată dogmă. Într-adevăr, ea asociase în timp de război puterea publică cu iniţiativa privată ; întrucît se aprecia, pe de altă parte — absolut nefondat —, că uraniul şi thoriul sînt metale extrem de rare, nu părea deosebit de dificil să se inventarieze şi să se supravegheze zăcămintele şi stocurile.

Din punct de vedere politic, nimeni nu subaprecia obstacolele. Dar protagoniştii planului Baruch, printre care mulţi savanţi cosmopoliţi, care dobîndiseră conştiinţă politică o dată cu apariţia monstrului atomic, erau absolut convinşi că acesta făcea pe deplin anacronice rivalităţile tradiţionale între state şi ideologii nelăsînd umanităţii altă alegere decît a se uni sau a pieri.

Einstein, în ceea ce îl priveşte, afirma fără înconjur că nu exista o altă soluţie decît un guvern mondial. Ideile sale, care s-au bucurat de un mare ecou în cercurile ştiinţifice şi intelectuale, vor avea însă un răsunet mai mic în rîndurile marelui public. Va trebui ca un actoraş american, Garry Davis, să-şi rupă paşaportul şi să se proclame *cetăţean al lumii* pentru ca o parte a opiniei publice, mai ales în Anglia, Germania, Franţa şi Japonia, să descopere *mondialismul*.*.

Raportul Acheson-Lilienthal, pe care se baza planul Baruch, fusese publicat încă din luna martie ; ruşii avuseseră deci la dispoziţie mai multe luni pentru a-l studia şi a-şi defini poziţia. Aceasta nici n-ar fi putut să fie

---

* *Mondialismul* — Concepţie politică cosmopolită care preconizează realizarea integrării politice a tuturor ţărilor şi popoarelor lumii într-o comunitate umană unică (federaţia popoarelor), dreptul internaţional urmînd să fie înlocuit, în acest caz, cu dreptul mondial, în egală măsură obligatoriu pentru toţi oamenii, pentru toate instituţiile, pentru toate organizaţiile internaţionale, guvernamentale şi neguvernamentale, pentru toate statele. Mondialismul este profesat, în particular, în cadrul „Mişcării pentru un Guvern Federal Mondial" (fondată în 1947). *(n.tr.)*

mai negativă. Ea va lua forma unui proiect de tratat, depus de Andrei Gromîko, la 19 august 1946, vizînd interzicerea folosirii energiei atomice în scopuri militare și distrugerea bombelor existente. Incălcările urmau să fie pedepsite de fiecare stat... pe propriul său teritoriu, conform unei legislații adecvate, adoptate în decurs de șase luni de la intrarea în vigoare a tratatului [13]. Era prea de tot să le ceri americanilor — chiar să-i și inviți — să renunțe la bombele lor, fără a le da, în schimb, cel mai mic drept de inspecție pe teritoriul sovietic.

Îi vor trebui încă doi ani Comisiei pentru energie atomică a O.N.U. ca să constate oficial eșecul misiunii sale. Dar a doua zi după demersul lui Gromîko, acesta era evident. Pentru ca lucrurile să fi avut o altă evoluție, ar fi trebuit ca U.R.S.S. să fie foarte diferită de ceea ce era în realitate. Ca ea să accepte să delege o parte a suveranității sale — și nu cea mai mică — unui organism supranațional, indiscutabil dominat la acea epocă de către puterile capitaliste. Ca ea să deschidă teritoriul său unor echipe de controlori străini, autorizați să-și vîre practic nasul pretutindeni. Puține state totalitare, mai ales atunci cînd se simțeau expuse ostilității restului lumii, ar fi fost dispuse să lase astfel să circule pe teritoriul lor profesioniști curioși.

La numai cîteva zile după respingerea planului Baruch, Truman semna legea Mac Mahon, în vigoare și astăzi, care încredințează unei comisii civile controlul energiei atomice pe teritoriul Statelor Unite. Pînă în ultima clipă, armata — sprijinită de către senatorul Vandenberg și de largi cercuri ale opiniei publice — a încercat să obțină pentru ea însăși acest privilegiu. Majoritatea savanților au militat, din contră, pentru a asigura prevalența puterii civile, gîndind că era singurul mijloc de a da cercetărilor o orientare prioritar pașnică. Succesul lor avea, cu toate acestea, să piardă o parte din semnificație, datorită momentului în care a intervenit. Într-o perioadă de tensiune crescîndă între Est și Vest, considerentele strategice aveau în mod fatal să se impună

în politica nucleară a Statelor Unite, oricare ar fi fost natura organismului însărcinat să o definească și să o dirijeze.

Legea Mac Mahon dădea Comisiei pentru energia atomică, pe plan național, responsabilități de conducere și de proprietate comparabile celor pe care planul Baruch le încredința, pe plan mondial, autorității internaționale, a cărei creare o prevedea.

În plus, ea stabilea un secret riguros în jurul procedeelor de fabricare a bombelor. Pentru dezvăluirea acestor procedee unei puteri străine se prevedea, chiar în timp de pace, pedeapsa cu moartea. În virtutea acestei legislații, în 1953 au fost trimiși pe scaunul electric un mic inginer comunist din New York, Julius Rosenberg, și soția sa, Ethel, acuzați de către fratele acesteia, David Greenglass, de a fi livrat informații în domeniul energiei atomice U.R.S.S., pe vremea cînd aceasta era aliata Americii. Drept recompensă pentru mărturia sa, Greenglass — a cărui trădare a fost dovedită — și-a văzut salvată viața. În cazul în care ar fi recunoscut, soții Rosenberg ar fi rămas în viață. Au preferat să moară, clamîndu-și nevinovăția, victime ale războiului rece, pentru același motiv ca și morții din Coreea și cei de la Budapesta. Procurorul avea să spună, cu ocazia procesului lor, care n-a putut stabili de o manieră sigură vinovăția acestora, că era vorba de un *sub-produs necesar al erei atomice...* [14].

Prima putere care avea să resimtă efectele secretului american va fi Marea Britanie. Pe toată durata războiului, ea participase, la fel ca și Canada, la cercetările atomice americane. În cartea pe care a consacrat-o punerii la punct a bombei, proces a cărui conducere i-a revenit, generalul american Groves scria că *fără interesul activ și continuu al britanicilor nu ar fi existat, probabil, o bombă atomică care să poată fi aruncată asupra Hiroshimei* [15].

Cu ocazia vizitei lor la Washington, în noiembrie 1945, Attlee și Mackenzie King semnaseră cu Truman un

scurt memorandum, exprimîndu-și intenția de a continua *o strînsă și deplină cooperare* în domeniul energiei nucleare și de a menține organismele mixte existente, cu riscul de a modifica forma[16]. Legea Mac Mahon punea capăt cu brutalitate acestei colaborări pe bază de încredere. În van și-a multiplicat Attlee demersurile — înainte de adoptarea acesteia — pentru a obține acea organizare care să permită țării sale să se doteze cu o industrie nucleară și cu armament nuclear ; Casa Albă nu s-a lăsat înduplecată.

Un tînăr fizician britanic, Allan Nun May, tocmai fusese arestat ca urmare a dezvăluirilor făcute de către un secretar al ambasadei sovietice la Ottawa, Guzenko, trecut în tabăra occidentalilor. A recunoscut cu ușurință că le furnizase rușilor detalii foarte importante privind fabricarea bombei, de care luase cunoștință pe cînd lucrase la Los Alamos cu echipa lui Oppenheimer. Fără ca să-i treacă cuiva prin gînd să-i bănuiască, la vremea aceea, pe niște savanți celebri precum Fuchs și Pontecorvo, se va afla de îndată că May avea complici. Destul pentru ca americanii să refuze să mai împartă pe viitor secretele lor cu Londra. Se va dovedi că atitudinea lor era îndreptățită, cînd vor afla mult mai tîrziu că anumiți conducători britanici cunoșteau apartenența lui Fuchs la partidul comunist și neglijaseră să-i informeze în acest sens.

Nici un moment englezii nu se vor gîndi că țara lor s-ar putea lipsi de un armament atomic propriu și că se vor bizui, în viitor, în totalitate, pe Statele Unite. Rănit în amorul propriu, de atitudinea unei țări pe care Regatul Unit o ajutase din plin să-și procure bomba, guvernul laburist își va asigura, printr-o lege din noiembrie 1946, puteri depline în materie de energie nucleară. Șase ani mai tîrziu, prima bombă atomică engleză era experimentată cu succes la Montebello, în Australia.

Această voință de a asigura cu orice preț supraviețuirea națională se explică înainte de toate, evident, prin

amintirea verii anului 1940, cînd Marea Britanie s-a găsit absolut singură în fața lui Hitler. Aceeași amintire explică faptul că, în ciuda decepțiilor sale în domeniul colaborării nucleare, ea se va decide să facă bloc, în orice împrejurare, cu Statele Unite. În ajunul debarcării în Normandia, Churchill îl avertizase pe de Gaulle. în cuvinte citate adesea: *Trebuie să știți că, de fiecare dată cînd va trebui să alegem între Europa și Marea cea mare, vom alege Marea cea mare*[17]. În timp ce de Gaulle însuși și primii conducători ai celei de a IV-a Republici își vor manifesta la vremea respectivă voința de a asigura în mod prioritar independența Franței în raport cu toți aliații săi, din Est și din Vest, Attlee își va dovedi hotărîrea de a menține în orice împrejurare relații strînse cu Washingtonul. Dar, printr-un curios paradox, rolurile s-au inversat. Jucător de pocher, un bătăios, Truman — care îi va scrie la 5 ianuarie 1946 secretarului de stat James Byrnes pentru a-i spune că *i-am răsfățat destul pe sovietici*[18] — a succedat lui Roosevelt, totdeauna grijuliu să-l liniștească pe un Stalin pentru care încerca o stranie atracție.

La Londra, conciliantul Attlee a luat locul unui înveterat adversar al comunismului*. Va reveni totuși lui Churchill — nu desigur, orice s-ar fi spus, lovitura de începere a războiului rece — constatarea pentru istorie, în limbajul său de vizionar romantic, a gravei deteriorări a relațiilor între învingătorii Reich-ului.

Totul îl obosea. Pentru temperamentul său clocotitor pacea era deja certitudinea plictiselii. Concedierea pe care alegătorii britanici i-o aduseseră la cunoștință în plină conferință de la Potsdam îi adăugase o imensă amărăciune. *Poate că tot răul este spre bine* i-a spus lady Churchill aflînd vestea la micul dejun. *Pentru moment binele ăsta nu prea se vede*[19], i-a replicat primul

* La 26 iulie 1945 s-a format un guvern laburist condus de Clement Richard Attlee, care rămîne în funcție pînă la 26 octombrie 1951. Winston Churchill revine la putere, ocupînd postul de prim-ministru, între 27 octombrie 1951 — 5 aprilie 1955. *(n.tr.)*

ministru, care se identificase într-atît cu Anglia încît își luase chipul lui John Bull* Ce putea să facă el în acest mediocru paradis laburist ? Cum să se mulțumească el cu rolul de lider al opoziției, avînd de-a face cu un om onorabil și competent desigur, dar atît de șters, despre care avea să spună într-o zi de răutăți : *Un taxi gol se oprește în Downing Street. Din el coboară un bărbat : e Attlee !* [20]

Vegetase timp de șase luni între furie și descurajare, respingînd toate sugestiile, refuzînd să fie plimbat de-a lungul și de-a latul lumii ca personajul de muzeu care devenise involuntar. Odată venită iarna, medicul și prietenul său de totdeauna, lordul Moran, va reuși să-l convingă să-și facă un concediu adevărat într-o zonă caldă. Un canadian bogat i-a oferit ospitalitate în vila sa din Florida. Va accepta invitația ; în aceeași zi, un comunicat al Casei Albe anunța că el va profita de această călătorie pentru a pronunța la Westminster College de la Fulton, în Missouri, unde președintele Truman își făcuse studiile, un amplu discurs asupra relațiilor internaționale.

Va rămîne la Miami două săptămîni. De aici se va duce în Cuba, care îi era de două ori dragă : acolo primise botezul focului, în 1895 ** — de partea spaniolă —, și de acolo își primea, în ambalaje speciale, marcate cu numele său, legendarele sale trabuce : „Romeo și Julieta" bineînțeles. Eroul shakespearean — după cum se și dorea — nici nu putea fuma altceva.

Primirea care i s-a făcut la Havana îi va arăta că prestigiul său internațional nu suferise din cauza eșecu-

* *John Bull* — Personaj creat de către J. Arbuthnot pentru a indica poporul englez în pamfletele satirice *(Povestea lui John Bull,* 1712). Popularizat de către ziarul umoristic „The Punch", el va deveni personificarea poporului englez. *(n.tr.)*

** La 24 februarie 1895 începe războiul antispaniol de eliberare din Cuba (1895—1898). Churchill s-a aflat aici în calitate de corespondent de război. *(n.tr.)*

lui său electoral. Fidel Castro nu era la acea dată decît un puşti.

Fulton îi va rezerva, la 5 martie, o primire şi mai entuziastă. Acest orăşel, care îşi trage numele de la cel mai ilustru fiu al său, inventatorul navei cu aburi, nu are mai mult de zece mii de locuitori. Aveau să fie de patru ori mai mulţi în acea zi, veniţi în campusul universitar din toate colţurile ţării ca să asculte discursul retransmis din amfiteatru prin nenumărate difuzoare.

De la primele cuvinte se va şti că Churchill nu se va mulţumi cu banalităţi... *Se iveşte acum o ocazie clară şi minunată pentru cele două ţări ale noastre* — va exclama el. *A o respinge sau a nu profita de ea ne-ar face să ne expunem, timp îndelungat, reproşurilor posterităţii... Epoca de piatră ar putea să revină pe aripile strălucitoare ale ştiinţei... Luaţi seama, v-o spun : timpul s-ar putea să fie scurt...*

De la Stettin la Triest, a continuat el, *o cortină de fier a căzut asupra continentului.* A prezentat în continuare regimurile pe care U.R.S.S. le impusese cu forţa în spatele acestei cortine şi tentativele ei de a-şi extinde legea dincolo de aceasta. *Din ceea ce am văzut la prietenii noştri ruşi în timpul războiului* — a mai spus el — *sînt convins că nu există nimic care să fie atît de admirat de către ei ca forţa şi că nimic nu respectă mai puţin decît slăbiciunea militară ;* concluzia : *ar trebui ca popoarele de limbă engleză să se unească de urgenţă pentru a înlătura orice ambiţie sau aventură*[21].

Guvernul britanic va grăbi să precizeze că nu dăduse nici un mandat fostului prim-ministru să se exprime în modul acesta. Departamentul de Stat american va face la fel. Dar preşedintele Truman se deranjase personal pentru a-l asculta pe Churchill. Cu trei săptămîni în urmă îl primise pentru o lungă convorbire la Casa Albă. Întreaga presă americană avea să afirme că reflectaseră împreună asupra conţinutului discursului.

Stalin nu se va lăsa stînjenit de subtilități de protocol. Un interviu acordat ziarului „Pravda" * îi oferă ocazia, opt zile mai tîrziu, să răspundă pe același ton celui care, înainte de a fi fost aliatul său contra lui Hitler, militase, în 1918—1919, pentru intervenția în Rusia și pentru înțelegerea cu Germania împotriva comunismului care se năștea.

Nu știu — a spus el, după ce l-a acuzat, într-o ciudată ordine descrescătoare, de *calomnie, lipsă de curtoazie și de tact* — dacă el și prietenii lui *vor mai reuși să organizeze după cel de-al doilea război mondial o nouă campanie armată contra Europei răsăritene; dar, dacă vor face așa ceva — ceea ce este puțin probabil, întrucît milioane de oameni veghează asupra păcii — se poate afirma cu încredere că vor fi zdrobiți exact cum s-a întîmplat în urmă cu 26 de ani*[22].

Pînă la moartea lui Stalin, șapte ani mai tîrziu, tonul polemicii nu va înceta să crească, cortina de fier să se îngroașe, incidentele și dramele să se înmulțească. Lumea va trece în mai multe rînduri la un pas de război. Încă din primăvara anului 1946, criza Iranului va furniza un prim exemplu al acestor înfruntări „pe marginea prăpastiei" — în engleză *brinkmanship* — care vor puncta de atunci încolo marile capitole ale războiului rece și pe care Truman, atîta timp cît va dispune de monopolul atomic, îl va conduce cu un extraordinar sînge rece.

Bibliografie și note

1. Textul integral al apelului în Robert JUNGK, *Plus claire que mille soleils*, Paris, Arthaud, 1958, p. 301 și urm.

2. Antonina VALLENTIN, *Le drame d'Albert Einstein*, Paris, Plon, 1954, p. 252.

3. „Le Monde" din 11 august 1945.

---

* „Pravda" — Cotidian, organ de presă al C.C. al P.C.U.S., editat la Moscova. Înființat la 5 mai 1912 de către V.I. Lenin. Pînă în martie 1918, sediul redacției a fost la Petrograd. *(n.tr.)*

4. Jules MOCH, *En retard d'une paix*, Paris, Robert Laffont, 1958, p. 14.
5. „Le Monde“ din 11 august 1945.
6. Textul memorandumului în STIMSON et Mc George BUNDY, *Faut-il recommencer la guerre ?*, Paris, L'Elan, p. 437.
7. TRUMAN, *op. cit.*, tom I, vol. 2, p. 250.
8. *Ibid.*, p. 261—263.
9. *Ibid.*, p. 243.
10. STETTINIUS, *op. cit.*, p. 310.
11. TRUMAN, *op. cit.*, tom I, vol. 2, p. 263.
12. FLEMING, *op. cit.*, p. 372.
13. *Keesing's* 8685 A.
14. Claude JULIEN, în *Le Chant interrompu*, Paris, Gallimard, 1955, p. 22.
15. Leslie GROVES, *Now it Can Be Told*, London, Deutsch, 1963.
16. TRUMAN, *op. cit.*, tom I, vol. 2, p. 263.
17. DE GAULLE, *op. cit.*, tom II, p. 224.
18. TRUMAN, *op. cit.*, tom I, vol. 2, u. 274.
18. TRUMAN, *op. cit.*, tom I, vol. 2, p. 274
20. CHASTENET, *op. cit.*, p. 195.
21. *Keesing's* 7770 A.
22. *Ibid.*, 7793 A.

14.
BARAJ LA SUD

Politica rusă reprezintă o încercare permanentă de a impune guvernelor apatice și slabe ; în fața unei rezistențe energice, ea cedează însă, așteptînd ocazia de a acționa din nou.

PALMERSTON
(*Scrisoare către Clarendon*, mai 1853)

Înaintarea Armatei roșii în Europa răsăriteană, ca reacție la agresiunea hitleristă, satisfăcea la Vest unul din obiectivele tradiționale ale diplomației ruse : crearea unei zone militare de protecție. Ea adăuga acesteia un alt avantaj, și anume acela de a interpune un zid de nepătruns între populația sovietică — condamnată pentru încă mult timp, după patru ani de devastări, la condiții de viață mizerabile — și tentațiile bunăstării și libertății capitaliste. Dar frontiera de sud a U.R.S.S. rămînea descoperită. Dat fiind petrolul din Caucaz, zona era un adevărat călcîi al lui Ahile pentru U.R.S.S. *Be-*

ria și alții mi-au spus că sabotori și chiar un om cu o cutie de chibrituri ar putea să ne cauzeze acolo serioase pagube [1], va declara Stalin ambasadorului american Bedell Smith, cu ocazia sosirii acestuia la Moscova, în aprilie 1946. La un om atît de neîncrezător, obsedat de ideea că într-o zi *imperialiștii* vor căuta să-l răstoarne de la putere, cuvintele erau în mod sigur sincere. El avea totuși și alte ambiții : accesul la Mediterana, pe care Parisul și Londra i-l promiseseră cîndva lui Nicolae al II-lea, ca preț al intrării sale în război, și pe care Molotov îl ceruse în zadar lui Hitler, la Berlin, în 1940 ; drumul spre Indii, obiectiv mai vechi al poftelor nemăsurate ale țarilor ; petrolul din nordul Iranului, atît de necesar unei țări a cărei producție anuală de țiței, în momentul capitulării Reich-ului, căzuse la 5 milioane de tone și care greșise luînd în serios nenumăratele declarații ale Aliaților, făcute de-a lungul războiului, în legătură cu necesitatea unei repartizări echitabile a materiilor prime ; Africa de Nord, chiar, unde căuta să pună piciorul, solicitînd un mandat asupra Tripolitaniei *, în momentul împărțirii moștenirii Italiei fasciste.

În cele din urmă, el nu va obține nimic. Condițiile în care Kremlinul tocmai își impusese legea sa în Polonia și în Balcani au creat occidentalilor o stare de spirit despre care nu s-ar putea spune că-i predispunea la o primire receptivă a unor asemenea revendicări. Pentru a obține satisfacție, Stalin nu putea deci conta decît pe șiretenie sau pe forță. Or, monopolul atomic american limita ** extrem de mult libertatea sa de acțiune, impu-

* *Tripolitania* — Veche provincie a nord-estului Libiei. Orașul principal, Tripoli, port la Marea Mediterană. Reunită pînă în 1919 și din 1934 la Cirenaica, pentru a forma Libia italiană, ea va constitui între timp o colonie separată. Teatrul a numeroase lupte între trupele britanice și italo—germane (1941—1943). *(n.tr.)*

** *Monopolul atomic american :* 1945 — prima folosire a bombei atomice (Hiroshima, Nagasaki) ; 1949 — prima bombă atomică sovietică ; 1952 — prima bombă atomică britanică și prima bombă cu hidrogen americană ; 1953 — prima bombă cu

nîndu-i să se replieze imediat ce avea să întîlnească o rezistență cît de cît mai hotărîtă. De altfel, el învățase de la Lenin că acela care nu știe decît să avanseze, care n-a învățat să dea înapoi în anumite condiții dificile, acela nu va sfîrși războiul în mod victorios [2].

Afacerea Azerbaidjanului urma să ofere o primă ilustrare a regulii. Din 1810, această provincie cu nume barbar, bogată în petrol, populată de alogeni vorbind un grai înrudit cu turca, era împărțită între Persia și Rusia. Aceasta din urmă nu încetase să-și extindă influența, de-a lungul întregului secol al XIX-lea, de o parte și de alta a Mării Caspice. Preocupată să protejeze Indiile, Anglia s-a străduit cît a putut de mult să oprească această expansiune. Cu atît mai mult cu cît, în 1901, *Anglo-Persian Oil Company* începea să pună bazele formidabilului său imperiu. Dar, în 1907, necesitatea de a face front comun împotriva Germaniei a determinat Londra să încheie cu Sankt Petersburg un acord care împărțea țara în zone de influență. Rusia s-a grăbit să transforme într-un adevărat protectorat ceea ce îi revenise din acesta.

A doua zi după revoluția din Octombrie, Sovietele vor denunța tratatul din 1907 ca fiind contrar principiului liberei determinări a popoarelor *. Provinciile din Transcaucazia **, încurajate de Londra, își vor proclama independența. În 1920, totuși, menșevicii vor fi răsturnați de către bolșevici, în Azerbaidjan, iar soldații roșii vor intra pe teritoriul persan pentru a alunga ultimele rămășițe ale armatelor albe ; o efemeră republică comunistă va fi proclamată pe malurile Caspicii.

---

hidrogen sovietică ; 1957 — prima bombă cu hidrogen britanică ; 1960 — prima bombă atomică franceză ; 1964 — prima bombă atomică chineză ; 1967 — prima bombă cu hidrogen chineză ; 1968 — prima bombă cu hidrogen franceză. *(n.tr.)*

* La 2/15 noiembrie 1917 Guvernul sovietic adoptă „Declarația drepturilor popoarelor din Rusia", proclamînd dreptul popoarelor la autodeterminare pînă la despărțire. *(n.tr.)*

** *Transcaucazia* — Partea de sud a Caucazului. *(n.tr.)*

Propaganda Kremlinului se va dezlănțui contra conducătorilor de la Teheran, vinovați, după ea, de a fi aservit complet țara lor imperialismului britanic, printr-un tratat semnat în 1919. Ea s-a făcut auzită. Cîteva luni mai tîrziu, parlamentul persan — *Majilisul* — refuza să ratifice tratatul. Conducătorul brigăzii de cazaci, Reza Khan, un Atatürk al Iranului, se va îndrepta spre capitală și va pune mîna pe putere. Asemenea omologului său turc, el va încheia un pact de prietenie cu Uniunea Sovietică, care va renunța la orice privilegiu pe pămînt persan, dar va obține recunoașterea dreptului de a interveni în cazul în care o putere străină ar voi să utilizeze acest teritoriu drept o bază de operațiuni împotriva ei.

Devenit șah, Reza *, fondatorul unei dinastii, va reda ** imperiului vechiul său nume de Iran, pentru a exalta tradiția bimilenară a patriei lui Cirus ***, încercînd în van să se debaraseze de dominația invadatoare a lui *Anglo-Persian*, rebotezată *Anglo-Iranian Oil Company*. Să fie oare eșecul acestei încercări cauza care l-a împins să flirteze cu Berlinul ? În mod evident, el nu știa că țara sa figura în zona de influență pe care Hitler avea în vedere să o cedeze lui Stalin, în cazul în care s-ar fi înțeles cu acesta în legătură cu împărțirea lumii.

Prezența în Iran, în vara anului 1941, a numeroși agenți naziști **** îi va furniza în orișice caz lui Stalin și lui Churchill — care întrevedea în această țară o cale de acces ideal pentru livrările britanice către U.R.S.S. — un excelent pretext de a interveni. Întrucît șahul a re-

* Mohammad Reza Khan este întemeietorul dinastiei Pahlavi ; a domnit între anii 1925 și 1941. *(n.tr.)*

** Persia adoptă în1935 denumirea de Iran. *(n.tr.)*

*** Cirus al II-lea (cel Mare), rege persan (559—529 î.C.) din dinastia Ahemenizilor. Este considerat fondatorul imperiului persan. A cucerit Media (550 î.C.), Lidia (547 î.C.) și Babilonul (539 î.C.) *(n.tr.)*

**** Vezi Laslo Havas, *Assasinat au sommet. Téhéran 1943*, Arthaud, Paris, 1968. *(n.tr.)*

fuzat să se descotorosească de aceştia, aşa cum i-o ceruseră, trupele engleze şi ruseşti vor invada imperiul. La 17 septembrie, Teheranul era ocupat şi Reza avea să abdice în favoarea fiului său Mohammed, viitorul soţ al lui Soraya şi apoi al lui Farah Diba. În ianuarie, anul următor, s-a încheiat un tratat între Iran şi cele două puteri, care se angajau să-şi retragă trupele în următoarele 6 luni de după încheierea războiului. Acest angajament a fost reînnoit în 1943 de către cei Trei Mari reuniţi chiar la Teheran.

Încă din această perioadă, totuşi, sovieticii îşi vor manifesta clar intenţia de a se stabili durabil în Persia. Urmînd vechiul lor obicei, ei au pus două cartuşe pe ţeavă. Pe de o parte, îşi vor pune oamenii lor în fruntea partidului Tudeh, care regrupa tot felul de elemente ostile suveranului detronat, inclusiv rudele Kajarilor pe care acesta îi înlăturase. Pe de altă parte, ei vor încuraja mişcările separatiste, pe kurzi şi pe azeri, cu gîndul fie de a anexa U.R.S.S.-ului provinciile din Nord, fie de a slăbi puterea centrală de la Teheran suficient de mult pentru a o plasa la discreţia partidului Tudeh.

În septembrie 1944, un acord între Anglo-Iranian şi Standard Oil, privind prospectarea în comun a noilor zone, va determina Kremlinul să facă un pas înainte. Acesta va cere în mod oficial crearea unei societăţi mixte sovieto-persane, pentru explorarea şi exploatarea eventuală a zăcămintelor petrolifere din regiunea nordică a ţării. O asemenea propunere nu putea, în mod evident, decît să alarmeze companiile petroliere occidentale. Londra nu va avea prea multă bătaie de cap pentru a-i convinge pe conducătorii de la Teheran să refuze această propunere. Aceştia din urmă îi ştiau prea bine pe ruşi ca să nu îşi dea seama că o acceptare antrena acapararea completă de către sovietici a regiunii zăcămintelor petrolifere. Astfel, parlamentul va adopta, la 3 decembrie, cu cvasiunanimitate de voturi, o lege interzicînd orice concesionare către o ţară străină, atîta timp

cît va dura ocupația, fără acordul său prealabil. Autorul acestui text era doctorul Mosaddiq *, care își va cîștiga celebritatea, cîțiva ani mai tîrziu, ca șef al guvernului care va naționaliza zăcămintele de la Abadan **.

Stalin va lua în nume de rău acest lucru, denunțînd intrigile engleze. La Ialta, el va respinge ca neavenită o sugestie a lui Eden vizînd reafirmarea bunelor intenții ale celor Trei Mari față de Iran. La Potsdam, atunci cînd persanii vor cere imediat după capitularea Reich-ului evacuarea teritoriului național, Stalin nu va consimți la așa ceva decît în ceea ce privește capitala, expediind restul problemei miniștrilor afacerilor străine. Aceștia vor conveni, cu ocazia reuniunii lor de la Londra, din septembrie 1945, că toate trupele străine vor fi evacuate cel mai tîrziu pînă la 2 martie 1946, deși ne putem întreba dacă Molotov avea cea mai mică intenție de a onora acest angajament. O lună mai devreme, în Azerbaidjanul iranian a fost într-adevăr creat un partid autonomist, a cărui etichetă, *democrat*, nu reușea să ascundă legăturile sale comuniste; organizația Tudeh din această provincie va fuziona curînd cu partidul nou creat. Agitația se va amplifica în rîndul triburilor kurde al căror șef, Moullah Barzani, lupta de 30 de ani pentru recunoașterea drepturilor conaționalilor săi, o populație indo-europeană islamizată, desfășurată pe un teritoriu cuprinzînd părți din Irak, Turcia și Siria, acoperind, oricît ar părea de curios, partea cea mai importantă a zăcămintelor de țiței din Mesopotamia *. În noiembrie, la

* *Mohammad Mosaddiq* (1880—1967) — A deținut postul de prim-ministru 29 aprilie 1951 — 16 iulie 1952, 22 iulie 1952 — 19 august 1953. *(n.tr.)*

** *Abadan* — Port în Iran, aproape de vărsarea lui Shatt al-Arab în Golful Persic. Cunoscut pentru instalațiile sale de rafinare a petrolului. *(n.tr.)*

* *Mesopotamia* — Regiune din Asia, între Tigru și Eufrat. După perioada sumeriană (3 500—2 000 î.C.), amoriții (2 000 î.C. — sec. XVI) vor fonda mai multe dinastii, în special la Babilon și la Assur, orașe care își vor disputa hegemonia sub asirieni

Tabriz, capitala Azerbaidjanului, va izbucni o revoltă. Pichewari, şeful partidului *democrat*, fost ministru al Republicii Sovietice Caspice din 1920, proclama o republică autonomă, ale cărei posturi cheie erau atribuite comuniştilor.

Unui număr de 1200 de soldaţi iranieni, trimişi de guvernul central să restabilească ordinea, trupele ruse le vor interzice dreptul de trecere. Primul ministru, Hakimi * îi va sesiza pe cei Trei Mari în legătură cu această problemă şi va cere să se ducă la Moscova, unde miniştrii afacerilor străine urmau să ţină în decembrie una din reuniunile lor periodice. Kremlinul nedînd nici o urmare demersului său şi respingînd, deopotrivă, o propunere de anchetă tripartită formulată — din dorinţa de conciliere — de către Londra şi de către Washington, Hakimi va demisiona, la 26 ianuarie 1946, nu înainte de a încunoştinţa Consiliul de Securitate al O.N.U. Qawam-ul-Saltaneh ** va forma noul guvern. Acest septuagenar, care poseda proprietăţi imense în zona de ocupaţie rusă, trecea drept un individ foarte favorabil Moscovei. Va reuşi să-l tragă, de asemenea, pe sfoară pe Stalin — deşi nu se poate şti în ce moment s-a hotărît să facă acest lucru — mai bine decît oricare altul ar fi îndrăznit să se laude că a făcut-o.

La 30 ianuarie, după un violent schimb de cuvinte, între delegatul iranian şi colegul său sovietic Vîşinski, care va face uz de aceeaşi abilitate şi de aceeaşi rea credinţă în formularea de rechizitorii pe scena internaţio-

---

(1150—539 î.C.). În anul 539 î.C., Babilonul va fi cucerit de către Cirus. Ocupată de către Alexandru Macedon (331 î.C.), Mesopotamia va fi, rînd pe rînd, seleucidă, partă, sasanidă şi arabă. *(n.tr.)*

* *Ibrahim Hakimi* — A deţinut funcţia de prim-ministru între 13 mai — 3 iunie 1945, 20 decembrie 1945 — 21 ianuarie 1946, 27 decembrie 1947 — 8 iunie 1948. *(n.tr.)*

** *Ahmed Qawam-ul-Saltaneh* va deţine funcţia de prim-ministru între 9 august 1942 — 13 februarie 1943, 14 februarie 1946 — 10 decembrie 1947, 16—21 iulie 1952. *(n.tr.)*

nală, la fel cum o făcuse cu ocazia marilor procese de la Moscova. Consiliul de Securitate va aproba un proiect de rezoluţie depus de către Ernest Bevin. Ea recomanda negocieri directe între cele două părţi. Qawam va lua deci drumul spre Moscova, procedînd — ca o măsură de pregătire a terenului — la epurarea armatei şi a poliţiei de elementele cele mai anglofile. Stalin îi va face cunoscut preţul său : autonomia Azerbaidjanului şi concesiunea petrolieră. În schimbul acestora, Armata roşie urma să evacueze provinciile centrale, dar avea să continue să ocupe nordul ţării. Londra va replica anunţînd că retragerea soldaţilor săi se va încheia la 2 martie.

La 6 martie, a doua zi după răsunătorul discurs rostit de Churchill la Fulton privind *cortina de fier*, Washingtonul va fac cunoscut că ambasadorul său la Moscova remisese guvernului sovietic o notă, cerîndu-i să-şi recheme trupele în cel mai scurt timp. Cîteva zile se va putea crede că Stalin nu va ţine cont de această punere în gardă făcută la limita politeţii. La 9 martie, într-adevăr, în timp ce Qawam revenise în capitala sa, fără să se fi putut resemna cu acceptarea exigenţelor Kremlinului, unităţi sovietice s-au îndreptat în direcţia Teheranului. La numai şapte luni de la capitularea Japoniei, războiul ameninţa din nou. Pe data de 19 martie Iranul va sesiza pentru a doua oară Consiliul de Securitate, denunţînd menţinerea soldaţilor sovietici pe teritoriul său drept un marcat *pericol la adresa păcii.*

Întrucît Kremlinul exercitase presiuni asupra lui Qawam pentru a-l determina să renunţe la ideea de a mai înaintea plîngere, Statele Unite vor face cunoscut că, în cazul în care acesta va renunţa, îşi vor asuma ele însele un asemenea demers. Pe data de 20, kurzii din Persia aveau să se revolte la rîndul lor şi să instituie la Mehabad o *Republică populară,* care va încheia un pact de alianţă cu autonomiştii din Azerbaidjan. Barzani, făcut peste noapte general, va prelua comanda armatei lor, reechipată cu uniforme sovietice. Îl vom regăsi în acţiune în mai multe rînduri, ulterior în Irak. La 27 mar-

ție, Gromîko, nereușind să convingă Consiliul de Securitate să-și decline competența sau cel puțin să amîne dezbaterea pentru 10 aprilie, va anunța că U.R.S.S. nu va mai participa la dezbaterile asupra Iranului.

Acest gest provocator n-avea alt obiectiv decît de a salva obrazul guvernului sovietic, care, înțelegînd că americanii vorbeau serios, hotărîse să se arate conciliant. Pe data de 22, Stalin făcuse unei agenții de presă americane o profesiune de credință față de Națiunile Unite. Iar pe 26, ambasadorul său la Teheran îl informase pe Qawam că trupele ruse ar evacua în totalitate țara înainte de 9 mai, dacă acesta accepta crearea unei societăți petroliere mixte — 51% din capital pentru U.R.S.S., 49% din capital pentru Iran — și dacă se înțelegea cu diriguitorii Azerbaidjanului. Primul ministru își va da acordul sub rezerva, în ceea ce privește primul punct, ca această creare să fie ratificată de către un parlament care urma să fie ales în următoarele 7 luni de după încetarea ocupației străine.

Odată venită vara, la instalațiile companiei Anglo-Iranian vor izbucni greve, care se vor transforma într-o adevărată răzmeriță. Bevin nu va pierde ocazia de a atribui responsabilitatea pentru acestea organizației Tudeh și, implicit, rușilor, și de a trimite o brigadă la Bassorah, pe malul irakian al lui Shatt al-Arab, chiar în fața giganticei rafinării de la Abadan. La 3 august, Qawam va cere retragerea acestor trupe, va introduce membri ai partidului Tudeh în cabinetul său, va proclama legea marțială la Teheran și va ordona arestarea a diverse personalități, atît anglofile, cît și prosovietice. Dar triburile din Sud, ațîțate după toate probabilitățile de către agenți britanici, se vor revolta și-l vor soma pe primul ministru să se despartă de colaboratorii săi comuniști.

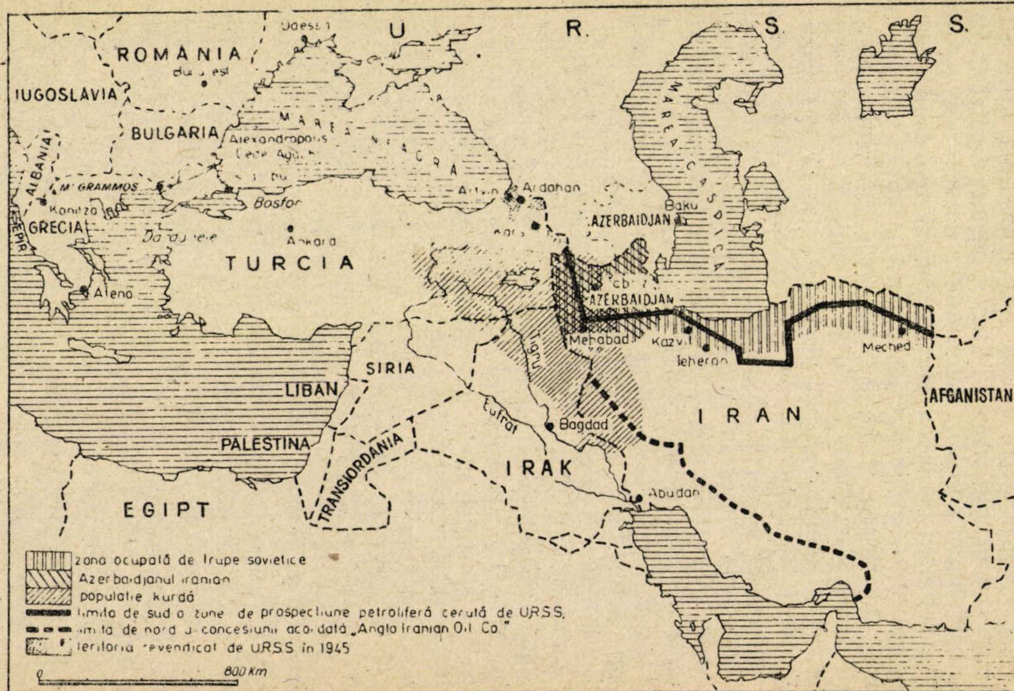
Să fi fost acestea de conivență cu vicleanul Qawam? În orice caz, acesta se va grăbi să cedeze. Moscova se va alarma pe loc, cerînd ratificarea promptă a acordului în domeniul petrolier. La aceasta, Qawam va răspunde că

alegerea unui nou parlament era imposibilă atîta timp cît autoritățile din Azerbaidjan puneau piedici activității partidelor politice favorabile guvernului central. Acest argument va avea efect, dar și mai mult își va spune cuvîntul amenințarea voalată a unei intervenții anglo — americane, limbajul acestora devenind din ce în ce mai tăios. Cînd, în cursul iernii, Qawam se va hotărî să-și trimită trupele pentru a recuceri Azerbaijanul, rușii — care masaseră importante forțe armate la frontiere și al căror ambasador înmulțise *avertismentele* la adresa Teheranului — nu vor mișca nici măcar un deget. Separatismul va sucomba în cîteva zile. Președintele *Prezidiului* Republicii de la Tabriz se va refugia în U.R.S.S., unde avea să-și găsească curînd moartea într-un accident de automobil. Barzani, însoțit de o mie din kurzii săi, își va croi, cu arma în mînă, un drum spre Rusia, *via* Irak și Turcia. Va urma o represiune dură. Una din victimele sale va fi sinistrul Beria, omonim al șefului M.V.D. * sovietic, însărcinat ca și acesta cu *securitatea*. El a fost respins de către grănicerii ruși, cînd a solicitat azil în patria socialismului.

După acest succes, Qawam va putea să organizeze alegeri. Parlamentul, ales în iulie 1947, se va grăbi să respingă tratatul petrolului, despre care însuși primul ministru declarase că este necesar să fie revizuit. Cabinetul va demisiona și anglofilul Hakimi va relua puterea, fără ca U.R.S.S., dată gata, să gîndească să intervină.

În Turcia, de asemenea, la capătul unei încercări de forță cu o miză mult mai importantă, Kremlinul va trebui în același moment să se încline. Rivale ereditare, cele două imperii, rus și otoman, deveniseră totuși buni prieteni, după transformarea lor în republici, una comunistă, cealaltă laică și prezidențială, care scosese comunismul în afara legii. Lenin îl trimisese la Ankara, capitala lui

* *M.V.D.* — Ministerstvo Vnutrennîh Del (Ministerul de Interne al U.R.S.S.). *(n.tr.)*

ÎNAINTAREA SOVIETICĂ ÎN ORIENTUL MIJLOCIU DUPĂ 1945

Kemal *, pe unul din „locotenenții“ săi, Frunze **, care exclamase în fața Marii Adunări Naționale : *Vocile care au împins cîndva popoarele noastre la cucerirea Constantinopolului, a Strîmtorilor și a Anatoliei au fost pentru totdeauna reduse la tăcere* [3]. Un pact de neagresiune, de arbitraj și de bună vecinătate a fost încheiat în 1925 la Odessa. Cele două guverne fuseseră principalii beneficiari ai Conferinței de la Montreux, care, în 1936, a modificat o dată în plus regimul de navigație prin Strîmtori. Turcia și-a văzut restituită sarcina de a asigura securitatea lor, în timp ce U.R.S.S. era autorizată să-și poată trece prin acestea flota sa de război.

Relațiile vor începe să se strice o dată cu încheierea pactului Molotov—Ribbentrop. O lună mai tîrziu, încununînd negocieri care durau din primăvară, un tratat anglo—franco—turc de asistență mutuală, limitat la Mediterana și la Balcani, avea să fie încheiat la Ankara. Stalin se va neliniști. El va obține din partea generalului Inönü ***, care îi succedase lui Atatürk la președinția Republicii, ca să se precizeze că tratatul nu va avea valabilitate în cazul în care Parisul și Londra se vor găsi în stare de război cu U.R.S.S. În același timp, pentru a arăta bunăvoința sa față de Hitler, Stalin va propune un pact sovieto—turc comportînd interdicția trecerii prin Bosfor și Dardanele a vaselor de război și a cargourilor aparținînd țărilor neriverane Mării Negre. Această pretenție, dificil de conciliat cu tratatul încheiat cu Marea Britanie și Franța, va fi respinsă de către turci și negocierile vor fi sistate.

---

* *Mustafa Kemal* a deținut funcția de președinte al Republicii Turcia între 29 octombrie 1923 — 10 noiembrie 1938 (din februarie 1935 Kemal Atatürk — „tatăl turcilor“). *(n.tr.)*

** *Mihail Vasilievici Frunze* (1885—1925) — Militant comunist și comandant de armată sovietic. Unul din organizatorii Armatei roșii, care, în perioada războiului civil, sub conducerea sa, a înfrînt armatele lui Kolceak și Vranghel.

*** *Ismet Inönü* a ocupat fotoliul prezidențial între 10 noiembrie 1938 — 14 mai 1950. *(n.tr.)*

Guvernul de la Ankara avea să se cantoneze încă de atunci la o atitudine de strictă neutralitate, mergînd pînă la a susține, în 1940, că prăbușirea Franței făcuse caduc tratatul tripartit. În zadar va încerca Londra să o convingă să intre în război atunci cînd s-a produs atacul împotriva Greciei și, apoi, împotriva Iugoslaviei. O dată ce teritoriul său va fi invadat de către Wehrmacht, va veni rîndul U.R.S.S. să solicite intervenția turcă. Dar insistența Uniunii Sovietice se va reduce pe măsură ce situația ei militară se redresa ; Churchill însă, din ce în ce mai neliniștit de viitorul Balcanilor, își înmulțea demersurile pe lîngă Inönü pentru a-l determina să deschidă la Sud un front care ar fi creat o oarecare contrapondere Armatei roșii. Președintele se va mulțumi să proclame țara sa nonbeligerantă. Invocînd, nu fără oarecare motiv, lipsa de pregătire a forțelor sale, el va aștepta luna mai 1944 pentru a interzice vînzarea către Germania a cromului, mineral strategic esențial, luna august 1944 pentru a rupe relațiile diplomatice și luna februarie 1945 pentru o declarație de război absolut formală, dar indispensabilă pentru a deschide țării sale porțile Națiunilor Unite.

Să fie oare prudența și pasivitatea Turciei de-a lungul războiului mondial cauza revendicărilor pe care Stalin le va prezenta chiar înainte de capitularea Reich-ului ? Este dificil de susținut un asemenea lucru, pentru că exigențe analoge au fost prezentate de către Molotov lui Hitler în decembrie 1940. Dar ele i-au furnizat cel puțin un argument. Ar fi fost mult mai delicat să ataci un frate de arme. *Turcia este slabă* — declara generalisimul ambasadorului Bedell Smith în aprilie 1946 — și *Uniunea Sovietică își dă foarte bine seama de pericolul care ar rezulta pentru ea dintr-un control străin asupra Strîmtorilor pe care Turcia nu este suficient de puternică pentru a le proteja. Gurvernul turc ne este ostil. Iată de ce guvernul sovietic a cerut o bază în Dardanele. Este o chestiune care ține de propria noastră securitate.* [4]

În octombrie 1944, cu ocazia vizitei lui Churchill la Moscova, cînd a fost încheiat faimosul acord privind re-

partizarea zonelor de influență în Balcani, sovieticii vor vorbi pentru prima oară de o revizuire a regimului Strîmtorilor. Primul ministru, nemulțumit de politica turcă de tergiversări, își va da acordul de principiu. Stalin va relua chestiunea la Ialta, fără însă ca să-și precizeze deziderate. O lună mai tîrziu, la 19 martie 1945, Molotov denunța ca perimat pactul turco — sovietic din 1925. Din explicațiile pe care le va da ambasadorului Turciei, acesta credea că poate reține disponibilitatea Moscovei pentru încheierea unui acord de mai mare cuprindere. Ankara va propune deci o alianță, elaborată după toate regulile, asemănătoare tratatelor încheiate de U.R.S.S. cu Marea Britanie, Cehoslovacia sau Franța. Kremlinul va răspunde în luna iunie că un asemenea acord presupunea revizuirea Convenției de la Montreux * și stabilirea unei baze permanente sovietice în Dardanele, cerînd, în același timp, restituirea vilaietelor (departmentelor) Kars, Ardahan și Artwin, pe care turcii le dețineau de pe vremea păcii de la Brest—Litovsk. Ankara și-a retras pe loc, bineînțeles, propunerea.

La Potsdam, în iulie 1945, Stalin va reveni asupra acestei chestiuni. Va releva că era normal ca Turcia să poată închide Strîmtorile, după bunul său plac, în timp de război sau în cazul amenințării cu războiul, așa cum o autoriza Convenția de la Montreux. Va afirma că nu revendica vilaietele Kars și Ardahan, decît dacă Ankara voia să încheie o alianță. În schimb, își menținea ferm cererea privind o bază la Marea Egee, precizînd lui Churchill, în cursul unui dineu, că aceasta trebuie să fie instalată la Dedeagaci, în Tracia.** Anglo—saxonii se vor stră-

* *Convenția de la Montreux* privind regimul strîmtorilor Bosfor și Dardanele a fost semnată la 20 iulie 1936. Se proclama libertatea de navigație prin Strîmtori pentru navele comerciale și, cu unele restricții, pentru cele de război. Vezi Robert Deutsch, *Conferința de la Montreux*, Editura Politică, București, 1975. *(n.tr.)*

** *Tracia* — Regiune a Europei răsăritene, împărțită între Grecia (Tracia occidentală), Turcia (Tracia orientală) și Bulgaria (Tracia de Nord sau Rumelia orientală). Împărțirea a avut loc în anii 1919—1920 *(n.tr.)*

dui să-i demonstreze că securitatea U.R.S.S. va fi tot atît de bine asigurată dacă un acord internaţional stabilea, aşa cum tocmai propuseseră ei, principiul libertăţii complete a căilor de navigaţie interioare. Dar generalisimul nici n-a vrut să audă de aşa ceva. Se vor despărţi fără să se fi decis nimic altceva asupra acestui punct, decît necesitatea de a se proceda la o revizuire a regimului Bosforului şi Dardanelelor.

Americanii vor redacta, într-o notă din 2 noiembrie, propunerea lor de *poartă deschisă*. Preocupaţi de ideea unei concilieri cu Moscova, ei vor preciza că navele de război ale puterilor neriverane Mării Negre nu vor putea pătrunde în aceasta fără acordul prealabil al riveranilor sau al Naţiunilor Unite. Britanicii vor sprijinii această iniţiativă. Kremlinul nu le va răspunde, dacă nu numim cumva răspuns un apel al *catolicosului* (patriarhului) bisericii autocefale a Armeniei pentru restabilirea unităţii armene — bineînţeles în cadrul U.R.S.S. şi în detrimentul Turciei. Curînd, revendicări analoge vor fi articulate, de astă dată în beneficiul Georgiei, de către doi academicieni din Tiflis, cărora „Pravda" se va grăbi să le facă o largă publicitate. Mişcări de trupe sovietice vor fi semnalate de-a lungul frontierei turce. Pentru orice eventualitate, guvernul de la Ankara va amîna demobilizarea contingentelor chemate sub arme în timpul războiului şi va face cunoscut că va apăra, în caz de nevoie cu forţa, teritoriul naţional.

Nimic nu se va întîmpla totuşi timp de cîteva luni, La 7 august 1946, cu unsprezece zile înainte de expirarea termenului prevăzut de către Convenţia de la Montreux pentru a cere revizuirea, Kremlinul va adresa Turciei — trimiţînd în acelaşi timp copii Londrei şi Washingtonului — o notă accentuînd asupra faptului că aceasta nu putuse să împiedice, de-a lungul războiului, folosirea Strîmtorilor contra statelor riverane. Argumentul era cu totul neaşteptat : niciodată pe parcursul ostilităţilor, ruşii nu reproşaseră Ankarei că nu s-ar fi achitat de misiunea pe care i-o încredinţaseră acordurile de la Montreux, şi

anume aceea de a interzice în timp de război accesul în Marea Neagră al vaselor de război ale beligeranților care nu erau aliați ai Turciei. Ei cereau, de asemenea, revizuirea acestor acorduri, pe baza propunerii americane din noiembrie, completată printr-o clauză prevăzînd că Turcia și Uniunea Sovietică vor asigura, *prin mijloacele lor comune, apărarea Strîmtorilor, pentru a preveni utilizarea lor de către alte state, în scopuri ostile puterilor Mării Negre*[5]. La 19 august, Washingtonul va face cunoscut că, după opinia sa, Turcia trebuia să continue să fie *principalul responsabil pentru apărarea Strîmtorilor*, adăugînd că, dacă acestea *deveneau obiectul unui atac sau al amenințării cu un atac din partea unui agresor, situația care ar fi rezultat ar reprezenta o amenințare pentru securitatea internațională și ar constitui în mod clar un motiv de acțiune din partea Consiliului de Securitate*[6].

Nemulțumindu-se doar cu afirmațiile, Truman va trimite portavionul gigant „Franklin Roosevelt", patru crucișătoare și o flotilă de torpiloare pentru a se alătura, în Mediterana orientală, cuirasatului „Missouri", a cărui apariție în fața Istanbulului, în luna aprilie, simbolizase prețul pe care Statele Unite îl asociau securității Turciei. James Forestall, pe atunci secretar la Marină, relatează în *Jurnalul* său despre consfătuirea în cursul căreia s-a decis, la Casa Albă, trimiterea notei către U.R.S.S. Acheson, pe atunci subsecretar de stat, după ce se pronunțase pentru o reacție *energică*, a evocat riscul unui conflict armat, *în cazul în care Rusia nu va da înapoi*. Truman va afirma că nu era necesar să se aștepte cinci sau zece ani pentru a stabili *dacă rușii erau hotărîți să cucerească lumea.*[7]

Fermitatea sa, aprobată de către Paris și de către Londra, și sprijinită pe monopolul atomic american, va avea același efect, ca și aceea pe care o manifestase în primăvară în afacerea iraniană. Ankara va respinge propunerea sovietică și va sugera chiar întreruperea schimbului de note atunci cînd Kremlinul va reveni în mod insistent. Moscova va rămîne însă neclintită. Va trebui să

se aştepte moartea lui Stalin şi venirea la putere a lui Malenkov* pentru ca să fie abandonate oficial revendicările privind Karsul şi Ardahanul la care, pe bună dreptate, nimeni nu mai gîndea.

Criza turcă avea să joace în istoria războiului rece un rol care depăşeşte cu mult, oricare ar fi importanţa ei, miza sa imediată. Împreună cu războiul civil grec, despre care va trebui să vorbim acum, ea este, într-adevăr, în mod direct, la originea *doctrinei Truman*, care a constituit primul pas al angajamentului american în Europa şi, deci, al Alianţei atlantice.

Acordurile de la Varkiza, care au pus capăt în februarie 1945 luptelor între rezistenţii de stînga, conduşi de către comunişti, şi regalişti, masiv sprijiniţi de către armata engleză, nu fuseseră mult timp respectate. Ele nu fuseseră posibile decît pentru că Stalin, fidel acordului său privind zonele de influenţă, convenit cu Churchill, lăsase ca discipolii săi eleni să fie masacraţi de către soldaţii generalului Scobie şi pentru că Londra obţinuse din partea regelui să se retragă provizoriu în favoarea arhiepiscopului Damaskinos. Foarte repede totuşi, acesta s-a văzut copleşit de elemente reacţionare, astfel încît Attlee, abia ajuns la putere, îi va adresa un mesaj, la 1 august 1945, pentru a-l pune în gardă în legătură cu violările acordurilor de armistiţiu şi cu represiunea care se abătea asupra republicanilor.

În primăvara următoare, alegerile, sub un control internaţional — la care U.R.S.S. refuzase să participe —, aveau să asigure majoritatea partidului populist al liderului monarhist Tsaldaris **. Aproape jumătate din cei înscrişi pe listele electorale, ascultînd consemnele ex-

* *Gheorghi Maksimilianovici Malenkov* a îndeplinit funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. între 6 martie 1953 — 8 februarie 1955 *(n.tr.)*

** *Konstantinos Tsaldaris* va ocupa funcţia de prim-ministru al Greciei între 18 aprilie 1946 — 24 ianuarie 1947 ; 29 august — 7 septembrie 1947 *(n.tr.)*

tremei stîngi, se vor abţine să participe la un scrutin a cărui regularitate, cel puţin la sate, oferea puternice semne de îndoială.

Referendumul din septembrie, în schimb, a evidenţiat o largă majoritate în favoarea reîntoarcerii regelui *, care, de altfel, nu va supravieţui mult triumfului său. El va muri în anul următor, lăsînd coroana fratelui său mai tînăr, diadohul **Paul.

Restaurarea unei dinastii legate — pentru masele muncitoare — de amintirea durei dictaturi a lui Metaxas *** avea să dea un impuls decisiv războiului civil. care reîncepuse a doua zi după alegeri, dobîndind un caracter endemic.

Recurgînd la metodele pe care le folosiseră împotriva ocupantului german şi italian şi pe care Viet Minh **** şi Huk ***** le utilizau chiar în acel moment în Asia, re-

* *George II* a domnit a doua oară între 1935—1947 (între aprilie 1941 şi septembrie 1946, în exil). În anii 1941—1944 Grecia a fost ocupată de trupele Italiei fasciste şi Germaniei hitleriste. Între 31 decembrie 1944 — 1 septembrie 1946, regenţa lui Damaskinos, arhiepiscop al Atenei. *(n.tr.)*

** *Diadoh* — Denumirea dată generalilor lui Alexandru Macedon, care, după moartea acestuia, au purtat între ei îndelungate războaie pentru putere. Titlu purtat de moştenitorul tronului în Grecia modernă. *(n.tr.)*

*** *Ioannis Metaxas* — Prim-ministru al Greciei între 13 aprilie 1936 — 29 ianuarie 1941. Între 25 noiembrie 1938 — 15 februarie 1939 *Konstantinos Georgakopoulos*, iar între 15 februarie 1939 — 21 ianuarie 1941, *Georgios Kyriakos* activează ca şefi provizorii ai guvernului. *(n.tr.)*

**** *Viet Minh* — Frontul Independenţei din Vietnam, formaţiune politică vietnameză, creată în 1941, prin unirea partidului comunist indochinez şi a elementelor naţionaliste. Viet Minhul va forma primul guvern vietnamez în 1945. Se va situa în fruntea luptei armate împotriva forţelor franceze şi a aliaţilor lor vietnamezi. Se va impune în Vietnamul de Nord cu Ho Şi Min. *(n.tr.)*

***** *Huk* — Abreviere a titulaturii *Hukbong mapagpalayang bayan* sau *Hukbalahap* („Noua armată filipineză pentru eliberarea naţională"). Armată filipineză de partizani care, în 1942—1945, a luptat contra ocupaţiei japoneze ; după război, a acţionat pentru instaurarea unui regim liberal. A fost zdrobită în 1953, dar va

belii — în care guvernul de la Atena n-a voit niciodată să vadă altceva decît *bandiți justițiabili ai tribunalelor* de drept comun — atacau garnizoane izolate, puneau mîna pe armele acestora, sabotau căile de aprovizionare și instalau o administrație, ici în mod clandestin, dincolo la lumina zilei. De această dată, ei beneficiau de ajutorul total al sateliților U.R.S.S., care controlau cvasitotalitatea frontierei continentale a Greciei și puteau furniza rebelilor arme, alimente, tabere de antrenament și refacere. Astfel, cînd, în 1948, forțele regaliste vor pune mîna pe regiunea Grammos, principala platformă teritorială a partizanilor, care își instalaseră acolo guvernul provizoriu, aceștia se vor retrage prin teritoriul albanez, pentru a reapare pe un alt front, acela de la Vitsi.

Într-adevăr, comuniștii nu încetaseră, începînd cu 1945, să-și consolideze influența lor asupra tuturor statelor care se învecinau cu Grecia la nord — Bulgaria, Iugoslavia și Albania —, emițînd pretenții teritoriale care asupra Macedoniei elenice, care asupra Epirului. În mai multe rînduri avuseseră loc incidente de frontieră. Tito își anunțase intenția de a păstra o armată puternică, iar emulul său de la Tirana, care avea să devină mai tîrziu cel mai înverșunat dușman al său, Enver Hodja *, chemase sub arme patru contingente, neezitînd să mineze strîmtoarea Corfu, în care avea să sară în aer o navă engleză.

Din toate aceste trei guverne, cel de la Belgrad avea să manifeste atitudinea cea mai agresivă. În necunoștința de cauză în care se găsea în acel moment Occidentul, în

---

reapare în 1964, acționînd împotriva prezenței militare și economice a S.U.A. în Filipine. Această „armată clandestină", deși decimată adesea, reunește periodic pe toți opozanții regimului de la Manilla. *(n.tr.)*

* *Enver Hodja* (1908—1985) — Om politic albanez. Prim-secretar (1954—1985) al C.C. (în 1943—1954, secretar general) al Partidului Muncii (în 1941—1948, Partidul Comunist) din Albania. În anii 1946—1953, a îndeplinit funcția de ministru de externe, iar între 22 octombrie 1944 și 20 iulie 1954, funcția de prim-ministru. *(n.tr.)*

ceea ce privește conflictul între dictatorii iugoslavi și cei sovietici, exista tendința de a pune pe seama Kremlinului responsabilitatea pentru agresivitatea titoiștilor, cînd de fapt — dovada este în prezent făuctă — acesta le frîna ardoarea. Astfel, atunci cînd aviația iugoslavă a doborît, una după alta, două fortărețe zburătoare care survolaseră țara, Molotov i-a spus la Kardelj, vice-președinte al guvernului de la Belgrad, că au făcut foarte bine, dar că trebuie să se oprească la atît ; o altă dovadă de prudență pe care am văzut-o manifestîndu-se în Iran și în Turcia.

Grecia prezenta pentru comuniști, în raport cu cele două teatre de război rece, mari avantaje. U.R.S.S. nu era direct angajată, ceea ce excludea, la prima vedere, orice risc major. Aceștia dispuneau pe teren de suficient de mulți partizani, pentru ca să controleze regiuni întregi, în care mobilizau populația. În fine, guvernul de la Atena, depășit de evenimente, obligat să consacre operațiunilor cea mai mare parte a puținelor sale resurse, nu putea face nimic pentru ridicarea unei țări care, firește, săracă, ieșea lipsită de orice vlagă după patru ani de război. Administrația și armata erau copleșite de extrema stîngă, minate de defetism, de corupție, de abuzuri de toate felurile. La sfîrșitul anului 1946, fără ca E.L.A.S. să fi obținut o singură victorie pe teren, situația era dintre cele mai critice.

Or, în acel moment, Marea Britanie — care menținea în Grecia un număr de 40 000 de oameni și care furniza guvernului acesteia, ca și aceluia de la Ankara, ajutorul militar și financiar, fără de care acesta ar fi fost condamnat în scurt timp — se găsea ea însăși pradă celor mai mari dificultăți. Descoperea că se ruinase pentru a cîștiga războiul și că nu mai era în măsură să suporte partea sa tradițională din faimoasa *povară a omului alb*. Se impuneau hotărîri draconice, dacă vroia să evite falimentul. La 24 februarie 1947, ambasadorul britanic la

Washington va remite secretarului de stat din acea perioadă, generalul Marshall *, o notă informîndu-l că trupele britanice vor fi retrase din Grecia începînd cu sfîrşitul lunii martie. Presat să acţioneze, de către ambasadorii săi la Atena şi la Moscova, ca şi de către colaboratorii săi apropiaţi, Truman nu va ezita o singură clipă : *A venit momentul* — scria el în *Memoriile* sale — *de a aşeza în mod hotărît Statele Unite ale Americii în tabăra şi în fruntea lumii libere*[8] şi pentru a începe să furnizeze Greciei ajutorul imediat şi masiv care îi era indispensabil. La drept vorbind, el se aştepta să fie obligat să facă faţă unei asemenea situaţii şi trimisese la faţa locului, cu două luni înainte, o misiune condusă de consilierul său Paul Porter, pentru a studia nevoile regatului.

La 11 martie, după o minuţioasă pregătire a spiritelor, preşedintele se adresa Congresului pentru a prezenta ceea ce s-a numit de atunci doctrina Truman. *Cred* — va spune el — *că Statele Unite trebuie să susţină popoarele libere care rezistă încercărilor de aservire din partea unor minorităţi înarmate sau presiunilor venite din exterior. Cred că trebuie să ajutăm popoarele libere să-şi făurească destinul cu propriile lor mîini. Cred că ajutorul nostru trebuie să se constituie, în principal, dintr-un ajutor economic şi financiar, indispensabil stabilităţii economice şi unei vieţi politice coerente*[9].

Acţiunile de stopare a penetrării sovietice în Iran şi Turcia fuseseră relativ discrete. Aceasta avea însă brutalitatea unei declaraţii de război. Preşedintele, după ce a pus faţă în faţă cele două sisteme care îşi dispută lumea : acela *bazat pe voinţa majorităţii şi pe instituţii libere* şi acela care se sprijină *pe teroare, agresiune, suprimarea libertăţilor*, a cerut Congresului să-l autorizeze

* Între anii 1929—1953, titularii Departamentului de Stat au fost : Henry L. Stimson (1929—1933) ; Cordell Hull (1933—1944) ; E.R. Stettinius jr. (1944—1945) ; James F. Byrnes (1945—1947) ; George C. Marshall (1947—1949) ; Dean G. Acheson (1949—1953). *(n.tr.)*

să acorde Greciei 250 de milioane de dolari, iar Turciei 150 de milioane de dolari, fiind de la sine înțeles că nu era vorba decît de un început. Cu toate că erau dominate, încă din anul precedent, de o majoritate republicană, deci ostilă unui președinte democrat, cele două camere vor adopta, cu o mare majoritate, proiectul de lege. În zadar Edwin Johnson, senator de Colorado, denunțase doctrina Truman ca *echivalînd cu o declarație de război la adresa Rusiei* [10], iar Smith. reprezentant al statului Wiscosin, o descrisese ca o *măsură de război* [11], neexistînd curajul să fie prezentată poporului american ca atare.

Vocea acestor izolaționiști va fi acoperită de unul dintre adepții lor de ieri, senatorul Vandenberg, președintele Comisiei pentru afaceri străine, raliat internaționalismului în timpul războiului și care avea să joace un rol capital în acest moment în care America — potrivit propriilor sale cuvinte — avea *întîlnire cu destinul* [12].

La 22 mai, președintele semna legea care punea țara sa, la numai doi ani după moartea lui Roosevelt, în fruntea cruciadei antibolșevice. El declarase în cursul dezbaterii : *Trebuie să acționăm la timp, înainte chiar ca timpul să fi venit, pentru a înăbuși primele scîntei ale oricărei conflagrații care ar risca să incendieze întregul univers* [13].

A doua zi după promulgarea legii privind ajutorul pentru Grecia și Turcia, o comisie de anchetă, constituită de O.N.U., la cererea Atenei, va constata oficial că Iugoslavia, Bulgaria și Albania sprijineau pe rebelii greci. U.R.S.S. și Polonia au votat împotriva acestei concluzii, iar Franța s-a abținut. S-a angajat o cursă contracronometru, comuniștii încercînd să dea adversarului lovituri decisive înainte de intrarea în scenă a Statelor Unite. E.L.A.S. dispunea de numeroși combatanți — *andarții* — organizați la nivel de batalion, cu serviciile obișnuite unei armate în război. Ea controla o mare parte a masivelor Pindului și Olimpului și cvasitotalitatea fron-

tierei nordice. În decembrie 1947, în munții Grammos s-a constituit *un guvern al Greciei libere.* În ciuda succeselor locale ale regaliștilor și a infuziei crescînde de dolari și de material american, mișcarea de gherilă continua să se dezvolte. Ea nu reușea totuși să pună mîna pe orașul Kónitsa, în Epir, unde șeful acesteia, generalul Markos, voia să-și fixeze capitala. La începutul anului 1948, Stalin înțelesese că Statele Unite nu-i vor lăsa pe insurgenți să cîștige partida. El îi va spune iugoslavului Kardelj că trebuia să pună capăt cît mai curînd acestei chestiuni.

Un an mai tîrziu, înaltul comandament al armatei regale, organizat cu strînsa colaborare a misiunii militare americane, condusă de către generalul Van Fleet, va fi investit cu puteri excepționale. O miliție țărănească locală va fi pusă pe picioare pentru a sprijini armata regulată în lupta împotriva partizanilor. Teritoriul național va fi metodic curățat, urcînd de la sud spre nord.

S-a aflat brusc că Markos se îmbolnăvise și că fusese înlocuit de către secretarul general al Partidului Comunist, Zachariades. În realitate, el fusese epurat pentru că refuzase să se asocieze condamnării pronunțate de către Cominform împotriva prietenului și principalului său sprijinitor : Tito. De altfel, acesta din urmă va da lovitura de grație rebeliunii, anunțînd, într-un discurs pronunțat la Skopje, în iulie 1948, închiderea frontierei și încetarea oricărui ajutor pentru andarți. Amintirile urîte dispar repede. Exclusă din blocul sovietic, Iugoslavia nu va întîrzia să încheie o alianță cu Atena și cu Ankara iar regele Paul nu va refuza să se ducă să-și petreacă vacanțele în insula Brioni, la mareșalul care, ani în șir, făcuse tot ce i-a fost posibil pentru a-l răsturna de la tron.

La 16 octombrie 1949, comuniștii anunțau că încetau lupta : *pentru a evita distrugerea totală a pămîntului grec* [14]. Dar de la sfîrșitul lunii august, trupele guvernamentale ocupaseră în munții Vitsi și Grammos ultimele

poziții ale insurgenților, care au fost nevoiți, sub efectul loviturilor violente, să se refugieze în Bulgaria și în Albania. U.R.S.S., căreia americanii și britanicii îi făcuseră în primăvară propuneri discrete pentru a reglementa conflictul prin bună înțelegere, nu va încerca nici măcar să salveze aparențele, mulțumindu-se să ceară o amnistie totală, despre care, în mod evident, nu s-a pus problema. S-a pierdut urma lui Markos, despre care s-a crezut mult timp că pierise, victimă, ca atîția alții, ai nebuniei staliniste. Mulți ani mai tîrziu, îl vom regăsi în Polonia, vizitîndu-și tovarășii de luptă. Avea să fie reabilitat de către Partidul Comunist Grec clandestin, adversarul său, Zachariades, văzîndu-se, la rîndul său, acuzat de toate deviațiile.

Încheiat pe cîmpul de bătălie, după ce a făcut 50 000 de morți și a devastat 11 000 de sate, războiul nu s-a sfîrșit însă și pentru familiile grecești. Temnițele monarhiei nu s-au întredeschis decît foarte lent pentru a da drumul adversarilor. Comuniștii nu vor restitui decît o mică parte din cei 20 000 sau 30 000 de copii, pe care, sub pretextul de a-i sustrage ororilor luptei și bombardamentelor atomice, îi smulseseră cu forța părinților lor și îi expediaseră de cealaltă parte a cortinei de fier.

Dintre toate tragediile pe care le-a suscitat războiul zis rece, puține vor atinge nivelul de amărăciune rezervat acestui pămînt al pasiunilor și al zeilor avizi.

Bibliografie și note

1. Bedell SMITH, *Mission à Moscou*, Paris, Plon, 1950, p. 12.

2. LENINE, *La révolution bolcheviste*, *op. cit.*, p. 263.

3. Raymond LACOSTE, *La Russie soviétique et la question d'Orient*, Paris, Editions internationales, 1946, p. 62.

4. Bedell SMITH, *op. cit.*, p. 43.

5. *Keesing's* 8076 B.

6. *Keesing's* 8102 A.

7. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 161.
8. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol 1, p. 119.
9. *Ibid.*, p. 124.
10. *Keesing's* 8723 A.
11. FLEMING, *op. cit.*, p. 460.
12. A. MAUROIS, *Histoire parallèle, U.S.A. (1917—1960,* Paris, Presses de la Cité, 1962, p. 283.
13. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 1, p. 126.
14. *Keesing's* 10293 A.

15.

CINCI TRATATE ŞI NICI O PACE

Spuneţi-mi ce speraţi
De la ceea ce încercăm în Germania ?

GOETHE
(Faust, I)

Mîna dreaptă a omului de stat trebuie adesea să nu ştie ceea ce face mîna sa stîngă. Atunci cînd, în Iran, în Turcia şi în Grecia, între Moscova şi Washington aveau loc primele încercări de forţă, atunci cînd O.N.U. se făcea la tot pasul ecoul izbucnirii certurilor dintre ele, diplomaţii lor nu încetau să negocieze pentru a găsi soluţii nenumăratelor probleme pe care capitularea de la Reims * le creaseră în Europa, începînd cu încheierea tratatelor de pace cu Germania şi aliaţii săi din cel de-al doilea război

* La 7 mai 1945, la Cartierul general Aliat de la Reims, reprezentanţii Germaniei semnează capitularea necondiţionată *(n.tr.)*

mondial. La Potsdam, cei Trei creaseră, într-adevăr, un Consiliu al miniştrilor afacerilor străine, în care — alături de proprii lor delegaţi — aveau să fie reprezentate Franţa şi China.

Acest consiliu îşi va ţine prima sa întîlnire la Londra, la 13 septembrie 1945. Se convenise ca acesta să se ocupe înainte de toate de foştii sateliţi ai Reich-ului. Dar Molotov ar fi vrut să se vorbească, de asemenea, despre controlul asupra Japoniei, pe care americanii — după Hiroshima — aveau tendinţa de a o considera o chestiune de interesul lor exclusiv. După două zile de discuţii în zadar asupra acestui punct, s-a ajuns la Italia, prima dintre puterile Axei care a cerut capitularea.

Elementele de dezacord vor apărea foarte repede. Occidentalii vroiau să facă din Triest un port liber, în timp ce U.R.S.S. înţelegea să-l atribuie Iugoslaviei. Byrnes va propune să se încredinţeze unei personalităţi, desemnate de către Consiliul de Securitate, administrarea coloniilor italiene, care ar fi dobîndit, într-un termen de zece ani, independenţă. Bevin îl va sprijini în ceea ce priveşte Libia şi va sugera să se caute un aranjament cu Etiopia în privinţa Somaliei şi a Eritreei *. Bidault, cîntărind pericolele pe care le comporta perspectiva independenţei Libiei pentru prezenţa franceză în Maghreb **, era de părere să se încredinţeze chiar Italiei *trusteeship-ul* *** vechilor sale posesiuni. Cît îl priveşte pe Molotov, anticolonialismul tradiţional al politicii sovietice nu l-a împiedicat să ceară să se atribuie fiecăruia dintre cei Trei Mari una dintre posesiunile italiene, în scopul de a pregăti emanciparea acestora.

El va cere Tripolitania, adăugînd celor spuse de către Byrnes că Uniunea Sovietică ar trebui să ocupe locul la care avea dreptul şi, în consecinţă, să aibă în Medi-

---

* *Eritrea* — regiune în NE Ethiopiei, la Marea Roşie. (n.tr.)

** *Maghreb sau Mahrid* — Nume dat din Evul Mediu de geografii şi istoricii arabi regiunii din nordul Africii (Maroc, Algeria, Tunisia). În limba arabă înseamnă „soare apune". *(n.tr.)*

*** *Trusteeship* (engl.) — tutelă *(n.tr.)*

terana baze pentru flota sa comercială. *N-avem intenţia* — va spune el — *să introducem sistemul sovietic în aceste teritorii, ci numai o ordine democratică, menită să corespundă aspiraţiilor popoarelor. Lucrurile nu se vor petrece ca în Grecia* [1]. Trecutul său de docher şi apartenenţa la mişcarea laburistă nu-l vor împiedica pe Bevin să reacţioneze cu o extremă vivacitate la această încercare a Rusiei de a se înscrie în Clubul colonial. Bidault şi Byrnes îl vor susţine.

Dar s-a aflat că, la San Francisco, cu cîteva luni înainte, Stettinius, pe atunci secretar de stat, îi spusese ministrului sovietic că guvernul acestuia ar putea să primească administrarea unui teritoriu sub mandat O.N.U. Molotov dedusese de aci că Statele Unite vor sprijini orice cerere formulată de către Kremlin în domeniul respectiv şi se va plînge cu amărăciune colegului său american de această lipsă de cuvînt. El va face cunoscut că nu va lua poziţie în ceea ce priveşte transferul către Grecia al insulei Rhodos şi al altor insule din Dodecanez * decît o dată ce va fi reglementată după placul său soarta coloniilor italiene. În fine, el va sugera să se fixeze reparaţiile, pe care guvernul de la Roma trebuie să le plătească, la un nivel de 600 milioane de dolari, din care 100 milioane pentru U.R.S.S., ceea ce — conform părerii celorlalţi — era de natură să pună în pericol economia peninsulei.

Dezbaterile se vor deteriora cînd se va ajunge la Bulgaria şi la România. *Declaraţia asupra Europei eliberate*, adoptată la Ialta, prevedea că guvernele popoarelor eliberate de jugul hitlerist trebuiau să fie rezultatul unor *alegeri libere* şi în conformitate cu voinţa *poporului* [2]. Declaraţia stabilea principiul consultărilor automate între cei Trei Mari cînd situaţia o va cere. Or, toate eforturile misiunilor de legătură, britanică şi americană,

* *Dodecanez* — Arhipelag grecesc (Sporadele de Sud) în Marea Egee, în apropierea coastelor de sud-vest ale Asiei Mici, format din 12 insule (2 700 km²) ; insule principale : Rhodos, Samos. (*n.tr.*)

pentru a obține respectarea acestor prevederi, fuseseră zadarnice. Regele României, în imposibilitatea de a fi putut obține din partea celor Trei Mari — cărora li se adresase — lărgirea guvernului Groza, pe care Vîșinski i-l impusese în luna februarie, refuza să semneze textele oficiale *. La Sofia, doi dintre principalii lideri ai Frontului patriotic, agrarianul Petkov și social-democratul Lulcev, și-au dat demisia, vrînd să arate că s-au săturat să servească de simplă cauțiune pentru actele comuniștilor.

Delegația americană la Londra va face deci cunoscut că nu va semna tratatul de pace cu România și Bulgaria, atîta timp cît situația în aceste două țări nu se va clarifica. Molotov va conchide — în ciuda tuturor protestelor lui Byrnes — că Statele Unite doreau să restabilească în aceste țări guverne ostile U.R.S.S. La fel ca și în afacerea coloniilor italiene, el putea să creadă că interlocutorii săi se răzgîndeau în legătură cu angajamentele asumate. Oare Churchill, în acordul pe care îl încheiase cu Stalin la Moscova, în legătură cu sferele de influență, nu îi recunoscuse o poziție cvasiexclusivă la Sofia și la București ? Oare U.R.S.S. nu respectase ea, în mod scrupulos, în schimb, angajamentul său de neintervenție în Grecia ? Pentru oameni, așa cum erau conducătorii sovietici, obsedați de problema securității, profund neîncrezători în privința lumii occidentale, incapabili să creadă în existența sentimentelor dezinteresate la interlocutori cărora putuseră să le aprecieze, în numeroase rînduri, cinismul și inconsecvența, interesul arătat de către Londra și de către Washigton față de respectarea drepturilor omului în regiuni cărora, de-a lungul

* La 21 august 1945, regele Mihai I somează guvernul Petru Groza să-și prezinte demisia ; în urma refuzului acestuia, regele hotărăște să nu mai contrasemneze decretele-legi, încercînd astfel să facă imposibilă activitatea guvernului („greva regală"). Ca urmare a admiterii în guvern a unui reprezentant al P.N.Ț. (Maniu) și al P.N.L. (Brătianu), la 7 ianuarie 1946, greva regală ia sfîrșit *(n.tr.)*

vremurilor, le acordaseră rareori atenţie, nu putea să însemne decît o punere în cauză a împărţirii moştenirii hitleriste.

Dat fiind faptul că reprezentanţii francezi si chinezi au susţinut în dezbateri punctul de vedere anglo-american, la 22 septembrie, Molotov îşi va permite să exprime punctul de vedere potrivit căruia comunicatul de la Potsdam îl îndreptăţea să ceară excluderea acestora. Acest document prevedea, într-adevăr, că pentru a pregăti fiecare din tratatele de pace consiliul va fi *compus din membri reprezentînd statele semnatare ale condiţiilor de capitulare impuse statului inamic respectiv*, ceea ce, în privinţa ţărilor din Est, nu era cazul nici pentru Paris, nici pentru Beijing. Bevin, din ce în ce mai enervat, neavînd cîtuşi de puţin ocazia, în cariera sa de militant, să se iniţieze în arta litotei *, dragă personalului de la *Fareign Office*, va izbucni în faţa acestei schimbări bruşte de atitudine. *N-am văzut niciodată nimic care să semene atît de mult cu teoria lui Hitler*[4]. Molotov se va îndrepta precipitat spre uşă. Englezul va fi nevoit să-i ceară scuze, pentru a-l convinge să se reaşeze.

Truman îi va telegrafia lui Stalin pentru a-i reaminti că la Potsdam fusese prevăzut ca francezii şi chinezii să participe la discuţii, fără a avea însă drept de vot. Nici vorbă de aşa ceva. La 2 octombrie, după ce aprobaseră un memorandum al lui Georges, Bidault privind menţinerea descentralizării Germaniei, membrii Consiliului se vor despărţi fără a fi înregistrat vreun rezultat. În aceeaşi zi, se va afla ştirea despre anularea vizitei pe care mareşalul Jukov **, comandantul şef so-

* *Litotă* — Figură de stil care constă în comprimarea expresiei, cu scopul de a face să se înţeleagă cît mai mult, spunîndu-se cît mai puţin. *(n.tr.)*

** *Gheorghi Konstantinovici Jukov* (1896—1974). Mareşal sovietic : a participat la operaţiunile împotriva japonezilor în regiunea Amur (1938—1939) şi la războiul ruso-finlandez (1939—1940) ; în februarie 1941, devine şeful Marelui Stat Major al Armatei roşii şi vice-comisar al Apărării ; a avut un rol important

vietic în Germania, trebuia să o facă în Statele Unite, ca răspuns la aceea întreprinsă de omologul său american, Eisenhower. Curînd, acest mare şef militar, învingătorul de la Berlin, omul care dintre toţi compatrioţii săi avusese cele mai bune relaţii cu colegii săi occidentali, cădea într-o cursă, de unde nu avea să iasă — de altfel temporar — decît după moartea lui Stalin.

De partea americană, tonul a devenit în mod deschis dezagreabil. Truman declara public că va refuza *să recunoască un guvern impus prin forţa unei puteri străine* [5], ceea ce nu putea viza, în mod evident, decît Europa răsăriteană, în timp ce clocotitorul general Patton * — exprimînd cu voce tare ceea ce mulţi gîndeau doar — cerea ţării să se pregătească pentru *un inevitabil al treilea război mondial* [6]. Lui Robert Murphy, Patton avea să-i spună cîteva zile mai tîrziu : *De ce să aşteptăm ca ruşii să ne atace atunci cînd nu vom mai avea decît două divizii în Germania ?* [7] Truman i-a luat comanda şi acesta va muri puţin după aceea într-un accident de maşină,

---

în bătăliile de la Moscova, Leningrad, Stalingrad ; a condus mai multe fronturi ; a fost locţiitor al comandantului suprem ; la 9 mai 1945, a primit şi a semnat, la Berlin, capitularea Germaniei hitleriste ca reprezentant al guvernului sovietic. I s-a decernat de patru ori titlul de Erou al Uniunii Sovietice şi de două ori Ordinul „Victoria". Cf. *G.K. Jukov, amintiri şi reflecţii,* Editura Militară, Bucureşti, 1970 ; *Mareşalul Jukov — între legendă şi adevăr,* Editura Militară, Bucureşti, 1991. *(n.tr.)*

* *George Smith Patton jr.* (1885—1945). General american. Specialist în blindate. S-a remarcat în Maroc în 1942, în Tunisia şi în Sicilia în 1943 ; a condus Armata a III-a, aflată în rezervă în momentul debarcării în Normandia. În fruntea ei va elibera Rennes (4 august 1944), Orleans şi Chartres (17 şi 18 august 1944), Nancy (15 septembrie 1944), Metz şi forturile sale (22 noiembrie — 13 decembrie 1944) ; va contraataca în direcţia Bastogne cu ocazia ofensivei lui Rundstedt în Ardeni (decembrie 1944) ; trece Rinul la 22 martie 1945, la Oppenheim, intră în Leipzig la 14 aprilie 1945. Din ordin, se va opri la 90 de km de Praga pentru a lăsa cîmp liber sovieticilor. La 25 aprilie, face joncţiunea cu forţele conduse de Konev. A murit într-un accident de automobil. *(n.tr.)*

dar asemenea cuvinte, reluate și amplificate de către presa americană de dreapta, nu puteau să nu aibă un mare răsunet la Kremlin.

Cei cinci miniştri se vor reîntîlni totuşi în decembrie, cu o oarecare întîrziere faţă de calendarul prevăzut la Postdam. Reuniunea s-a desfăşurat, de această dată, la Moscova, ceea ce va da lui Byrnes ocazia să-l întîlnească de trei ori pe Stalin, cu care va ajunge să pună la punct o formulă de compromis. Se va conveni, aşa cum ruşii propuseseră anterior, ca tratatele să fie pregătite, pentru fiecare dintre sateliţi, de către ţările care au încheiat armistiţiul cu aceştia, şi ca ele să fie supuse ulterior unei conferinţe a celor 21 de puteri care participaseră efectiv la război. Alcătuirea listei acestora nu va fi un fleac.

Decizia finală va rămîne totuşi în mîlniie semnatarilor armistiţiului, fiind de la sine înţeles că această prevedere urma să se extindă asupra Franţei în ceea ce priveşte Italia. Era o concesie substanţială din punctul de vedere sovietic ; în schimb, Stalin va accepta, după lungi discuţii, o lărgire limitată a guvernelor de la Sofia şi de la Bucureşti, în măsură să permită recunoaşterea lor de către occidentali, după ce acestea s-ar fi angajat să organizeze noi alegeri, de această dată complet libere. Ceea ce implica recunoaşterea faptului că cele care se desfăşuraseră cu numai cîteva săptămîni înainte, şi care dăduseră *fronturilor patriotice* majorităţi de 80 pînă la 90%, nu fuseseră libere deloc.

Aşa s-a procedat în România. Cabinetul Groza, completat cu reprezentanţi ai Partidului Ţărănesc şi ai Partidului Liberal, a fost recunoscut de către Marea Britanie şi de către Statele Unite, la 4 februarie 1946 *. În Bulgaria, însă, acordul nu se va putea realiza. Washingtonul şi Moscova vor proceda la un schimb de note severe. Alegerile care vor avea loc în toamnă vor da 71,80% de vo-

---

* Guvernele Angliei şi S.U.A. recunosc guvernul Petru Groza la 5 februarie 1946 (reluarea relaţiilor diplomatice dintre România şi acestea). *(n.tr.)*

turi * frontului patriotic în România şi 78% în Bulgaria. Arestări şi asasinate precedaseră aceste consultări electorale a căror corectitudine va fi bineînţeles contestată în mod solemn de către occidentali.

Aceştia din urmă au avut mai puţine motive să se plîngă de condiţiile prevalînd în acea perioadă în celelalte trei ţări foste sateliţi ai Germaniei hitleriste. În Italia, comuniştii, fideli consemnelor de moderaţie aduse de la Moscova de Palmiro Togliatti **, s-au mulţumit, în guvernul constituit în decembrie 1945, de către democrat-creştinul Alcide de Gasperi ***, cu portofoliile Finanţelor, Justiţiei şi Agriculturii. Finlanda, care scăpase ocupaţiei sovietice, a putut să procedeze, în martie 1945, la alegeri complet libere, care au dat 150 de locuri partidelor burgheze, faţă de 50 de locuri pentru extrema stîngă. În Ungaria, guvernul provizoriu al generalului Miklós **** a respins sugestia sovietică de a se alcătui —

* În mai 1946, se constituie Blocul Partidelor Democratice (B.P.D.), alianţă electorală alcătuită din P.C.R., P.S.D.R., P.N.L. (Tătărăscu), P.N.Ţ. (Alexandrescu), Frontul Plugarilor şi P.N.P. În alegerile din noiembrie 1946, B.P.D. a obţinut — potrivit comunicatelor oficiale — 79,86% din totalul voturilor exprimate şi 378 din cele 414 mandate. Există toate temeiurile pentru a suspecta aceste rezultate ca nereprezentînd voinţa reală a electoratului român, alegerile fiind trucate. *(n.tr.)*

** *Palmiro Togliatti* (1893—1964). Om politic italian. Militant socialist, redactor la ziarul *„Avanti"*; a fost unul din creatorii Partidului Comunist Italian. S-a exilat în U.R.S.S. după instaurarea fascismului în Italia; secretar al Cominternului (1937); comisar politic în Spania în timpul războiului civil (1937—1939). S-a întors în Italia în 1944; a fost ministru fără portofoliu în guvernul Badoglio; a participat de asemenea la guvernele Bonomi (1944—1945), Parri şi De Gasperi (1945—1946). În 1947, a fost înlăturat din guvern odată cu ceilalţi comunişti. În cadrul Partidului Comunist Italian s-a pronunţat pentru destalinizare. În conflictul dintre Moscova şi Beijing a afirmat dreptul partidelor comuniste naţionale de a-şi stabili propria orientare. *(n.tr.)*

*** *Alcide de Gasperi* a format mai multe cabinete între 10 decembrie 1945 — 17 august 1953. *(n.tr.)*

**** Colonelul *Béla Miklós Dálnoki* a condus guvernul ungar între 28 decembrie 1944 — 15 noiembrie 1945. *(n.tr.)*

pentru alegerile din 4 noiembrie 1945 — liste unice ale *partidelor democratice*, după modelele român și bulgar. Rezultatul a fost că Partidul Micilor Proprietari a obținut 245 de mandate (comuniștii — 70, social-democrații — 49 și național-țărăniștii — 23) și că președintele acestuia, pastorul Zoltán Tildy *, va lua conducerea cabinetului. La Helsinki, ca și la Budapesta, totuși Ministerul de Interne a fost atribuit unui comunist. Abia puțin mai tîrziu avea să se remarce importanța acestei desemnări.

Recunoașterea guvernelor celor trei țări nu ridica dificultăți pentru occidentali. Cît privește chestiunile de frontieră, ele fuseseră în mare parte reglementate chiar înainte de a se angaja negocierile. Finlanda și U.R.S.S. încheiaseră un acord în octombrie 1945. A doua zi după constituirea guvernului Groza, Stalin autorizase ca România să reocupe Transilvania de vest ** pe care arbitrajul Ribbentrop o atribuise, în 1940, Ungariei.

Cînd miniștrii afacerilor străine se vor reîntîlni, de astă dată la Paris, la 25 aprilie 1946, Molotov va accepta, încă de la prima ședință, ca Franța să participe la toate discuțiile, dar aceasta a fost singura sa concesie. După ce s-au certat în privința Germaniei, Austriei și Iranului, s-a reluat în discuție problema coloniilor italiene. Rusul va propune pentru Tripolitania un *trusteeship* sovieto-italian. Bevin va respinge această neghiobie, pornită din cele mai bune intenții, propunînd să se acorde independență imediată ansamblului posesiunilor italiene din Africa de Nord. Anticolonialistul Molotov se va alia cu Bidault pentru a respinge această inițiativă. Mai tîrziu, luînd masa cu Byrnes, el se va declara gata să renunțe

* *Zoltán Tildy* a deținut șefia guvernului între 15 noiembrie 1945 — 4 februarie 1946. *(n.tr.)*

** La 9 martie 1945 s-a restabilit administrația românească în partea de nord-vest a Transilvaniei. *(n.tr.)*

le revendicările coloniale, dacă Triestul * și Veneția iuliană ** vor fi atribuite Iugoslaviei.

Sesiunea următoare, ținută de asemenea la Paris, în iunie-iulie, va fi mai fructuoasă. Ministrul sovietic va accepta, fără discuții, transferul Dodecanezului către Grecia și amînarea cu un an a hotărîrii privind soarta coloniilor italiene. Va ceda teren și în privința reparațiilor. În fine, după interminabile conciliabule, în cursul cărora Georges Bidault va juca un rol preponderent, toată lumea se va ralia unei propuneri franceze vizînd să facă din Triest un stat liber.

Astfel, se va putea deci convoca, la 29 iulie, Conferința de pace. Ea va avea loc la Paris, la Palais Luxembourg, devenit disponibil prin dispariția Senatului. De-a lungul a două luni și jumătate, acest templu tradițional al bunelor maniere și al respectabilității burgheze avea să răsune de ecourile incongruente ale noii diplomații : dialoguri ale surzilor, presărate cu imputări dintre cele mai injurioase, în ședință, după încercările de tîrguială făcute pe culoare. Cînd conferința se va întrerupe, la 15 octombrie nu se înregistrase nici un progres notabil în afara domeniului reparațiilor.

Cu toate acestea, în noiembrie, Molotov va sosi la New York pentru noua reuniune a Consiliului miniștrilor afacerilor străine, avînd instrucțiuni conciliante. El va admite mai mult de jumătate din recomandările pe care Conferința de pace le adoptase cu o majoritate simplă, altfel spus, dată fiind componența acesteia, contra

* *Triest* — Port al Italiei, în Veneția iuliană, la Marea Adriatică, în golful cu același nume. Centru comercial activ. Siderurgie. Rafinarea petrolului. Triestul devine italian în 1919—1920. Va fi cucerit de iugoslavi în 1945. Tratatul de pace din 1947 creează Teritoriul liber al Triestului. Triestul revine Italiei, cu statutul de port liber, în 1954. *(n.tr.)*

** *Veneția iuliană* — Provincie incluzînd Triest și Gorizia, 687 km², aproximativ 500 000 de locuitori. Acestea, împreună cu provinciile Pordenone și Udine, formează regiunea autonomă Friul. *(n.tr.)*

voturilor U.R.S.S. şi ale clientelei sale. Molotov va accepta formula occidentală pentru definirea puterilor guvernatorului Triestului, abandonîndu-i astfel pe iugoslavi, care continuau să lupte pentru anexarea oraşului. El se va ralia principiului unei conferinţe internaţionale pentru a reglementa regimul de navigaţie pe Dunăre. Această din urmă concesie, la drept vorbind, nu îl costa scump. Cînd Conferinţa se va reuni, în iulie 1947, la Belgrad, U.R.S.S. va face să fie excluse puterile neriverane din comisia însărcinată cu controlul navigaţiei pe fluviu. Trebuie spus că, între timp, tensiunea dintre Est şi Vest se agravase în mod deosebit.

Pentru moment, mlădirea poziţiei U.R.S.S., coincizînd cu o destindere clară în problemele Iranului şi Turciei, va crea în relaţiile internaţionale o scurtă euforie. La 10 februarie 1947, tratatele de pace cu Italia, Bulgaria, Ungaria, România şi Finlanda erau semnate, în mod solemn, in Salon de l'Horloge de la Quai d'Orsay ; nu era pentru prima dată cînd o asemenea rînduială pompoasă îi vedea pe puternicii zilei încercînd să fixeze prin intermediul unui document o realitate care deja începuse să scape calculelor sau iluziilor lor.

Tratatele prevedeau evacuarea, în nouă luni, a trupelor străine, înţelegîndu-se că U.R.S.S. putea să-şi menţină garnizoane în România* şi în Ungaria, atîta vreme

* *Retragerea trupelor de ocupaţie sovietice din România* — La 15 aprilie 1957 la Bucureşti este semnat Acordul dintre guvernele României şi U.R.S.S. referitor la statutul juridic al trupelor sovietice staţionate temporar pe teritoriul României. În art. 1 se arată că „staţionarea temporară a trupelor sovietice pe teritoriul Republicii Populare Române nu afectează în nici un fel suveranitatea statutul român ; trupele sovietice nu se amestecă în treburile interne ale Republicii Populare Române". Efectivele trupelor urmau a fi stabilite prin convenţii speciale între părţi, iar mişcările acestor trupe, precum şi aplicaţiile şi manevrele urmau a se face în fiecare caz în parte cu acordul sau consimţămîntul guvernului român. A fost creată o Comisie mixtă pentru rezolvarea problemelor legate de interpretarea sau aplicarea Acordului. La 24 mai 1958, o delegaţie română la cel mai înalt nivel participă la Consfătuirea de la Moscova a Comitetului Politic

cît va dura ocuparea Austriei. Era oare sincer Stalin cînd își asuma un asemenea angajament? S-au scurs 35 de ani și trupe sovietice se mai află în Ungaria*, iar trupe americane în Italia. Singurul lucru care s-a schimbat a fost fundamentul juridic al prezenței lor: ele se află acolo ca aliați și nu ca ocupanți.

Ideea de a fi voit să reglementeze soarta sateliților Germaniei, înaintea aceleia a Austriei și a Germaniei înseși, poate părea stranie. Era oare aceasta voința de a restabili mai întîi condiții de existență normale pentru cei care se degajaseră la vreme de influența hitleristă și își cîștigaseră cu arma în mînă iertarea Aliaților? Sau conștiința dificultăților unui asemenea angajament? Ele nu vor întîrzia să apară și să distrugă dintr-o singură lovitură fragilele speranțe născute o dată cu încheierea tratatelor de la Paris.

Precizia nu era calitatea dominantă a protocolului Conferinței de la Potsdam, care fixa directive pentru administrarea provizorie a Germaniei, ca și pentru a o plasa în imposibilitatea de a mai face rău. Lipsa acordului între semnatarii acestuia sare în ochi o dată cu trecerea timpului. Acesta prevedea, de exemplu: înlăturarea excesivei *concentrări* a puterii economice — dar omitea să spună ce este *excesiv* și ceea ce nu era deloc; rechiziționarea tuturor elementelor productive care nu erau ne-

---

Consultativ al statelor membre ale Tratatului de la Varșovia. Comitetul Politic Consultativ aprobă propunerea guvernului sovietic, pusă de acord cu guvernul român, cu privire la retragerea de pe teritoriul României a trupelor sovietice. În iunie-iulie 1958 are loc retragerea trupelor sovietice din România. *(n.tr.)*

* La 30 iunie 1991 s-a încheiat retragerea tuturor trupelor sovietice din Ungaria. La 10 martie 1990 la Moscova s-a semnat acordul interguvernamental sovieto-ungar privind retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Ungariei (semnat de miniștrii de externe ai celor două țări, Eduard Șevarnadze și Gyula Horn). (La data semnării se aflau pe teritoriul Ungariei 52 000 militari sovietici). *(n.tr.)*

cesare producției *autorizate* — dar nu se determina nivelul *autorizat*; un tratament uniform pentru populația germană în toate zonele — dar numai *atît cît era posibil*; restabilirea autonomiei locale, grație consiliilor alese — dar numai *îndată ce securitatea militară și intențiile regimului de ocupație militară o vor permite*; libertatea cuvîntului, a presei și a religiei și formarea de sindicate — dar sub rezerva *necesităților de securitate militară*. Atunci cînd protocolul hotăra că, *în timpul perioadei de ocupație, Germania va fi tratată ca o entitate economică*, date fiind directivele comune, el adăuga că *în aplicarea acestor directive se va ține cont, dacă este cazul, de diversele condiții locale*. În fine, și mai ales, nici un criteriu nu permitea să se distingă ceea ce privea *Germania în ansamblul ei* [8], care avea să fie administrată colectiv de către Consiliul de control — cei patru comandanți șefi —, și ceea ce urma să fie de resortul fiecăruia dintre comandanți în zona sa de ocupație.

Un asemenea contract, între asociați hotărîți să se înțeleagă, ar fi deschis poarta unor serioase dificultăți de interpretare. El era însă de prea puțin ajutor unor puteri pe care totul le despărțea și care nu aveau să întîrzie să se suspecteze de cele mai negre intenții.

Consiliul de control, instituit la Berlin, la 30 iulie 1945, în plină Conferință de la Potsdam, după ce și-a instalat, fără prea mare dificultate, principalele sale angrenaje—directorate, comisii, subcomisii, grupe de lucru, al căror număr va atinge rapid cifra de 175 —, se va lovi curînd de un prim obstacol. La 7 august, într-adevăr, guvernul provizoriu francez, asociindu-se mai tîrziu — așa cum i-au propus cei Trei — principalelor dispoziții ale acordurilor de la Potsdam, va exprima rezerve privind *reconstituirea de partide politice la nivelul întregii Germanii* și în legătură cu *crearea de departamente administrative centrale, care vor fi dirijate de către secretari de stat, a căror jurisdicție se va extinde, după cîte se pare, la ansamblul teritoriului german, care nu este încă delimitat* [9].

De Gaulle, care luase cuvîntul în noiembrie 1944, în fața Consultativei *, fără să-și exprime preferința — *stat sau state germane*[10] —, înțelegea, în fiecare din aceste ipoteze, să respingă reconstituirea unei Germanii unitare și să desprindă Renania, pentru a o ocupa definitiv, și Ruhr-ul, pentru a-l internaționaliza. În această politică — sprijinită la vremea aceea de către toate partidele franceze — el nu se inspira numai din lecția lui Foch, care scria, într-o notă faimoasă, adresată Aliaților, la 28 noiembrie 1918 : *De acum înainte, Rinul va fi frontiera militară occidentală a popoarelor germane, de acum înainte Germania va fi lipsită de orice drept de acces și de orice fortificații, adică va fi lipsită de orice suveranitate teritorială asupra malului stîng al acestui fluviu ; dacă nu va fi așa, ea va avea în continuare posibilitatea de a invada fără dificultate, la fel ca în anul 1914, Belgia Luxemburg, Franța, de a atinge coastele Mării Nordului și de a amenința Anglia*[11]. Generalul de Gaulle se temea, de asemenea, ca o Germanie unificată, dar slabă, să nu cadă — după cum i-o va spune lui Truman și lui Byrnes, cu ocazia vizitei sale la Washington, în august 1945 — *sub controlul unui puternic bloc slav* și să nu devină *instrumentul politic al altor puteri*[12].

Or, acordurile de la Potsdam prevedeau constituirea *unor departamente administrative centrale conduse de către secretari de stat, în special din domeniul finanțelor, transporturilor, comunicațiilor, comerțului exterior și industriei*[13].

Americanii vor încerca în zadar să-l convingă pe conducătorul Franței libere că înființarea unor asemenea

* *La Consultative* — Assemblée consultative provisoire (1943—1945). Instituită la Alger de către generalii Giraud și de Gaulle la data de 17 septembrie 1943. S-a transferat apoi la Paris, unde și-a ținut prima ședință la 7 noiembrie 1944, și a continuat să-și aibă sediul la Palais du Luxembourg pînă la sfîrșitul lui octombrie 1945. Membrii săi, la început în număr de 102, au ajuns la 248. Avea ca misiune să emită avize (facultative sau obligatorii) în problemele sesizate de guvern. *(n.tr.)*

instituții nu însemna în nici un fel că Reich-ul va fi restaurat. Fidel tacticii sale favorite, obstrucția, el va refuza să subscrie acestei clauze a acordurilor. Îl va însărcina pe reprezentantul său în Consiliul de control să uzeze de dreptul său de veto de fiecare dată cînd va fi pusă în discuție o propunere care ar viza, oricît de puțin, restabilirea unității germane. Generalul Koeltz se va opune deci creării unei administrații centrale pentru transporturi, unificării sindicatelor și, în decembrie, liberei treceri a civililor dintr-o zonă într-alta.

Rușii, care declarau public că germanii nu vor fi împiedicați să se reunească dacă o voiau, aveau mai multă încredere în democratizarea surselor puterii — altfel spus în lichidarea puterii junkerilor, a armatei și a marii industrii — decît în împărțirea pe *verticală* a Reich-ului, al cărei partizan Stalin se declarase totuși la Teheran și la Ialta. Încă la 25 iulie 1945, rușii creaseră douăsprezece *administrații centrale germane*, însărcinate cu controlul economiei din zona lor, combătînd deschis tendințele de federalizare. Ei au avut, de altfel, cel puțin aparent, o oarecare dificultate să înțeleagă atitudinea franceză. Generalului Lucius Clay, reprezentat al Statelor Unite în Consiliul de control, sovieticul Sokolovski îi va exprima, în mai multe rînduri, îndoielile sale privind realitatea dezacordului franco-american. Acestui marxist nu-i venea să creadă că o țară precum Franța, susținută din belșug pe plan economic de către Statele Unite, putea acționa contrar voinței acestora. În consecință, el atribuia Washingtonului nu se știe ce joc dublu cu obiective misterioase. Este, de altfel, exact că unii diplomați americani, printre care, în primul rînd, Charles Bohlen, nu erau supărați de vetourile franceze, care le dădeau posibilitatea americanilor să evite o înfruntare pentru dominarea Germaniei, chestiune pentru care — după aprecierea ambasadorului Bedell Smith — ei nu erau, în mod evident, pregătiți [14].

Cînd Bidault va accepta, în primăvara anului 1946, crearea consiliilor tehnice consultative comune pentru

toate zonele era prea tîrziu. Marşul inexorabil al procesului de divizare a Germaniei începuse nu prin constituirea de state autonome, corespunzînd unor realităţi istorice, economice, psihologice, ci prin apariţia a două republici inamice, separate printr-o linie de demarcaţie absolut arbitrară. Reconstituirea administraţiilor centrale n-ar fi putut cu adevărat să evite ruptura. Dar ele ar fi păstrat cel puţin o şansă de reunificare, deschizînd protagoniştilor războiului rece, la ora destinderii, calea unei soluţii analoge aceleia care a permis Austriei de-a lungul unei ocupaţii * de opt ani să-şi menţină unitatea, cu toate că cei patru învingători, la fel ca şi în Germania ** îşi păstraseră zone distincte.

---

* *Ocuparea Austriei* — Între 1920—1938 ea va constitui o republică federală, incluzînd nouă landuri. În ciuda eforturilor cancelarilor creştini-sociali, printre care Seipel (1922—1924; 1926—1929), Dollfuss (1932—1934) şi Schuschnigg (1934—1938) pentru a face să supravieţuiască micul stat, Austria va fi absorbită de Germania, ca urmare a loviturii de forţă naţional-socialiste din 11 martie 1938 (Anschluss) şi încorporată celui de-al treilea Reich, pînă la înfrîngerea Germaniei din 1945. Cucerită în 1945 de către trupele sovietice, care vor lua Viena la 12 aprilie, Austria va fi ulterior ocupată de cele patru puteri aliate. În 1955, un tratat va pune capăt regimului de ocupaţie şi va face din Austria un stat neutru. *(n.tr.)*

** *Reunificarea Germaniei* — Specificul unei note şi spaţiul de care dispunem nu ne permit să menţionăm în acest cadru poziţiile şi demersurile făcute în direcţia unificării Germaniei. De aceea, ne vom limita la cîteva date esenţiale, din ultimii doi ani. La 12 septembrie 1990, la Moscova, a fost semnat Tratatul asupra reglementării definitive privind Germania, ca urmare a întîlnirii „2+4". Tratatul a fost semnat de Hans-Dietrich Genscher (R.F.G.), Lothar de Maiziere (R.D.G.), Eduard Şevarnadze (U.R.S.S.), James Baker (S.U.A.), Douglas Hurd (Marea Britanie), Roland Dumas (Franţa). Art. 4 al Tratatului stipulează că: „Germania unită şi U.R.S.S. vor reglementa prin tratat condiţiile şi durata prezenţei forţelor armate sovietice pe teritoriul actual al R.D.G. şi al Berlinului, ca şi desfăşurarea retragerii acestor forţe armate, care va trebui încheiată la sfîrşitul anului 1994, în raport cu executarea angajamentelor guvernelor Republicii Federale Germania şi Republicii Democrate Germane...". În art. 5 se prevede: „În timpul perioadei prezenţei forţelor armate sovietice pe teritoriul

De la începutul prezenței aliate în Germania, diferențele vor începe să se acumuleze de la o zonă la alta. La 11 iunie 1945, rușii autorizaseră, fără să consulte pe nimeni, crearea, la scară zonală, a patru partide politice. Acestea, aplicînd consemnele elaborate cu luni înainte, aveau să constituie la 14 iulie — deci înainte de semnarea acordurilor de la Potsdam — un front unic, comparabil formațiunilor care puseseră mîna pe putere în Bulgaria, România și Iugoslavia. Truman îl va calma pe Churchill care tuna și fulgera. În același timp, comuniștii, susținuți puternic de către ocupantul sovietic, acționau pentru fuziunea cu Partidul Social-Democrat. Că populația era puțin dispusă să-i urmeze, că avea — așa cum o recunoștea vicepreședintele landului Saxonia, Fritz Selbmann — *teamă de sovietizare*[15], este de la sine înțeles. Timp de patru ani, Goebbels îl descrisese pe rus ca pe un sălbatic, ca pe o bestie subumană. Sosirea Armatei roșii, cu cortegiul ei de violuri, de execuții sumare, de deportări, de jafuri de toate felurile, nu era sortită să-i reconcilieze pe germani cu *ivanii*. Noii veniți vor depune serioase eforturi pentru a liniști opinia publică, afirmînd că *ar fi greșit să se impună Germaniei sistemul sovietic*[16]

---

actual al Republicii Democrate Germane și al Berlinului, forțe armate ale S.U.A., Republicii Franceze și Regatului Unit vor rămîne, la cererea Germaniei unite, staționate la Berlin, printr-un acord în acest sens între guvernul Germaniei unite și guvernele statelor respective". La 21 septembrie 1990, Bundestagul (Camera inferioară) și Bundesratul (Camera superioară) ale Parlamentului vest-german au ratificat tratatul. La 2 octombrie 1990, miniștrii de externe ai S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii și Franței au semnat la New York declarația prin care sînt suspendate drepturile și responsabilitățile acestor țări („puteri de ocupație") privind Berlinul și Germania în ansamblul ei. Documentul intră în vigoare la 3 octombrie 1990. 3 octombrie 1990 este considerată ziua reunificării Germaniei. La 2 decembrie 1990 au avut loc primele alegeri pe ansamblul Germaniei, la 45 de ani de la sfîrșitul războiului și la 41 de ani de la divizare. În iunie 1991, Parlamentul german a hotărît ca Berlinul să fie capitala noului stat. Potrivit hotărîrii, guvernul și Bundestagul vor funcționa la Berlin, iar Bundesratul la Bonn. *(n.tr.)*

— așa cum se pronunța apelul partidului comunist, din 11 iunie 1945 — și proslăvind o cale proprie *(Sonderweg)*, destinată în esența ei să democratizeze profund țara, necesitate dificil de contestat.

Era vorba numai de a-i păcăli pe naivi, aplicînd faimoasa *tactică a salamului* — bucată cu bucată — cu care ungurul Rákosi * se va lăuda, doi ani mai tîrziu, că a folosit-o pentru a pune mîna pe putere ? Sau Stalin credea în acea perioadă în posibilitatea unei experiențe relativ democratice în Europa centrală, dincolo de regiunile esențiale pentru protecția U.R.S.S. ? Acestor două ipoteze trebuie să le adăugăm o a treia, fără îndoială mult mai credibilă, și anume că el juca, la fel ca întotdeauna, două cărți în același timp : aceea a unificării și aceea a divizării. Prima presupunea că regimul din zona de Est nu va speria prea mult, pentru a nu împiedica alcătuirea unui front popular la scară națională. Conform celei de a doua, cheile esențiale ar fi fost în mîini rusești, sau în acelea ale comuniștilor germani, ceea ce era același lucru, pentru că majoritatea conducătorilor partidului, refugiați în Uniunea Sovietică de doisprezece ani, dobîndiseră cetățenia sovietică.

Dezbaterea se va angaja în sînul Partidului Social-Democrat german, care a reușit mai bine decît oricare altul, în ciuda greului tribut plătit represiunii, să mențină de-a lungul anilor de teroare organizația sa clandestină. Între cei doi conducători, Kurt Schumacher — care scăpase din lagărele de concentrare fără un braț și fără un picior, cu stomacul tăiat, neputîndu-se deplasa decît sprijinit de mijloc, dar a cărui voință era intactă — și Otto Grotewohl ** se va angaja o confruntare dramatică, în octombrie, cu ocazia unei reuniuni ținute într-o mănăstire de lîngă Hanovra.

---

* *Mátyás Rákosi* a deținut funcția de prim-ministru între 14 august 1952 — 4 iulie 1953. *(n.tr.)*

** *Otto Grotewohl* a fost președinte al Consiliului de Miniștri între 12 octombrie 1949 — 21 septembrie 1964. *(n.tr.)*

Grotewohl va aminti că numai dezbinarea clasei muncitoare germane permisese victoria cămăşilor brune. Schumacher, sprijinit de către adjunctul său, Ollenhauer, revenit dintr-un lung exil în Anglia, va invoca douăzeci şi cinci de ani de istorie a mişcării muncitoreşti pentru a afirma că fuziunea nu ar duce decît la transformarea social-democraţiei germane într-un simplu instrument al partidului comunist. Trebuie adăugat că Schumacher era originar din regiunea Danzig (Gdansk) şi că anexarea de către ruşi şi de către polonezi a provinciilor din Est îi provocase o vie reacţie naţionalistă.

Se vor despărţi fără să se fi putut înţelege. Grotewohl, care avea să devină întîiul prim-ministru al Republicii Democrate Germane, se va instala în zona orientală în fruntea partizanilor unificării. Schumacher şi Ollenhauer vor duce o campanie înverşunată în sens contrar. Ocupanţii occidentali îi vor susţine puternic şi vor organiza în sectoarele lor berlineze o consultare a militanţilor socialişti : 88% dintre ei se vor pronunţa atît împotriva fuziunii, cît şi pentru unitatea de acţiune. Referendumul fusese interzis în sectorul sovietic, unde după numeroase manifestări mai mult sau mai puţin spontane cele două partide, comuniste şi social-democrat, vor ceda locul, la 20 aprilie 1946, unui partid socialist unificat *(Sozialistiche Einheitspartei Deutschlands* sau S.E.D.). În toamnă, în cele cinci *landuri* ale zonei sovietice au fost organizate alegeri legislative. Noul partid unificat avea să obţină majoritatea absolută în trei dintre acestea şi o majoritate relativă în celelalte două. Pretutindeni, comunişti convinşi fuseseră instalaţi în posturi cheie, în timp ce socialiştii ostili fuziunii începuseră să fie aruncaţi alături de nazişti în lagărele de concentrare moştenite de la Hitler de către noul regim.

Alegerile care vor avea loc în lunile următoare în zonele occidentale şi în Berlinul de Vest nu vor da în schimb comuniştilor decît două milioane de voturi faţă de şapte milioane de voturi creştin-democraţilor şi tot atîtea socialiştilor. Se poate deci spune că, începînd cu

primăvara lui 1947, divizarea Germaniei era un fapt împlinit pe plan ideologic și politic. Crearea în această perioadă, de către autoritățile sovietice, a unui Departament al Internelor, competent pentru ansamblul zonei lor, avea să consacre cu deplină claritate, pe plan juridic, acest lucru. Restul avea să se împlinească rapid. Tribunalul internațional de la Nürnberg încheindu-și misiunea sa prin condamnarea la moarte a 12 criminali de război și prin condamnarea la închisoare a altor 7, sarcina denazificării revenea de acum înainte fiecărui comandant de zonă ; dat fiind că aceasta, în mod evident, nu era concepută în același fel, în Est și în Vest, ea va deveni foarte curînd un nou subiect de dispută. Nu era vorba doar de regimul școlar, laicizat și etatizat, ca să nu spunem sovietizat, pe de o parte, și cel rămas în mare măsură confesional, pe de altă parte, care vor contribui la lărgirea prăpastiei.

La fel se întîmplau lucrurile cu problemele economice și sociale. Începînd din septembrie 1945, administrațiile landurilor din zona sovietică au promulgat, una după alta, legi privind reforma agrară, analoge celor care fuseseră adoptate în același timp de celelalte țări ocupate de către Armata roșie. Domeniile mai mari de 100 de hectare, adică reprezentînd aproape jumătate din pămîntul arabil, fuseseră confiscate fără nici un fel de despăgubiri. Proprietățile naziștilor și ale criminalilor de război vor avea aceeași soartă. Terenurile devenite astfel disponibile erau împărțite în loturi cu o suprafață de maximum 16 hectare. Această reformă radicală, dorită de mult timp de către o mare parte a populației din Germania răsăriteană, în care junkerii * menținuseră un tip de societate cvasifeudală, va contribui în mod sigur la succesul masiv al listelor Partidului Socialist unificat în zonele rurale. Nu se vorbea încă de colectivizare.

---

* *Junkeri* — Elevi ai unei școli militare (cadeți) ; membri ai clasei moșierilor germani ; *junkerimea* — clasa moșierilor germani, apărută în secolul al XVI-lea, avînd la bază nobilimea militară. *(n.tr.)*

În mod evident nu se punea problema să se aplice aceleași metode de partea occidentală. Proprietatea agricolă era aici mult mai fărîmițată și eliberatorii erau ostili, prin doctrină, măsurilor de deposedare. Discuțiile în patru asupra reformei agrare, purtate atît în Consiliul de control, cît și între miniștrii afacerilor străine s-au oprit brusc.

În Vest, se vor mulțumi cu limitarea dimensiunilor exploatărilor. În afară de Schleswing-Holstein, unde dieta socialistă fixase un maximum de 100 de hectare, rezultatele obținute au fost mai curînd simbolice. Suprafața de terenuri repartizate nu va depăși 100 de mii de hectare, față de două milioane de hectare în zona sovietică, deși de două ori mai mică decît prima. Parcelele atribuite nenumăraților refugiați veniți din Est nu vor depăși practic niciodată două hectare.

Orientarea producției și a proprietății industriale avea să sfărîme și mai mult unitatea germană. Kremlinul se prevala de protocolul de la Ialta privind reparațiile, protocol care totuși n-a fost niciodată aprobat din punct de vedere formal, pentru a prăda, pe măsură ce trupele sale avansau pe teritoriul Reich-ului, tot ceea ce le ieșea în cale de la ceasurile de mînă la mașinile-unelte, trecînd prin centralele electrice, șinele de cale ferată și rezervele de cărbune. Nenumărați civili fuseseră expediați în uzinele și șantierele rusești, începînd cu tehnicienii cei mai calificați. Dar în acest din urmă domeniu, sovieticii n-au făcut decît să urmeze exemplul aliaților occidentali, care, imediat după debarcare, au început să-i vîneze pe savanții germani ; astfel s-a întîmplat cu Werner von Braun, care construise teribilele rachete * V2 ale lui Hi-

* V 1 și V 2 — Abreviere de la cuvintele germane Vergeltungs-waffe („arme de represalii"). Bombe autopropulsate, cu rază mare de acțiune, folosite de către germani în 1944 și 1945. V 2 este precursorul rachetelor moderne. Cf. Victor Débuchy, *L'etrange histoire des armes secrètes allemandes*, Editions France-Empire, 1978 (traducere în limba română : *Strania istorie a armelor secrete germane*, Editura Politică, București, 1983). *(n.tr.)*

tler, şi care avea să devină în cîţiva ani şeful N.A.S.A., administraţia americană pentru cucerirea spaţiului cosmic.

Colaboratorii lui Truman, veniţi la Potsdam pentru conferinţa la nivel înalt, nu au afectat prea mult timp evaluării amplorii *recuperărilor ruseşti.* Ei se temeau să nu fie puşi în situaţia de a ajunge să furnizeze Germaniei, pentru a evita falimentul şi anarhia — vestitorii comunismului — credite care ar servi în cele din urmă la plata reparaţiilor către U.R.S.S. Ei susţineau deci, nu fără îndreptăţire, că era necesar ca problema reparaţiilor să fie repusă în cadrul unui plan de orientare de ansamblu a economiei germane.

De-a lungul întregii Conferinţe de la Potsdam * se va discuta şi se va negocia ferm. La 30 iulie, Byrnes va propune, în numele Statelor Unite, ca fiecare să se folosească de zona sa, ceea ce contrazicea principiul adoptat al unităţii economice a Germaniei. El adăuga corectivul că ruşii şi polonezii vor primi în plus — ţinînd cont de importanţa creanţelor lor şi de inegalitatea dezvoltării industriale a diverselor zone — 40% din echipamentele luate din Ruhr, ca inutile pentru o economie de pace, din care 25% în schimbul unor materii prime. Bevin va face o propunere asemănătoare. Molotov va răspunde că procentele nu însemnau nimic şi că vroia precizări în dolari. În cele din urmă, s-a căzut de acord asupra ideilor de bază ale lui Byrnes, valoarea totală a contribuţiei zonelor occidentale, şi nu numai a Ruhrului, fiind fixată la 25% din ansamblul echipamentului lor considerat excedentar, din care 15% în contrapartidă şi 10% fără. Ca urmare, ţările din Vest, în rîndul cărora figurau atunci Iugoslavia, Cehoslovacia şi Grecia, vor stabili de comun acord suma de 326 miliarde de dolari, la valoarea anului 1938, drept total al creanţelor lor faţă de Germania.

---

* *Conferinţa de la Potsdam* s-a desfăşurat între 17 iulie — 2 august 1945. După înfrîngerea în alegeri, Churchill va fi înlocuit de Attlee, iar Eden va fi înlocuit de către Bevin. *(n.tr.)*

Recunoscînd imposibilitatea rambursării unei atare sume, ei se vor înțelege pentru repartizarea pe bază de procentaj a sumelor care urmau să fie recuperate.

Rămînea să se cadă de acord cu Moscova asupra nivelului capacității de producție, așa-zisă *normală*, de la care urma să se calculeze excedentul disponibil. Acordurile de la Potsdam stabiliseră în principiu că nivelul de viață al germanilor nu trebuia să-l depășească pe acela al locuitorilor din alte țări ale continentului.

La 27 martie 1946, Consiliul de control va adopta, după ample discuții, un plan interzicînd industriile de război și asimilatele lor, inclusiv fabricile de rulmenți cu bile, de tractoare grele, de cauciuc și de benzină sintetică, limitînd activitatea altora fie ca procentaj în raport cu anul 1938 (mașini-unelte : 11,4% ; construcții mecanice : 40 sau 50%), fie ca volum (în special oțelul : 7 500 000 tone vor fi reduse provizoriu la 3 800 000 tone). Producția de cărbune, în schimb, trebuia să fie mărită, date fiind nevoile enorme ale Europei. Eram departe de planul Morgenthau * care cu 18 luni în urmă prevedea distrugerea pur și simplu a minelor din Ruhr. În total, 1 800 de uzine urmau să fie dezafectate ; majoritatea erau situate în zonele engleză și americană. În fapt, pînă la 31 decembrie următor, numai 31 fuseseră efectiv demontate și puse la dispoziția agenției interaliate pentru reparații. Orice colaborare încetase practic între timp, pe plan economic, între aliații din Est și cei din Vest.

Politica rușilor de recuperare a cunoscut într-adevăr numeroase dezamăgiri. În Europa răsăriteană a anului 1945, în care rețeaua feroviară era ruinată, în care formațiunile de partizani antisovietici — naționaliști polonezi

---

* *Henry Morgenthau jr.* (1891—1967), ministru de finanțe al S.U.A. (1934—1945). Colaborator apropiat al lui Roosevelt și unul dintre inițiatorii programului *New Deal.* În cartea sa *Germany Is Our Problem* (1945), Morgenthau și-a schițat faimosul plan privind controlul Germaniei, vizînd în principal reconvertirea economiei ei. Harry Truman a respins acest plan ; Morgenthau și-a prezentat demisia. *(n.tr.)*

şi ucraineni scăpaţi teferi din armata prohitleristă a generalului Vlasov — operau aproape peste tot, în care fiecare avea tendinţa să înhaţe ceea ce îi venea la îndemînă, nu era uşor să muţi cu 2 000 de kilometri un capital industrial de ordinul a un miliard de dolari. Era şi mai dificil să aduni într-un loc convenabil elementele uneia şi aceleiaşi uzine şi să găseşti personalul calificat pentru a o remonta şi a o repune în funcţiune.

Rezultatul a fost că o mare parte a materialului deplasat s-a pierdut şi că aportul său la producţia sovietică a fost departe de a corespunde aşteptărilor conducătorilor de la Kremlin. Aceştia vor crea deci în Germania ocupată societăţi sovietice care vor prelua 200 de întreprinderi ale unor sectoare-cheie, printre care I.G. Farben. Rheinmettal-Borsig, uzinele de cauciuc sintetic din Saxe-Anhalt, fără nici un control al autorităţilor locale. Producţia acestor întreprinderi a fost extinsă, fără să se ţină deloc seama de restricţiile fixate de comun acord de către Aliaţi.

Sovieticii, confruntaţi cu nevoi fantastice, se vor opune ieşirii din zona lor a mărfurilor pe care se angajaseră să le livreze în schimbul unei părţi a echipamentelor venite din zonele occidentale. Ei vor refuza să furnizeze cea mai mică informaţie privind prelevările operate în regiunile aflate sub autoritatea lor. La începutul lunii aprilie, ei ceruseră ca problema să fie luată în considerare pe zone pînă la stabilirea unei balanţe comerciale favorabile la nivelul întregii Germanii. Generalul Clay, reprezentantul Statelor Unite în Consiliul de control, a cărui răbdare a fost pusă la grea încercare cît e ziulica de mare, scria la 26 aprilie : *Zona noastră ne rezervă, fără îndoială, majoritatea frumuseţilor naturale ale Germaniei, dar noi nu le-am accepta decît cu condiţia ca resursele economice ale Germaniei întregi să fie accesibile* ţării în ansamblul ei.

La 3 mai el îi va informa pe colegii săi că atîta timp cît nu va fi pus la punct un program comun de export

și de import pentru ansamblul zonelor el va opri orice livrări în contul reparațiilor către U.R.S.S. Așa s-a și procedat. Livrările nu aveau să se mai reia niciodată.

În același timp, structura economică a zonelor din Est și din Vest se diversifica din ce în ce mai mult. În Saxonia, ocupată de către Armata roșie, un referendum a decis în iunie 1946 naționalizarea fără despăgubire a 1 861 de uzine, aparținînd naziștilor sau criminalilor de război. Un an mai tîrziu, întreaga industrie grea răsăriteană devenea proprietate a landurilor. De partea occidentală, intențiile nu au fost la început mai puțin draconice. Legea nr. 52 a Comandamentului suprem aliat pusese sub sechestru bunurile tuturor întreprinderilor cu caracter de monopol, deci ale marilor *concerne*, care dețineau partea cea mai mare a producției de cărbune și a industriei metalurgice. Gustav Krupp și alți opt factori de conducere ai firmei sale au fost arestați drept criminali de război. Englezii, a căror zonă acoperea, împreună cu Ruhrul, regiunea industrială de bază, își stabileau în mod solid controlul asupra metalurgiei și impuneau măsuri de descentralizare. Americanii însă, atașați dogmei liberei întreprinderi și deținători a numeroase acțiuni în industria germană, puneau bețe în roate naționalizărilor pe care guvernul laburist de la Londra le-ar fi încurajat cu plăcere.

În asemenea condiții, pentru oprirea cursei spre divizare ar fi trebuit ca negocierea tratatului de pace cu Germania să urmeze același curs favorabil ca acela al tratatelor cu sateliții. Nu era însă nici pe departe vorba de așa ceva.

Încă din septembrie 1945, la Londra, Byrnes vorbise cu Molotov despre un proiect de tratat pe 25 de ani, care urma să fie încheiat între cei Patru Mari, în scopul de a asigura dezarmarea Germaniei. Rusul se va arăta interesat, dar nu mai mult, de această propunere. Trebuie spus că propunerea era inspirată de un discurs pronunțat la începutul anului de către senatorul Vandenberg, în scopul mărturisit de a obține retragerea din Europa ră-

săriteană a trupelor rusești, a căror prezență pe termen lung putea fi justificată doar prin motive de securitate.

Cînd se va duce la Moscova, în decembrie, secretarul de stat va aborda această chestiune cu Stalin. El va sublinia că acest tratat va da tuturor statelor europene asigurarea că Statele Unite nu se vor reîntoarce la izolaționism. *Dacă vă hotărîți să duceți lupta* (în Congres) *pentru un astfel de tratat,* îi va răspunde generalisimul, care după cîte se pare nu uitase soarta pe care o avusese în Capitoliu Tratatul de la Versailles, *puteți conta pe sprijinul meu* [18].

Încurajat, Byrnes va pregăti cu ajutorul serviciilor sale un proiect ale cărui prevederi, în ceea ce privește demilitarizarea Germaniei, urmau foarte îndeaproape textul declarației cvadripartite din 5 iunie 1945, privind capitularea Reich-ului. El adăugase o clauză, menținînd un corp de inspecție compus din cetățeni ai celor patru țări, însărcinat să împiedice crearea unor industrii de război. În cazul în care acest organism ar fi constatat o violare a tratatului, cele patru puteri, sau doar trei dintre ele, pentru a elimina eventualitatea unui veto, ar fi putut lua toate măsurile necesare, inclusiv distrugerea instalațiilor contravenienților.

Cu ocazia reuniunii miniștrilor afacerilor străine de la Paris, din aprilie-mai 1946, Molotov îi va declara lui Byrnes că proiectul acestuia tindea să amîne dezarmarea Germaniei pînă la sfîrșitul ocupației. El îi va acuza pe occidentali că ascund ceva în acest domeniu. Britanicii menținuseră, într-adevăr, un stat major german în zona lor pentru a organiza demobilizarea prizonierilor de război. I se va propune atunci o anchetă pentru a se constata la fața locului realitatea demilitarizării. Acesta va reproșa atunci tratatului că nu menționează nimic în legătură cu democratizarea și cu reparațiile. Într-un cuvînt, era clar că nu-l voia. Byrnes, în *Memoriile* sale, interogîndu-se asupra rațiunilor care îl făcuseră pe ministrul sovietic să respingă un proiect pe care Stalin păruse că-l primește cu entuziasm și pe care, în ceea ce îl privește

el îl tratase totdeauna cu indiferență, va emite opinia că *înaltul comandament sovietic sau Biroul Politic decise-seră că nu trebuie ca Statele Unite să fie lăsate să se ocupe de asigurarea securității în Europa în următorii 25 sau 40 de ani*[19].

Se știe acum, datorită revelațiilor lui Hrușciov, că Malenkov, devenit șef al guvernului sovietic la moartea lui Stalin, era favorabil identificării unui acord cu Vestul în privința Germaniei. Dar în 1946, rușilor nu le-a trecut nici măcar o clipă prin cap să se retragă din această țară. Ceea ce îi interesa era să li se plătească faimoasele zece miliarde de dolari, pe care Roosevelt li le promisese, mai mult sau mai puțin, la Ialta. Erau, de asemenea, interesați să participe la controlul Ruhrului, ceea ce le-ar fi dat un drept de supraveghere asupra uneia din principalele fortărețe ale capitalismului european, asupra sursei principale, în orișice caz, a puterii germane. Molotov îi va spune, de altfel pe șleau, lui Byrnes, cu ocazia unui dineu, organizat în iulie 1946 la ambasada sovietică de la Paris, că în ceea ce privește tratatele cu Germania și Austria nu era cîtuși de puțin grăbit[20].

Cu patruzeci și opt de ore mai devreme, într-o declarație publică făcută în fața Consiliului miniștrilor afacerilor străine, care tocmai încheiase negocierea tratatelor lor de pace cu sateliții Reich-ului, Molotov atacase violent politica americană. În același timp, el a întins ramura de măslin acestei Germanii căreia îi exprimase de atîtea ori în trecut simpatia sa. Dacă într-adevăr nu era posibil să-i constrîngi pe germani, fără ajutorul celorlalți Aliați, să pună o parte a potențialului lor în serviciul U.R.S.S., rămînea de jucat o altă carte : aceea a convingerii. Dificilă sarcină ! Cum să-i convingi că adevărații lor prieteni erau la Est, atunci cînd aceștia le răpiseră o treime din teritoriul național, cînd țineau milioane de prizonieri despre care nu parvenea nici o știre și cînd nenumărați expulzați răspîndeau relatări înfricoșătoare

privind ocuparea pămîntului lor natal de către Armata roșie ? Molotov va încerca totuși.

Denunțînd sabotarea acordurilor de la Potsdam de către occidentali, el va ataca violent teza, abandonată de altfel de mult, a *pastoralizării* Reich-ului și va cere să se înceteze să se mai pună obstacole în calea creșterii producției de cărbune și de oțel. El va preconiza un control al celor Patru asupra Ruhrului, dar se va opune desprinderii sale de Reich, cerută de guvernul francez, inclusiv de către miniștrii comuniști. El va pretinde să se lase germanilor înșiși grija de a hotărî pe calea plebiscitului dacă preferau un stat unificat sau un stat federal. Totuși, dacă el se declara *în principiu* favorabil încheierii tratatului de pace cu Germania [2], el o subordona stabilirii unui guvern german, care urma să facă dovada, timp de cîțiva ani, a capacității sale de a se achita de sarcini, precum plata reparațiilor și eliminarea vestigiilor fascismului.

Englezii și americanii nici măcar nu voiau să audă vorbindu-se despre un control cvadripartit al Ruhrului, care ar fi condus la extinderea asupra zonelor lor a complicațiilor și dificultăților cotidiene cu care se confruntau reprezentanțiilor lor în Consiliul interaliat de la Berlin. Bevin sublinia că neexecutarea clauzelor de la Potsdam privind restabilirea unității economice a Germaniei și, în special, refuzul rușilor de a participa la elaborarea unui program comun de exporturi și de importuri le-ar fi adus prejudicii britanicilor de 320 milioane dolari, iar americanilor de 200 milioane dolari. El va declara că această situație nu ar putea dura. Byrnes a reluat spusele acestuia, anunțînd că guvernul său era dispus ca zona sa să fuzioneze cu aceea sau cu acelea ale puterilor care doreau acest lucru. Și astfel se vor despărți, pînă în luna decembrie, după o scurtă discuție, la fel de zadarnică, asupra Austriei. Occidentalii ar fi dorit într-adevăr ca supleanții miniștrilor să fie însărcinați imediat cu redactarea unui proiect de tratat cu guvernul de la Viena. Dar Molotov va pune o condiție prealabilă care va fi, firește,

respinsă : expulzarea din partea occidentală a țării a 437 000 de *persoane dizlocate* — refugiați politici din Est — care se găseau acolo și care, dacă stăteai să-l asculți, erau tot atîția trădători și criminali de război.

Franța va refuza să-și unească zona cu aceea a Statelor Unite, atîta timp cît nu ar fi obținut satisfacerea revendicărilor sale. Va ajunge pînă acolo încît va stabili în mod unilateral, un cordon vamal între Saar și restul zonei sale. Dar la 29 iulie, Londra își va da acordul său pentru constituirea unei bi-zone anglo — americane. La 5 septembrie, Byrnes va pronunța la opera din Stuttgart, în fața personalului forțelor de ocupație și a 1 400 de funcționari germani, printre care primii miniștri ai landurilor Bavaria, Hessa și Würtenberg-Baden, un discurs care marca o schimbare decisivă în politica Statelor Unite.

În cursa pentru cîștigarea bunăvoinței Germaniei, deschisă de declarația lui Molotov din 10 iulie, Byrnes nu înțelegea să rămînă în urmă. Va proclama voința guvernului său *de a da poporului german* — după ce îl va fi eliberat de militarism — *posibilitatea de a-și pune talentul și energia, într-adevăr mari, în serviciul păcii și, în același timp, de a dobîndi un loc onorabil printre membrii Națiunilor Unite.* Desigur, afirma el, *nu este în interesul popoului german, nici al păcii mondiale ca Germania să participe, ca simplu pion sau într-o manieră mai mult sau mai puțin activă, la o luptă militară pentru supremație între Est și Vest.* El își declara intenția de a veghea la demilitarizare și la plata reparațiilor. Înțelegea însă să pună Germania în situația de a-și satisface propriile necesități pe plan economic, lăsîndu-i la dispoziție întreaga sa producție agricolă și ridicînd nivelul producției industriale, astfel încît să poată exporta și să contribuie la ridicarea Europei.

Eliminînd posibilitatea ca armate străine *să poată, pe termen lung, să joace rolul de apărători cu adevărat siguri ai democrației într-o altă țară,* el anunța că guvernul american considera că venise momentul *să încredin-*

teze poporului german responsabilitatea propriilor sale treburi și să-i facă cunoscute principiile esențiale ale reglementării de pace pe care trebuia *să o accepte și să o respecte*.

În consecință, el preconiza stabilirea de urgență a unui guvern provizoriu al întregii țări, pornind de la guvernele landurilor, se pronunța contra desprinderii Ruhrului și Renaniei și afirma că cei Trei nu își asumaseră nici un angajament la Potsdam în legătură cu frontiera răsăriteană a Germaniei. În fine, el proclama solemn intenția Statelor Unite de a se interesa de problemele Europei, de a se opune tuturor uzurpărilor pe calea forței și de a menține trupe în Germania de-a lungul unei perioade suficient de lungi [22].

Primit cu o ploaie de injurii de către presa din Moscova și din Varșovia și cu vii critici din partea majorității ziarelor franceze, discursul nu va provoca o altă reacție oficială din partea U.R.S.S., decît o declarație a lui Molotov, reafirmînd caracterul definitiv al frontierei Oder-Neisse. Acesta invoca în sprijinul tezei sale, nu fără oarecare motiv, faptul că, în decembrie 1945, Consiliul de control acceptase intrarea în zonele britanică și sovietică a trei milioane și jumătate de germani din Polonia, deși el nu putea să nu știe că era vorba în mare măsură de expulzați din teritorii care încetaseră de secole să fie poloneze. Cine — va întreba el — ar putea avea ideea să considere această expulzare drept *o experiență de moment* [23]. El ar fi putut, de altfel, să-l citeze pe Georges Bidault care, la 10 iulie 1946, cu ocazia reuniunii miniștrilor celor Patru, repetase că Franța nu contesta în principiu acordurile provizorii, dar fundamentale, încheiate în legătură cu Germania răsăriteană de către Conferința de Potsdam [24].

În decembrie 1946, la New York, miniștrii s-au înțeles în privința convocării la Moscova, în februarie 1947, a unei noi reuniuni a consiliului lor, consacrată exclusiv Germaniei și Austriei. La propunerea lui Molotov, se va conveni să se abordeze mai întîi problema executării

acordurilor de la Potsdam, după aceea problema creării unui guvern central german și doar în cele din urmă problema tratatelor de pace cu aceste două țări. Ar fi însemnat să se condamne, încă de la deschiderea conferinței de la Moscova, la un violent schimb de imputări. Byrnes, în ceea ce îl privește, va lansa o nouă idee : fixarea unor plafoane pentru efectivele forțelor de ocupație în Germania și în Austria, după încheierea tratatelor de pace cu sateliții.

La începutul lui ianuarie 1947, adjuncții miniștrilor vor începe să redacteze *tratatul de stat* cu Austria, botezat astfel pentru a ține cont de faptul că ea nu fusese niciodată oficial în război cu Aliații. N-aveau cum să-și închipuie că le vor trebui nenumărate ședințe, pe parcursul a opt ani, pentru a ajunge la un acord.

Cît îi privește pe miniștri înșiși, ei se vor reîntîlni la 10 martie la Moscova, în ajunul zilei în care Truman va expune Congresului *doctrina* sa de asistență pentru Grecia și Turcia. Se vor înțelege destul de repede asupra majorității celor 59 de articole ale proiectului de tratat cu Austria, dar se vor lovi de trei dificultăți : revendicările Iugoslaviei în privința Carintiei de Sud, pe care U.R.S.S. avea să le susțină pînă la ruptura sa cu Tito ; reparațiile, bineînțeles, și destinația *bunurilor germane* din zona de ocupație sovietică, de care Kremlinul înțelegea să dispună după bunul său plac. Dacă s-ar fi acceptat un asemenea lucru, Moscova și-ar fi asigurat controlul unei părți importante a industriei austriece, ipotecînd astfel independența țării.

Nu erau în acest caz însă decît certuri minore față de bătălia înverșunată al cărei obiect urma să devină Germania. Conferința s-a deschis totuși cu o hotărîre care se voia istorică : în cîteva minute, cei Patru s-au înțeles asupra *suprimării Prusiei,* asupra ștergerii numelui său blestemat din geografia și istoria viitoare. Dar cînd generalul Marshall, căruia Truman tocmai îi încredințase conducerea Departamentului de Stat, va repune pe tapet propunerea americană de tratat privind neutralitatea

Germaniei, a cărui validitate preconiza să se extindă la 40 de ani, Molotov va refuza net. Vechile controverse privind reparaţiile şi Ruhrul se vor relua şi mai vîrtos. Ministrul sovietic va cere să preleveze zece miliarde de dolari din producţia curentă a Germaniei. Ar fi însemnat să o condamni la mizerie. *Statele Unite* — va spune Marshall — *se opun unei politici care ar continua să facă din Germania o cocioabă suprapopulată sau un azil de săraci în centrul Europei* [25]. Americanii erau de altfel în curs de a face în această ţară investiţii considerabile, menite să-i permită să iasă ea singură din încurcătură într-un interval de trei ani.

Discuţia va fi la fel de zadarnică în legătură cu structura viitorului stat german. Molotov îl dorea puternic centralizat, astfel încît, evident, să-i asigure o posibilitate de control cît mai largă, în timp ce occidentalii se temeau că centralizarea, care facilitase deja ascensiunea hitlerismului, să nu conducă la un nou tip de totalitarism. Curînd, se va ajunge la un talmeş-balmeş, dîndu-se frîu liber, de o parte şi de alta, unui ton caustic. La 28 martie, conferinţa atinsese un asemenea grad de confuzie încît unui Bevin care întreba : *Unde am ajuns ?* Bidault îi va răspunde : *Numai Dumnezeu ştie. Nu ştiam că face parte din Consiliu,* [26] va replica secretarul Foreign Office-ului, care învăţase, după un an şi jumătate de controverse cu ruşii, să recurgă la umor ca la un leac pentru descurajare.

Desigur, pe parcursul zilelor, miniştrii realizaseră aranjamente minore privind : prizonierii de război, accelerarea denazificării, schimbul de informaţii între cele două zone... dar în ceea ce priveşte esenţialul va deveni repede evident că nu se va ajunge la o înţelegere. Or, pentru un om, o decizie era urgentă. Mai mult ca oricînd, Franţa avea nevoie, pentru a face faţă enormelor nevoi ale reconstrucţiei, să plătească în franci cărbunele din Saar şi, deci, să creeze cu aceasta o uniune monetară. Bidault va merge să discute direct cu Stalin. Părintele popoarelor îl va asculta distrat, încercînd mai ales să-l

convingă că era mult mai interesant să fii *doi contra doi, decît trei contra unu*[27], manieră de a-l descuraja să se unească cu anglo-saxonii, gata să-i dea satisfacție.

Neputînd obține un angajament din partea generalisimului, ministrul francez va declara colegilor săi, la 10 aprilie, că el nu mai putea să aștepte. Bevin și Marshall vor susține poziția sa în legătură cu Saarul. Molotov, care evitase pînă atunci să ia clar poziție pro sau contra, va crede că poate ieși din încurcătură cerînd în primul rînd un răspuns din partea lui Bidault privind controlul cvadripartit asupra Ruhrului. „Mititelul“ va replica pe același ton. *Sînt gata să discut despre Ruhr* — va spune el — *dar acum este vorba despre Saar și în această chestiune cer eu un răspuns.*[28] Rusul va spune că nu avea nimic de adăugat. *Era dovada irefutabilă* — va scrie Bidault — *că trebuia făurită Europa libertății.* Altfel spus, să se renunțe la Europa *geografiei*, la Europa de la Atlantic la Ural a generalului de Gaulle și a începuturilor celei de-a patra Republici, ca și la orice încercare de a-și manifesta independența față de cele două mari blocuri în formare și de a menține vechiul Reich pentru totdeauna în incapacitate de a face rău. La 21 aprilie, fostul președinte al Consiliului Național al Rezistenței semna la Moscova, doar cu englezii și americanii, un acord privind repartizarea cărbunelui din Ruhr. Formula *război rece* va fi curînd pe toate buzele.

Sesizase oare bine Stalin ceea ce era în curs să se întîmple? Primindu-l pe Marshall, la 25 aprilie, el va atribui *tăvălugului guvernamental* reprezentările secretarului de stat care enumerase o serie lungă de propuneri făcute rușilor și care rămăseseră fără răspuns. Și întrucît interlocutorul său își exprima pesimismul în legătură cu perspectivele relațiilor internaționale, după eșecul foarte probabil al conferinței de la Moscova, generalisimul va replica că *ar fi greșit să se interpreteze într-un mod atît de tragic divergențele noastre actuale.. ele nu sînt* — va spune el — *decît primele hărțuieli, primele încăierări ale detașamentelor de recunoaștere... Atunci cînd oa-*

menii se vor fi epuizat în discuții, ei vor admite necesitatea unui compromis[30].

Cele împărtășite lui Georges Bidault, cu cîteva zile mai devreme, explică poate această seninătate. *Guvernul german* — avea să-i spună Stalin acestuia — *va accepta ceea ce îi vom cere noi să accepte, căci dacă nu va accepta, nu va exista nici un guvern german*[31].

Doi ani mai tîrziu, vor fi două...

Bibliografie și note

1. BYRNES, *op. cit.*, p. 192.
2. STETTINIUS, *op. cit.*, p. 308.
3. *Ibid.*, p. 323.
4. BYRNES, *op. cit.*, p. 211.
5. FLEMING, *op. cit.*, p. 322.
6. *Ibid.*, p. 323.
7. MURPHY, *op. cit.*, p. 316.
8. STETTINIUS, *op. cit.*, p. 325 și urm.
9. *Documents français relatifs à l'Allemagne*, Paris, Imprimerie nationale, 1947, p. 9.
10. DE GAULLE, *Discours et messages*, Paris, Berger-Levrault, 1946, p. 523.
11. Général WEYGAND, *Foch*, Paris, Flammarion, 1947, p. 290.
12. BYRNES, *op. cit.*, p. 329.
13. STETTINIUS, *op. cit.*, p. 327.
14. Général CLAY, *Guerre froide à Berlin*, Paris, Berger-Levrault, 1960, p. 127.
15. G. CASTELLAN, *DDR-Allemagne de l'Est*, Paris, Éditions du Seuil, 1955, p. 74.
16. *Ibid.*, p. 73.
17. CLAY, *op. cit.*, p. 118.
18. BYRNES, *op. cit.*, p. 333—334.
19. *Ibid.*, p. 341.
20. *Ibid.*, p. 374.
21. „Le Monde" din 12 iulie 1946.
22. *Keesing's* 8115 A.
23. A. GROSSER, *L'Allemagne de l'Occident*, Paris, Gallimard, 1953, p. 57.

24. *Documents français relatifs à l'Allemagne, op. cit.*, p. 29.
25. BEDELL SMITH, *op. cit.*, p. 220.
26. *Ibid.*, p. 221.
27. Georges BIDAULT, *D'une résistance à l'autre*, Paris, Éditions du siècle, 1965, p. 148.
28. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 205.
29. BIDAULT, *op. cit.*, p. 151.
30. BEDELL SMITH, *op. cit.*, p. 224.
31. *Inedit.*

16.

BARAJ LA VEST

Viitoarea revoluție în Europa se va face prin violență și de către o putere care va fi concentrată în mîinile Rusiei. O a doua revoluție va avea loc mai tîrziu, cînd fructele primei își vor fi pierdut întreaga savoare și aceasta va fi făcută de către America, prin libertate și prin popoarele federale.

ERNEST COEURDEROY
(*Uraaa ! sau Revoluția cazacilor*, 1854)

Conducătorii americani vor trage rapid învățăminte din eșecul onferinței de la Moscova. *Era evident că de acum înainte* — scria ambasadorul Bedell Smith — *nici un efort din lume nu ne va permite să identificăm o bază de acord cu rușii în problema germană*[1]. *Germania ori era divizată, ori cădea sub dominația economică și politică a rușilor... Trebuia ca zonele occidentale să fie asociate efectiv și fără întîrziere puterilor vest-europene*

prin acorduri economice și, poate, în viitor, prin acorduri politice[2]. La 25 apriile 1947, Marshall, oprindu-se la Berlin, la întoarcere, va da instrucțiuni generalului Clay să accelereze edificarea bi-zonei și sporirea producției industriale. O lună mai tîrziu, un embrion de putere politică se va constitui la Frankfurt. Acesta cuprindea un comitet executiv, compus dintr-un reprezentant al fiecărui land și un consiliu economic legislativ, cei 52 de membri ai acestuia fiind aleși de parlamentele statelor.

La 6 iunie, primii miniștri ai landurilor occidentale se reuneau pentru ultima oară la München cu colegii lor din zona sovietică. Aceștia vor trînti ușa după respingerea propunerii lor de a înscrie pe ordinea de zi crearea unui guvern central provizoriu. Peste numai cîteva zile, o comisie economică centrală era creată la rîndul ei în Est, în timp ce anglo — americanii autorizau recrutarea în Vest a unei *poliții industriale* germane. *O Europă bine organizată și prosperă* — preciza la 11 iulie 1947 o directivă a comitetului întrunit al șefilor de state-majore americane — *presupune contribuția economică a unei Germanii productive și stabile*[3].

Reacția americană nu avea însă să se limiteze la vechiul Reich. Încă de la 4 aprilie 1945, cu numai cîteva zile înainte de moartea lui Roosevelt, Averell Harriman, pe atunci ambasador la Moscova, trimisese Departamentului de Stat un lung raport în care — după ce constata că *partidul comunist și acoliții săi se folosesc pretutindeni de dificultățile economice întîmpinate în țările plasate sub responsabilitatea noastră, pentru a face reclamă concepțiilor și politicii Sovietelor, subminînd în același timp influența aliaților occidentali* — cerea *să se manifeste grijă doar pentru aliații noștri occidentali și pentru regiunile plasate sub responsabilitatea noastră, alocînd surplusul, dacă va exista, Rusiei și să se restabilească grație oricărui ajutor economic posibil... condiții de viață decente pentru populațiile țărilor care au aceleași concepții generale ca și noi asupra vieții și asupra evoluției lumii*[4].

Acest sfat a fost receptat. Nu s-a dat nici o urmare cererilor de credit pe termen lung, formulate la Ialta de de către conducătorii sovietici. Unui Marshall care se plîngea în 1947 de absența unui răspuns al Kremlinului la o serie de mesaje americane, Stalin îi va putea reaminti că o nouă cerere de capitaluri nu făcuse ea însăși obiectul nici unei confirmări de primire. În schimb Truman își înmulțea demersurile pentru a obține rambursarea dobînzilor pentru livrările făcute în baza legii de împrumut-închiriere, chiar în momentul în care el acorda Marii Britanii un împrumut de 3 750 milioane de dolari, cu o dobîndă doar de 2%. Credite, așa-zise de asistență interimară, erau acordate Europei. În ceea ce o privește, U.R.S.S. nu beneficia decît de ajutoare repartizate de U.N.R.R.A * — organizația de asistență pentru regiunile devastate.

Ar fi urmat Statele Unite aceeași politică dacă Roosevelt ar fi trăit? Nu ne putem refuza întrebarea. Henry Wallace, care fusese vice-președintele său, între 1940—1944, înainte de a deveni secretar la Comerț în timpul lui Truman, era în orișice caz convins de contrariul. Luînd ca un dat faptul că politica U.R.S.S. se explica, într-o mare măsură, *prin situația sa economică dezastruoasă* și prin *sentimentul său de insecuritate*, el îi va propune președintelui, înainte de plecarea lui Bedell Smith

---

* *U.N.R.R.A.* (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) — Administrația O.N.U. pentru Ajutorare și Reconstrucție, constituită la 9 noiembrie 1943 și activînd pînă la 31 martie 1949, a fost prima agenție înființată pentru ajutorarea populației din Europa și Extremul Orient, cuprinzînd un mare număr de refugiați, ca urmare a celui de-al doilea război mondial. Obiectivul său a constat în facilitarea refacerii industriei, agriculturii și a structurilor economice ale națiunilor care au fost afectate grav de război. U.N.R.R.A. a contribuit, prin livrări de alimente, îmbrăcăminte, bunuri și echipament industrial, medicamente, la ajutorarea populației din numeroase țări, printre care Albania, Cehoslovacia, Grecia, Italia, Polonia și Iugoslavia. După desființarea U.N.R.R.A., activitatea ei a fost continuată de instituțiile specializate ale O.N.U., de U.N.I.C.E.F., precum și de Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați. *(n.tr.)*

spre Moscova, în martie 1946, *o nouă cale de abordare în domeniul economic și comercial,* inaugurarea unei discuții aprofundate asupra condițiilor generale ale unei colaborări [5].

Truman va scrie el însuși în *Memoriile* sale că n-a ținut *deloc* seama de această scrisoare [6]. Dar Wallace va insista, înainte de a-și face publice ideile sale, într-un discurs pronunțat la Madison Square Garden din New York, la 12 septembrie. El își va exprima convingerea că ar fi posibil să se ajungă la o cooperare cu Rusia, o dată ce aceasta ar înțelege că obiectivul primordial al Statelor Unite nu era *nici de a salva Imperiul britanic, nici de a cumpăra petrolul din Orientul Mijlociu cu viețile soldaților americani.* El propunea un acord cu privire la *neintervenția americanilor în Europa răsăriteană, a Rusiei în Europa apuseană sau în cele două Americi* [7]. Erau exact șase zile de la violentul discurs prin care James Byrnes, la Stuttgart, întinsese mîna poporului german și denunțase politica sovietică. Contradicția era prea flagrantă : pe data de 16 septembrie, Truman îi cerea lui Wallace să-și dea demisia. Acesta va lua conducerea unui *partid progresist,* călduros încurajat de Kremlin, dar a cărui audiență avea să scadă rapid.

U.R.S.S. ar fi putut totuși, dacă ar fi voit, să beneficieze de ajutorul american. Ar fi fost suficient să adere la sistemul stabilit de Conferința de la Bretton Woods *, la care ea participase împreună cu principalii aliați începînd din iulie 1944. Această conferință, întrunită la invitația Statelor Unite, crease două instituții : Banca Mondială și Fondul Monetar, deschise Rusiei Sovietice, ca de altfel tuturor celorlalți membri ai coaliției antihit-

---

* *Conferința de la Bretton Woods* a avut loc între 1-22 iulie 1944. Au participat 44 de state. A adoptat acordurile de creare a Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.) și a Fondului Monetar Internațional (F.M.I.), introducînd o anumită ordine în domeniul relațiilor monetare și financiare internaționale aproape complet dezorganizate. *(n.tr.)*

leriste. Nimeni nu se gîndea desigur că aceasta va accepta pur și simplu o formulă în mare măsură inspirată de concepțiile americane tradiționale privind libertatea schimburilor și stabilitatea monetară. Dar clauze speciale fuseseră prevăzute în ceea ce o privește, care i-ar fi permis în mod practic să beneficieze de un credit de un miliard și jumătate de dolari, asigurați în cea mai mare măsură prin contribuția americană, fără o altă obligație decît aceea de a furniza anumite statistici. Reprezentanții săi discutaseră cu înverșunare cele mai mici detalii ale acordului. De ce a hotărît în cele din urmă să rămînă de o parte ? Iată un mister pentru care nimeni n-a oferit o explicație categorică. Dar putem să ne gîndim că liderii de la Kremlin s-au temut în ultimul moment să nu-și piardă principiile intrînd într-un sistem de gîndire capitalist și să atenteze la securitatea națională furnizînd informațiile cerute privind valoarea rezervelor de aur sau circulația fiduciară *.

În cei doi ani care vor urma după încheierea războiului, Statele Unite vor cheltui în total 15 miliarde de dolari pentru refacerea țărilor eliberate. Devenise clar în 1947 că aceste sume fantastice erau însă insuficiente. Marea Britanie, în mod special, se găsea într-o situație critică. Deficitul balanței sale de plăți atinsese în anul precedent 380 de milioane de lire sterline. Cea mai mare parte a împrumutului american din 1945, care trebuia să se eșaloneze în mod normal pînă în 1950, era epuizată. Lipsa de cărbune impunea întreruperi de curent electric care năruiau orice speranță de relansare a producției. Situația Franței nu era deloc mai bună. Creșterea prețurilor atinsese 80% într-un singur an. Léon Blum **, care re-

* *Fiduciar* — Cu valoare fictivă, bazată pe încredere. Monedă fiduciară — hîrtie-monedă cu valoare convențională și cu putere de circulație numai în interiorul țării. Circulație fiduciară — circulație a monedei fiduciare. *(n.tr.)*

** Sub regimul provizoriu al Republicii Franceze, *Léon Blum* va ocupa funcția de prim-ministru între 16 decembrie 1946 — 16 ianuarie 1947. *(n.tr.)*

venise la putere, nu o îngrădise decît temporar, decretînd la 1 ianuarie o scădere autoritară de 10% în două etape.

Ciclul infernal salarii-prețuri a reînceput rapid. Succesorul său, Ramadier *, se va debarasa de miniștrii săi comuniști, cu care avusese deja ciocniri în privința Indochinei. Aceștia, după ce condamnaseră acordul încheiat de către Georges Bidault cu Marshall și Bevin la Moscova în privința cărbunelui din Ruhr și Saar, au dezaprobat brusc politica de blocare a salariilor pe care o susținuseră pînă atunci.

Consiliul național al Partidului Socialist, partid din care făcea parte primul ministru, îi va da dreptate cu o slabă majoritate la capătul unei dezbateri dramatice. Partidul Comunist și C.G.T., care, de bine de rău, stăpîniseră nerăbdarea muncitorilor, dezamăgiți să vadă prelungindu-se penuria la mai mult de doi ani după eliberare, i-au lăsat să facă ce vor. O grevă pornită de la Uzinele „Renault" a luat rapid proporții, extinzîndu-se în special la transporturile feroviare, în domeniul minelor și al electricității ; amploarea ei va fi atît de mare încît Ramadier nu va ezita să o atribuie unui *șef de orchestră clandestin* [8].

În Italia, de asemenea, unde se înregistrau aproape 4 milioane de șomeri, ieșirea comuniștilor din guvern va coincide cu un val de agitații sociale. Germanii trăiau sub dictatura pieții negre, inflației și a foametei. Doar Belgia, grație cuprului din Katanga și abilei reforme monetare a lui Camille Gutt, își regăsise prosperitatea. Întreaga Europă o invidia.

O dată cu întoarcerea lui Marshall de la Moscova, Truman, obiect — după propriile sale cuvinte — al unui torent *inepuizabil de cereri de ajutor* și care tocmai obținuse adoptarea de către Senat a propunerii de asistență pentru Grecia și Turcia, avea — după cum scria în *Me-*

* *Paul Ramadier* — A îndeplinit, în timpul celei de a IV-a Republici, funcția de prim-ministru între 22 ianuarie — 19 noiembrie 1947, succedîndu-i lui Léon Blum. *(n.tr.)*

moriile sale — convingerea că nu era *nici un minut de pierdut pentru a găsi mijlocul de a redresa Europa*[9].

Ce mijloc? Bani, în primul rînd, în mod evident. Dar nu era suficient. Economia europeană devenise un butoi al Danaidelor. Fondurile erau înghețate fără ca să se știe ce se întîmpla cu ele, fără ca să apară cea mai mică speranță de stabilizare. Trebuia, cum se spune, un șoc psihologic. Nu putea să vină decît dintr-o idee nouă și din partea unui om nou. Omul a fost Marshall, iar ideea a fost planul care i-a imortalizat numele.

Sînt două categorii de mari oameni de stat: Cezar și Cincinnatus. Cei care sînt animați de patima puterii, cei care doresc să supună istoria. Și cei care nu au un alt ideal decît să-și servească țara și compatrioții în afara oricăror considerente personale. Marshall aparținea, fără nici o îndoială, celei de-a doua categorii. Șef de stat-major al armatelor americane în timpul războiului, i-ar fi revenit conducerea operațiunilor în Europa. Dar Roosevelt va prefera, în ultimul moment, să-l păstreze alături de el la Washington. *Nu pot să dorm liniștit cînd nu vă știu pe pămînt american*[10], îi va mărturisi el într-o zi. Marshall nu va schița nici măcar un gest pentru a apuca laurii pe care îi vedea, astfel, pierzîndu-i.

Tocmai ieșise la pensie cînd Truman îi va încredința o delicată misiune de conciliere în China, între Chiang Kai-shek și comuniști. În modul cel mai firesc, după demisia lui Byrnes, președintelui i-a venit ideea de a-i încredința Departamentul de Stat. Nimeni n-a ilustrat mai bine decît el această funcție. Slab pregătit pentru tocmelile mărunte, pentru minciunile și răsturnările care caracterizează adesea diplomația războiului rece, el adopta în abordarea marilor probleme un ton simplu, lipsit de patimă, dar nu lipsit de convingere, susținut de o privire directă și cutezătoare, care dădea încredere adversarului.

Foarte repede el va înțelege interesul de a favoriza unitatea economică a Europei. Harry Truman va scrie în *Memoriile* sale: *Dacă națiunile bătrînului continent s-ar*

lăsa convinse să caute rezolvarea în comun a problemelor economice ale unei Europe considerată ca un scop, în loc să le fragmenteze în limitele prea strîmte ale fiecărei țări, ajutorul Statelor Unite ar fi mult mai eficace și forțele acestei mari comunități, reînsănătoșită, mult mai bine susținute [11].

Încă de la 8 mai 1947, subsecretarul de stat, Dean Acheson, expunea în public ideile esențiale ale planului Marshall. Dar nu i s-a acordat nici un fel de atenție. Nu s-a întîmplat același lucru cu discursul pe care secretarul de stat însuși îl va pronunța la 5 iunie, la Universitatea Harvard, cu ocazia zilei de înmînare a diplomelor de absolvire. După ce a anunțat că Statele Unite vor face tot ce va sta în puterea lor pentru a *ajuta lumea să-și redobîndească sănătatea economică,* fără de care nu există nici stabilitate politică, nici pace, el i-a chemat pe europeni să se înțeleagă pentru a-și defini nevoile. *Nu ar fi nici convenabil, nici eficace, ca acest guvern să încerce să stabilească unilateral un program destinat să pună pe picioare Europa din punct de vedere economic. Aceasta este treaba europenilor. Inițiativa trebuie să vină din Europa. Rolul acestei țări ar trebui să consiste în a furniza un ajutor prielnic pentru elaborarea unui program european și, în consecință, să sprijine acest program în cea mai mare măsură posibilă.* [12].

Reacțiile europene vor fi imediat favorabile. Londonezul „Times“ va califica ideea ca *politic curajoasă și economic constructivă.* Agenția „France Presse“ va da asigurări că ea va fi primită în Franța cu *o deosebită simpatie.*

La 17 și 18 iunie, Bevin va conferi la Paris cu Ramadier și Bidault. Ei se vor pune de acord și vor propune organizarea în capitala Franței a unei conferințe reunind toate țările interesate, inclusiv U.R.S.S. În discursul său de la Harvard, Marshall nu exclusese, într-adevăr, pe nimeni. *Nu luptăm contra nici unei țări,* — spusese el — *contra nici unei doctrine, singurii noștri dușmani se numesc foamea și mizeria,* adăugînd doar : *Guvernele, par-*

tidele politice și grupările care încearcă să perpetueze mizeria pentru a o exploata în scopuri politice sau de altă natură se vor lovi de opoziția Statelor Unite. [12]

Procedînd astfel, secretarul de stat vorbea în termeni cu totul diferiți de cei pe care îi folosise Truman, cu trei luni mai devreme, pentru a-și lansa *Doctrina* sa de ajutoare a Greciei și a Turciei. Rechizitoriului, cruciadei, îi urma un apel la reconciliere, la cooperarea tuturor pentru salvarea comună. La drept vorbind, își făcea puține iluzii în legătură cu primirea pe care Kremlinul o va face inițiativei sale. La reîntoarcerea sa de la Conferința de la Moscova el îi spusese președintelui că, venit pentru a-i convinge pe ruși de dorința de pace a Statelor Unite, descoperise că interlocutorii săi *erau net hotărîți să exploateze situația în care se găsea o Europă fără apărare pentru a propaga comunismul* [13]. Marile greve franceze și italiene nu puteau decît să-i confirme această opinie, precum și cursul luat de evenimentele din Europa răsăriteană. Prima etapă a cuceririi totale a puterii de către comuniști, lichidarea partidului țărănesc — principala formațiune nemarxistă — era în plină desfășurare. Încă din 1946, în România și în Bulgaria el fusese redus la neputință * ; șefii săi, Maniu și Petkov, fuseseră arestați la începutul verii lui 1947. În Polonia, Mikolajczyk, care mai reușise să obțină 32 la sută din sufragii, cu ocazia unui referendum, desfășurat în anul precedent, va fi zdrobit în ianuarie 1947, în alegerile falsificate fără jenă, a căror ilegalitate el o va denunța de îndată. În Ungaria, dat fiind că Adunarea Națională refuzase, după

* La 30 iulie 1947, Partidul Național Țărănesc (Maniu) este dizolvat printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri. Conducătorilor P.N.Ț. li se intentează proces ; desfășurat între 30 octombrie și 12 noiembrie 1947, el se va solda cu pedepse deosebit de aspre. Iuliu Maniu și Ion Mihalache vor fi condamnați la închisoare pe viață. La 6 noiembrie 1947, Adunarea Deputaților dă un vot de neîncredere activității grupării politice a P.N.L. (Tătărăscu). În consecință, Gheorghe Tătărăscu, care îndeplinea funcțiile de vice prim-ministru și ministru al afacerilor străine, este scos din guvern. *(n.tr.)*

o furtunoasă discuţie, să ridice imunitatea parlamentară lui Bela Kovacs, secretarul general al Partidului Micilor Proprietari, acuzat de către ministrul de interne, Lazlo Rajk, de conivenţă cu un complot contrarevoluţionar, sovieticii îşi vor asuma ei înşişi, în februarie 1947, arestarea sa. În luna mai, Kremlinul va informa Budapesta că mărturisirile lui Kovacs stabileau participarea la complot — ai cărui şefi fuseseră între timp spînzuraţi — a primului ministru Ferenc Nagy, el însuşi membru al Partidului Micilor Proprietari. Invitat să revină în ţară, Nagy, care se afla în vacanţă în Elveţia, a preferat să demisioneze. Varga, preşedintele partidului, va fugi din Ungaria patruzeci şi opt de ore mai tîrziu, în timp ce ruşii impuneau preşedintelui republicii numirea în fruntea guvernului a unui membru al aripii de stînga a Partidului Micilor Proprietari, Dinnyes.

Exact aşa cum lăsase să se prevadă Bedell Smith, prima reacţie sovietică faţă de planul Marshall a fost total negativă. „Pravda" din 16 iulie 1947 îl va denunţa ca un nou avatar al planului Truman, *drept o presiune politică cu ajutorul dolarului, drept un amestec în treburile interne ale altor ţări.*

Totuşi, la 22 iunie, împotriva oricărei aşteptări, Kremlinul va accepta să-l trimită pe Molotov la Quai d'Orsay pentru a discuta cu Bevin şi Bidault, aşa cum îi propuseseră aceştia, ordinea de zi a conferinţei internaţionale însărcinată cu studierea ofertei americane. Presa comunistă a încetat să critice planul Marshall. Maurice Thorez dezminţea că ar fi vorbit de o *capcană occidentală*, ceea ce totuşi afirmase în mod public [14]. Avea să se producă miracolul ? Doreau să creadă acest lucru.

La 26 iunie, Molotov sosea la Paris în fruntea unei delegaţii al cărei număr şi a cărei calitate susţineau încrederea optimiştilor. El va exprima însă de îndată dezacordul său cu metoda pe care o sugerau Bevin şi Bidault. Aceştia preconizau elaborarea — înainte de începutul lui septembrie — a unui document, *cît mai pre-*

cis și mai complet posibil, explicînd efortul făcut de Europa însăși, nevoile sale, ca și condițiile care ar rezulta dintr-o deteriorare și mai accentuată a economiei sale, document pe baza căruia autoritățile americane vor putea să ia o decizie. Toate statele Europei, spuneau ei, cu excepția pentru moment a Spaniei, urmua să fie incluse, fie că fuseseră în timpul războiului prieteni, inamici sau neutri. Pe cît era posibil, deficitul european *trebuia să fie acoperit printr-o acțiune inter-europeană și numai pentru sold trebuia să se facă apel la exterior, adică, în principal, la Statele Unite* [15].

De la 29 iunie, Agenția T.A.S.S., rupînd consemnul tăcerii, pe care și-l impuseseră cele trei delegații, respingea orice idee a unui plan de ansamblu, afirmînd că *problemele economice interne sînt de competența popoarelor suverane înseși*; reducea sarcina conferinței la alcătuirea unei liste a necesităților țărilor interesate și la a stabili în ce măsură Statele Unite erau gata să acorde acest ajutor și să sprijine țările Europei să-l obțină. Agenția sovietică cerea să fie luate în considerare cu prioritate nevoile țărilor care suferiseră ocupația nazistă și contribuiseră la victoria comună. Ea reamintea că problema germană în general și aceea a reparațiilor, în special, erau de competența celor patru miniștri ai afacerilor străine.

În plen, Molotov va relua același punct de vedere. Jocul său era clar: era interesat să primească un ajutor direct, dar fără condiții și fără control. El nu-l dorea din partea unui organism colectiv, care ar fi repus în cauză influența exclusivă a U.R.S.S asupra Europei răsăritene și ar fi accentuat capacitatea de rezistență a Europei occidentale. În același timp, el se străduia să reducă șocul psihologic provocat de oferta lui Marshall, punînd față în față nevoile uriașe și caracterul limitat al disponibilităților americane.

Timp de trei zile, George Bidault își va înmulți încercările de realizare a unui compromis. Bevin nu-l va susține deloc. Acesta se temea, nu fără motiv, ca o accep-

tare sovietică să nu antreneze după sine respingerea planului Marshall de către Congresul american, în care, de la victoria republicană în alegerile legislative din 1946, curentul anticomunist devenise dominant. În cele din urmă, la 2 iulie, ministrul sovietic rupea negocierile afirmînd, într-o declarație publică, faptul că țările europene, *plasate sub control,* vor pierde — pentru a satisface *nevoile și dorințele unor mari puteri...* [16] — independența lor economică și națională. El acuza Franța și Anglia că despart statele Europei, folosindu-le unele împotriva altora.

Va antrena „nu"-ul U.R.S.S pe acela al țărilor din zona sa de influență? Întreaga argumentare a lui Molotov dădea motive să se creadă un asemenea lucru. Djilas, care se găsea în Franța în timpul desfășurării Conferinței, relatează, de altfel, că i-a făcut o vizită și că s-au pus imediat de acord să respingă planul.

O mulțime de iluzii continuau totuși să existe în rîndurile celor interesați. *Este clar că Molotov nu dorește succesul acestei acțiuni* — va spune Bidault ambasadorului Statelor Unite. *Dar, pe de altă parte, sateliții săi înfometați se ling pe buze în speranța de a pune mîna pe un pic din banii voștri. În mod vizibil el este în încurcătură* [17].

* *Milovan Djilas* (n. 1911), om politic și scriitor iugoslav. A activat în fruntea mișcării de partizani alături de Tito și a fost unul dintre organizatorii partidului comunist din Iugoslavia. După război, a fost promovat în funcții înalte de partid și de stat; a sprijinit ruptura lui Tito de Cominform și în articolele sale din presa oficială a oferit baza teoretică a titoismului. A fost mult timp considerat drept potențial succesor a lui Tito, dar în 1954 a fost înlăturat din funcții în urma propunerilor sale vizînd lărgirea democrației în Iugoslavia. Sprijinind revolta din Ungaria din 1956, a fost arestat, pedeapsa fiindu-i ulterior prelungită în urma publicării lucrării sale *Noua clasă* (apărută în S.U.A. în 1957), prin care definea sistemul comunist ca o formă de despotism a noii clase conducătoare. Eliberat condiționat din închisoare în 1961, va fi rearestat în anul următor, acuzat de divulgare a secretelor de stat în volumul *Convorbiri cu Stalin* (apărut în S.U.A., în 1962). *(n.tr.)*

În același moment, membrii unei delegații poloneze, venite în Franța să negocieze un acord comercial, se arătau convinși că U.R.S.S, recunoscînd amploarea nevoilor sale, va permite guvernului de la Varșovia să fie reprezentat la Conferința internațională convocată la Paris pentru 12 iulie.

Același punct de vedere va fi împărtășit ministrului cehoslovac Ripka de mai mulți dintre colegii polonezi cu ocazia unei vizite pe care acesta le-a făcut-o. În ceea ce-l privește, la 4 iulie, cabinetul de la Praga, prezidat totuși de comunistul Klement Gottwald *, accepta în unanimitate invitația franco-britanică. Dar, la 8 iulie, pe cînd guvernul polonez era reunit pentru a adopta aceeași poziție, Radio Moscova anunța că România... și Polonia respinseseră oferta franco-britanică. Nu le mai rămînea conducătorilor de la Varșovia decît să urmeze acest sfat. Ei vor invoca drept motiv al neparticipării faptul că Germania va beneficia de acest plan. Iugoslavia își va anunța refuzul în aceeași zi în termeni violenți. Bulgaria va proceda la fel, dar pe un ton mai puțin virulent. Cît îl privește pe Gottwald, sosit la Moscova pentru o călătorie prevăzută de mult timp, va avea parte de vii reproșuri din partea lui Stalin. Acesta îi va declara că planul Marshall nu avea alt obiectiv decît izolarea U.R.S.S și că acceptarea sa ar echivala cu o denunțare a alianței sovieto-cehoslovace.

Pentru președintele Beneš ** — care declarase cu o lună mai devreme că *dacă este vorba de pericolul ger-*

---

* *Klement Gottwald* a îndeplinit funcția de prim-ministru între 2 iulie 1946 — 15 iunie 1948. *(n.tr.)*

** *Edvard Beneš* (1884—1948). Om politic cehoslovac. Încă din anii studenției la Universitatea din Praga a adoptat linia politică și socială a lui T.G. Masaryk și ajuns profesor la aceeași universitate va lupta alături de acesta pentru independența Cehoslovaciei. Ministru de externe (1918—1935), prim-ministru (1921—1922), apoi președinte al Republicii Cehoslovace (1935—1938; 1940—1945, în exil la Londra; 1945—1948), Beneš a fost unul din factorii ce au influențat atît politica internă, cît și cea europeană.

man și de securitatea noastră, noi mergem și vom merge cu rușii și cu U.R.S.S. Nu vom fi niciodată doar cu Estul sau doar cu Vestul, ci întotdeauna cu Estul și cu Vestul [18] — alegerea era dramatică, dar totul îl împingea să se încline. Comuniștii controlau deja, în afară președinției guvernului, Internele și Apărarea Națională. Ei puteau, în orice moment, să pună stăpînire pe stat. Iar opinia publică manifesta după München mai multă încredere în marea soră slavă decît în democrațiile occidentale. La 10 iulie, guvernul de la Praga făcea cunoscut că revine asupra acordului pe care îl dăduse la Paris, participarea sa riscînd să fie *interpretată ca un act îndreptat împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalți aliați ai săi* [19].

11 iulie 1947 aducea cu sine refuzul României *, al Ungariei ** Albaniei și Finlandei ***. Aceasta din urmă

A fost unul din creatorii Micii Înțelegeri. Se va retrage din viața politică după lovitura de stat comunistă din 1948. *(n.tr.)*

* La 9 iulie 1947, Consiliul de Miniștri al României a hotărît — evident ca urmare a presiunilor Moscovei — să nu accepte invitația anglo-franceză și, în consecință, să nu participe la Conferința de la Paris din 12—15 iulie privind ajutorul economic american pentru Europa („Planul Marshall"). În nota înmînată la 10 iulie 1947 de către ministrul afacerilor străine, Gheorghe Tătărăscu, reprezentanților Angliei și Franței la București se spunea că „Europa nu poate fi considerată, astfel cum o face planul franco-britanic, drept o unitate economică", fiecare țară avînd „interese particulare" și „năzuințe economice specifice". Un program de ajutor economic reciproc care ar tinde la „crearea de curente de schimburi artificiale sau silite, care fatal nu vor ține seama de necesitățile și de realitățile existente, precum și de orientarea economică a fiecărei țări suverane" nu ar putea contribui la redresarea României. În notă se arată că inițiativa anglo-franceză va duce în mod „fatal" la știrbirea independenței țărilor europene și că neparticiparea U.R.S.S. o lipsește de „factorul esențial care să-i asigure realizarea". *(n.tr.)*

** Guvernul polonez, cehoslovac și ungar resping la 10 iulie 1947 invitația de a participa la Conferința de la Paris cu privire la acordarea ajutorului economic pentru Europa („Planul Marshall"). *(n.tr.)*

*** Cît privește guvernele albanez și finlandez, acestea își comunică hotărîrea de neparticipare la Conferința de la Paris la data de 11 iulie 1947. *(n.tr.)*.

preciza că planul Marshall devenise un serios motiv de dezacord între marile puteri şi că ea dorea să rămînă în afara conflictelor internaţionale.

Conferinţa propusă de Bidault şi de Bevin se va reuni deci la 12 iulie la Quai d'Orsay numai în prezenţa delegaţiilor Austriei, Belgiei, Danemarcei, Elveţiei, Franţei, Greciei, Irlandei, Islandei, Italiei, Luxemburgului, Marii Britanii, Norvegiei, Olandei, Portugaliei, Suediei şi Turciei. În cîteva săptămîni *, conferinţa va ajunge la un acord ** asupra unor structuri şi asupra unui program care vor fi după aceea supuse atenţiei lui Truman. Acesta va convoca Congresul în sesiune extraordinară pentru a-i cere să aprobe creditele prevăzute de planul Marshall. Conferinţa de la Paris estimase nevoile Europei la 22 miliarde de dolari. Preşedintele va reţine suma de 17 miliarde de dolari, eşalonată pe patru ani şi jumătate. Congresul va prefera să rămînă la formula clasică de alocări anuale. În cele din urmă, totalul creditelor afectate *planului de redresare a Europei* avea să atingă 13 miliarde de dolari. Deşi această sumă era mult inferioară evaluărilor iniţiale, ea va confirma reuşita acţiunii.

Din această lună, din iulie 1947, datează cu adevărat ruptura Europei : pe de o parte — clienţii Americii, pe de altă parte — sateliţii U.R.S.S. şi milioanele de bărbaţi şi de femei care, dincoace de cortina de fier, considerau că nu aveau o altă patrie decît aceea a socialismului. Climatul internaţional avea să se deterioreze repid. În iulie, revista „Foreign Affairs“ publica sub semnătura „X“ un articol care expunea pentru prima dată ceea ce n-a încetat de atunci să fie considerată drept doctrina diplomaţiei americane : îngrădirea *(containment)*.

* Conferinţa propriu-zisă se va desfăşura în perioada 12—15 iulie 1947. *(n.tr.)*

** A fost creat un Comitet de cooperare economică europeană şi 4 subcomitete, care să elaboreze pînă la 1 septembrie 1947 „recomandări“ către guvernul S.U.A. pe linia planului Marshall. *(n.tr.)*.

Autorul era George Kennan, un universitar de la Princeton, care avea să devină cel mai reputat kremlinolog al Statelor Unite. În anul precedent, în calitate de consilier al ambasadei de la Moscova, adresase Washingtonului o telegramă de opt mii de cuvinte, în care ajungea la următoarea concluzie : *Ne aflăm în fața unei forțe politice fanatic convinsă că nu poate exista un „modus vivendi" permanent cu Statele Unite, că este de dorit și necesar să se rupă echilibrul interior al societății noastre și să fie distrus modul nostru tradițional de viață, să se submineze autoritatea statului nostru în lume, altfel existînd riscul de a vedea iremediabil compromisă securitatea puterii sovietice.*[20] Reluînd esențialul analizei sale, Kennan — căruia Marshall îi încredințase misiunea de a crea primul serviciu de planificare politică la Departamentul de Stat — scria : *Este clar că elementul principal al întregii politici a Statelor Unite față de U.R.S.S. trebuie să fie o acțiune de îngrădire pe termen lung — realizată cu răbdare, dar cu fermitate și cu vigilență — față de tendințele expansioniste ale Rusiei... pentru a opune rușilor o contra-forță indestructibilă în orice chestiune în care vor da semne ale voinței lor de a împieta asupra intereselor unei lumi pașnice și stabile... Să presupunem* — scria el — *că lumea occidentală găsește forța și resursele necesare pentru a ține în frîu puterea sovietică pe parcursul unei perioade de 10 pînă la 15 ani. Ce ar însemna aceasta pentru Rusia însăși ?... O politică externă înțeleaptă și suplă... poate convinge pe stăpînii de la Kremlin că țelul lor major este ușuratic și peste puterea lor și că agățîndu-se de acesta n-au nici o certitudine că vor da de cap propriilor lor dificultăți și dileme... Cine poate spune cu siguranță că lumina vie care se răspîndește de la Kremlin asupra popoarelor nemulțumite ale lumii occidentale nu este puternica strălucire a unei constelații deja în declin ?... Mai există posibilitatea ca puterea sovietică să poarte în ea germenele propriei sale decăderi.*

Trebuia să dai dovadă de mult optimism în acea perioadă pentru a risca o asemenea profeţie, despre care Kennan scria, de altfel, că dacă ea nu putea fi demonstrată cu atît mai mult nu putea fi demonstrat contrariul. Ştirile proaste se succedau, într-adevăr, una după alta, într-un ritm accelerat. În august, alegerile ungare, conduse cu o mînă de maestru de către Lazlo Rajk, reuşeau să-i deruteze complet pe *micii proprietari* care, cu numai două luni în urmă, deţineau încă majoritatea în parlament. Invocînd cele 22% din voturi, pe care le obţinuseră şi care făceau din ei primul partid al ţării, comuniştii vor pune mîna pe toate posturile-cheie şi vor suprima gruparea de opoziţie cea mai hotărîtă, Partidul independenţei, al cărui lider, Pfeiffer, nu-şi va găsi salvarea decît luînd calea pribegiei.

La sfîrşitul aceleiaşi luni are loc un eveniment neaşteptat, de-a dreptul sinistru, anunţînd în întreaga Europă de est o sîngeroasă epurare: spînzurarea lui Nikolai Petkov, şeful Partidului Agrarian bulgar, erou al rezistenţei antigermane, care susţinuse totuşi, în momentul eliberării, colaborarea cu comuniştii şi cu ruşii.

La 15 septembrie, intervine o serioasă alarmă, necunoscută însă de opinia publică. Chiar în ziua intrării în vigoare a tratatului de pace italian, Iugoslavia îl informa pe ambasadorul Statelor Unite, James Dunn, că are intenţia să ocupe Triestul pe care tratatul îl declara oraş liber. Americanul va aplica ferm doctrina îngrădirii. El va răspunde că, în acest caz, generalul Lee, comandant şef al sectorului mediteranean, va rezista cu toate mijloacele aflate la dispoziţia sa. În cele din urmă, nu se va întîmpla nimic.

În acelaşi moment, într-un sanatoriu al statului polonez, castelul de la Szklarska Poreba, în Silezia de Jos, fostă germană [21], se adunaseră, în cel mai mare secret, reprezentanţii a opt partide comuniste europene, dintre care şase la putere şi două cele mai importante din lumea capitalistă, cel francez şi cel italian. Nici chinezii, nici grecii, nici vietnamezii, angajaţi din plin în *războaiele*

de eliberare, nici albanezii aflați la putere, nici germanii din Răsărit nu fuseseră invitați. La 5 octombrie, un comunicat anunța că participanții, luînd în considerare serioasele *inconveniente* pe care le comporta în situația din acel moment *absența contactelor între partidele comuniste*, hotărîseră să creeze un *birou de informații* comun, cu sediul la Belgrad — *Cominformul* —, pentru a organiza *schimbul de experiență și, în caz de necesitate, coordonarea activității partidelor comuniste, pe baza liberului consimțămînt*[22]. El anunța, de asemenea, publicarea unui săptămînal în mai multe limbi.

Occidentalii, firește, vor interpreta acest comunicat drept o reconstituire a Cominternului, dizolvat în 1943, pentru a-i convinge pe aliați că U.R.S.S. renunțase la revoluția mondială. De fapt, se pare că, în mintea lui Stalin, operațiunea era destinată ca, încă de pe atunci, să pregătească excomunicarea Iugoslaviei, semănînd germenii discordiei între reprezentanții săi și cei ai altor partide comuniste. Tito însuși este acela care ceruse, într-adevăr, încă din 1945, să se restabilească Internaționala comunistă. Dictatorul iugoslav va vorbi din nou despre acest lucru, în 1946, lui *Uncle Joe*, cu ocazia vizitei pe care i-o va face în tovărășia bulgarului Dimitrov, cel ce fusese timp de zece ani marele maestru al Internaționalei a III-a. Georgianul, în stilul său, l-a împroșcat cu noroi pe acest vechi militant, afirmînd că Cominternul mersese foarte prost și că era necesar să se creeze doar un organism de informare. Va cere Belgradului să ia inițiativa. Lucrurile vor rămîne în acest stadiu pînă în vara anului 1947, cînd Stalin va transmite un mesaj lui Gomulka, cerîndu-i, într-un mod foarte presant, să invite celelalte partide la o întîlnire, care urma să se țină în Polonia, pentru a sublinia relațiile de egalitate între diverșii membri ai familiei comuniste. Spre deosebire de tovarășii săi din biroul politic, primul secretar polonez considera această întîlnire drept inoportună. În marea lor majoritate, compatrioții săi vedeau în comunism un produs de import. El depusese serioase

eforturi pentru a-i convinge că nu era vorba de aşa ceva, iar crearea unei noi Internaţionale risca să complice şi mai mult sarcina sa. Stalin îi va spune că va avea toată libertatea să-şi exprime punctul de vedere — ceea ce s-a şi întîmplat în mod efectiv —, dar că el acorda acestei reuniuni mare importanţă.

Ea va fi dominată de două intervenţii, a sovieticului Jdanov * şi a iugoslavului Djilas. Jdanov, care va muri cîţiva ani mai tîrziu în urma unei crize cardiace, se afla atunci la apogeul puterii sale. Omul, pe care îl văzusem în ajunul războiului adresînd, în „Pravda", avertismente circumstanţiate democraţiilor occidentale, apoi dirijînd operaţiunile politice şi militare contra Finlandei, devenise ideologul şef al regimului, cel care era însărcinat să vegheze la puritatea credinţei şi a moravurilor, înăbuşind în faşă orice veleitate de înburghezire, de intelectualism sau de revizionism.

Jdanov va afirma că în viitor lumea va fi împărţită în două lagăre : imperialiştii, care, sub conducerea *capitalismului monopolist american*, pregătesc războiul, şi lagărul socialist, condus de către U.R.S.S., care reuneşte pretutindeni în lume pe campionii păcii şi ai democraţiei. Iugoslavii vor lua cuvîntul după aceea, pe acelaşi ton, şi vor critica violent, sprijiniţi de către Jdanov, pe *oportuniştii* francezi şi italieni, care se lăsaseră izgoniţi din guvern, alunecînd în *deviaţionism parlamentar*. Jacques

---

* *Andrei Aleksandrovici Jdanov* (1896—1948). Teoretician şi om politic sovietic. Bolşevic din anul 1915, va ajunge membru al C.C. al P.C.U.S. în 1927 şi va avea un rol politic din ce în ce mai important după procesele de la Moscova (1937) şi în special după semnarea pactului germano-sovietic (1939). Ajuns numărul trei în ierarhia de partid în 1946, a fost unul dintre principalii apărători ai dogmei staliniste nu numai în domeniul economic, politic şi social, dar şi în literatură, filosofie şi artă şi a contribuit la crearea Cominformului (1947). Poziţiile sale au fost oficial contestate după inaugurarea procesului de destalinizare. *(n.tr.)*

Duclos* și italianul Luigi Longo** își vor face autocritica, dar vor replica furioși iugoslavilor, pe care comunicatul îi va menționa imediat după ruși, dîndu-le astfel locul secund în ierarhia bolșevismului mondial. La instrucțiunile lui Stalin însuși, consultat telefonic, sediul Cominformului va fi fixat la Belgrad. Tot acolo urma să fie publicată revista „Pentru pace trainică, pentru democrație populară". Se va afla mai tîrziu că tot Stalin fusese acela care impusese acest titlu interminabil, în speranța că occidentalii vor fi obligați să-l repete de fiecare dată cînd vor cita revista și că vor face astfel, în mod involuntar, publicitate pentru tezele comuniste.

În acea perioadă, în mod evident, în exterior nu se știa nimic despre aceste disensiuni în devenire. După cum nici unul dintre participanții la întîlnirea de la Szklarska Poreba nu și-a dat seama că Moscova îi împinsese pe iugoslavi să iasă în față, pentru a-i izola de restul trupei și a-i face odioși celorlalți. *Blocul sovietic* apărea ca un impresionant monolit, iar nașterea Cominformului ca o declarație de război făcută civilizației occidentale. Acesta era, de altfel, și sensul declarației, publicate la încheierea

---

* *Jacques Duclos* (1896—1975). Om politic francez. Cofetar de meserie, a înființat, împreună cu Henri Barbusse, Asociația Republicană a Foștilor Combatanți, după primul război mondial. Membru al Partidului Comunist Francez (1921), va intra în comitetul central în 1926 și în biroul politic în 1931, făcînd parte apoi din comisia executivă a Internaționalei a III-a (1935). Deputat între 1926—1932 și 1936—1939, va intra în opoziția clandestină a P.C. Francez în anii ocupației hitleriste (1940—1944). Reales după eliberare (1945—1958), va ajunge președinte al grupului parlamentar comunist (1946—1948), vice-președinte al Adunării Naționale (1946—1948), senator (1959) și candidat la președenția celei de a V-a Republici (1969). Editorialist al cotidianului „L'Humanité", este în același timp director al mai multor ziare ca, de pildă, „Démocratie nouvelle", „Voix de l'Est". *(n.tr.)*

** *Luigi Longo* (1900—1980). Om politic italian. Președinte (din 1972) al P.C. Italian (1964—1972, secretar general). Inspector general al brigăzilor internaționale în timpul războiului civil din Spania (1936—1939) ; conducător al mișcării de partizani din Italia de nord (1943—1945). *(n.tr.)*

întîlnirii, care relua în esență raportul lui Jdanov, prezentînd lucrurile în termenii următori : *în lume s-au format două lagăre : pe de o parte, lagărul imperialist și antidemocratic, care are drept scop esențial stabilirea dominației mondiale a imperialismului american și zdrobirea democrației și, pe de altă parte, lagărul anti-imperialist și democratic, al cărui scop esențial este acela de a submina imperialismul, a întări democrația, a lichida rămășițele fascismului.* Declarația stigmatiza pe conducătorii socialiști : Blum, Bevin, Schumacher, Saragat, Schaerf ș.a. ... vinovați de *a fi ascuns caracterul tîlhăresc al politicii imperialiste, sub masca democrației și a unei frazeologii socialiste* și chema forțele democratice să se unească în jurul partidelor comuniste [22].

În timp ce cîțiva idealiști, aflați exclusiv de partea occidentală a cortinei de fier, continuau să predice o imposibilă conciliere, conducătorii fiecărui lagăr nu gîndeau decît să-și adune forțele. Comuniștii vor trece la ofensivă în China, în Birmania, în Indonezia, în Filipine, în Malaiezia ; gherila se extindea în Indochina și în Grecia. Washingtonul și Moscova se iau la întrecere care să recunoască mai întîi statul pe care sioniștii tocmai îl fondaseră în Palestina *, pe care englezii au abandonat-o după ce părăsiseră India **. George Kennan preconizează o modificare a atitudinii Statelor Unite față de Japonia, pe care proconsulatul lui MacArthur o reconvertise în mod curios la pacifism și chiar la socialism, ca și față de Spania, al cărei regim, date fiind originile sale, fusese ținut de la război încoace în stare de carantină.

---

* *Statul Israel* ia ființă la 14 mai 1948 pe baza hotăririi Adunării Generale a O.N.U. din 29 noiembrie 1947, care prevedea împărțirea Palestinei, aflată sub mandat britanic, în două state — arab și palestinian. *(n.tr.)*

** Mișcarea de eliberare națională de sub dominația colonială, în frunte cu Mahatma Gandhi și, apoi, Jawaharlal Nehru, cuprinde după primul război mondial păturile cele mai largi ale populației, obligînd Marea Britanie să acorde Indiei, la 15 august 1947, deplina independență. La 26 ianuarie 1950, India se proclamă republică federală în cadrul Commonwealthului. *(n.tr.)*

Franco *, totuşi, nu pierduse timpul şi-şi oferise serviciile Aliaţilor. Într-o scrisoare, datată 8 noiembrie 1942, în momentul debarcării în Africa de Nord, Roosevelt, prezentîndu-se drept *prietenul său sincer*, îl asigurase că Spania *nu avea cîtuşi de puţin a se teme de Statele Unite*, dacă va şti să-şi menţină neutralitatea[23]. La 24 mai 1944, Churchill declarase în Camera Comunelor că problemele interne ale Spaniei nu-i privesc decît pe spanioli înşişi. Caudillo **, care cu înţelepciune făcuse ca diplomaţia sa să evolueze pe măsură ce diminuau şansele unei victorii germane, se va simţi încurajat. Încă de la 10 octombrie 1944, el adresase primului ministru britanic un mesaj în care sublinia necesitatea *de a uni naţiunile Europei occidentale contra puterii insidioase a bolşevismului*[24] şi sublinia că Spania, după prăbuşirea Germaniei, va rămîne singura ţară a continentului spre care Anglia va putea să se îndrepte. Dar aceste propuneri vor fi ignorate şi, la Potsdam, se va cădea de acord ca Spania să fie ţinută în afara organizaţiilor internaţionale, atît timp cît va dura regimul ieşit din războiul civil. Cîteva zile mai tîrziu, Aliaţii cereau autorităţilor de la Madrid să evacueze fără întîrziere Tangerul, ocupat de către acestea în timpul războiului. Guerilleros veniţi din Franţa se înfruntau în văile din Pirinei cu armata regulată.

La începutul anului 1946, ca urmare a executării la Madrid a unor militanţi socialişti, frontiera franco-spaniolă fusese închisă, iar Georges Bidault sesizase Consiliul de Securitate asupra problemei spaniole. Parisul, Londra şi Washingtonul publicaseră o declaraţie potrivit căreia poporul spaniol nu putea conta pe o deplină şi cordială asociere cu Europa atîta vreme cît Caudillo rămînea la putere.

---

* *Francisco Franco Bahamonde* a condus Spania între 30 ianuarie 1938 — 8 iunie 1973. În 1975, dinastia de Bourbon a fost restaurată. (Juan Carlos I, încoronat la 27 noiembrie 1975). *(n.tr.)*

** *Caudillo* (sp.) — Conducător. *(n.tr.)*

La 13 decembrie același an, Adunarea Generală a O.N.U. în cvasiunanimitate invitase statele membre să-și recheme ambasadorii acreditați la Madrid. Respingînd o propunere poloneză redactată pe un ton foarte energic, Adunarea Generală a însărcinat Consiliul de Securitate să ia măsuri adecvate dacă un guvern reprezentativ nu se constituia într-un termen rezonabil. În 1947, din nou, Parisul și Londra scoseseră Spania — singura dintre țările europene — de pe lista statelor invitate să ia parte la Conferința privind planul Marshall. Și iată că, pentru prima dată, o personalitate autorizată a diplomației americane, puternic încurajată de către militari și de către unii membri ai Congresului, în special catolici, sfătuia ca pe viitor *să se manifeste abținere față de participarea la încercări de discreditare*[25] a guvernului de la Madrid. Pentru confruntarea dramatică ce se anunța trebuia folosit orice mijloc, fără să se țină seama de hramul celor care erau gata să se înroleze în cruciadă.

De fapt, pozițiile adoptate la reuniunea Cominformului vor avea ele însele, imediat, repercusiuni în Europa occidentală. La 30 octombrie, Comitetul Central al Partidului Comunist Francez, care pînă și în timpul grevelor din primăvară găsise de cuviință să păstreze o atitudine moderată și constructivă, își va face autocritica și va anunța trecerea să în opoziție față de un guvern vîndut Americii. Îi va pune în aceeași oală pe socialiști, aliații săi de ieri și R.P.F. *-ul generalului de Gaulle, care, la numai cîteva săptămîni de la crearea sa, sub steagul celui mai simplist anticomunism, înregistra o strălucitoare victorie

* *R.P.F.* — Abreviere pentru „Rassemblement du Peuple Français". Mișcare înființată în 1947 de către generalul de Gaulle, în vederea eliberării guvernului de controlul partidelor și a stabilirii unui executiv puternic. Cei mai activi membri ai săi au fost Louis Terrenoire, Jacques Soustelle, André Malraux și René Capitant. A cîștigat alegerile din 1947 ca reacție la teama maselor de agitații comuniste. Din aceasta s-au desprins mai tîrziu grupările: „L'Union des républicains d'action sociale" și „Républicains sociaux" (în 1953). *(n.tr.)*

în alegerile municipale. Cînd Robert Schuman * îi va succeda lui Paul Ramadier, la 22 noiembrie, Jacques Duclos nu se va sfii, în plină ședință a Adunării Naționale, să-l trateze drept „friț“ pe acest om din Londra pe care naziștii îl arestaseră în 1940. Ministrul de Interne, Jules Moch, evreu, al cărui fiu căzuse în rezistență sub gloanțele germane, va fi salutat cu strigăte de *Heil Hitler*. Circulau zvonuri în legătură cu o lovitură de stat, în timp ce grevele se vor relua și se vor extinde, iar incidentele dramatice se vor succeda, cel mai grav fiind deraierea, ca urmare a unui sabotaj, a trenului Paris — Tourcoing, care s-a soldat cu 16 morți. La 28 noiembrie, guvernul va trebui să recheme sub arme 80 de mii de bărbați pentru a menține ordinea și pentru a umple vidul creat de încetarea lucrului în sectoarele vitale ale economiei naționale.

În Europa răsăriteană, în acest timp, luarea puterii de către comuniști își urma drumul în ritm susținut. Dacă în Ungaria și în Cehoslovacia majoritatea partidelor socialiste rezistau cu îndîrjire fuziunii cu comuniștii, în România ultima bătălie tocmai se jucase : după condamnarea la închisoare pe viață a liderilor țărăniști, Maniu și Mihalache, și înghițirea social-democraților de către partidul comunist [5], regele, care cu numai trei ani mai devreme fusese decorat ** de către Stalin, va trebui să

---

* *Robert Schumann* a exercitat funcția de prim-ministru între 24 noiembrie 1947 — 19 iulie 1948 ; 5—7 septembrie 1948. *(n.tr.)*

** La 6 iulie 1945, regele Mihai I al României este decorat cu *ordinul sovietic „Victoria“*, cea mai înaltă distincție militară acordată de Uniunea Sovietică. În Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. se arată că înalta distincție a fost acordată „pentru îndeplinirea cu succes a operațiunilor militare (pe unul sau mai multe fronturi) al căror rezultat a dus la schimbarea situației în favoarea armatei sovietice“, „pentru actul curajos al cotiturii hotărîte a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alierea cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei...“. Dintre personalitățile străine care au mai fost decorate cu ordinul „Victoria“ amintim

plece în exil ; o veche militantă de extremă stîngă, Ana Pauker *, îl va înlocui la Ministerul Afacerilor Străine pe liberalul Tătărescu **, care a voit să creadă pînă în ultima clipă în posibilitatea de conlucrare cu staliniştii. În Bulgaria, fostul secretar general al Cominternului, Gheorghi Dimitrov ***, va lua el însuşi conducerea unui guvern în care, din cei 23 de membri, 14 erau comunişti. În fine, în sectorul sovietic al Berlinului se va reuni la 7 decembrie 1947 un *Congres al poporului pentru unitate şi o pace echitabilă*, care se presupune că voia să facă cunoscut marilor puteri, cu toate că membrii săi fuseseră desemnaţi de ocupantul sovietic şi nu aleşi, dorinţele naţiunii germane. Acest organism va constitui, alături de comisia economică centrală, creată în luna iunie, un fel de parlament consultativ ****. De aici va rezulta, 18 luni mai tîrziu, Republica Democrată Germană.

---

pe : *Dwight Eisenhower, Bernard Low Montgomery, Iosip Broz Tito*. Potrivit datelor de care dispunem, fără a şti dacă sînt complete, în Uniunea Sovietică au primit acest ordin : *Aleksandr Mihailovici Vasilevski* (1895—1977) (de 2 ori) ; *Gheorghi Konstantinovici Jukov* (1896—1974) (de 2 ori) ; *Iosif Vissarionovici Stalin* (1879—1953) (de 2 ori) ; *Semion Konstantinovici Timoşenko* (1895—1970) ; *Rodion Iakovlevici Malinovski* (1898—1967) ; *Ivan Stepanovici Konev* (1897—1973) ; *Leonid Aleksandrovici Govorov* (1897—1955) ; *Alexei Innokientievici Antonov* (1896—1962), *Leonid Ilici Brejnev* (1906—1982) ; *Fiodor Ivanovici Tolbuhin* (1894—1941) ; *Konstantin Konstantinovici Rokossovski* (1896—1968). *(n.tr.)*

* *Ana Pauker* a ocupat postul de ministru al afacerilor străine al României între 7 noiembrie 1947 — 26 iunie 1952. *(n.tr.)*

** *Gheorghe Tătărescu* a fost titular al Ministerului Afacerilor Străine al României (şi vice-preşedinte al Consiliului de Miniştri) între 6 martie 1945 — 7 noiembrie 1947. *(n.tr.)*

*** *Gheorghi Dimitrov* a exercitat funcţia de prim-ministru al Bulgariei între 22 noiembrie 1946 — 15 aprilie/2 iulie 1949. *(n.tr.)*

**** Constituţia votată de Camera Populară Provizorie, la 7 octombrie 1949, proclamă Republica Democrată Germană. Organele de stat ale Republicii Democrate Germane preiau la 11 noiembrie 1949 funcţiile administraţiei militare sovietice. *(n.tr.)*

În asemenea condiții, nimeni nu-și putea face prea multe iluzii privind rezultatele care se puteau aștepta de la conferința pe care cei patru miniștri ai afacerilor străine o hotărîseră — la încheierea reuniunii lor de la Moscova, în aprilie — să se țină la Londra, începînd cu 25 noiembrie 1947. În mai, Bevin o anunțase ca fiind, *probabil, de cea mai mare importanță în istoria omenirii*[26], dar John Foster Dulles *, membru al delegației americane, va declara, în cursul unei conferințe de presă, ținută la 4 decembrie, că ceea ce se petrecea în Franța, exact în acea perioadă — el avea în vedere lupta între comuniști și guvern —, *era mult mai important decît conferința însăși*[27]. Jocurile erau deja făcute și nu se căuta decît un pretext pentru amînarea ei.

Molotov va cere în toate felurile crearea unei puteri centrale germane provizorii, cu care ar fi trebuit să se negocieze un tratat de pace. Partenerii săi îi vor răspunde că trebuia mai întîi de toate să se înțeleagă asupra formei statului german și asupra frontierelor sale. Mai vechiul dialog privind reparațiile se va relua și se va învenina rapid, pînă în ziua în care Marshall va declara, pe neașteptate ministerului sovietic că acesta știa foarte bine că el nu credea nici un cuvînt din ceea ce spunea și că, la urma urmelor, era imposibil, ascultîndu-l, să încerce cel mai mic respect pentru U.R.S.S. Se vor despărți la 15 decembrie, fără măcar să fi epuizat ordinea

---

* *John Foster Dulles* (1888—1959). Om politic american. În calitate de specialist în drept internațional, a fost consilierul delegației americane la Conferința de pace de la Paris (1919). În perioada interbelică, a primit misiunea din partea Partidului Republican de a structura politica acestui partid. A colaborat în 1944 la redactarea Cartei Națiunilor Unite și în 1951 a negociat tratatul de pace cu Japonia. Secretar de stat (1953—1959) în administrația Eisenhower, va fi promotorul politicii de „îngrădire" a expansiunii comunismului. În același scop, va încerca să consolideze solidaritatea Statelor Unite cu Aliații, în special în Europa de Vest ; această alianță a fost clar îndreptată împotriva politicii U.R.S.S. („blocada Berlinului") și a Chinei (problema Taiwanului). *(n.tr.)*

de zi, după un vag acord, şi fără să fi fixat — contrar uzanţelor — data viitoarei întîlniri.

În afara lucrărilor conferinţei, Bidault, Bevin şi Marshall au avut însă şi discuţii privind unirea bi-zonei anglo-americane cu zona franceză. Curînd se va afla despre încheierea de acorduri între cei Trei în privinţa cărbunelui şi între aceştia şi Italia, care se va vedea autorizată să-şi recupereze o parte a aurului său jefuit de nazişti. La 19 decembrie, în fine, Departamentul de Stat anunţă că pe viitor U.R.S.S. nu va mai primi utilaje cu titlu de reparaţii, livrările respective urmînd să fie dirijate exclusiv spre ţările din Vest.

Relaţiile franco-sovietice se vor deteriora brutal. Moscova va acuza Parisul că se opune reîntoarcerii în U.R.S.S. *a persoanelor strămutate*. Lăzi cu armament vor fi descoperite într-un lagăr de repatriere rus din Franţa. Un număr de 19 resortisanţi sovietici vor fi expulzaţi din Franţa pentru amestec în treburile franceze cu ocazia desfăşurării grevelor. Kremlinul, la rîndul său, va expulza misiunea franceză de repatriere, care se ocupa de revenirea numeroşilor prizonieri originari din Alsacia şi Lorena, rămaşi în U.R.S.S., şi va suspenda negocierile comerciale. Convorbirile în curs de mai multe luni privind încheierea tratatelor franco-polonez şi franco-cehoslovac vor trena la infinit. Momentul răsturnării alianţelor este aproape...

Bibliografie şi note

1. BEDELL SMITH, *op. cit.*, p. 223.
2. *Ibid.*, p. 233.
3. GROSSER, *op. cit.*, p. 72.
4. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 56—57.
5. TRUMAN, *op. cit.*, tom. I, vol. 2, p. 278—279.
6. *Ibid.*, p. 280.
7. FLEMING, *op. cit.*, p. 419.
8. *Année politique 1947*, p. 113.

9. TRUMAN, *op. cit.*, tom, II, vol. 1, p. 132.
10. SHERWOOD, *op. cit.*, tom. II, p. 305.
11. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 1, p. 133.
12. *Keesing's* 8659 A.
13. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. I, p. 132.
14. Alexander WERTH, *France 1940—1955*, London, R. Hale, 1956, p. 359.
15. *Année politique 1947*, p. 353.
16. *Keesing's* 8683 A.
17. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 1, p. 137.
18. *Année politique 1947*, p. 89.
19. *Keesing's* 8711 A.
20. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 127—128.
21. O relatare detaliată a acestei întîlniri în DEDIJER, *op. cit.* şi KARDELJ, *op. cit.*
22. „Le Monde" din 7 octombrie 1947.
23. Jean CREACH, *Le coeur et l'épée*, Paris, Plon, 1958, p. 433.
24. Samuel HOARE, *Ambassadeur en mission spéciale*, Paris, Vent du large, 1947, p. 450.
25. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 244.
26. *Documents on International Affairs, 1947—1948*, London, Oxford University Press, 1952, p. 490.
27. WERTH, *France, op. cit.*, p. 348.

17.
NAŞTEREA BLOCURILOR

Curînd Europa nu va mai fi alcătuită decît din două tabere duşmane: împărţirea nu se va mai face după popoare şi teritorii, ci după culori şi opinii.

*(Napoleon către Las Cases *)*

Nu sîntem decît vasali[1]; de această constatare, făcută în faţa colegului său Ripka, de către ministrul afa-

---

* *Las Cases* (Emmanuel, Compte de) (1766—1842). Scriitor francez, ofiţer de marină, a emigrat, a luptat la Quiberon, apoi s-a dus la Londra, unde a publicat, sub numele de Le Sage, un *Atlas istoric*. Reîntors în Franţa (1802), a fost ridicat la rangul de şambelan şi baron (1809), apoi de conte (1810); a obţinut aprobarea de a-l însoţi pe Napoleon pe insula Sfînta Elena. Ca secretar al acestuia, el i-a dat împăratului lecţii de limba engleză şi a obţinut informaţii care i-au servit la redactarea lucrării sale *Mémoires de Sainte-Hélène* (publicată în 1823). Expulzat (noiembrie 1816) de Hudson Lowe, căruia îi criticase comportamentul, se va stabili la Bruxelles şi se reîntoarce în Franţa după moartea lui Napoleon (1821). *(n. tr.)*

cerilor străine cehoslovac, Jan Masaryk *, la puţin timp după ce Stalin i-a obligat să renunţe să participe la conferinţa privind planul Marshall, mulţi dintre compatrioţii săi nu aveau cunoştinţă în iarna 1947—1948. Ei nu înţelegeau că democraţia parlamentară nu avea să supravieţuiască la Praga, decît datorită bunăvoinţei Kremlinului, prin docilitatea comuniştilor autohtoni faţă de directivele sale şi hotărîrii lui Beneš de a păstra în orice împrejurare relaţii de încredere cu U.R.S.S.

Preşedintele ceh era un european şi un democrat convins. Dar, după eliberare, el era înainte de toate preocupat să-şi ţină departe ţara de un nou puseu al acelui germanism al cărui adversar hotărît fusese toată viaţa. Edificat, după München, asupra valorii garanţiilor occidentale, el conta mai ales, pentru a realiza acest lucru, pe solidaritatea slavilor. Instalat la Londra în timpul războiului, în fruntea unui guvern provizoriu, el va uita, o dată cu declanşarea ofensivei germane contra U.R.S.S., că aceasta recunoscuse acapararea Boemiei de către Reich şi va stabili cu Uniunea Sovietică relaţii diplomatice. În mai 1943, el se va duce la Moscova pentru a încheia cu Stalin un tratat de alianţă. Acest tratat va fi completat printr-un acord cu partidul comunist, ai cărui reprezentanţi vor intra în parlamentul în exil, aceiaşi care cu trei ani în urmă îl împroşcaseră cu noroi. Lui de Gaulle, pe care îl va întîlni la reîntoarcere, Beneš îi va declara: *Priviţi harta. Ruşii ajung la Carpaţi. Dar occidentalii nu sînt gata să debarce în Franţa. Armata roşie este deci aceea care-mi va elibera ţara de germani. In consecinţă, pentru a-mi putea stabili administraţia, Stalin este cel cu care trebuie să mă înţeleg. Tocmai am făcut-o şi în condiţiuni care nu ipotechează independenţa Cehoslovaciei* [4]. Dar atunci cînd, în martie

* *Jan Masaryk* (1886—1948). Ministru de externe în guvernul cehoslovac în exil la Londra şi după război în cabinetul de la Praga, condus de Klement Gottwald. A reprezentat Cehoslovacia la Conferinţa de la San Francisco. *(n.tr.)*

1945, un nou guvern va fi constituit la Košice, în Slovacia eliberată, sub preşedinţia social-democratului de stînga Fierlinger *, fost ambasador în U.R.S.S., comuniştii vor obţine 8 portofolii din 25, din care cele ale Internelor, Informaţiilor, Educaţiei, doi vicepreşedinţi de Consiliu şi postul de ministru adjunct al afacerilor străine. Generalul Svoboda **, ministrul apărării, simpatiza cu ei. Pîrghiile esenţiale ale statului erau deci din acest moment în mîinile extremei stîngi, care ar fi putut să pună mîna pe putere oricînd i-ar fi convenit. Dar nu aceasta era pe atunci dorinţa lui Stalin, care, dimpotrivă, voia să se facă în Cehoslovacia dovada posibilităţii unei înţelegeri între toate partidele antifasciste şi se mulţumea pentru moment cu anexarea Ruteniei subcarpatice la Ucraina.

Alegerile se vor desfăşura cu atît mai liber cu cît comuniştii dispuneau de multă vreme în Boemia, şi în special la Praga, de partizani numeroşi şi entuziaşti. Reforma agrară va păstra un caracter moderat şi limitat şi, în pofida cîtorva ciocniri, Cehoslovacia va apărea, timp de doi ani, ca o veritabilă punte între Est şi Vest. Devenit şef al guvernului, liderul comunist Gottwald se pronunţa pentru o *democraţie de tip nou* [3], iar Beneš se felicita să constate pe continentul european *tranziţia de la purul liberalism la un sistem în care elementele socialiste vor avea o pondere considerabilă, chiar preponderentă* [4]. O astfel de evoluţie dorea Stalin pentru Finlanda, pentru Iugoslavia — unde a înregistrat un eşec datorită hotărîrii revoluţionare a lui Tito — şi pentru Ungaria, pe care un reprezentant al Belgradului o califica atunci drept *democraţie populară în proporţie de 0,1%* [5]. Stalinist fără rezerve, credincios stăpînului său chiar şi în aventurile sale postume, pentru că va avea

* *Zdeněk Fierlinger* a condus guvernul între 4 aprilie 1945 — 2 iulie 1946 (iniţial la Košice, iar din mai 1945, la Praga). *(n. tr.)*

** *Ludvik Svoboda* va ocupa funcţia de preşedinte al Cehoslovaciei în perioada 30 martie 1968 — 29 mai 1975. *(n. tr.)*

parte, la fel ca şi acesta, de un mausoleu, din care rămăşiţele pămînteşti îi vor fi, de asemenea, scoase, Gottwald făcea ce i se spunea. El va şti să fie moderat atîta timp cît interesele sovietice i-o cereau şi feroce atunci cînd ruşii i-au comandat să fie aşa.

Planul Marshall, concretizînd tăierea Europei în două, avea să fie dangătul clopotului de înmormîntare pentru tentativele lui Beneš şi ale lui Masaryk de a rămîne în relaţii bune cu cele două tabere. Din toamna anului 1947, Praga va fi nevoită să renunţe la încheierea unui tratat de alianţă cu Franţa împotriva Germaniei, aflat în curs de negociere. În acelaşi timp, comuniştii porneau la atac contra tuturor celor pe care îi suspectau, în Cehoslovacia chiar, de a fi în cîrdăşie cu Statele Unite. La 15 septembrie se anunţa descoperirea unui *complot* în Slovacia, unde executarea fostului şef de stat separatist pro-german, monseniorul Tiso *, provocase manifestaţii de protest. Democratul Ursiny, vicepreşedinte al guvernului de la Bratislava, al cărui secretar, după cum se afirma, era compromis, a fost constrîns să demisioneze.

Alegeri legislative urmau să se desfăşoare în luna mai 1948. Toată lumea, începînd cu Beneš [6], se aştepta la un recul al extremei stîngi, pe care o mare parte a opiniei publice o făcea răspunzătoare de o criză alimentară deosebit de gravă. Eşecul partizanilor fuzionării cu partidul comunist, în noiembrie, la Congresul social-democrat, care înlăturase de la preşedinţia sa pe liderul lor Fierlinger, era un indiciu deosebit de revelator.

Conştienţi de pericolul care plana asupra lor, comuniştii se vor strădui să-şi consolideze influenţa asupra sindicatelor, armatei şi poliţiei. În primele zile ale lui februarie, ministrul de interne, Nosek, membru al partidului, va revoca 8 înalţi funcţionari ai Siguranţei, pe

---

* La 14 martie 1939 se proclamă statul autonom slovac, în frunte cu *dr. Josef Tiso* (Partidul populist al lui Hlinka). Acesta conduce un guvern între 14 martie — 27 octombrie 1939. Condamnat la moarte pentru înaltă trădare şi executat. *(n. tr.)*

care îi va înlocui cu oameni ai săi. La inițiativa socialiștilor naționali, majoritatea guvernului îi va cere lui Gottwald să anuleze această măsură. Dat fiind refuzul premierului, 12 miniștri vor demisiona pe data de 20 februarie. Ei aveau de gînd să-i antreneze în această mișcare pe toți colegii lor necomuniști și să oblige astfel Partidul Comunist să bată în retragere, chiar să abandoneze Ministerul de Interne. Dar acesta n-a cedat.

Cu trei zile în urmă, Comitetul Central publicase un manifest acuzînd partidele burgheze că voiau să aducă la putere un guvern antidemocratic, cerîndu-le muncitorilor să se adune la Praga pentru a zădărnici planurile lor. Pe data de 19 februarie, adjunctul ministrului afacerilor externe sovietic, Zorin, viitor ambasador la Paris, sosea în capitala cehoslovacă. În fața mobilizării clasei muncitoare și a pericolului unei intervenții rusești, pe care această călătorie inopinată părea să o anunțe, susținută de o campanie vehementă a presei de la Moscova, miniștrii social-democrați vor renunța, în ultimul moment, să se solidarizeze cu colegii lor burghezi.

Gottwald îl va soma pe Beneš să accepte demisia acestora din urmă și să-l însărcineze să formeze un guvern *fără reacționari*. Inițial, președintele a refuzat. Dar 200 000 de muncitori manifestau pe străzile din Praga, în timp ce, la apelul partidului comunist, comitete revoluționare de acțiune și miliții muncitorești înarmate se constituiau pretutindeni. La 23 februarie, poliția va dispersa, trăgînd, o manifestație a studenților și va declanșa o serie de operațiuni contra conducătorilor socialiști naționali, acuzați de către Nosek că organizaseră un complot. A doua zi, extrema stîngă a ocupat *manu militari* sediul Partidului Social-Democrat, al cărui comitet central se afla în deliberări.

Peste alte 24 de ore, Beneš va capitula în timp ce mii de comuniști, în salopete, cu arma în bandulieră, defilau în capitală. Toate posturile importante din ca-

binet erau atribuite comuniştilor, cu excepţia Afacerilor Străine, care rămîneau în mîinile lui Jan Masaryk. *Dacă voi fi obligat să aleg între Est şi Vest* — spusese el in anul precedent americanului Howard Smith — *voi alege Estul. Dar aceasta mă va ucide* [7]. La 10 martie, cadavrul îi va fi găsit sub fereastra apartamentului său de la Afacerile Străine. Oficial era vorba de o sinucidere. Unii dintre cei care l-au cunoscut bine considerau această explicație drept incredibilă. Dar nici o mărturie sigură n-a permis pînă în prezent să se stabilească adevărul. În orice caz, ministrul socialist-naţional al Justiţiei, Drtina, a încercat el însuşi să se sinucidă, la 27 februarie, aruncîndu-se, de asemenea, pe fereastră. Ridicat de jos, respirînd încă, va fi aruncat în închisoare ; un număr de lideri burghezi, atîţia cîţi au putut, au fugit în străinătate. La 30 mai, au avut loc alegeri după sistemul listei unice ; la 8 iunie 1947, Beneš, a cărui sănătate fragilă fusese definitiv minată de dramă, îşi dădea demisia. Va muri în luna septembrie. O mulţime imensă şi mută prezentă la funeraliile acestuia va deplînge moartea preşedintelui şi libertatea pierdută.

Pe planul raportului de forţe, al realităţilor militare şi politice, lovitura de stat nu a schimbat mare lucru. Dar pentru că s-a petrecut la Praga, în inima Europei, şi întrucît stabilirea, cu nouă ani în urmă, a *Protectoratului** nazist asupra Boemiei spulberase orice speranţă de a evita războiul, aceasta va avea un imens răsunet. La 26 februarie 1948, Washingtonul, Londra şi Parisul publicau o notă *de condamnare a unei evoluţii ale cărei consecinţe nu ar putea fi decît dezastruoase pentru poporul cehoslovac* [8]. Această iniţiativă era destul de neobişnuită. Nimic nu putea dovedi o intervenţie străină în criză ; totuşi guvernul de la Praga o va respinge, fără alte formalităţi, ca un amestec în treburile sale interne.

* La 15 martie 1939, Cehia este ocupată de trupele germane. La 16 martie 1939, hitleriştii instituie „Protectoratul Cehiei şi Moraviei". *(n. tr.)*

La 5 martie, generalul Clay trimitea, de la Berlin, şefului serviciului de informaţii al armatei americane, o telegramă foarte caracteristică pentru starea de nelinişte care domnea atunci. *De cîteva săptămîni* — scria el — *simt în atitudinea sovietică o evoluţie subtilă pe care nu pot să o definesc, dar care îmi dă impresia că războiul ar putea să izbucnească, peste noapte, dramatic*[9]. Oficiul de servicii strategice, viitoarea C.I.A., va avea nevoie de zece zile pentru a pregăti pentru Truman, şi pentru colaboratorii săi, un raport conchizînd că războiul *nu e probabil de azi în următoarele şaizeci de zile*[10].

Cehoslovacia nu era singura din ţările sferei sale de influenţă în care Stalin hotărîse, după cîte se pare la începutul lui 1948, să lichideze orice veleitate de opoziţie. Acesta este momentul în care el va pune în mişcare vasta operaţiune care avea să conducă, după cum gîndea el, la supunerea sau la eliminarea tuturor acelora care, în partidele comuniste ale Europei răsăritene, pretindeau să discute cu Kremlinul, în loc să considere drept un ordin cele mai mici dorinţe ale Moscovei. Dintre aceştia, prototipul era Tito, a cărui ruptură cu Cominformul, în luna iunie, avea să provoace în lume o stupoare generală, amestecată la început cu neîncredere.

Mareşalul iugoslav parcursese, totuşi, de la adeziunea sa, în 1910, la vîrsta la 18 ani, la Partidul Social-Democrat din Croaţia, o carieră exemplară de militant bolşevic. Înrolat în armata austro-ungară, făcut prizonier de către ruşi, a intrat în gărzile roşii. Îndată după întoarcerea sa la Zagreb, după război, s-a alăturat rîndurilor Partidului Comunist Iugoslav, care va fi pus aproape imediat în afara legii *. Activitatea sa ilegală nu va fi întreruptă decît de şederile sale în închisoare sau în U.R.S.S. Cominternul, adică Stalin, este acela care a fă-

* Partidul Comunist din Iugoslavia este pus în afara legii la 29/30 decembrie 1920, o dată cu Uniunea Tineretului Comunist şi sindicatele revoluţionare. *(n. tr.)*

cuţ din el, în 1937, secretarul general al unui partid comunist greu încercat de o revoltă nereuşită în 1929 şi de eliminarea predecesorului său, Milan Gorkic, ca pretins agent al Intelligence Service-ului. Ulterior, Tito avea să aprobe pactul germano-sovietic. El dăduse ordinul de insurecţie contra naziştilor chiar a doua zi după începutul ofensivei germane împotriva U.R.S.S. Fără cea mai mică reţinere, el şi tovarăşii săi considerau la acea dată Rusia drept a doua lor patrie, iar pe Stalin drept călăuza luptei lor.

Originile conflictului sovieto-iugoslav urcă totuşi chiar în anii războiului dus în comun contra lui Hitler. Pentru stăpînul de la Kremlin, Iugoslavia era unul din pionii tablei de şah pe care manevra vizavi de occidentali. Interesul său era de a face din aceasta, cel puţin provizoriu, un tărîm al coexistenţei, ca şi din Cehoslovacia şi Ungaria. Tito intenţiona să instaureze aici rapid comunismul, ceea ce presupunea că va adopta o atitudine extrem de dură faţă de occidentali, cărora vechiul regim le concedase o parte importantă a bogăţiilor naturale ale ţării.

În aceasta se identifica una din primele cauze ale conflictului ; mai erau numeroase altele, începînd cu tendinţa ruşilor de a se comporta în Iugoslavia ca într-o ţară cucerită, racolînd resortisanţi ai guvernului de la Belgrad — fără ca acesta să fie avertizat — în serviciile lor de informaţii şi căutînd să instituie societăţi a căror etichetă *mixte* nu putea ascunde decît cu greu că serveau în exclusivitate interesele sovietice. Era mai ales puternica personalitate a mareşalului iugoslav, care se distingea net de cenuşiul obişnuit al conducătorilor din Est. Popularitatea sa, confirmată de primirea triumfală care îi fusese rezervată în cursul vizitelor oficiale făcute la Sofia, Varşovia, Bucureşti *, Budapesta, stîrnea

* Între 17—19 decembrie 1947, o delegaţie guvernamentală iugoslavă, condusă de Iosip Broz Tito, a vizitat România. Cu această ocazie, a fost semnat Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală între cele două ţări, valabil pe 20 de ani. *(n. tr.)*

invidia lui Stalin, care nu tolera în jurul lui decît niște figuranți.

În plus, Tito nu era lipsit de ambiții. Nu se mulțumea să-i dispute Italiei Triestul, Austriei sudul Carintiei * și Greciei o parte din Macedonia. Albania, unde partizanii iugoslavi organizaseră mișcarea de rezistență, se afla aproape complet sub influența sa. El milita pentru o federație balcanică, reunind pentru început Iugoslavia și Bulgaria. Dacă acest plan reușea, dacă alte țări veneau să se alăture acestei grupări, avea toate șansele ca el să fie liderul de necontestat, ceea ce l-ar fi pus pe picior de cvasi-egalitate cu generalisimul de la Kremlin.

Convorbirile începuseră încă de la sfîrșitul anului 1944 și Moscova, la acea dată, se declarase favorabilă unui proiect care figura, de altfel, încă din anii '20 în programul Partidului Comunist Iugoslav și care trebuia să conducă la o integrare în însuși sistemul sovietic. Se va afla totuși repede că punctele de vedere ale Sofiei și Belgradului difereau. Bulgarii ar fi vrut ca federația să cuprindă două state : al lor și Iugoslavia.

Dar Tito releva că țara sa era ea însăși o federație de state, din care unele, precum Serbia sau Muntenegru, avuseseră o existență independentă cu mult înaintea Bulgariei. El aprecia deci că aceasta trebuia să primească un statut analog celui al fiecăreia din cele șase republici iugoslave, Macedonia bulgară fuzionînd cu Iugoslavia. Ostilitatea engleză — într-un moment în care Stalin înțelegea să evite certuri cu occidentalii — a determinat amînarea discuțiilor. Ele se vor relua la Bled, în 1947, între Tito și Dimitrov, care vor anunța că deciseseră să realizeze federația *treptat* [11].

---

* *Carintia* — Land în sudul Austriei, la granița cu Iugoslavia ; 9 500 km^2 ; principalul centru administrativ : Klagenfurt. (*n. tr.*)

În cursul unei vizite oficiale la Bucureşti *, în ianuarie 1948, liderul bulgar va fi mai vorbăreţ. El va declara că problema unei federaţii sau a unei confederaţii era *prematură*, dar că soluţii fuseseră deja *pregătite* şi că, momentul odată venit, ţările de democraţie populară, inclusiv Grecia, o vor reglementa [12]. Cu această ocazie, Occidentul avea să afle, pentru prima oară, de dezacordul din cadrul *lagărului socialist*. La 29 ianuarie, într-adevăr, „Pravda" publica o notă a direcţiunii sale afirmînd că ţările în chestiune *nu aveau nevoie de nici un soi, mai mult sau mai puţin dubios şi fabricat, de federaţie, confederaţie sau uniune vamală*. La 1 februarie, Dimitrov se dezicea pur şi simplu de idee.

Stalin a hotărît atunci să se ocupe personal de această problemă. La 10 februarie, se deschidea la Kremlin o conferinţă sovieto—bulgaro—iugoslavă. Tito refuzase să asiste la aceasta, apreciind că adjunctul său, Kardelj, plecat cu cîteva zile mai devreme în U.R.S.S., va face foarte bine faţă. Încă de la începutul dezbaterilor, care au fost — bineînţeles — în întregime secrete, dar pe care iugoslavii le-au relatat ulterior, în toate detaliile lor, Georgianul îl va face de două parale pe nefericitul Dimitrov, care va îngăima cîteva scuze. Stalin le va cere totuşi interlocutorilor săi să constituie fără întîrziere o federaţie bulgaro—iugoslavă, care ar fi urmat *să anexeze Albania* [13]. A urmat un tur de orizont în probleme de politică externă, în cadrul căruia el va insista asupra divergenţelor între Moscova şi Belgrad, în special în legătură cu Albania şi Grecia. Iugoslavii, făcînd un schimb de păreri după această întrevedere, vor aprecia că Stalin insistase pentru crearea unei federaţii întrucît, după socotelile sale, prin bulgari, mai uşor de manevrat, ar fi avut un mijloc de a controla îndeaproape activităţile Belgradului. A doua zi, Molotov insista pe

* O delegaţie guvernamentală bulgară, condusă de Gheorghi Dimitrov, efectuează, între 14—16 ianuarie 1948, o vizită în România. A fost încheiat un Tratat de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală între cele două ţări, pe timp de 20 de ani. *(n. tr.)*

lîngă Kardelj, care va sfîrşi prin a fi de acord cu semnarea unui pact de consultări reciproce, destinat să pună capăt prostului obicei pe care îl avea Iugoslavia — după spusele lui Stalin — de a acţiona fără să consulte U.R.S.S. În aceeaşi zi, portretele lui Tito erau date peste tot jos în România, ceea ce a făcut să se nască pentru prima dată în Occident zvonul despre divergenţele dintre Belgrad şi Moscova. Cîteva zile mai tîrziu, Kremlinul decomanda negocierile care trebuiau să se deschidă în aprilie pentru reînnoirea acordului comercial sovieto-iugoslav.

La 1 martie, Comitetul Central al Partidului Comunist Iugoslav, interpretînd această amînare ca o presiune inadmisibilă — U.R.S.S. fiind de departe principalul client şi principalul furnizor al ţării care depindea în mod strict de aceasta pentru îndeplinirea planului cincinal —, decidea să respingă cererea sovietică de constituire imediată a unei federaţii cu Bulgaria. Moscova va reacţiona pe data de 18 martie, rechemîndu-şi consilierii militari.

La 12 aprilie, după un schimb violent de scrisori cu Stalin şi cu Molotov, vizînd în principal activitatea serviciilor de informaţii sovietice în Iugoslavia, mareşalul reunea încă o dată noul Comitet Central. Cu excepţia ministrului de finanţe, Zujovic, care va fi de altfel arestat, ca şi a unui fost membru al Biroului Politic, Hebrang, toţi ceilalţi membri vor fi de acord asupra termenilor unui nou mesaj adresat Kremlinului, care constituia un refuz. Ruşii vor cere atunci o reuniune a Cominformului, la care iugoslavii, neuitînd capcana în care fuseseră atraşi înainte de război conducătorii comunişti ucraineni şi polonezi, vor refuza să asiste. Sesiunea va avea loc la Bucureşti, la 20 iunie 1948. Nici Dimitrov, care cu două luni mai devreme, trecînd prin Belgrad, îl sfătuise pe Djilas *să fie ferm* [14], nici Gomulka nu erau prezenţi. Rezoluţia publicată la 28 iunie constata că Partidul Comunist Iugoslav adoptase o linie *falsă*, implicînd

abandonarea marxism-leninismului. Ea condamna politica sa nefastă de defăimare la adresa U.R.S.S., caracterul *ruşinos, pur despotic* şi *terorist al regimului*, renunţarea la teoria marxistă a luptei de clasă, lipsa democraţiei interne de partid, naţionalismul conducătorilor, într-un cuvînt *revizionismul lor*. Ea declara că partidul *se pune în afara familiei partidelor comuniste frăţeşti* şi *cerea forţelor sale sănătoase* să-i oblige pe conducătorii lor să-şi recunoască greşelile şi, dacă aceştia nu erau de acord să o facă, să-i înlocuiască [15].

Stalin se lăudase atunci — dacă se dă crezare raportului secret al lui Hruşciov la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist sovietic — că-l va răsturna pe Tito doar *mişcînd din degetul mic* [16]. Dar dacă, unul după celălalt, toate partidele comuniste vor aproba denunţarea ereziei titoiste, partidul iugoslav, în ceea ce îl priveşte, va rămîne strîns unit în spatele şefului său. La 21 iulie, cei 2 344 delegaţi la cel de-al V-lea Congres vor denunţa defăimările sovietice şi îi vor alege pe Tito şi pe tovarăşii săi. Kremlinul avea totuşi serioase complicităţi la faţa locului, începînd cu fostul şef de stat-major al armatei, Iovanović, şi doi alţi generali. Conferinţa dunăreană care se va ţine în aceeaşi lună iulie la Belgrad va da delegaţiei sovietice ocazia să ia contact cu aceştia. Se va avea în vedere un punct şi Ana Pauker va merge pînă acolo încît va declara că *totul va reintra în ordine în cîteva zile* [17]. Dar cei trei militari nu vor beneficia de nici un sprijin şi, temîndu-se să nu fie arestaţi, vor încerca să treacă în România. Iovanović va fi ucis într-o încăierare, iar cei doi camarazi ai săi prinşi şi condamnaţi.

Lovitura de stat eşuînd, Stalin va recurge la toate mijloacele, fără a îndrăzni totuşi să meargă pînă la atacul armat : incidente de frontieră, o propagandă din ce în ce mai violentă — care va merge pînă la a-l face pe Tito *un agent hitleristo-troţkist* —, un veritabil război economic. În ianuarie 1948, Stalin şi Molotov, într-un

scop evident provocator, îl invitaseră [18] pe Djilas să *înghită* pur şi simplu Albania, aşa cum ei înşişi *înghiţiseră* statele baltice ; aceeaşi Albanie va denunţa, începînd cu 1 iulie 1948, toate acordurile sale cu Belgradul, pe care îl acuza de a fi căutat să-i impună voinţa sa. România suspenda curînd toate livrările sale de petrol *.

* În perioada 20—28 iunie 1948, la Bucureşti se va desfăşura reuniunea Biroului informativ al partidelor comuniste şi muncitoreşti, în cursul căreia, în absenţa reprezentanţilor iugoslavi, a fost blamată conducerea politică a R.P.F. Iugoslavia. Hotărîrile reuniunii vor influenţa negativ şi raporturile pe linie de stat cu R.P.F. Iugoslavia. La 1 octombrie 1949, guvernul român denunţă Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală cu R.P.F. Iugoslavia. După moartea lui Stalin şi în raporturile româno-iugoslave vor apărea semne de destindere. În perioada 15 aprilie — 31 mai 1953, la Orşova şi Tekija au loc convorbiri româno-iugoslave în legătură cu navigaţia pe Dunăre ; este semnat un acord privind crearea Administraţiei Speciale Fluviale a Porţilor de Fier. La 11 septembrie 1953, se încheie un Acord româno-iugoslav privind crearea unei Comisii mixte care să reglementeze incidentele de frontieră (tratativele începuseră la 11 iulie). La 19 iunie 1954, guvernul iugoslav acceptă propunerea guvernului român de a restabili relaţii diplomatice normale între cele două ţări la nivel de ambasadă (din 1948 cele două ţări erau reprezentate numai prin însărcinaţi cu afaceri). La 14 august 1954, România şi Iugoslavia vor încheia un Acord pentru redeschiderea căilor de comunicaţii între cele două ţări (întrerupte în 1950). La 31 decembrie 1954, într-un interviu acordat Agenţiei iugoslave „Jugopress", Gheorghe Gheorghiu-Dej, în calitate de prim-ministru al României, exprimă satisfacţia poporului român pentru îmbunătăţirea relaţiilor dintre România şi Iugoslavia. La 28 ianuarie 1955, la Timişoara, s-a semnat Acordul dintre România şi Iugoslavia privitor la repararea, reconstituirea şi completarea bornelor şi semnelor de frontieră, precum şi curăţirea liniei frontierei româno-iugoslave. La 10 februarie 1955, la Belgrad se semnează Acordul dintre România şi Iugoslavia privind stabilirea regulilor de navigaţie în sectorul comun al Dunării (cu excepţia sectorului Porţilor de Fier) şi un Aranjament privind determinarea competenţei autorităţilor însărcinate cu urmărirea infracţiunilor de navigaţie pe sectoarele Dunării, cuprinse între km 1 075—1 048 şi 931—843. În perioada 24 septembrie — 2 octombrie 1955, la Orşova au loc convorbiri între specialiştii români şi iugoslavi în legătură cu amenajarea complexă a Dunării între Baziaş şi Porţile de Fier. Se încheie un Protocol care confirmă posibilitatea şi oportunitatea

În vara lui 1949, schimburile comerciale între Iugoslavia şi democraţiile populare scăzuseră aproape la zero. Numai în acest moment, Tito — care încercase timp de un an să convingă mişcarea comunistă de buna sa credinţă — va înţelege că nu avea alte resurse decît de a se apropia de acest Occident, al cărui adversar teribil de înverşunat a fost atît de lung timp şi care nici nu aştepta altceva decît să-l ajute, cu singura condiţie ca să-şi păstreze poziţia de independenţă şi de neangajare. Kremlinul îl va pedepsi, nu numai intensificînd campania sa faţă de vecinii săi *burghezi*, dar şi multiplicînd jignirile. Una dintre ele se regăsea în notele sale diplomatice, şi anume în scrierea Guvernului sovietic cu G mare şi a guvernului iugoslav cu g mic. Nu se ştie cărui spirit ingenios i se datorează acest rafinament de meschinărie şi dacă *destalinizarea* l-a costat postul.

Războiul rece dus de către Kremlin contra mareşalului rebel implica evident că toţi prietenii săi — reali sau presupuşi — din ţările comuniste să fie eliminaţi din posturile de conducere. Prima victimă va fi Gomulka, conducătorul Partidului Muncitoresc Polonez, rămas foarte apropiat de popor, ale cărui suferinţe le împărtăşise înainte şi în timpul războiului. Deşi foarte diferit de eretic, ca alură şi temperament, el nu se asociase decît din vîrful buzelor la condamnarea acestuia. De la 31 august 1948, el fusese înlocuit din postul

---

executării amenajărilor hidroenergetice şi de navigaţie. Anul 1956 marchează deplina normalizare a relaţiilor dintre cele două ţări. În perioada 23—26 iunie 1956, Iosip Broz Tito, preşedintele R.P.F. Iugoslavia, a făcut o vizită oficială în România, în fruntea unei delegaţii guvernamentale. Convorbirile au evidenţiat dorinţa părţilor de a dezvolta şi de a întări legăturile de bună vecinătate şi prietenie pe baza respectării principiilor generale ale dreptului internaţoinal. A fost semnată Declaraţia comună româno-iugoslavă. S-a hotărît pregătirea unui Acord comercial de lungă durată, a unei Convenţii de colaborare tehnico-ştiinţifică, a unui Acord cultural, ca şi crearea unei Comisii mixte care să studieze posibilităţile construirii unei hidrocentrale pe Dunăre în sectorul Porţilor de Fier. *(N. tr.)*

său de secretar general al partidului de perfectul birocrat stalinist care era Boleslaw Bierut *, fostul președinte al Comitetului de la Lublin. În fața Comitetului Central acesta îl va acuza că minimalizează pericolul titoist, că nu recunoaște rolul conducător al U.R.S.S. în sînul lagărului socialist și că-i protejează pe chiaburi — țăranii *bogați*. Gomulka — obișnuit ca orice bun comunist să se încline în fața exigențelor de disciplină — își va face *autocritica*. Dar aceasta era în întregime lipsită de convingere. Membru al guvernului în continuare, el va fi huiduit, în decembrie, cu ocazia Congresului de unificare a partidelor comunist și socialist. De astă dată era prea mult : *Ați organizat o manifestație contra mea !* va striga el. *Vreți să mă transformați într-o cîrpă ! Nu veți reuși* [19]. Va fi aruncat în închisoare în 1950 fără ca știrea privind arestarea sa să fie comunicată oficial **.

Dacă Gomulka va reuși să-și salveze capul, dacă bătrînul Dimitrov va avea șansa să moară, în 1949, de moarte bună, presupușii „titoiști“ din celelalte democrații populare vor fi mai puțin norocoși. Același an 1949

---

* *Boleslaw Bierut* (1892—1956). Om politic polonez, militant comunist. Condamnat la 7 ani de închisoare în 1933 ; odată cu eliberarea sa se refugiază în U.R.S.S. Revine clandestin în Polonia în 1943. Președinte al Comitetului de la Lublin (1945). Președinte al Republicii (5 februarie 1947 — 20 noiembrie 1952). Prim-ministru (20 noiembrie 1952 — 17 martie 1954). Secretar-general (septembrie-decembrie 1948), președinte (decembrie 1948—1954) și, apoi prim-secretar (1954—1956) al C.C. al Partidului Muncitoresc Unit Polonez .*(n. tr.)*

** *Wladislaw Gomulka* (1905—1982). Om politic polonez. Aderă la partidul comunist în 1927. Închis în anii 1932—1934 și 1936. Reușește să evadeze cu ocazia invaziei germane (1939) și devine șeful rezistenței comuniste în Polonia. Este unul din fondatorii Partidului Muncitoresc Unit Polonez ; va fi secretar general al acestuia în anii 1943—1948. A fost înlăturat în 1948 pentru „deviere de dreapta și naționalism“ și închis în anii 1951—1955. A fost reabilitat în 1956. Prim-secretar al C.C. al P.M.U.P. (1956—1970). A fost constrîns să demisioneze ca urmare a crizei din decembrie 1970, cînd s-a pronunțat pentru reprimarea dură a muncitorilor. Va fi înlocuit cu Edward Gierek. *(n. tr.)*

va vedea executarea pentru trădare a lui Kotchi Xoxe şi a lui Laszlo Rajk, foşti miniştri de interne albanez şi ungar, a lui Traiko Kostov, fost secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, şi a pretinştilor lor complici. Neverosimilitatea mărturiilor acestor oameni, care, după ce îşi riscaseră viaţa timp de douăzeci de ani în serviciul comunismului, afirmau că nu au fost în realitate decît agenţi ai imperialismului, va provoca în Occident, în cercurile pînă atunci cele mai favorabile colaborării cu extrema stîngă, un sentiment de oroare comparabil celui pe care îl determinaseră înainte de război marile procese de la Moscova. De dincolo de *cortina de fier*, mai impermeabilă ca oricînd, nu mai soseau alte ştiri decît acelea care se refereau la descoperirea vreunui nou complot şi la pedepsirea promotorilor acestuia.

S-a ajuns pînă acolo încît — aşa cum s-a întîmplat în Cehoslovacia — procurorii să succeadă pe banca acuzaţilor celor pe care îi trimiseseră la spînzurătoare. Supravieţuitorilor vechiului regim şi ai partidelor burgheze, social-democraţilor, veneau să li se adauge nenumăraţi suspecţi, arestaţi pentru un cuvînt, pentru a fi fost rude cu cineva, uneori pentru nimic. Curînd aveau să li se adauge sute de episcopi, de preoţi şi de laici catolici. Desigur, începînd încă din 1945, Biserica de la Roma fusese aspru persecutată şi practic redusă la tăcere în ţările — Ucraina, Bulgaria, România, statele baltice — unde nu constituia decît o mică minoritate. Uniaţii * din Rutenia fuseseră constrînşi să se reîntoarcă la ortodoxie. Dar în alte ţări din Est puterea părea să fi înţeles necesitatea de a se ţine cont de sentimentele populaţiilor, profund ataşate credinţei străbune. Obişnuiţi prin doctrină să considere religia drept o simplă superstiţie, chemată să dispară o dată cu structurile economice şi so-

* *Uniaţi* — Greco-catolici. *Uniatism* — formulă de unire cu Roma, după marea schismă din 1054, a unor credincioşi ai bisericilor orientale, pe baza recunoaşterii primatului papal şi a altor dogme catolice. *(n. tr.)*

ciale care îi permiteau supraviețuirea, comuniștii la putere sperau să ajungă să o elimine încetul cu încetul prin propagandă, prin demonstrarea superiorității filozofiei lor și prin șicane administrative. Dacă la Zagreb, arhiepiscopul, mai tîrziu cardinalul, Stepinac fusese condamnat în 1946 la închisoare pe viață, aceasta se datorează faptului că sub ocupație cooperase ceva cam mult cu regimul separatist croat al sinistrului Pavelić *, ai cărui „ustași" ** forțaseră, cu arma în mînă, mii de ortodocși să recunoască autoritatea Sfîntului Scaun. Mai mult decît atît, Tito așteptase, penru a angaja urmărirea judiciară a prelatului, ca acesta, rămas fără funcție, să denunțe în termeni vehemenți laicizarea statului. Dacă, de asemenea, la Bratislava, monseniorul Tiso fusese condamnat la moarte, în 1947, aceasta se datora faptului că el prezidase, din 1939 pînă în 1945, destinele statului slovac aliat cu Hitler.

Procesul care va fi intentat cardinalului Mindszenty, principele-primat al Ungariei, va avea un caracter în întregime diferit. Comportamentul său în timpul ocupației fusese ireproșabil și rușii fuseseră aceia care îl eliberaseră din închisoarea în care îl aruncaseră *Crucile cu săgeți* ***, fasciștii unguri. În ciuda temperamentului său

* La 10 aprilie 1941, Croația se declară stat independent. *Anté Pavelić* devine, la 15 aprilie 1941, șef al statului. *(n. tr.)*

** *Ustași*. Membri ai unei societăți naționale croate, fondată în 1929, avînd drept șef pe Anté Pavelić. S-a folosit în acțiune de procedee teroriste. Ustașii sînt autorii atentatului de la Marsilia, din 1934, căruia i-au căzut victime Alexandru I al Iugoslaviei și Louis Barthou, ministru afacerilor străine al Franței. Hitler acordă independența Croației ; ustașii îi vor susține pe nemți împotriva partizanilor lui Tito. *(n. tr.)*

*** *Crucile cu săgeți*. Partid politic ungar de inspirație nazistă. avînd drept fondator pe Szálasi Ferenc. Programul antisemit al acestei grupări va avea o influență negativă asupra activității guvernului, începînd cu anul 1938. La alegerile din 1939, Crucile cu săgeți obțin 31 mandate (din 260). Acest partid va fi încurajat direct și puternic de către Hitler (tentativa de lovitură de stat din iulie 1940). După înlăturarea și arestarea lui Horthy (15 noiembrie 1944), puterea va fi încredințată lui Szálasi (16 octombrie

trufaş şi a convingerilor sale legitimiste, din care nu făcea un mister, de-abia în 1948 el va intra în conflict cu regimul, după ce conducătorul Partidului Comunist, Rakosi, va anunţa intenţia sa de *a reglementa în cursul anului raporturile între Biserică şi Republica populară*[20]. La 1 iulie, parlamentul va vota etatizarea învăţămîntului. Prelatul va protesta cu vehemenţă. La 29 decembrie, un comunicat va anunţa că urmează să fie urmărit pentru înaltă trădare, complot, spionaj şi trafic cu devize. Atitudinea sa în faţa tribunalului n-a corespuns în nici un fel la ceea ce se putea aştepta din partea unei personalităţi atît de combative şi sigure de dreptatea sa. De la un cap la altul al procesului, aparent „zdrobit", el nu va înceta să exprime regrete şi remuşcări. Va fi condamnat la muncă silnică pe viaţă. Eliberarea sa, în 1956, de către insurgenţii din Budapesta, nu va duce la clarificarea adevăratelor motive ale atitudinii sale.

În 1951, succesorul cardinalului, monseniorul Groesz, avea să compară la rîndul său în faţa justiţiei. În cursul procesului, el va mărturisi tot ceea ce s-a dorit de la el. Arhiepiscopul de Praga, primat al Cehoslovaciei, monseniorul Beran, fusese arestat în anul precedent, dar nu va fi niciodată judecat. În 1965, el va fi autorizat să plece la Roma, unde Paul al VI-lea îi va conferi pălăria de cardinal.

Confratele său de la Varşovia, monseniorul Wyszynski, mai putuse încă în 1951 să se ducă la Vatican pentru a se întîlni cu Papa. A fost aproape singurul contact stabilit în această perioadă între *Biserica tăcerii* şi Sfîntul Scaun, cu care ocazie Sfîntul Oficiu a reamintit în mod viguros, în preajma alegerilor italiene din 1948, validitatea condamnării pronunţate de Pius al XI-lea, în

1944 — 27 martie 1945) cu titlul de „conducător naţional", care distruge opoziţia, procedează la deportări masive de evrei şi sporeşte efortul de război al Ungariei. În faţa înaintării trupelor sovietice, Szálasi fuge din ţară (2 aprilie 1945). Este prins, condamnat şi executat în 1946. *(n .tr.)*

enciclica *Divini Redemptoris,* împotriva comunismului ateu.

Pentru moment s-a putut crede că eforturile Kremlinului și ale reprezentanților săi de la fața locului de a-i rupe pe catolici de Roma — încurajînd schismele naționale și mișcările progresiste, precum *acțiunea catolică* a preotului interzis Plohjar, devenit membru al guvernului de la Praga, sau grupul polonez *Dzis I Jutro* — vor repurta un anumit succes.

Chiar din 1950, ierarhia ungară accepta să-și cumpere un *modus vivendi* cu puterea printr-un apel adresat credincioșilor de a participa la *activitatea măreață* a poporului ungar sub conducerea guvernului său[21]. Apelul sprijinea *mișcarea pentru pace,* organism care, în ciuda evidentei sincerități a unora dintre membrii săi, servea în special difuzării — în rîndul necomuniștilor — a sloganurilor politicii externe sovietice. În anul următor, ierarhia ungară va ajunge chiar să facă jurămînt de credință față de regim. Episcopatul ceh, în ceea ce îl privește, îi va autoriza pe preoți să se angajeze că vor contribui la *eforturile constructive menite să realizeze fericirea poporului cehoslovac*[22].

Destalinizarea avea să arate și faptul că, devenită pentru mulți unicul refugiu contra unui prezent inacceptabil, credința rezistase mai bine, în cele din urmă, persecuției din Răsărit, decît seducțiilor materialismului celui mai vulgar din Apus.

La începutul anului 1948, o altă țară părea să fie amenințată de voința lui Stalin de a substitui — în întreaga zonă de protecție formată din statele satelite ale U.R.S.S. — un sistem totalitar de administrație, cvasidirect, formulelor de coaliție care prevalaseră pînă atunci. Încă din ianuarie, Kremlinul își manifestase interesul pentru vecinii de la nord, invitînd guvernul de la Oslo *să asigure în comun* apărarea arhipelagului Spitzberg, pe care un tratat din 1920 îl atribuise Norvegiei. Ministrul

afacerilor străine al regelui Haakon *, Halvard Lange, căruia lunga şedere în lagărele naziste de concentrare îi minase sănătatea, dar nu energia şi vivacitatea intelectuală, a găsit modalitatea de a para lovitura ; el se va declara gata să ia în considerare convorbiri multilaterale, dar va respinge orice idee de convorbiri bilaterale. Chestiunea va rămîne fără consecinţe. Dar o partidă cu adevărat redutabilă se angajase între timp în Finlanda.

La 22 februarie, chiar în ziua în care Gottwald îl va soma pe Beneš, Agenţia T.A.S.S. publica o scrisoare, semnată de Stalin în persoană, adresată preşedintelui Republicii finlandeze, Juho Paasikivi **, acelaşi care negociase cu ruşii înainte de război, în 1939, şi de două ori, în 1940 şi 1944, cînd încheiase pacea cu ei. Generalisimul făcea cunoscut că din cei trei vecini ai U.R.S.S., foşti aliaţi ai Reich-ului, doi deja, Ungaria şi România, tocmai semnaseră cu ea un pact de asistenţă mutuală şi propunea Finlandei să urmeze exemplul acestora [23]. Clauza principală a acestor tratate se referea la menţinerea în cele două ţări, în calitatea lor de aliaţi, după semnarea tratatelor de pace, a trupelor sovietice care se aflau acolo ca forţe de ocupaţie.

Demersul rusesc va provoca cu atît mai multă nelinişte cu cît alegerile municipale, din decembrie 1947, înregistraseră un net recul comunist. Se putea pune întrebarea dacă, la fel ca în Cehoslovacia, extrema stîngă, care deţinea Ministerul de Interne, nu avea să încerce să-şi consolideze puterea înainte ca alegerile legislative să antreneze înlăturarea ei din guvern. Există toate motivele să credem că acesta fusese atît scopul extremei stîngi, cît şi al lui Stalin. *Am comis o greşeală, neocupînd Finlanda,* îi spusese, lui Djilas, în ianuarie 1948, Andrei

* *Haakon VII* domneşte între 1905—1957. Din aprilie 1940 pînă în mai 1945, Norvegia a fost sub ocupaţia trupelor Germaniei hitleriste ; regele Haakon VII s-a aflat în exil la Londra. *(n. tr.)*

** *Juho Kusti Paasikivi* a deţinut demnitatea de preşedinte al Finlandei între 9 martie 1946 — 29 februarie 1956. *(n. tr.)*

Jdanov, care — devenit marele stăpîn al ideologiei — continua să aibă o competență specială în treburile nordice. *Totul ar fi fost reglementat, dacă ne-am fi ocupat de asta noi.* Și Molotov adăugase : *Cît să ronțăi o arahidă* [24].

Această comparație alimentară, făcută într-un moment în care Stalin cerea Iugoslaviei *să înghită* pur și simplu Albania, era cu atît mai elocventă cu cît evenimentele din Cehoslovacia suscitaseră în extrema stîngă finlandeză un entuziasm foarte viu și cu cît soția ministrului de interne comunist, Yrjo Leino, care tocmai făcuse în compania acestuia o călătorie *particulară* la Moscova, declarase la 25 martie, referindu-se la lovitura de la Praga : *Iată, aceasta este și calea noastră* [25].

Se pare că, la fel ca și în 1939, conducătorii sovietici s-au înșelat în privința Finlandei, în momentul în care aceasta va cere în 1944 armistițiu. Beneficiind de deosebita simpatie pe care i-o arătau Statele Unite, guvernul de la Helsinki reușise să evite ocupația sovietică ; în schimb, se angajase să-i izgonească pe germani și să plătească reparații enorme. Stalin fixase o sumă totală atît de mare — 300 milioane de dolari în șase ani — încît nici nu se gîndea, mai mult ca sigur, că finlandezii vor putea să o achite. Ei vor reuși totuși acest lucru creînd în întregime, grație unui enorm efort, industria grea necesară producerii mașinilor-unelte cerute, între altele, de către Moscova.

Înciudați, rușii vor inventa tot felul de complicații. Vor cere ca reparațiile să fie calculate pe baza valorii dolarului din 1938 și nu, cum se crezuse la Helsinki, pornind de la cursul existent în momentul încheierii tratatului de pace. Diferența era de 53%. Vor cere, de asemenea, să le fie vărsată valoarea unei datorii de 27 milioane de dolari, pe care Finlanda o contractase față de Germania. Vor cere o indemnizație lunară de 5% pentru orice întîrziere în livrări. Dar acestea se vor desfășura cu deosebită regularitate, pentru ca reprezentanții sovietici să nu aibă niciodată motiv să se plîngă. În schimbul

faptului că Finlanda rămînea perfect independentă, ziarele sale puteau să critice U.R.S.S. şi guvernul să adopte o linie de neutralitate integrală, contrastînd cu supunerea crescîndă a *democraţiilor populare*.

Stalin detesta ideea de neutralitate. Analiza făcută de Jdanov, cu ocazia reuniunii constitutive a Cominformului, nu voia să ştie decît de două lagăre, *imperialist* şi *socialist*. Tot ce nu aparţinea celui de-al doilea făcea jocul primului. Nu era nici un motiv evident ca Finlanda să scape obligaţiei de a alege. Dacă ea va reuşi totuşi, aceasta se va datora, în primul rînd, tenacităţii poporului ei şi abilităţii bătrînului Paasikivi, care a ştiut, în 1948, să asigure succesul operaţiunii de liniştire pe care în zadar ceruse guvernului său să o încerce în 1939.

Pe îndelete, îi va răspunde lui Stalin că era dispus să intre în negocieri, subliniind că ţara sa, *după suferinţele îndurate în cursul războaielor trecute* [26], spera să rămînă deoparte de orice conflict internaţional — aceasta fusese şi motivul care o făcuse să refuze planul Marshall. Paasikivi îşi exprima speranţa că redactarea tratatului va face obiect de negocieri. Acestea se vor deschide la 23 martie, la Moscova, între Molotov şi primul ministru finlandez, Mauno Pekkala, în timp ce agenţiile de presă lansau telegrame alarmiste privind mişcări ale trupelor ruse, iar la Helsinki aveau loc manifestaţii comuniste. Tratatul va fi în cele din urmă semnat, la 6 aprilie, în prezenţa lui Stalin. Finlanda se angaja să lupte pentru respingerea oricărui atac armat venit din partea Germaniei sau a unuia dintre aliaţii acesteia fie împotriva ei însăşi, fie — prin teritoriul său — împotriva U.R.S.S. Dar, chiar într-un asemenea caz, ea nu se angaja să facă apel la ajutorul sovietic. Oportunitatea acestui ajutor, ca şi modalităţile sale trebuiau pur şi simplu să facă obiectul consultărilor între cele două părţi. Astfel, guvernul de la Helsinki evita atît ocupaţia permanentă impusă României şi Bulgariei, cît şi pericolul unei acţiuni sovietice unilaterale.

Dieta finlandeză va ratifica tratatul la 6 aprilie, cu 157 de voturi pentru, unu împotrivă, 31 de deputaţi fiind absenţi. Peste mai puţin de o lună, o încercare de forţă se va angaja între comunişti şi celelalte partide. Temîndu-se de un eşec la viitoarele alegeri legislative, extrema stîngă declanşase o campanie de agitaţie socială, încurajată deschis de ministrul de interne comunist Yrjo Leino, deja amintit. Au început să se răspîndească zvonuri privind pregătirea unui puci. Ministerul Apărării Naţionale a luat în considerare posibilitatea rechemării rezerviştilor, în timp ce şeful poliţiei capitalei hotăra ridicarea armelor aflate în depozitele comisariatelor de cartier şi ale cazărmilor gărzii mobile pentru a le aduna la arsenalul central, subordonat armatei. Apoi ofensiva va fi declanşată contra lui Leino însuşi. Cu 81 de voturi contra 60, parlamentul va vota o moţiune de cenzură împotriva acestuia, luînd drept pretext faptul că el remisese 20 de persoane autorităţilor sovietice, în 1945, fără să fi obţinut avizul guvernului. La 22 mai, Paasikivi, în conformitate cu prevederile constituţionale, l-a demis pe ministru din postul său.

Acesta va lua cuvîntul pe data de 24, în cadrul unui miting de protest, afirmînd : *Noi nu vom ceda postul de ministru de interne, el aparţine Uniunii democratice a poporului şi mai ales partidului comunist* [25], reuşind să obţină aclamaţii cînd a lansat lozinca grevei generale. Curînd avea să fie creată *o conducere a manifestărilor revendicative* prezentată deschis ca menită să evite orice schimbare în guvern înainte de alegeri, altfel spus să restabilească pe Leino în funcţiile sale.

O reeditare a loviturii de la Praga părea iminentă. Dar greva generală va eşua. Socialiştii, spre deosebire de tovarăşii lor cehi, nu se vor da bătuţi şi U.R.S.S. nu va mişca. De ce ? Poate pentru că Stalin se temea că acest popor tenace nu se va lăsa mai uşor supus decît în 1940. Poate că se temea de o reacţie americană care l-ar fi obligat să bată în retragere. Poate că, de aseme-

nea, propaganda sa îi cerea să mai rămînă cel puțin o țară burgheză care întreținea bune relații cu U.R.S.S.

Totuși, va interveni un compromis. Leino va fi înlocuit la Ministerul de Interne printr-un social-democrat, simpatizant al comuniştilor, iar soția acestuia, Herta Kuusinen, va intra în cabinet cu titlu de ministru fără portofoliu. Extrema stîngă va suferi la alegerile legislative din iulie 1948 un sensibil eşec, pierzînd a şaptea parte din voturile sale şi 13 locuri în parlament. Acum, în sfîrşit, noul prim-ministru desemnat, socialistul Fagerholm *, se afla în poziția de a refuza Partidului Comunist portofoliul Internelor. Neputînd să se înțeleagă cu acest partid, el va constitui un cabinet social-democrat omogen, care nu se va da bătut în fața noului val de greve de inspirație deschis politică. Kremlinul nu numai că nu a ridicat degetul cel mic pentru a-şi susține fidelii ci, în ajunul consultării electorale, a redus cu 50% volumul despăgubirilor de război datorate încă de Finlanda.

Acest deznodămînt neaşteptat survenea prea tîrziu pentru a avea asupra stării de tensiune internaționale efectele liniştitoare scontate. Nimic nu părea să mai poată împiedica împărțirea lumii în două blocuri, conform diagnosticului şi dorințelor Cominformului. La 17 martie 1948, o săptămînă după moartea lui Jan Masaryk, Franța, Marea Britanie, Belgia, Olanda şi Luxemburgul încheiaseră la Bruxelles un tratat de asistență mutuală. Atunci cînd, la 21 ianuarie, Bevin lansase o asemenea idee, nu era vorba decît de extinderea la Benelux ** a tratatului franco—britanic semnat cu un an

* *Kaarlo August Fagerholm* va deține funcția de prim-ministru al Finlandei în mai multe rînduri : 29 iulie 1948 — 1 martie 1950 ; 3 martie 1956 — 22 mai 1957 ; 29 august — 4 decembrie 1958. *(n .tr.)*

** *Benelux* — Uniune economică întemeiată de Belgia, Olanda şi Luxemburg. Prima etapă a constituirii acestei uniuni au fost acordurile (monetar şi vamal) semnate la Londra în 1943 şi 1944.

mai devreme la Dunkerque. Dar, între aceste două documente era o mare diferență : cel din 1947 era îndreptat împotriva Germaniei, cel din 1948 — *împotriva oricărei agresiuni*. Această nouă redactare fusese sugerată de către Statele Unite. Ele nu ascundeau interesul pe care îl asociau creării acestui nucleu al unei uniuni a Europei occidentale, în legătură cu care șeful diplomației engleze exprimase personal dorința de a fi *sprijinită de către americani și Dominioane*[27]. Truman, chiar în ziua semnării, se va declara convins că *hotărîrea țărilor libere ale Europei de a se apăra ele însele va fi însoțită de o hotărîre egală din partea noastră de a le ajuta să o facă*[28] și va cere Congresului reintroducerea serviciului militar obligatoriu.

La 5 martie, Bidault îi scrisese confidențial lui Marshall pentru a-i cere *să întărească pe terenul politic și, cît mai repede posibil, și pe terenul militar colaborarea dintre Lumea veche și Lumea nouă, atît de solidare în atașamentul la singura civilizație care merită acest lucru*[29]. La 11 martie, Bevin preconizase inaugurarea de convorbiri anglo — americane în legătură cu o lărgire a tratatului de la Bruxelles și un plan de securitate atlantică, completat printr-un plan de securitate mediteraneană. Erau departe vremurile cînd Eden, din teama de a nu-i vedea pe ruși constituind un bloc rival, respingea proiectul de înțelegere vest-europeană formulată

În 1947 a fost încheiat la Haga un protocol care prevedea desființarea taxelor vamale între cele trei state și stabilirea unui tarif vamal comun pentru comerțul lor cu celelalte țări. În 1954 s-a încheiat un alt acord, care autoriza libertatea transferării capitalurilor în cele trei țări. Ultima etapă a formării uniunii este tratatul din 1958 (intrat în vigoare în 1960), care consacră formarea unei uniuni economice (dar nu și monetare) între cele trei țări. Beneluxul este condus de un Consiliu al miniștrilor, asistat de un Consiliu economic și social și de un Consiliu interparlamentar. Țările Beneluxului fac parte din Comunitatea Economică Europeană. *(n. tr.)*

de Paul-Henri Spaak *, cu sprijinul Olandei şi al Norvegiei. Venise ora Pactului atlantic, a acelui pact la care Trygve Lie, ministrul afacerilor străine al guvernului norvegian în exil gîndise încă din 1944 — după cum evoca generalului de Gaulle [30] —, a acelui pact în legătură cu care Truman, după spusele lui Bedell Smith, avusese ideile sale încă de la începutul anului 1946 [31].

Nu era o treabă uşoară totuşi să convingi opinia publică americană, hrănită de o tradiţie izolaţionistă, care urca pînă la părinţii fondatori, să se angajaze durabil în Lumea veche. Trebuia mai întîi să se demonstreze că ţările cărora era vorba să li se acorde ajutor aveau voinţa fermă de a se apăra ele însele.

Aşa cum cheia planului Marshall fusese acordul ţărilor europene pentru refacerea în comun şi repartizarea ajutorului Statelor Unite, tot tot aşa aceea a Pactului atlantic a fost semnarea Tratatului de la Bruxelles, oricît de limitată ar fi putut să fie semnificaţia sa reală în situaţia forţelor de care semnatarii dispuneau atunci. Trebuia, apoi, să fie pregătite abil spiritele în Congres. Aceasta va fi sarcina lui George Marshall şi a senatorului Vandenberg, care la 11 iunie îi va determina pe colegii săi să adopte o rezoluţie în favoarea *asocierii Statelor Unite, pe căi constituţionale, la măsuri regionale sau colective, bazate pe un ajutor individual sau mutual, efectiv şi continuu* [32].

Numai patru senatori se vor opune acestui text istoric, care va permite, la 6 iulie, deschiderea de negocieri între semnatarii Tratatului de la Bruxelles, Statele Unite

* *Paul Henri Charles Spaak* (1899—1972). Om politic belgian. Deputat în 1932. Ocupă diverse posturi ministeriale (Transporturi — 1935 ; Afaceri Străine — 1936 ; 1940—1944). Prim-ministru 13—30 martie 1946 ; 20 martie 1947 — 10 august 1949). Ministru de externe (1946—1949). Partizan neobosit al construcţiei europene, el va fi ales preşedinte al Adunării Consultative a Consiliului Europei (1949—1951) şi al C.E.C.A. (Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului) (1952—1954). Secretar general al N.A.T.O. (1957—1961). În 1966 s-a retras din viaţa politică. *(n.tr.)*

și Canada, al cărei prim-ministru, Louis Saint Laurent *, ducea de mai mult de un an o campanie pentru Pactul atlantic. Negocierile se vor încheia cu succes în două luni. Danemarca, Irlanda, Italia, Norvegia și Portugalia se vor alătura tratatului, care va fi semnat solemn la 4 aprilie 1949, la Washington, în sunetele lui *Just Hands Across the Sea* **. Islanda și Suedia, invitate să adere, vor prefera să-și păstreze neutralitatea lor tradițională. Guvernul de la Stockholm sugerase în zadar partenerilor săi scandinavi încheierea unei alianțe în trei. Dar el va face în mod discret cunoscut că ar putea fi obligat să-și reconsidere atitudinea, dacă U.R.S.S. încerca din nou să absoarbă Finlanda. Orientarea diferită a politicilor externe nu avea, de altfel, să împiedice țările nordice să strîngă legăturile lor creînd, de exemplu, *un consiliu nordic* *** și stabilind între ele *o piață comună* a mîinii de lucru.

Tratatul Atlanticului de Nord stabilea că un atac armat contra unuia dintre semnatarii săi ar echivala cu un atac contra teritoriului tuturor și obliga fiecare din părțile contractante să acorde victimei o asistență a că-

---

* *Louis-Stephen Saint Laurent* a fost prim-ministru al Canadei între 15 noiembrie 1948 — 17 iunie 1957. *(n. tr.)*

** *Just Hands Across the Sea* — Cîntec pe versurile lui Byron Webber (1838—1913) : Hands across the sea ! / Feet on British ground ! / The old blood is bold blood, the wide world round. *(Hands across the Sea)* (Mîini întinse peste mări ! Picioare pe pămînt britanic ! Bătrînul sînge temerar, în toate cele patru zări). *(Mîini întinse peste mări). (n. tr.)*

*** *Consiliul Nordic.* Organ de cooperare, cu caracter interguvernamental, din care fac parte Danemarca, Norvegia, Suedia, Islanda (toate din 1952) și Finlanda (din 1956). Baza juridică a activității Consiliului Nordic o constituie Agrementul de la Helsinki, încheiat în 1962, care prevede, mai ales, măsuri menite să amplifice cooperarea pe plan economic, cultural și tehnico-științific între țările membre. Unul din obiectivele inițiale, crearea unei piețe comune scandinave, nu și-a găsit finalizarea, ca urmare a creării Asociației Europene a Liberului Schimb (A.E.L.S.). Consiliul Nordic nu ia hotărîri obligatorii pentru statele membre, ci poate adopta recomandări adresate guvernelor. *(n. tr.)*

rei natură nu era precizată. În ciuda unor oarecari temeri, din dezbaterea de la Capitoliu asupra ratificării avea să reiasă în evidenţă că tipul de asistenţă la care se gîndeau Statele Unite era esenţialmente militar. Doar 13 senatori vor vota împotrivă şi, la 22 septembrie, Truman nu va întîmpina nici o dificultate să obţină aprobarea de către Congres a unui vast program de ajutor militar pentru membrii noii alianţe: aproape un miliard şi jumătate de dolari pentru anul fiscal 1949 — 1950. În aceeaşi zi, el anunţa lumii explozia primei bombe atomice sovietice.

Reacţia Moscovei la semnarea pactului de la Washington va fi, desigur, de o extremă violenţă verbală. Într-o notă datînd din 1 aprilie, Ministerul Afacerilor Externe sovietic declara că acesta avea un *caracter manifest agresiv* şi că el contravenea atît acordurilor de la Potsdam, cît şi tratatelor anglo— şi franco—rus [33]. O lună mai tîrziu, totuşi, între cele patru puteri intervenea un acord care punea capăt celei mai grave crize pe care lumea o cunoscuse de la capitularea Reich-ului.

Eşecul conferinţei celor Patru de la Londra, în decembrie 1947, avusese drept consecinţă accelerarea alinierii Parisului la politica anglo — americană în privinţa Germaniei. Negocierile angajate între occidentali, începînd chiar din această lună decembrie, vor conduce, la 4 iunie 1948, la crearea unei autorităţi internaţionale a Ruhr-ului, fără participare sovietică, bineînţeles, şi la convocarea unei Adunări constituante pentru întreaga Germanie de Vest. Generalul de Gaulle avea să condamne în termeni vii abandonul astfel consemnat al politicii pe care încercase să o menţină pînă în ultimul moment. El sublinia că un *Reich* fusese astfel creat la Frankfurt şi că U.R.S.S. avea, în mod sigur, să creeze un altul *la Berlin sau Leipzig*. Odată faptul împlinit, adăuga el, *o singură întrebare va domina Germania şi Europa: Care din cele două Reich-uri va realiza unitatea?* [34] Chiar şi în anul următor, în momentul în care se năştea această republică federală, căreia avea să-i devină — după re-

venirea sa la putere — un aliat atent, el făcea ironii în legătură cu *iluziile acelora care pretindeau că dacă nu se va realiza un acord între Est și Vest, se vor crea două Germanii*[35].

Atitudinea adoptată de către ruși, începînd cu iarna 1947—1948, arăta totuși că și ei, ca și americanii, se resemnaseră cu divizarea Germaniei, așteptînd ziua în care evoluția — după părerea lor în mod ineluctabil marxistă — ar fi adus populația Germaniei din Vest să aleagă și ea calea socialismului. Tonul avea să se înfierbînte în cursul reuniunilor celor Patru, desfășurate în această veche clădire în care *tribunalul poporului* nazist condamnase, cu zecile, la spînzurătoare, pe germanii implicați în complotul din 20 iulie 1944, împotriva lui Hitler *. La 20 ianuarie, Sokolovski va denunța tentativele anglo — americane *de integrare a Germaniei occidentale în blocul militar și politic occidental*[36]. La 10 martie, după o violentă dezbatere asupra interdicției Partidului Socialist Unificat în zonele occidentale — în care Partidul Comunist funcționa normal — el va declara că *orice discuție era de acum înainte de prisos*[37]. Este ceea ce va repeta la 20 ale aceleiași luni, în urma refuzului celor trei colegi ai săi de a înscrie pe ordinea de zi examinarea unei declarații polono—cehoslovaco—iugoslave împotriva atitudinii Vestului în problema germană. Acestea fiind spuse, și fără a-i consulta pe ceilalți membri ai Consiliului, el va profita de faptul că avea în acel moment președinția pentru a ridica ședința ; Consiliul nu avea să se mai reunească vreodată. Marshall nu va pierde timpul pentru a face cunoscut că, *în conformitate cu acordul internațional legînd cele patru puteri de control,*

* Vezi lucrarea lui Maurice Baumont, *La grande conjuration contre Hitler*, Éditions mondiales, Paris, 1963 (traducere în limba română : *Marea conjurație împotriva lui Hitler*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977) și lucrarea lui D. Melnikov, *Zagavor 20 iulia 1944 g. v Ghermanii. Leghenda i deistvitelnosti*, Izdatelistvo IMO, Moskva, 1962 (traducere în limba română : *Complot împotriva lui Hitler*, Editura Politică, București, 1963). *(n.tr.)*

Statele Unite înţelegeau să se achite în continuare de responsabilităţile lor ca membru al Consiliului de control[38].

La 31 martie, comandamentul rus îl informa pe Clay că, în scopul de a ameliora administraţia zonei ocupate de U.R.S.S. [39], funcţionari sovietici vor controla de acum înainte bagajele şi identitatea călătorilor folosind trenurile militare occidentale cu destinaţia Berlin. Generalul american va protesta contra acestei violări a principiului liberului acces în vechea capitală şi va pune în mişcare un tren cu cîteva santinele înarmate ; ruşii se vor mulţumi să-l tragă pe o linie moartă, unde va rămîne cîteva zile înainte de a reveni la punctul de plecare. Kremlinul nu se va rezuma doar la atît. După ce pretinsese să impună autorizaţii prealabile pentru comerţul pe calea ferată între Berlin şi exterior, va determina oprirea tuturor trenurilor la ieşirea din zona răsăriteană, va impune restricţii la serviciul coletelor poştale şi va supune traficul fluvial la aprobări individuale. De la sfîrşitul lui mai, circulaţia militară era practic întreruptă între Berlin şi restul lumii. Occidentalii vor fi nevoiţi să asigure pe calea aerului înlocuirile de personal şi aprovizionarea garnizoanelor lor ; astfel s-a născut podul aerian care avea să intre curînd în istorie.

La 18 iunie, ocupanţii americani, britanici şi francezi, constatînd imposibilitatea de a se pune de acord cu ruşii asupra măsurilor adecvate pentru a jugula inflaţia generalizată, vor promulga în zonele lor o lege care va crea noua monedă : Deutsche Mark, pe baza căreia urma să se edifice în curînd *miracolul german*. Ei propuneau să menţină vechea monedă la Berlin, cu condiţia ca emiterea acesteia să fie controlată de comun acord. Sovieticii — care părăsiseră la data de 16 Komandatura vechii capitale, arătînd astfel că, în ochii lor, regimul cvadripartit îşi trăise traiul la Berlin, ca şi pe ansamblul Germaniei — vor respinge această ofertă. Cînd, pe data de 23 iunie ei vor introduce, la rîndul lor, o nouă monedă în zona lor, vor preciza că aceasta va avea valabilitate în întregul Berlin.

În aceeaşi zi, ei opreau furnizarea de curent electric şi cărbune pentru sectoarele occidentale, în timp ce manifestaţii comuniste, care evoluau spre o revoltă, se desfăşurau în faţa Primăriei oraşului.

De la alegerile din octombrie 1946, municipalitatea era dominată de social-democraţi ostili fuziunii cu extrema stîngă. Aceasta mersese pînă acolo încît alesese ca primar pe Ernest Reuter, ceea ce era pentru ruşi un soi de provocare. Devenit — după captivitatea sa în 1917 — prietenul lui Lenin, care îl va însărcina cu organizarea descendenţilor colonilor germani stabiliţi pe Volga, apoi secretar general al Partidului Comunist German, acesta fusese exclus din partid în ianuarie 1922 pentru că revendicase faţă de tendinţele centralizatoare ale Moscovei completa libertate de mişcare pentru fiecare partid membru al Cominternului. Ruşii nu îl uitaseră şi vor face uz de dreptul lor de veto la alegerea sa. El avea să devină, în cele din urmă, primul primar al Berlinului de Vest, după ce noi manifestaţii vor constrînge adunarea municipală, în septembrie, să abandoneze primăria situată în sectorul sovietic.

Pînă în ultimul moment, municipalitatea sperase totuşi să salveze unitatea Berlinului. Ea luase poziţie contra reformei monetare occidentale şi apoi a invitat O.N.U. să acţioneze ca mediator. Dar, la 30 iunie, ea primea provocarea sovietică şi *făcea apel la toţi oamenii, oricare ar fi fost opiniile lor, să condamne crima gravă contra umanităţii*[40] de care ruşii se făcuseră responsabili impunînd blocada Berlinului.

La 24 iunie 1948, ora 6 dimineaţa, într-adevăr, sub pretextul efectuării de reparaţii pe podurile Elbei, întreaga circulaţie a fost oprită pe autostradă, calea ferată şi canalele care leagă Berlinul de Germania de Vest. Clay va propune trecerea unui convoi militar. Dar la Washington, unde domnea confuzia cea mai completă, aveau în vedere să se abţină de la orice *provocare*. Faptul că în capitala americană exista un clan în întregime dispus să se încline este confirmat de telegrama pe care ministrul de război,

Kenneth Royall, o va trimite comandantului şef pentru a-i cere să nu insiste asupra punerii în circulaţie a monedei occidentale la Berlin, *dacă această măsură avea să provoace un conflict armat*. Clay va răspunde însă că era prea tîrziu pentru a reveni asupra unei decizii luate *în timp util* şi că nu credea că lucrurile vor lua o întorsătură foarte proastă cu toate că, în mod evident, fermitatea comportă totdeauna unele riscuri [41]. El va conchide, nu lipsit de bun simţ, că dacă vreodată Sovietele voiau războiul acesta nu avea să izbucnească din cauza monedei berlineze, ci pentru că ei apreciau momentul ca fiind propice pentru a-l declanşa.

În cele din urmă, Truman va hotărî, la 26 iunie, să procedeze la aprovizionarea oraşului pe calea aerului, pînă avea să se găsească o *soluţie diplomatică*. La 28 iunie, 150 de avioane vor ateriza pe aerodromul Tempelhof, cu 400 de tone de alimente : 30% din nevoile cotidiene ale oraşului asediat. Ruşii, care nu credeau, în mod manifest, în succesul podului aerian, nu vor încerca în nici un moment să intercepteze aparatele americane şi britanice.

La 3 iulie, comandanţii occidentali se vor duce la Sokolovski. Acesta, răspunzînd englezului Robertson, care exprima dorinţa sa de a realiza un acord privind reforma monetară, va declara pe şleau că *dificultăţile tehnice* care împiedicau traficul între Berlin şi Germania de Vest vor subzista *atîta timp cît Washingtonul, Londra şi Parisul nu vor renunţa la proiectul de creare a unui guvern al tri-zonei* [42]. Despre reforma monetară, raţiune — după versiunea oficială sovietică — a crizei, acesta nu va sufla o vorbă. În realitate, Stalin credea să fi găsit mijlocul de a-i împiedica pe aliaţi să-şi realizeze planurile în Vest sau să facă să dispară acest avanpost de la Berlin, pe care Nikita Hruşciov, treispreze ani mai tîrziu, avea să-l compare cu o *tumoare canceroasă* [43].

Un schimb de note, tot atît de zadarnic, va urma acestui demers infructuos. Pentru a-şi arăta în mod clar fermitatea, Truman va hotărî, cu acordul lui Attlee, să trimi-

tă în Anglia bombardiere „B 29“, din acelea care transportau bomba atomică.

În același timp, în Berlinul de Vest erau efectuate cu foarte mare rapiditate lucrări care să permită aterizarea marilor cargouri aeriene. Cînd la 20 iulie, Clay și consilierul său politic Murphy se vor duce la Washington pentru a conferi acolo cu președintele și miniștrii săi, cantitatea expediată zilnic atingea deja 2 400 tone și populația berlineză suporta cu stoicism o raționalizare draconică. Speranța renăștea în Statele Unite, unde președintele interpreta blocada drept contra-atacul comunismului internațional după eșecul pe care tocmai îl suferise în Grecia, în Finlanda, în alegerile italiene, în Franța și în Iugoslavia.

Clay va declara în fața Consiliului Securității Naționale * — organismul suprem al politicii americane — că un abandon al Berlinului ar fi dezastruos. Se va angaja atunci o dezbatere asupra celei mai bune căi pentru *a rămîne* : fie intensificarea podului aerian, al cărui debit trebuia adus la 4 500 tone pe zi, dacă se dorea ca el să fie într-adevăr eficace, fie convoiul armat. În final, Truman va opta pentru prima formulă, ca mai puțin riscantă, în ciuda incovenientului — subliniat din plin de către generalul Vandenberg, șeful de stat-major al Aerului — că într-o atare situație trebuia concentrată în Germania cea mai mare parte a mijloacelor aeriene aflate la dispoziția Statelor Unite.

---

* *Consiliul Securității Naționale.* Ideea creării unui organism american independent, de nivel guvernamental, care să asigure planificarea generală a operațiunilor militare a apărut de timpuriu, imediat după sfîrșitul primului război mondial. Ea va fi concretizată în 1947, odată cu adoptarea Legii Securității Naționale. Consiliul Securității Naționale este compus din președinte, vicepreședinte, secretarul de stat și secretarul apărării, precum și din directorii Oficiului de Mobilizare pentru Apărare și ai Administrației pentru Operațiunile Externe. Consiliul Securității Naționale îl sfătuiește pe președinte în toate problemele militare și supraveghează activitățile C.I.A. (Central Intelligence Agency). *(n. tr.)*

În acest timp, Truman avea să se înţeleagă cu Londra şi Parisul pentru un demers comun al celor trei ambasadori pe lîngă Stalin însuşi.

Generalisimul îi va primi, la 2 august, la ora 9 seara, pe cei trei diplomaţi : Bedell Smith, Chataigneau şi Sir Frank Roberts, secretarul particular al lui Bevin, care l-a înlocuit pe ambasadorul britanic suferind. El se va arăta extrem de amabil. La afirmaţia reprezentantului Statelor Unite cum că orice negociere era exclusă atîta timp cît va dura blocada, Stalin va răspunde că nu avea deloc intenţia să constrîngă pe occidentali să părăsească Berlinul. *Înainte de toate* — va spune el — *noi sîntem încă aliaţi* [45]. După o discuţie asupra reformei monetare şi asupra bazelor juridice ale prezenţei occidentale în vechea capitală germană, el va propune introducerea mărcii din zona sovietică în Berlinul de Vest, simultan cu ridicarea restricţiilor asupra transporturilor şi retragerea mărcii occidentale. El înceta deci să facă o condiţie prealabilă din anularea hotărîrilor de la Londra privind constituirea unui guvern vest-german.

Ambasadorii vor considera această ofertă drept *promiţătoare* [46]. Dar cînd îl vor întîlni pe Molotov, pentru a redacta comunicatul anunţînd un acord pe aceste baze, se vor mai dezumfla. Ministrul sovietic înţelegea să menţină toate restricţiile anterioare ale blocadei totale şi refuza să dea cea mai mică asigurare în privinţa controlului circulaţiei fiduciare la Berlin. Occidentalii vor vedea în aceasta o sabie a lui Damocles atîrnată deasupra economiei sectoarelor lor. Dat fiind faptul că impasul persista, ei vor cere o nouă audienţă la Stalin, care îi va primi la 23 august. Cu aceeaşi amabilitate, părintele popoarelor va începe printr-o concesie apreciabilă : toate restricţiile, cu adevărat jenante — a lăsat el să se înţeleagă —, vor fi suprimate.

Stalin va accepta, pe de altă parte, controlul — de către o comisie cvadripartită — a emiterii biletelor de bancă. Dar de această dată el va insista pentru ca în comunicat să fie inclus un pasaj referitor la constituirea

unui guvern al Germaniei occidentale, declarînd că discuția pe acest subiect se desfășurase *într-o atmosferă de înțelegere reciprocă*[47]. Pe drept sau pe nedrept, occidentalii vor aprecia că era aici vorba de o cursă și că adoptarea unei asemenea redactări ar fi însemnat — după cum se exprima Bedell Smith — *că ei dăduseră înapoi pentru a obține o nesigură amînare la Berlin*[48]. S-au înțeles, totuși, în cele din urmă, să se trimită celor patru comandanți militari aflați la fața locului o directivă cerîndu-le să găsească, în termen de 8 zile, un mijloc de a pune capăt restricțiilor privind transporturile și să introducă marca răsăriteană în Berlinul de Vest, sub control cvadripartit. La acea dată era prevăzută o nouă întîlnire cu Stalin. Dar Sokolovski va ignora complet acordul de principiu încheiat la Moscova. La 7 septembrie, cei patru generali vor constata imposibilitatea de a se înțelege.

Înainte de a-și lua rămas bun de la colegii săi, rusul îi prevenise amabil că în împrejurimile Berlinului urmau să se desfășoare manevre aeriene sovietice și că aviatorii săi vor fi în mod sigur obligați să folosească culoarele de acces, nici o convenție neînterzicînd utilizarea lor. Ambasadorii vor încerca în zadar să-l revadă pe Stalin : plecase în vacanță. Kremlinologii de la Departamentul de Stat, Foreign Office și Quai d'Orsay vor discuta interminabil rațiunile pentru care U.R.S.S. nu a dat urmare compromisului propus de către generalisim însuși. Opinia cea mai răspîndită a fost aceea că el fusese dezavuat de către Biroul Politic. Ceea ce s-a aflat de atunci încoace despre modul în care Stalin, printr-o singură mișcare de sprînceană, făcea să se plece toate spinările, arată cît de prost era cunoscut, pe vremea aceea, sistemul sovietic, despre care Churchill afirma că era *un mister învăluit într-o enigmă.*

În fața eșecului tentativelor lor de a ajunge la un acord negociat cu U.R.S.S., Statele Unite — în ciuda ezitărilor Londrei și Parisului, care nu vedeau prea bine ce rezultat

se poate aştepta de la această procedură — vor sesiza Consiliul de Securitate al O.N.U. Impulsionaţi de ministrul afacerilor străine argentinian, Bramuglia, preşedintele în exerciţiu al Consiliului de Securitate, membri nepermanenţi ai acestuia vor căuta o soluţie de conciliere. Dar Vîşinski va opune vetoul său, la 22 octombrie, proiectului pe care aceştia îl puseseră la punct în mod laborios, pentru că el nu lega neapărat ridicarea blocadei de introducerea mărcii răsăritene în sectoarele occidentale.

La 13 noiembrie, ministrul australian Evatt, preşedintele Adunării Generale, şi Trygve Lie, secretarul general al O.N.U. *, invitau conducătorii marilor naţiuni să angajeze, fără întîrziere, convorbiri pentru a rezolva problema Berlinului şi pentru a da ajutorul lor încercărilor de conciliere ale lui Bramuglia. Dar apelul lor va rămîne fără efect. Occidentalii erau în curs de a cîştiga partida şi nu se mai simţeau obligaţi să facă concesii. La 22 octombrie, într-adevăr, Clay putea declara în faţa Consiliului Securităţi Naţionale al Statelor Unite că podul aerian *nu mai era un experiment* [49]. Timpul nefavorabil nu mai împiedica aterizarea aparatelor care aduceau, în medie, în fiecare zi, 4 000 de tone de mărfuri la Berlin. Viaţa economică era reorganizată în vechea capitală în care fusese trimisă, pe calea aerului, pînă şi o centrală electrică, în piese detaşate, centrală care primea, pe aceeaşi cale, cărbunele destinat să o alimenteze. Întreaga Germanie occidentală îşi manifesta solidaritatea sa cu populaţia oraşului asediat care, la 5 decembrie, îşi va exprima clar sentimentele sale, alegîndu-l pe Ernst Reuter şi colistierii săi în alegerile pentru municipalitatea din Vest. Oameni politici şi intelectuali occidentali se succedau la aerodromul Tempelhof pentru a-i încuraja pe berlinezi. Oraşul de front *(Frontstadt)* devenise simbolul

* Secretarii generali ai O.N.U. : Trygve Lie (Norvegia) (1946—1953) ; Dag Hammarskjold (Suedia) (1953—1961) ; U Thant (Birmania) (1961—1972) ; Kurt Waldheim (Austria) (1972—1982) ; Javier Perez de Cuellar (Peru) (1982—1991). *(n.tr.)*

însuşi al luptei pentru libertate. Încercarea va crea între învinsul de ieri şi cel mai puternic dintre învingătorii săi legături sentimentale pe care pasiunile cele mai brutale ca şi seducţia cea mai insidioasă se vor dovedi ulterior incapabile să le micşoreze.

La începutul anului 1949, ruşii îşi recunoscuseră eşecul. Trebuiau să bată în retragere fără a-şi pierde prea mult din prestigiu. Răspunzînd întrebărilor ziaristului american Kingsbury Smith, Stalin va declara că ridicarea restricţiilor impuse occidentalilor în domeniul transportului nu va întîmpina dificultăţi dacă contramăsurile luate de ţările din Vest erau suspendate în acelaşi timp şi dacă crearea unui stat vest-german era amînată pînă la o nouă reuniune a miniştrilor afacerilor străine. El nu va face nici o aluzie la chestiunea monetară. La 15 februarie, acţionînd pe baza instrucţiunilor lui Truman, pe care aceste afirmaţii îl puseseră în gardă, Jessup, delegatul Statelor Unite în Consiliul de Securitate, va întreba pe colegul său sovietic, Malik, dacă această omisiune era voită. Rusul îi va răspunde că nu ştia nimic, dar că se va informa. Îi va da răspunsul o lună mai tîrziu : era afirmativ. Cerea numai ca hotărîrea de ridicare a restricţiilor asupra transporturilor să se adopte în acelaşi timp cu decizia de convocare a Consiliului miniştrilor afacerilor străine.

La 4 mai, un comunicat anunţa lumii că blocada va fi ridicată începînd cu data de 12. Podul aerian nu va fi oprit totuşi decît cîteva luni mai tîrziu. Datorită lui fuseseră livrate la Berlin, în total, aproape 2,5 milioane tone de mărfuri, implicînd realizarea a aproximativ 250 000 de zboruri. Podul aerian s-a soldat cu moartea a 39 de aviatori englezi, a 31 aviatori americani şi a 9 civili, şi a costat 350 milioane dolari — Statele Unite, 17 milioane lire sterline — Marea Britanie şi 150 milioane *Deutsche Mark* — poporul german.

Situaţia anterioară nu fusese restabilită decît în privinţa transporturilor. Consiliul de control nu fusese invi-

tat să-şi reia din nou locul, cu atît mai puţin Komandatura. Două municipalităţi rivale administrau sectoarele occidentale şi sovietic : aceea lui Ernst Reuter, ales la 5 decembrie, şi aceea lui Friedrich Ebert, fiul primului preşedinte *, socialist, al Republicii de la Weimar, instalat cu opt zile mai devreme în primăria tradiţională de către o adunare fără mandat. Prefectul Markgraf, revocat de către municipalitatea occidentală şi menţinut de autorităţile sovietice, continua să-şi exercite funcţiile în fruntea unei poliţii, alipită de aici înainte celei din zona răsăriteană.

La 8 mai 1949, Consiliul parlamentar de la Bonn adopta *legea fundamentaă* care avea să servească drept constituţie Republicii Federale a Germaniei. Aliaţii occidentali opuneau totuşi vetoul lor extinderii autorităţii noului stat la Berlinul de Vest, unde înţelegeau să exercite ei înşişi drepturile suverane pe care învingătorii declaraseră că şi le asumă în momentul capitulării celui de-al treilea Reich. Opt zile mai tîrziu, un Congres al poporului, dominat în întregime de comunişti, adopta, la rîndul său, constituţia unei Republici Democrate Germane, după modelul democraţiilor populare. Nu este nimic surprinzător. în aceste condiţii, că reuniunea celor patru miniştri ai afacerilor străine, deschisă la Paris, la 23 mai, avea să se închidă la 20 iunie, fără a fi putut să înregistreze cel mai mic rezultat. Nimeni n-ar fi îndrăznit totuşi să profetizeze că poziţiile celor două lagăre în Europa erau stabilizate pentru o lungă perioadă, că vor trebui să se aştepte nouă ani pentru ca ruşii să reia, în mod serios, eforturile pentru a arunca în aer avanpostul berlinez şi că atunci vor eşua din nou, de două ori. Pentru un timp, Asia avea să fie aceea în care se vor desfăşura bătăliile cele mai mari şi, în orice caz, cele mai sîngeroase ale aşa-zisului război rece.

---

* Între 10 noiembrie 1918 — 19 februarie 1919, a funcţionat Consiliul împuterniciţilor poporului, condus de Friedrich Ebert şi Hugo Haase (acesta din urmă a demisionat la 29 decembrie 1918). Friedrich Ebert a deţinut funcţia între 11 februarie 1919 — 28 februarie 1925. *(n. tr.)*

Bibliografie şi note

1. FEJTÖ, *op. cit.*, p. 183.
2. De GAULE, *Mémoires de guerre, op. cit.*, tom. II, p. 204.
3. FEJTÖ, *op. cit.*, p. 95.
4. „Manchester Guardian" din 15 decembrie 1945.
5. FEJTÖ, *op. cit.*, p. 193.
6. Sir Robert Bruce LOCKHART în „Foreign Affairs" din iulie 1948.
7. FLEMING, *op. cit.*, p. 695.
8. „Le Monde"din 28 februarie 1948.
9. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 283.
10. *Ibid*, p. 286.
11. DEDIJER, *op. cit.*, p. 333.
12. *Ibid.*, p. 326.
13. *Ibid.*, p. 330.
14. *Ibid.*, p. 363.
15. „Le Monde" din 30 iunie 1948.
16. „Le Monde" din 14 iunie 1956.
17. DEDIJER, *op. cit.*, p. 408.
18. DJILAS, *op. cit.*, p. 157.
19. KAROL, *op. cit.*, p. 135.
20. François HONTI, *Le Drame hongrois*, Paris, Éditions du Triolet, 1949, p. 134.
21. FEJTÖ, *op. cit.*, p. 378.
22. *Ibid.*, p. 380.
23. „Le Monde" din 2 martie 1948.
24. DJILAS, *op. cit.*, p. 170—171.
25. Lauri HYVÄMÄKI, *Les années de danger 1944—1948*, Helsinki, Éditions Otava, 1954 (în finlandeză). O traducere franceză a principalelor pasaje ale acestei cărţi — singura consacrată, după ştiinţa noastră, acestor evenimente — ne-a fost pusă la dispoziţie, cu amabilitate, de către regretatul Gunnar Palmroth, fost ambasador al Finlandei la Paris.
26. „Le Monde" din 16 martie 1948.
27. Lord ISMAY, *N.A.T.O., The First Five Years*, Paris, O.T.A.N., 1954, p. 8.
28. Cl. DELMAS, *L'Alliance Atlantique*, Paris, Payot, 1962, p. 154.
29. FAUVET, *op. cit.*, p. 17.
30. De GAULLE, *Mémoires de guerre, op. cit.*, tom. II, p. 200
31. BEDELL SMITH, *op. cit.*, p. 17.
32. Documentation sur l'O.T.A.N. Paris, O.T.A.N. 1957, A.I. Anexa C.

33. *Kessing's* 9 924 B.
34. Jacques FAUVET, *op. cit.*, p. 144.
35. A. GROSSER, *La IVe République et sa politique extérieure*, Paris, A. Colin, 1961, p. 137.
36. CLAY, *op. cit.*, p. 340.
37. *Ibid.*, p. 342.
38. *Le dossier de Berlin*, Paris, U.S.I.S., Ambassade des États Unis, 1959, p. 13.
39. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 294.
40. Bernard WINTER, *Berlin, enjeu et symbole*, Paris, Calmann-Lévy, 1959, p. 49.
41. CLAY, *op. cit.*, p. 354.
42. *Ibid.*, p. 355.
43. WINTER, *op. cit.*, p. 160.
44. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 1, p. 148.
45. BEDELL SMITH, *op. cit.*, p. 250.
46. *Ibid.*, p. 251.
47. *Ibid.*, p. 256.
48. *Ibid.*, p. 257.
49. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 1, p. 155.

18.

COMUNIȘTII DE MARGARINĂ

După cum știți, China nu cunoștea ideile care tind la acțiune ; ele au cuprins-o așa cum ideea de egalitate i-a cuprins în Franța pe oamenii de la 1789 : ca pe o victimă. Poate că astfel se întîmplă în întreaga Asie galbenă.

ANDRÉ MARLAUX
(Cuceritorii)

Departe de a pune capăt, așa cum s-a putut crede la un moment dat, războiului civil în China, agresiunea japoneză din 1937 a creat condițiile victoriei comuniste și ale extinderii luptei în majoritatea țărilor vecine.

Fidelitatea discipolilor chinezi față de Stalin a fost totuși pusă la grea încercare. După ce le impusese să se reconcilieze cu Chiang Kai-shek contra invadatorului, el îi surprinde, încheind cu acesta, în august 1941, un pact de neagresiune, care implica, între altele, încetarea ajutorului sovietic pentru China și recunoașterea statului

Manchuko, adică stăpînirea imperialiştilor nipori asupra celei mai bogate provincii. Se poate considera că această ştire va avea asupra conducătorilor de la Yenan (Yan'an) un efect comparabil aceluia produs asupra comuniştilor occidentali de anunţarea pactului germano-sovietic. Dar nu se va înregistra din partea lui Mao sau a tovarăşilor săi nici o dezavuare publică. Ei vor acuza, dimpotrivă, Washingtonul şi Tokio de a fi complotat, de convenienţă cu Chiang Kai-shek, pentru realizarea unui *München oriental* [1] pe seama Chinei.

Colaborarea lui Mao cu Kuomintangul lîncezea. După înfrîngeile care-l făcuseră să piardă, în 1937-1938, majoritatea marilor oraşe chineze şi care îl determinaseră pe principalul său locotenent Wang Jinwei să constituie un guvern favorabil invadatorului, Chiang Kai-shek — *generalisimul* sau prescurtat *Gimo* — simţise, începînd din vara anului 1939, că presiunea inamică slăbea întrucîtva. La Tokio veniseră la putere elemente mai moderate ; succesorii se interesau mai mult de cucerirea Asiei de Sud-Est, decît de aceea a adîncimilor Imperiului de Mijloc. Chiang va profita pentru a întoarce o parte a trupelor sale împotriva comuniştilor. Ştiind foarte bine că înfrîngerea japonezilor nu ar putea interveni decît ca un rezultat al intrării în război a Statelor Unite şi a Marii Britanii, pe care o stimula din toate forţele, el căuta mai ales să-i împiedice pe partizanii lui Mao să se instaleze, profitînd de război, în regiuni de unde ar fi fost imposibil să fie alungaţi după victorie.

Încă din 1939, după ce interzisese diverse organizaţii de masă favorabile comuniştilor, el organizase blocada regiunilor controlate de către aceştia. În iarna 1940-1941, el va lichida *manu militari* comandamentul *noii Armate a V-a*, favorabilă extremei stîngi, după ce a obligat-o să evacueze teritoriul pe care îl ocupa. *Dumneavoastră credeţi că este important că i-am împiedicat pe japonezi să avanseze de-a lungul anilor* — va declara el la vremea aceea. *Iar eu vă spun că este mai important că i-am îm-*

piedicat pe comuniști să o facă. Japonezii sînt o boală de piele, comuniștii sînt o boală de inimă[2].

Cînd, după Pearl Harbor, americanii se vor găsi la rîndul lor în război cu japonezii, ei vor descoperi dintr-o dată interesul pentru o țară a cărei rezistență nu o susținuseră deloc pînă atunci. Îi vor face multe promisiuni, în special în privința livrărilor de arme, promisiuni care nu vor fi niciodată onorate. Roosevelt, împotriva părerii lui Stalin, care avea prea puțină considerație pentru China, va insista ca această țară să primească statutul de mare putere.

Principala problemă pentru Washington era de a ști cum să o facă să participe la războiul împotriva Japoniei. În legătură cu acest aspect se confruntau două școli de gîndire. Generalul Chennault, comandantul celui de-al 14-lea grup aerian american, aprecia că principalul interes al țării era ca aceasta să-i asigure baze pentru bombardierele sale. El insista ca să se acorde prioritate dezvoltării acestor baze și se dezinteresa în întregime de armata chineză. Chiang Kai-shek, scutit astfel să facă cel mai mic efort, îl susținea evident din plin. Împotriva acestei concepții se ridica cu vehemență comandantul șef american din Extremul Orient, Stilwell, a cărui fire grosolană îi atrăsese porecla de *Vinegar Joe* (Joe Murătură). Fost atașat militar la Beijing, vorbindu-le curent limba, el îi iubea pe chinezi și, spre deosebire de mulți dintre compatrioții săi, credea profund în aptitudinile lor războinice. Susținea că era necesar și posibil să fie angajate, cu succes, forțe chineze foarte importante împotriva Japoniei.

După părerea sa, trebuiau însă împlinite trei condiții : recucerirea Birmaniei, singura care ar fi permis să se restabilească o rută terestră spre China liberă, pentru că japonezii controlau întreaga coastă ; reconcilierea între Kuomintang și comuniști, care ar fi făcut posibil să se întoarcă împotriva inamicului comun trupele implicate în lupte fratricide ; în fine, plasarea armatelor chineze sub comandament american. Statul major al Kuomintangului

rămăsese, într-adevăr, la nivelul Evului Mediu ; dacă se dorea să se facă din el un instrument eficace, avînd în vedere că structura era minată de corupţie, bizantinism şi incapacitate, se impuneau reforme draconice.

Stilwell, susţinut de Marshall şi de ministrul american de război, se va ciocni foarte violent, pentru toate aceste motive, cu Chiang. *El nu va ascunde chinezilor* — scria consilierul său politic, John Paton Davies, într-un memorandum din martie 1943 — *ce gîndea despre incompetenţa şi corupţia lor*[3]. Or, el gîndea că Gimo — pe care îl poreclise „Boabă" — nu avea nici cea mai mică intenţie să facă un efort suplimentar pentru continuarea războiului şi că *oricine l-ar fi împins în acest sens ar fi fost contracarat sau eliminat*[4]. Mersese pînă acolo încît să compare regimul Kuomintangului cu nazismul. Cît îl priveşte pe Davis, pe care Dulles * avea să-l revoce în 1954 pentru lipsă de discernămînt şi de discreţie, el rezuma situaţia în termenii următori : *Politica Chinei constă în a rămîne din punct de vedere tehnic în război, astfel încît să se poată aşeza la masa păcii în calitate de „aliat combatant", să-şi folosească cît mai puţin posibil forţele sale şi să lase celorlalţi membri ai Naţiunilor Unite, şi înainte de toate Statelor Unite, sarcina de a înfrînge Japonia...*[5]

Toate aceste discuţii, care nu duceau la nimic, îl făceau pe Roosevelt să-şi piardă răbdarea. Nu-i plăceau manierele brutale ale lui Stilwell ; era în schimb sensibil la influenţa doamnei Ching Kai-shek — care îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii la Washington — şi la aceea a bancherului T. V. Soong, subtilul ministru de externe al lui Gimo. Mai mult decît atît, el susţinea ideea că oricum nu exista nici un fel de risc ca Mao să trateze cu Tokio, în timp ce de Kuomintang nu puteai fi absolut sigur. Nu trecuseră oare la japonezi, împreună

---

* După *Dean G. Acheson* (1949—1953), postul de secretar de stat este ocupat de *John Foster Dulles* (1953—1959). *(n.tr.)*

cu trupele lor. numai în cursul anului 1943, un număr de 42 de generali ? Este adevărat că o parte dintre ei acționaseră de conivență cu guvernul, aplicînd o tactică foarte chineză a *calului troian* : încetînd să fie la dispoziția naționaliștilor, ei l-ar fi părăsit pe inamic de îndată ce acesta ar fi pretins să-i folosească. Dar cine putea în mod rațional să se constituie în garant pentru intențiile lor ?

După părerea lui Roosevelt, era deci important ca naționaliștii să fie menajați și ca prestigiul lui Chiang Kai-shek — pentru care nu vedea nici un fel de înlocuitor posibil — să fie susținut. În acest scop, Roosevelt îl va întîlni la Cairo, la sfîrșitul lui noiembrie 1943, în compania lui Churchill, înainte de a se duce la Teheran. Întîlnirea se va încheia cu un succes pentru Stilwell ; acesta va fi autorizat să organizeze o ofensivă generală pentru a încerca să redeschidă drumul Birmaniei. Pe de altă parte, președintele se străduia să-l convingă pe Gimo de necesitatea de a-i introduce pe comuniște în guvernul său. Potrivit mărturiei lui Elliott Roosevelt, Chiang Kai-shek va fi *relativ de acord*[6], cu condiția să aibă din partea Statelor Unite garanția că U.R.S.S. va respecta frontiera cu Manciuria.

Președintele îl va întreba direct pe Stalin, cîteva zile mai tîrziu, în legătură cu intențiile acestuia în Extremul Orient.

Convorbirea nu va dura mai mult de trei sferturi de oră, pentru a nu trezi neîncrederea lui Churchill, pe care anticolonialismul președintelui nu-l lăsa să doarmă ; va fi dominată de anunțarea de către Georgian a hotărîrii sale de a intra în războiul împotriva Japoniei în următoarele șase săptămîni de după înfrîngerea Reich-ului. Roosevelt va trebui deci să se mulțumească să înregistreze acordul său — de altfel evident pentru el — de a lăsa Manciuria Chinei și de a-l susține pe Chiang... contra englezilor, pe care dorea să-i facă să renunțe la Hong

Kong și la concesiunile de la Canton (Guangzhou) și Shanghai. El nu va putea atinge decît în treacăt problema orientării comuniștilor chinezi — despre care Gimo se declarase convins că ascultau orbește de ordinele Moscovei — și nu se pare că „Uncle Joe" i-ar fi dat de această dată un răspuns precis. La drept vorbind, americanii nu se preocupau deloc de acest lucru în perioada respectivă. Pentru ei conta înainte de toate războiul. Or, toți aceia dintre ei care putuseră să ajungă în apropierea lui Mao, în cavernele de lut care adăposteau, la Yenan (Yan'an), austerul său punct de comandă, reveniseră convinși că, spre deosebire de naționaliști, comuniștii chinezi erau infinit mai deciși să se bată împotriva japonezilor.

Încă din 1942, vice-președintele Henry Wallace — a cărui doctrină progresistă avea să-i strice relațiile cu Truman patru ani mai tîrziu — fusese în China comunistă. Ca și ziariștii Edgar Snow, Agnès Smedley, Michael Lindsay, care luaseră contact cu trupele roșii, el fusese frapat de contrastul între demnitatea, combativitatea și disciplina lor, și delăsarea generală care domnea la Ciunțin (Chongqing), unde generalii — după afirmația diplomatului John Davis — *se instalaseră pe pozițiile lor împreună cu soțiile și copiii și se lansaseră în comerț, controlînd contrabanda de-a lungul liniilor și trăgînd din aceasta profituri enorme* [5]. Relatările aviatorilor americani, căzuți prizonieri în teritoriul controlat de comuniști, confirmau aceste impresii.

În acea perioadă, Statele Unite erau aliatul U.R.S.S. împotriva fascismului, cu care, la urma urmelor, regimul lui Chiang se înrudea din mai multe puncte de vedere. Mulți americani, începînd cu președintele, doreau să creadă într-o evoluție a regimului sovietic spre democrație. Dizolvarea Cominternului, în 1943, îi încurajase în această speranță.

Cu această ocazie, Mao declarase că Internaționala nu intervenise, din 1935, în treburile partidului chinez.

Era mult spus, pentru că explicaţiile oferite militanţilor după eliberarea lui Chiang, în decembrie 1936, făceau expres trimitere la directivele Cominternului. De altfel, acelaşi Mao pronunţase la 1 iunie 1943 un discurs de glorificare a Armatei roşii, a marxism-leninismului şi a genialului părinte al popoarelor, discurs al cărui stil era de o perfectă ortodoxie. În loc să acorde atenţie evidenţei, Roosevelt prefera să se legene în iluziile cu care Stalin însuşi îşi hrănea partenerii. Astfel, la 10 iunie 1944, Stalin îi va declara lui Averell Harriman că partizanii lui Mao nu erau adevăraţi comunişti, ci *nişte comunişti de margarină*[7], expresie al cărei sens exact s-a ferit de altfel să-l precizeze. Cuvinte şi mai asigurătoare îi vor fi servite naivului general Hurley, pe care Roosevelt — totdeauna neîncrezător faţă de tinerii fercheşi de la Departamentul de Stat, suspecţi în ochii săi că fac mai curînd politica lui Churchill decît politica sa — îl va trimite ca reprezentantul său personal pe lîngă Chiang.

Hurley, fost cowboy, devenit unul dintre regii petrolului, aparţinea partidului republican. Devenise însă un amic personal al preşedintelui, care îi aprecia optimismul său robust, dinamismul său extraordinar şi mai ales deplina sa loialitate. Chiar a doua zi după Conferinţa de la Teheran, Roosevelt îl însărcinase să continue contactele cu U.R.S.S. pe tema Extremului Orient. Cînd îl va trimite la Ciunţin (Chongqing), în august 1944, situaţia devenise de-a dreptul dramatică. Proiectul operaţiunilor amfibie în Birmania, adoptat la Cairo, fusese abandonat din lipsa navelor de debarcare necesare să fie puse la îndemînă trupelor britanice şi americane. Se vor mulţumi deci cu o ofensivă terestră, la care naţionaliştii chinezi, ca urmare a insistenţelor lui Roosevelt, vor sfîrşi prin a participa în forţă. Aceasta îi va permite lui Stilwell nu numai să înregistreze succese apreciabile, ci şi să arate, de asemenea, că nu se înşelase cînd acordase încredere combativităţii soldaţilor chinezi, oricît de puţin bine fuseseră aceştia comandaţi.

Tocmai în acel moment, un nou eveniment avea să-i dea dreptate. Pentru a face o diversiune, în condițiile eșecurilor lor repetate în Pacific, japonezii trecuseră la atac, în mai, în China centrală. În cîteva săptămîni ei vor provoca derută în armatele Kuomintangului, punînd mîna pe șapte baze ale bombardierelor americane și în special pe aceea de la Kwilin, unde podul aerian al generalului Wedemeyer permisese să se adune, în anii precedenți, stocuri enorme, pe care va trebui să le arunce în aer de la o oră la alta. Or, Stilwell insistase adesea în trecut asupra pericolului stabilirii unor instalații importante în domeniul aviației în regiuni insuficient apărate contra unei reveniri în forță a adversarului.

Foarte neliniștit, Roosevelt îl va trimite din nou în China pe Henry Wallace, cu misiunea de a determina Kuomintangul și comuniștii să negocieze în mod serios. Refuzînd, Chiang va sugera în același timp o mediere americană. Se va plînge de manierele lui Stilwell și va exprima dorința ca Roosevelt să-i trimită un reprezentant personal.

Astfel, Hurley va fi expediat la Ciunțin (Chongqing). Va trece prin Moscova, unde nu va opune nici o rezistență să se lase convins de către Molotov că *elementele care în China se pretindeau a fi comuniști*[8] n-aveau nici o legătură nici cu comunismul, nici cu guvernul sovietic. La sosirea sa, la Ciunțin (Chongqing), el îi va declara lui Gimo că, *după părerea sa, mareșalul Stalin era în prezent convins că, într-adevăr, comunismul nu putea reuși decît în Rusia, afară numai dacă nu se va încerca să fie impus prin forță restului lumii* și că, de asemenea, după părerea sa, *Rusia nu va mai finanța și nu va mai dirija activități comuniste în alte țări*[9].

El va pleda cu putere pe lîngă Chiang necesitatea, deja expusă într-un mesaj personal al președintelui din data de 6 iulie, de a încredința lui Stilwell conducerea generală a operațiunilor împotriva Japoniei, cu dreptul de a utiliza, dacă este cazul, pe comuniști. La 16 sep-

tembrie *Vinegar Joe* aducea el însuşi generalisimului chinez o nouă scrisoare din partea lui Roosevelt, ordonîndu-i practic să-i dea mînă liberă.

O lună mai tîrziu, totuşi, lui Stillwell i se încredinţau alte responsabilităţi. Hurley judecase drept *provocator* faţă de Chiang faptul că acesta îi remisese el însuşi mesajul. Roosevelt, încurajat de către Hopkins, renunţase să impună naţionaliştilor autoritatea eficace a comandantului şef în Extremul Orient, ameninţîndu-i că, la nevoie, le va întrerupe livrările de alimente, aşa cum Stimson şi Marshall îl sfătuiseră.

La 7 noiembrie, Hurley sosea la Yenan (Yan'an), unde se va bucura de o primire călduroasă, pe care exuberanţa sa naturală şi strigătele sale de cowboy o vor tranforma într-o extravagantă chermeză. El credea că este suficient un pic de bunăvoinţă pentru ca totul să se aranjeze între cele două Chine. Va vorbi de guvern de coaliţie, de comandament unic, de libertate de întrunire, de libertatea presei, de o democraţie de tip american. Ar fi fost o sinucidere pentru Chiang să accepte un asemenea program. Cel mult era dispus să discute în legătură cu acordarea unui loc pentru comunişti în Consiliul pentru Apărare, în schimbul dezarmării unui milion de soldaţi roşii. De mai mult decît atîta nici nu putea fi vorba.

După eşecul unei noi misiuni, în ianuarie, Hurley — numit între timp, în mod oficial, ambasador în China — se va lăsa complet dus de nas de către Gimo, al cărui apărător entuziast se va manifesta în toate ocaziile, concediindu-şi colaboratorii care îşi permiteau să pună sub semnul întrebării temeinicia politicii sale, opunîndu-se, în acelaşi timp, livrării de arme către comunişti.

Curînd, luptele între aceştia şi naţionalişti se vor relua. Politica oficială americană rămînea totuşi aceea de reunificare a Chinei, sub conducerea lui Chiang, obiectiv cu care Stalin însuşi se va declara în mod expres de acord în convorbirea cu Hurley de la 15 aprilie 1945 şi în cele cu Hopkins, de la 28 mai. Potrivit relatării emi-

nenţei cenuşii a lui Roosevelt, căruia Truman îi telegrafiase pentru a-i cere să încerce să remedieze deteriorarea raporturilor sovieto-americane, Stalin îi va declara că *va face tot ce îi va sta în putinţă pentru a realiza unitatea Chinei sub conducerea lui Chiang Kai-shek şi că nici un şef comunist nu era atît de puternic pentru a o realiza el însuşi*[9].

În iulie, Hurley telegrafia că, după părerea sa — totdeauna după părerea sa —, comuniştii chinezi ar participa la un guvern de coaliţie, dacă un acord între Kuomintang şi Kremlin i-ar convinge că acesta din urmă nu-i susţine. Or, la 14 august, în ajunul capitulării Japoniei, între China şi U.R.S.S. era semnat un tratat de alianţă pe termen de 30 de ani prin care guvernul naţionalist era recunoscut drept guvern central al Chinei, Uniunea Sovietică angajîndu-se să-i dea un sprijin deplin.

Acest tratat, înainte şi după conferinţa de la Potsdam, făcuse obiectul unor negocieri laborioase, la Moscova, între T. V. Soong, devenit prim-ministru, Stalin şi Molotov. Sovieticii interpretau în felul lor promisiunile pe care Roosevelt i le făcuse la Ialta — fără a-l consulta pe Chiang — pentru a obţine intrarea lor în război contra Japoniei după capitularea Reich-ului. Menţinerea *statu-quo*-ului în Mongolia exterioară se transforma în recunoaşterea *de jure* a republicii populare, în internaţionalizarea Dairenului (Dalian), concesionarea lui către U.R.S.S., exploatarea căilor ferate din estul Chinei şi din Manciuria de sud de către o societate mixtă, trecerea lor sub o conducere rusească. Într-o vreme în care toate puterile renunţau una după alta la concesiunile lor în China, s-ar fi putut aştepta mai mult dezinteres din partea aceleia care, din 1921, renunţase în mod spontan la toate drepturile deţinute în această ţară de către Imperiul ţarist...

Chinezii nu vor ceda decît pas cu pas şi după ce Stalin se va angaja să respecte integral suveranitatea

mongolă și să nu-l ajute cu nimic pe Mao. În luna octombrie, mongolii vor fi chemați să se pronunțe, prin referendum, asupra independenței țării lor. Arareori o consultare s-a încheiat cu o asemenea unanimitate ; nu se va găsi nimeni, nici măcar vreun original, nici măcar vreun nebun care să voteze contra. Este adevărat că alegătorii trebuiau să-și înscrie semnătura într-un registru, pe o coloană sau alta, după cum voiau să voteze, da sau nu...

Multe din punctele aflate pe agenda convorbirilor chino-sovietice erau încă în suspensie atunci cînd bomba de la Hiroshima a determinat U.R.S.S. să-și grăbească intrarea sa în război contra Japoniei. Curînd, Ciu De (Zhu De), comandantul șef al Armatei roșii chineze, ale cărei efective se măriseră, datorită războiului, de la cîteva zeci de mii la mai multe sute de mii de oameni, va ordona trupelor sale să primească pretutindeni unde vor putea capitularea armatelor japoneze, să avanseze spre Manciuria pentru a realiza contactul cu rușii și pentru a stabili, în regiunile eliberate de către ele, o administrație provizorie. Aceste trupe, care nu primiseră echipament nici din partea rușilor, nici din partea americanilor, erau înarmate ca vai de ele. Capitularea Japoniei le oferea o minunată ocazie de a înlocui puștile lor de lemn cu mitraliere în toată regula, de a se dota cu o artilerie, cu un parc de automobile, cu tot ceea ce face modernă o armată.

Această inițiativă nu avea nimic surprinzător. Încă din primăvară, comuniștii avansaseră spre coastă, cu scopul evident de a ocupa cît mai mult teritoriu posibil a doua zi după victorie ; în mai multe rînduri, bătălii între unități așezate față în față îi opuseseră, de altfel, soldaților Kuomintangului. Pentru Chiang era deci indispensabil să semneze, cu Moscova, cît mai curînd posibil, un acord care să-i recunoască autoritatea asupra întregii Chine.

Să fi fost tratatul doar o concesie pe hîrtie din partea lui Stalin, destinată să mascheze concursul pe care

îl acordase — mîna sa dreaptă neştiind ceea ce făcea mîna sa stîngă — discipolilor săi chinezi ? Nu dispunem de nimic altceva decît de o mică frază spusă în cursul conversaţiilor ruso-iugoslave, din februarie 1948. „Uncle Joe“ tocmai spusese că revolta greacă nu avea nici un fel de şansă şi că trebuia să i se pună capăt îndată ce va fi posibil. *Cineva* — relatează Djilas, care dispunea de informaţie de la Kardelj — *va invoca atunci succesul recent obţinut de către comuniştii chinezi.* Georgianul va recunoaşte aceste succese, dar va declara că problema era alta şi va adăuga : *Este adevărat că şi noi putem comite erori ! În acest caz, cînd a luat sfîrşit războiul cu Japonia, noi le-am cerut tovarăşilor chinezi să încheie un acord pentru a găsi un „modus vivendi“ cu Chiang Kai-shek. Verbal, ei au fost de părerea noastră, dar, odată întorşi acasă, n-au procedat decît după capul lor ; şi-au adunat forţele, au lovit. S-a dovedit că au avut dreptate şi că noi ne-am înşelat* [10].

Din aceste cuvinte, redate de Dedijer într-o versiune comparabilă, reiese în mod evident că liderii sovietici minţeau atunci cînd le spuneau americanilor că nu aveau raporturi speciale cu comuniştii chinezi. Dar şi faptul că le subestimau şansele. Sau cel puţin că nu le-ar fi dorit succesul. Este o ipoteză pe care Djilas o reţine şi pe care evoluţia ulterioară a relaţiilor între U.R.S.S. şi alte state comuniste o susţine cu putere. Stalin înţelegea ca, în fruntea mişcării muncitoreşti internaţionale, să exercite o autoritate la fel de completă şi la fel de exclusivă, ca şi aceea pe care reuşise să şi-o asigure în fruntea Rusiei. El nu avea şanse să ajungă la asemenea situaţie decît dacă ţările respective erau mici, prea slabe pentru a gîndi să conteste ordinele Moscovei, decît dacă şefii acestora îi datorau lui toată puterea şi dacă Armata roşie le era necesară pentru a se menţine la conducere.

Or, nici una dintre aceste condiţii nu exista cînd era vorba de China, ţară imensă şi de aproape trei ori mai

populată decît Rusia. Mao și tovarășii săi învățaseră să nu conteze decît pe ei înșiși ; acesta era, de altfel, sfatul pe care i-l vor da lui Ferhat Abbas *, în 1960, cînd acesta le va face o vizită ; nu se putea pune problema ca trupele sovietice să le ocupe țara.

Nimic nu putea, în consecință, să forțeze un eventual stat comunist chinez să dea ascultare Moscovei. De fapt, se va vedea că — odată Mao victorios — Stalin își va înmulți față de acesta gesturile care arătau dorința de a-i cîștiga bunăvoința. Dar în 1945, U.R.S.S. intenționa să-și ia măsuri de precauție contra unei reveniri în forță a imperialismului japonez, din partea căruia avusese mult de suferit încă a doua zi după revoluție și să împiedice Statele Unite și Marea Britanie să-și asigure pe aceste meleaguri o influență excesivă. Îl vom vedea, de asemenea, pe Stalin, încă de la capitularea Japoniei, încercînd să primească, la fel ca și în Germania, o zonă de ocupație, pe care Truman i-o va refuza însă categoric. La Londra, în septembrie 1945, Molotov îi va asalta pe Byrnes și Bevin pentru a obține instituirea la Tokio a unui consiliu de control aliat, prezidat, desigur, de comandantul șef american, MacArthur, dar investit cu puteri extinse și care ar fi dat U.R.S.S. un drept de control asupra acestei Japonii, pe care Statele Unite o considerau de competența lor exclusivă. Stalin ținea din toată inima la acest lucru, căci el îi va vorbi în acest sens lui Harrimann atunci cînd va veni să-i aducă în Crimeea, la 25 octombrie, scrisoarea președintelui Truman privitoare la negocierea tratatelor de pace cu sateliții Germaniei. Stalin își va exprima mirarea că nu găsește în acest document nici o mențiune privind Japonia și se va plînge că reprezentantul său la Tokio, generalul Derevienko, era

* La 19 septembrie 1950 se constituia la Cairo guvernul provizoriu al Republicii Algeria, prezidat de *Ferhat Abbas*. La 25 septembrie 1962, este proclamată Republica Populară Democrată Algeria. La 26 septembrie 1962, Ferhat Abbas este ales președinte al republicii, iar Ahmed Ben Bella este însărcinat cu formarea guvernului algerian. *(n.tr.)*

tratat *ca o mobilă* [11] de către proconsulul american MacArthur, care nu îl consulta în nici o privinţă. În decembrie, la Moscova, miniştrii afacerilor străine vor decide, după ample discuţii, să constituie o comisie a Extremului Orient, formată din 11 membri, şi un Consiliu interaliat consultativ. În esenţa lor, lucrurile nu vor fi afectate cu nimic.

În China, existenţa şi puterea unui partid comunist, pe care americanii fuseseră primii doritori să-l vadă colaborînd cu Kuomintangul, dădeau *ipso facto* Kremlinului acel drept de control pe care în zadar căuta să-l aibă la Tokio. Înhămîndu-se la aşa ceva, presupunea că Chiang nu va face decît ceea ce asociatul lui va binevoi să-l lase să facă şi că, deci, el va fi obligat, în toate împrejurările, să practice o politică de bună înţelegere cu Moscova. Dacă fiecare îşi redobîndea libertatea, China ar fi recăzut în anarhie şi ar fi fost un motiv suficient pentru ca U.R.S.S. să-şi păstreze, ba chiar să-şi extindă zonele de influenţă, atît în Manciuria, cît şi în Sinkiang (Xinjiang), unde încuraja o mişcare separatistă independentă a lui Mao. Aceste două eventualităţi nu erau ele oare întru totul preferabile constituirii unei a doua U.R.S.S., care avea toate şansele să devină, pentru masele asiatice şi africane, un pol de atracţie rival şi, în orişice caz, diferit de Moscova ?

Este de înţeles că, în aceste condiţii, Stalin l-a împins pe Mao să caute concilierea. Cîteva zile după semnarea tratatului sino—sovietic, acesta va lua loc la Yenan (Yan'an) în avionul lui Hurley, împreună cu Ciu En-lai (Zhou Enlai) şi se va duce la Ciunţin (Chongqing) pentru a-l întîlni pe Chiang. La 3 septembrie, intervenea un acord de principiu în legătură cu reprezentarea tuturor părţilor în cadrul organismelor guvernamentale. Dar unificarea armatelor rămînea o problemă deschisă ; comuniştii continuau, fără să le pese cîtuşi de puţin de tratatul sino-sovietic, să ocupe vaste regiuni. Temîndu-se ca nu cumva să piardă cursa de viteză astfel angajată,

Gimo va cere Statelor Unite să-l ajute să-și ducă trupele spre punctele strategice.

Răspunsul Washingtonului va fi rapid și decisiv. În cîteva săptămîni, efectivele a trei armate întregi, adică 80 000 de oameni, vor fi transportate pe calea aerului în provinciile din interior. Pentru a evita orice surpriză, Truman va decide chiar ocuparea orașelor Pekin (Beijing), Tianjin și Țindao (Qingdao) de către infanteria marină, în așteptarea sosirii guvernamentalilor. Întrucît sovieticii refuzau trupelor naționaliste să utilizeze portul Dairen (Dalian), pentru a pătrunde în Manciuria, argumentînd că era vorba de un port comercial, impropriu unei utilizări militare, U.S. Navy * va lua asupra sa sarcina de a debarca în porturile acestei provincii 400 000 soldați ai lui Chiang.

Între Beijing și Moscova va interveni un acord cu privire la condițiile sosirii lor în Manciuria. Dar, în numeroase locuri, trupele comuniștilor erau deja instalate și puseseră mîna pe stocurile de arme japoneze, pe care rușii, retrăgîndu-se, le lăsaseră practic fără supraveghere. Împiedicați prin acțiunea americană să se instaleze pe litoral și în marile orașe ale Chinei centrale, comuniștii lansaseră, într-adevăr, o mișcare generală în direcția Manciuriei, unde considerau că vor putea conta cel puțin pe pasivitatea sovieticilor și în care se găsea, o dată cu Ruhrul chinez, arsenalul industrial și militar al țării.

La sfîrșitul anului 1945, situația era atît de gravă pentru Chiang încît va ajunge să ceară rușilor să amîne plecarea trupelor lor din Manciuria. Rezultatul va fi că Cianciun (Changchun), capitala provinciei, nu va fi ocupată de către comuniști decît la 18 aprilie 1946, la exact patru zile după plecarea trupelor rusești...

La început, deplasările celor două armate rivale nu împiedicaseră continuarea negocierilor. Fiecare gîndea că succesele militare îl vor pune într-o poziție mai bună

* *U.S. Navy* — Marina militară a Statelor Unite ale Americii. *(n.tr.)*

pentru a realiza un compromis. La 11 octombrie, s-a încheiat chiar un nou acord prevăzînd convocarea unei Constituante, pe o bază foarte democratică, şi crearea unui consiliu interimar de guvernămînt în care jumătate din membri urmau să fie numiţi de către Chiang, care avea să se bucure de un drept de *veto* privind toate deciziile acestuia, în afara celor care ar fi fost aprobate cu o majoritate de 2/3. Şase săptămîni mai tîrziu, totuşi, ca urmare a contestărilor reciproce, privind mişcările de trupe, discuţiile erau suspendate. Delegaţia comunistă revenea la Yenan (Yan'an) şi ciocniri aveau să se producă din nou în diverse puncte ale Chinei. Politica Statelor Unite, constînd în a acorda încredere lui Chiang pentru a-şi unifica ţara, înregistra un eşec patent. Aceasta nu era însă şi părerea lui Hurley, care — în trecere prin Washington — va pronunţa, la 27 noiembrie 1945, la *National Press Club,* un violent discurs, în care îi acuza *pe indolenţii* [12] de la Departamentul de Stat şi pe preşedintele însuşi de a fi sabotat eforturile sale pentru a reconcilia — cu binecuvîntarea lui Stalin şi sub autoritatea lui Gimo — cele două mari tabere chineze. Îşi va da după aceasta demisia.

Statele Unite nu erau totuşi în stare să-şi schimbe orientarea. O intervenţie directă în războiul civil era imposibilă pentru o ţară care nu aspira decît la demobilizare. Iar soarta lamentabilă a intervenţiei occidentale în războiul civil rus nu fusese uitată pentru a-i face să reflecteze pe toţi cei care mai aveau un pic de memorie. A-l abandona pur şi simplu pe Chiang ar fi însemnat — aşa cum aprecia Wedemeyer, succesorul lui Stilwell — să accepţi că, într-un interval de cîteva luni, China va trece la comunism. Nu rămînea decît o soluţie, cea pe care o va defini istoricul american Arthur Link : *Medierea şi, dacă aceasta eşua, retragerea* [13].

Mai trebuia găsit un mediator a cărui autoritate să fie suficientă pentru a conferi o oarecare şansă misiunii sale.

Această personalitate exista, era generalul Marshall, care tocmai se retrăsese din funcția de șef al statului major al armatei. În cursul unui dejun al Cabinetului, secretarul la Agricultură, Clinton Anderson *, va emite opinia că numirea acestuia va înlătura efectul demisiei lui Hurley. Toată lumea se va ralia acestei sugestii pe care cel implicat, ca soldat ascultător, o va accepta pe loc.

Potrivit instrucțiunilor care i se încredințaseră, generalul trebuia să convingă cele două tabere să se pună de acord asupra unei încetări a ostilităților, însoțită, dacă era necesar, de garanții aliate, și asupra convocării unei conferințe naționale pentru realizarea unificării Chinei, fiind de la sine înțeles că guvernul central, recunoscut de către Națiunile Unite, *va reprezenta instrumentul capabil să împlinească acest obiectiv.*

La 10 ianuarie 1946, primul obiectiv era atins. Armistițiul era proclamat și comisii mixte, prezidate de ofițeri americani, vor fi instituite în mai multe puncte pentru a supraveghea aplicarea acestuia. Marshall va întreprinde o lungă călătorie de-a curmezișul întregii țări pentru a se convinge personal de respectarea acordului. Îl va întîlni cu această ocazia pe Mao. Comisia consultativă, a cărei creare fusese hotărîtă în principiu în octombrie 1945, se va reuni și la 25 februarie trupele comuniste erau oficial încorporate în armata națională.

La 14 martie, mediatorul se va duce la Washington pentru a pune la punct cu președintele un program de ajutorare masivă a Chinei. În guvernul central erau însă, pe atunci, — potrivit spuselor lui Truman — cîțiva conducători convinși *că într-o bătălie desfășurată după regulile clasice comuniștii puteau fi învinși*[14]. Acestora trebuie să li se impute responsabilitatea incidentelor care vor izbucni în luna martie, în special în Manciuria și în Jehol, și care vor antrena reluarea luptelor. Comu-

* *Clinton P. Anderson* va deține în administrația Truman postul de secretar al Agriculturii (ministru al Agriculturii) între 1945—1948. *(n.tr.)*

niştii, profitînd din plin de acest lucru, vor afirma că Kuomintangul nu acţionase decît la ordinele americanilor. La reîntoarcerea sa de la Washington, Marshall va găsi un Chiang dispus din nou să negocieze, dar care nu va întîrzia să-şi sporească pretenţiile. În acelaşi timp, *lobby**-*ul* chinezesc îşi extindea influenţa în Congres şi Truman se vedea ameninţat cu votarea unui ajutor necondiţionat pentru naţionalişti ; nu s-ar fi putut găsi ceva mai bun pentru a-i încuraja pe extremiştii de la Beijing să saboteze eforturile mediatorului. Acesta va reuşi să obţină, în luna iunie, un armistiţiu de 15 zile. Dar încă din lua următoare, războiul civil se va relua pe scară largă.

La 10 august, Truman îi va scrie lui Chiang, la sugestia lui Marshall, pentru a-l ameninţa cu o revizuire *a politicii americane, în cazul în care, în scurt timp, nu vor exista dovezi convingătoare că s-au împlinit progrese reale pe calea reglementării paşnice a problemelor interne chineze* [15]. Gimo îi va răspunde că aceasta depindea de comunişti şi numai de aceştia. Trupele sale tocmai obţinuseră succese importante în Manciuria, punînd mîna, printre altele, pe capitală şi — potrivit aprecierii lui

---

* *Lobby* (engl. — „culoar", „coridor") — Denumire provenind de la un vestibul din clădirea Parlamentului englez sau american, frecventat de persoane interesate în activitatea legislativă şi, atribuită, de fapt, sistemului de influenţare prin intermediul unor agenţi speciali (jurişti, foşti congresmeni şi alţi reprezentanţi ale diferitelor grupuri financiare) a membrilor parlamentului sau a funcţionarilor superiori de stat, spre a-i determina să se pronunţe pentru adoptarea sau respingerea unor proiecte de legi, obţinerea de comenzi sau subvenţii de stat, numirea unor persoane în funcţii de stat, ş.a.m.d. Caracteristic vieţii parlamentare americane, lobbismul desemnează, în fond, acţiunea de influenţare exercitată de grupurile de presiune asupra puterii legislative. Practica lobbismului este supranumită în S.U.A. şi „guvernul invizibil" sau „a treia cameră". Generalizarea lobbismului în viaţa politică americană a determinat formal reglementarea lui juridică la nivelul uniunii federale. ***(n.tr.)***

*missus dominicus** american — Chiang nu mai avea încredere decît în forță. Încă de la mijlocul lunii septembrie, Marshall considera drept incontestabil eșecul misiunii sale. Noul ambasador american Leighton Stuart, care se născuse în China și vorbea chineza, nu voia însă să se dea bătut. Grație eforturilor sale, se va proclama un nou armistițiu. Ciu En-lai (Zhu Enlai) va accepta chiar să se ducă la Ciunțin (Chongqing) ; va ajunge acolo doar pentru a afla că Chiang plecase în Formosa, unde era foarte ocupat cu anihilarea unei revolte antichineze.

La reîntoarcerea sa, Gimo se va arăta mai exigent ca oricînd și convorbirile nu vor da nici un rezultat. În cele din urmă, la 15 noiembrie, Adunarea constituantă — a cărei creare fusese prevăzută de acordurile Mao—Chiang din octombrie 1945 — se reunea la Pekin (Beijing), în ciuda refuzului comuniștilor de a participa la lucrările sale. Aceasta îi va da lui Chiang puteri aproape absolute. Mao va considera continuarea convorbirilor drept lipsită de obiect și, la 13 februarie, Truman îl va rechema pe Marshall, care — cîteva zile mai tîrziu — avea să ia conducerea Departamentului de Stat. Înainte de a se instala în noua sa funcție, generalul va arunca responsabilitatea eșecului său asupra celor două părți, declarînd că de acum înainte toate speranțele se leagă de liberalii din guvern și de partide minoritare. Plecarea sa din China era cea mai bună dovadă că nu credea deloc acest lucru.

Kuomintangul va declanșa, cîteva săptămîni mai tîrziu, o ofensivă care îi va permite să ocupe Yenanul (Yan'an) capitala comuniștilor. Dar aceștia — lăsîndu-i pe naționaliști să ocupe orașele — își consolidau influența în zonele rurale, tăind drumurile și căile ferate. În luna iunie, Marshall declara, în cursul unei reuniuni interministeriale desfășurate la Washington, că erau evidente

* *Missus dominicus* (lat.) — trimisul stăpînului. În cazul de față este vorba de George Marshall. *(n.tr.)*

toate semnele prevestitoare ale prăbuşirii[16] şi se întreba asupra oportunităţii de a continua furnizarea de arme şi de material forţelor naţionaliste, care dădea ruşilor un argument pentru a denunţa intervenţia Statelor Unite în războiul civil. Pentru orice eventualitate şi în ciuda obiecţiilor militarilor favorabili în general menţinerii unei prezenţe în China, efectivele totale ale trupelor americane în această ţară vor fi reduse la 6 000 de persoane.

În luna august, preocupat în continuare de identificarea unei noi politici, Truman va însărcina pe generalul Wedemeyer cu o misiune de investigare cu caracter general în Extremul Orient. Succesorul lui Stilwell va formula concluziile cele mai pesimiste. El va declara în public, în septembrie, că, *pe de o parte, chinezii îşi pierdeau timpul plîngîndu-se de influenţele străine şi, pe de altă parte, căutînd ajutorul străinătăţii.* El adăuga că, *deşi China era în posesia celei mai mari părţi a resurselor necesare refacerii sale,* aceasta nu ar putea interveni decît *dacă ar avea loc o redresare morală şi spirituală*[17]. În raportul adresat preşedintelui. după ce denunţase metodele Kuomintangului, Wedemayer aprecia totuşi că reformele erau posibile dacă Statele Unite îi dădeau un ajutor moral şi material efectiv. El afirma că trecerea Chinei la comunism va face din ea agentul expansionismului sovietic şi va pune în pericol interesele americane în Extremul Orient. În consecinţă, el preconiza ca O.N.U. să-şi asume responsabilitatea Manciuriei, pentru a o împiedica să cadă sub influenţă sovietică şi ca Statele Unite să acorde Chinei *o vastă asistenţă morală, tehnică şi materială*[18].

Truman nu va ţine cont decît foarte puţin de acest raport care nu va fi dat publicităţii în acel moment. In acel moment. În februarie 1948, Marshall declara, în faţa Consiliului Securităţii Naţionale, că *în actuala stare de dezordine, de corupţie, de neglijenţă şi de neputinţă a guvernului central, problemele chineze erau practic de nerezolvat... Nu putem nici să suprimăm în*

întregime ajutorul nostru pentru Chiang Kai-shek — va adăuga el —, *nici să suportăm la infinit o asemenea prelevare asupra resurselor noastre*[19]. În consecință, președintele va cere Congresului să acorde Chinei un ajutor de 570 milioane de dolari, eșalonat pe cincisprezece luni. Era o adevărată binefacere, avînd în vedere nevoile Kuomintangului, ale cărui armate suferiseră, în toamnă, o serie de înfrîngeri răsunătoare, care le vor constrînge să evacueze Manciuria, abandonînd sute de mii de prizonieri și o cantitate enormă de material.

Chiang totuși nu vroia să creadă că partida era pierdută. Va afirma că prăbușirea acestei provincii *elibera guvernul de o povară nemaipomenită*[20]. Efectiv, el mai dispunea de 56 de divizii, bine antrenate și echipate după modelul american, pentru a-i respinge pe comuniști, care — fără aviație, fără tancuri — erau pe punctul de a trece la atacarea provinciilor centrale. Dar, la 10 noiembrie, la trei zile după declanșarea ofensivei, 23 000 dintre soldații săi se vor revolta contra comandanților lor, permițînd generalului roșu Cen I (Chen Yi) să străpungă dispozitivul naționalist. Ofițerii albi o vor lua la fugă, în timp ce soldații lor se vor preda în masă. La 15 ianuarie 1949, Tianjin cădea, urmat, la cîteva zile, de Pekin (Beijing).

Sosită la Wanshington, în decembrie 1948, pentru a cere o sporire a ajutorului, doamna Chiang Kai-shek se va vedea refuzată. Înțelegînd că nu are nimic de așteptat din această parte, Gimo va încerca să se întoarcă spre ruși, care, pînă atunci, în linii generale, își menținuseră politica lor de neintervenție. Evident, nu fără intenție, „Pravda" din 21 februarie, anul precedent, simțise nevoia de a semnala că, dacă nu va fi denunțat în termenul prevăzut, tratatul sino-sovietic de neagresiune din 1937 se prelungea în mod automat. Cabinetul constituit în decembrie 1948 de către Sun Fo — fiul lui Sun Yat-sen — va sonda Kremlinul asupra unei posibile medieri ; apoi, la 8 ianuarie 1949, acesta va face în mod

oficial apel la bunele oficii ale celor Patru Mari. După Statele Unite, va fi rîndul U.R.S.S. să respingă această propunere. Şi pentru a-l face pe Chiang să înţeleagă bine că-i trecuse timpul, presa sovietică — care pînă atunci manifestase o extraordinară discreţie faţă de problemele Chinei — va consacra dintr-o dată un spaţiu amblu declaraţiilor lui Mao, care îl acuza pe rivalul său că nu doreşte sincer pacea.

Fără îndoială, pentru a demonstra bunăvoinţa sa, generalisimul va demisiona în favoarea vicepreşedintelui *Li* Zongren, un vechi liberal, care nu făcuse economie de critici la adresa guvernului şi a cărui alegere de către parlament, cu cîteva săptămîni mai devreme, provocase o surpriză generală. Li Zongren va intra imediat în contact cu ambasadorul sovietic, preconizînd împreună cu acesta un acord ce implica neutralitatea Chinei pe timp de război şi micşorarea influenţei americane.

Această tentativă, apreciată drept *incredibilă*[21] de către Departamentul de Stat, nu va avea urmare. Ora dezastrului sunase pentru Kuomintang ; la 23 aprilie, capitala sa, Nankin (Nanjing), va cădea în mîinile trupelor lui Mao, care, la 25 mai 1949 la cîteva zile după ridicarea blocadei Berlinului, cucerea Shanghaiul, cel mai mare oraş al Chinei, fortăreaţa capitalismului în Asia. Robert Guillain, trimisul special al ziarului „Le Monde", a asistat la sosirea acestor marţieni : *soldaţi chinezi care ştiau să lupte, care — după victorie — nu jefuiesc oraşul cucerit, care se culcă pe trotuar în loc să dea buzna în locuinţe şi care nu se dedau la violuri...* El va cons tata *că dezordinea şi corupţia pe care lumea exterioară le considera un lucru normal pentru China şi chinezi zămislise o nevoie ardentă de disciplină socială şi curăţenie sufletească*[22], căreia îi răspundea, în mod sigur, revoluţia.

Înainte de sfîrşitul anului, totalitatea Chinei continentale era în mîinile roşilor şi naţionaliştii fugeau în masă, pe calea aerului şi pe mare, spre Formosa. La

30 septembrie 1949, Mao Ţzedun (Mao Zhedong) * eră ales, la Pekin (Beijing), preşedinte al Republicii Populare Chineze. A doua zi, Uniunea Sovietică — al cărei ambasador urmase, totuşi, în retragerea sa de la Canton (Guangzhou) guvernul Kuomintangului — recunoştea noul regim, ai cărui conducători afirmaseră — încă de la începutul anului, cu diverse prilejuri — totala lor apartenenţă la *lagărul socialist,* contra imperialismului.

În decembrie 1949, Mao se va duce în persoană la Moscova pentru a asista la manifestările consacrate celei de-a 70-a aniversări a lui Stalin. La 14 februarie 1950 el semna cu acesta un tratat de asistenţă mutuală, valabil pe treizeci de ani, îndreptat împotriva oricărei ameninţări din partea Japoniei sau a unui stat care i s-ar fi aliat. U.R.S.S. se angaja să renunţe, într-un termen de doi ani, la toate drepturile sale în Manciuria şi să redea Chinei proprietatea asupra Dairenului (Dalian) şi Port-Arthur-ului (Lüshun). În afară de acestea, ea deschidea Chinei un credit de 300 milioane de dolari, cu o dobîndă de 1%, eşalonat pe cinci ani, rambursabil începînd cu anul 1954. Modicitatea creditului, durata marea negocierilor, termenul de doi ani prevăzut pentru retrocedarea căilor ferate şi a porturilor dau credit ipotezei lui Max Beloff, potrivit căreia Kremlinul, înainte de a se angaja mai mult, voia mai întîi să vadă ce politică aveau să adopte Mao şi guvernul său.

Recunoaşterea regimului comunist de către Moscova va fi urmată, la scurt timp, de hotărîri sincere din partea democraţiilor populare din Europa şi din cea mai mare parte a ţărilor din Asia. La 6 ianuarie 1950, guvernul laburist britanic, neliniştit pentru soarta Hong-Kongului, făcea acelaşi lucru. Ţările scandinave, Elveţia, Olanda îi vor urma exemplul. Franţa se pregătea să o facă, tocmai cînd Pekinul (Beijing) va recunoaşte Viet-Minh-ul drept

* *Mao Zhedong* va îndeplini funcţia de preşedinte al Republicii Populare Chineze între 1 octombrie 1949 — 27 aprilie 1959. *(n.tr.)*

guvern provizoriu al Vietnamului. Ea va abandona brusc acest proiect, care nu avea să se realizeze decît la începutul anului 1964 *. Cît priveşte Statele Unite, unde prăbuşirea Kuomintangului provocase proteste generale împotriva administraţiei democrate, acestea se vor mulţumi să facă cunoscut, la 5 ianuarie 1950, prin glasul preşedintelui Truman, că nu aveau de gînd să acorde un ajutor militar autorităţilor naţionaliste retrase în Formosa. Să se fi hotărît ele să recunoască * * regimul comunist? Oricum, agresiunea nord-coreeană împotriva Coreei de Sud, la 25 iunie 1950, avea să schimbe din temelie datele problemei.

---

* Franţa şi R.P. Chineză stabilesc relaţii diplomatice la nivel de ambasadă la 27 ianuarie 1964. În legătură cu aceasta, la 28 ianuarie un purtător de cuvînt al M.A.E. al R.P. Chineze a făcut o declaraţie în care se arăta că „Taiwanul face parte din teritoriul chinez şi orice încercare de despărţire a Taiwanului de China sau de a crea în alt mod «două Chine» este inacceptabilă pentru guvernul şi poporul chinez". În urma recunoaşterii R. P. Chineze de către Franţa, guvernul taiwanez a hotărît la 10 februarie să rupă relaţiile diplomatice cu Franţa. *(n.tr.)*

** La 22 februarie 1973, cu ocazia unei vizite întreprinse la Beijing de către H. Kisinger, se încheie un acord privind accelerarea normalizării relaţiilor chino-americane. Conform stipulaţiilor acordului, s-a stabilit un program concret de extindere a schimburilor comerciale, ştiinţifice, culturale şi de altă natură. S-a convenit ca fiecare parte să stabilească birouri de legătură în capitala celeilalte ţări. Deschiderea efectivă a celor două oficii va avea loc în perioada mai-iunie 1973. La 15 decembrie 1978, la Beijing şi Washington s-a dat publicităţii următorul comunicat chino-american: „Republica Populară Chineză şi Statele Unite ale Americii au căzut de acord să se recunoască reciproc şi să stabilească relaţii diplomatice cu începere de la 1 ianuarie 1979. Statele Unite ale Americii recunosc guvernul Republicii Populare Chineze ca singurul guvern legal al Chinei. În acest context, cetăţenii Statelor Unite vor menţine relaţii culturale, comerciale şi alte relaţii neoficiale cu cetăţenii Taiwanului". La 1 ianuarie 1979 are loc un schimb de mesaje între preşedinţii Hua Guofeng şi Jimmy Carter, cu prilejul stabilirii relaţiilor diplomatice între R. P. Chineză şi Statele Unite ale Americii. *(n.tr.)*

Bibliografie și note

1. „Est et Ouest" din martie 1960, p. 27.

2. FLEMING, *op. cit.*, tom. II, p. 544.

3. Tibor MENDE, *Des mandarins à Mao*, Paris, Éditions du Seuil, 1962, p. 154.

4. WHITE, *Stilwell's Papers*, New York, Sloane, 1948, p. 320.

5. Département d'État, *Documents publiès en 1962*, Telegrama agenției „Associated Press" din 21 martie 1962.

6. E. ROOSEVELT, *op. cit.*, p. 199.

7. Herbert FEIS, *The China Tangle*, Princenton University Press, 1953, p. 140.

8. Department of State, *United States Relations with China*, Washington, 1949, p. 71.

9. SHERWOOD, *op. cit.*, tom. II, p. 449.

10. DJILAS, *op. cit.*, p. 200.

11. BYRNES, *op. cit.*, p. 416.

12. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 1, p. 73.

13. Arthur LINK, *American Epoch*, New York, Knopf, 1955, p. 662.

14. TRUMAN, *op. cit.* tom. II, vol. 1, p. 91.

15. *Ibid.*, p. 93.

16. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 215.

17. J.J. BRIEUX, *La Chine du nationalisme au communisme*, Paris, Éditions du Seuil, 1950, p. 181.

18. LINK, *op. cit.*, p. 663.

19. FORRESTAL, *op. cit.*, p. 215.

20. Claude ROY, *Clés pour la Chine*, Paris, Gallimard, 1953, p. 202.

21. Department of State, *op. cit.*, p. 293.

22. Robert GUILLAIN, *Six cents millions de Chinois*, Paris, Gallimard, 1956, p. 42.

19.
FURTUNĂ ASUPRA ASIEI

Oamenii își schimbă de bună voie stăpînul, gîndind să-ntîlnească altul mai bun.

MACHIAVELLI
(Principele)

Nu numai China, ci și Asia de Est și de Sud-Est în totalitatea ei aveau să iasă complet transformate din cel de-al doilea război mondial. Înaintarea japonezilor a demonstrat fragilitatea imperiilor considerate pînă atunci invincibile. Mișcările naționaliste, pe care aceștia le încurajaseră, profitaseră de retragerea lor pentru a instala aproape pretutindeni guverne provizorii. Comuniștii, împinși de Moscova și de Yenan (Yan'an) la lupta împotriva invadatorului, își întăriseră considerabil pozițiile. U.R.S.S. și Statele Unite, devenite puteri dominante în această parte a lumii, își manifestau fără echivoc ostilitatea lor față de restabilirea statutului colonial. Anglia laburistă,

trăgînd învățăminte din această răsturnare, și favorabilă prin doctrină emancipării popoarelor de sub tutela sa, pusese în mișcare, în ciuda protestelor vehemente ale lui Churchill, procesul care avea să conducă la independența Indiilor și a Birmaniei. Ar fi fost un miracol dacă în aceste condiții Olanda și Franța și-ar fi putut restabili vechile lor poziții și dacă războiul rece n-ar fi găsit, pe coastele Pacificului, noi fermenți.

În Java, încă din 1926, partidul comunist organizase o revoltă armată care, înecată în sînge, antrenase divizarea sa în două fracțiuni, stalinistă și troțchistă, lăsînd astfel cîmp liber Partidului Naționalist Indonezian (P.N.I.), al dr. Ahmed Sukarno *, cel care nu ezitase, în timpul ocupației, să colaboreze cu japonezii. La 17 august 1945, la 48 de ore după capitularea acestora, el va proclama independența Republicii indoneziene. Lucrul îi era cu atît mai ușor cu cît nu se găsea nimeni la fața locului care să-l împiedice. De-abia o lună mai tîrziu vor sosi primele trupe aliate, britanicii, însărcinați să primească capitularea forțelor nipone. Comandamentul acestora va face imediat cunoscută intenția sa de a veghea la menținerea ordinii cu concursul eventual al trupelor japoneze, pînă la restabilirea *guvernului legal al Indiilor orientale olandeze* [1]. În cursul lunilor octombrie și noiembrie, lupte din ce în ce mai violente vor avea loc între englezi și naționaliști, aceștia din urmă fiind susținuți de către comuniști. U.R.S.S., de altfel, îi dădea un sprijin deplin lui Sukarno. În ianuarie 1946, delegația ucraineană avea să introducă o plîngere, la Consiliul de Securitate, împotriva prezenței englezilor în Indonezia, susținînd că aceasta punea pacea în pericol. La vremea aceea Orientul Apropiat se afla în plină criză și Consiliul discuta, aproape în același timp, trei alte plîngeri de același fel : sovietică — împotriva Marii Britanii, vinovată de menținerea trupelor sale în Grecia ; iraniană — contra U.R.S.S., care refuzase să-și

* *Ahmed Sukarno* conduce Indonezia, ca președinte al republicii, între 18 august/16 decembrie 1949 — 12 martie 1967, *(n.tr.)*

retragă trupele din Azerbaidjan ; siriano-libaneză — împotriva Franței și Angliei, care făceau același lucru în Levant *.

O polemică violentă avea să se declanșeze după respingerea cererii Ucrainei. Moscova acuza Londra că nu se gîndește decît la apărarea intereselor sale, acuzație la care Bevin — tocmai cînd acesta se străduia să-i aducă pe olandezi și pe indonezieni la o soluție de compromis, permițînd rechemarea infanteriștilor britanici, din care ultimul se va reîmbarca în noiembrie 1946 — va reacționa cu vivacitatea sa obișnuită.

La 25 martie 1947, bunele oficii ale Londrei vor conduce la un acord între Haga și guvernul de la Djakarta, pe atunci prezidat de socialistul moderat Sutan Sahrir, un Nehru indonezian. Autoritatea noii republici se vedea restrînsă la Java, Madura și Sumatra ; ea acceptase să facă parte din Statele Unite ale Indoneziei, legate de Olanda printr-o uniune personală. U.R.S.S. și comuniștii însă, împreună cu aliații lor din *aripa stîngă*, vor denunța caracterul *pur formal* [2] al acestui acord, care nu se va bucura, de altfel, decît de un început de aplicare.

Încă de la 27 mai, olandezii, care nu semnaseră decît siliți, vor lansa un ultimatum, care va provoca atît demisia lui Sahrir — căruia îi va succeda, în fruntea unui guvern de front popular. socialistul de stînga Șafir ud-Din —, cît și reluarea generală a ostilităților. În luna august, Consiliul de Securitate va ordona o încetare a focului și va însărcina o comisie belgiano-australiano-americană, prezidată de către dr. Graham, președintele Universității Carolina de Nord, să se interpună. Un nou acord va fi semnat, la 17 ianuarie 1948, la bordul unei nave de război americane. Interesul arătat evenimentelor din Indonezia de către Washington, care se temea ca nu cumva

* *Levant* — Nume dat țărilor de pe coasta răsăriteană a Mării Mediterane. *(n.tr.)*

** *Sutan Șahrir* va conduce, succesiv, mai multe cabinete, între 14 noiembrie 1945 — 26 iunie 1947. *(n.tr.)*

comuniştii să pună în cele din urmă mîna pe putere, era marcat astfel cum nu se poate mai clar. Acordul era extrem de favorabil olandezilor, care se vedeau autorizaţi să ocupe o mare parte din Java şi să-şi păstreze suveranitatea asupra Indoneziei, în aşteptarea unor plebiscite menite să permită populaţiei să se pronunţe. Dar, la opt zile după ce-şi pusese semnătura sub acest acord, cabinetul Şarif ud-Din * — confruntat cu grave dificultăţi economice, pe care armistiţiul nu făcea decît să le agraveze, dat fiind că lăsa în mîinile olandezilor jumătate din plantaţiile de trestie de zahăr şi cea mai mare parte a celor de hevea * *, de ceai şi de cafea — îşi dădea demisia. Extrema stîngă a refuzat să participe la noul guvern, constituit de Mohammed Hatta * * *.

În luna august intervine o lovitură de teatru. Proaspăt sosit de la Moscova, liderul comunist Muso va obliga conducerea partidului comunist — care cu numai cîteva săptămîni în urmă mai discuta cu Hatta posibilitatea reconstituirii Frontului Popular — să-şi facă autocritica şi să denunţe acordul cu Olanda. Şarif ud-Din va dezvălui că era membru al partidului încă din 1935. La 18 septembrie — o nouă surpriză : comuniştii vor declanşa o revoltă armată în estul insulei Java. Este neîndoielnic că acţionaseră la instrucţiunile Kremlinului, neliniştit de rolul crescînd asumat de către americani. Chiar în acelaşi an — în care în Europa avea loc lovitura de la Praga şi se instituise blocada Berlinului — se vor declanşa, de altfel, insurecţii comuniste în Birmania, în Malaiezia şi în Filipine.

Eşecul tentativei din Indonezia va fi total şi imediat. Mii de comunişti vor fi ucişi sau făcuţi prizonieri, iar în-

* *Amir Şarif ud-Din* va ocupa funcţia de prim-ministru între 3 iulie 1947 — 23 ianuarie 1948. *(n.tr.)*

** *Hevea* — arbore exotic din regiunile tropicale, înalt şi lipsit de ramuri în partea inferioară, din care se extrage cauciucul. *(n.tr.)*

*** *Mohammed Hatta* va conduce cabinetul indonezian în următoarele perioade : 29 ianuarie — 19 decembrie 1948 ; 7 iulie 1949 — 15 august 1950. *(n.tr.)*

treaga conducere a partidului va fi masacrată. Populația va aprecia că Republicii îi fusese dată de către comuniști o lovitură de pumnal în spate; efectivele partidului vor scădea la 10 000 de membri. Partidul va renaște totuși din propria sa cenușă, grație destalinizării și conducerii inteligente a noului șef al acestuia, Dipa Aidit, ajungînd să numere în anii '60 aproape 2 milioane de aderenți.

Republica a trebuit să angajeze împotriva comuniștilor o mare parte a trupelor sale. Olandezii o vor considera suficient de slăbită pentru a lansa contra ei, la 29 decembrie 1948, o *acțiune de poliție*, conform dorințelor noului parlament, net mai conservator și mai *colonialist*, decît acela care fusese ales a doua zi după eliberare. Conducătorii de la Djakarta, în frunte cu președintele Sukarno, vor fi arestați pe neașteptate și întreaga țară va fi practic ocupată.

Era o victorie à la Pirus *. Gherila va paraliza în curînd comunicațiile armatei olandeze. Statele Unite — a căror opinie publică reacționase în mod viu față de încălcarea de către Olanda a armistițiului — îi vor suspenda orice ajutor economic. Cabinetul olandez nu va avea alte mijloace decît să se conformeze rezoluției adoptate, la 21 ianuarie 1949, de către Consiliul de Securitate, care recomanda o încetare imediată a focului, eliberarea miniștrilor indonezieni și proclamarea independenței înainte de 1 iulie 1950.

În luna august va avea loc o conferință a Mesei rotunde * *. La 27 decembrie 1949, Haga transfera lui Ahmed Sukarno suveranitatea asupra a tot ceea ce constituiseră Indiile Olandeze, cu singura excepție a Noii Guinee, care nu-i va fi atribuită decît în 1962, de asemenea, la presi-

* *Pirus (Pyrrhus)* (c. 318—272 î.C.), rege al Epirului. I-a înfrînt pe romani la Heraclea (280 î.C.) și Ausculum (279 î.C.). În ciuda victoriei, trupele sale au înregistrat pierderi deosebit de mari, ceea ce l-a făcut să declare: „Încă o victorie ca aceasta și sînt pierdut". „O victorie à la Pirus" semnifică o victorie plătită prea scump. *(n.tr.)*

** *Table ronde* (fr.) — Consiliu alcătuit din diverse personalități întrunite pentru a încheia un acord. *(n.tr.)*

unea americanilor. U.R.S.S. va recunoaște noul regim, criticînd în același timp acordurile, dar va rămîne în relații reci cu acesta pînă la moartea lui Stalin, nepierzînd nici o ocazie de a denunța manevrele Statelor Unite, în special după arestarea, în 1951, a unui număr de aproape 50 de comuniști implicați în dezordini. Lucrurile nu se vor schimba decît atunci cînd, prin Malenkov și Șepilov, Kremlinul va începe să recunoască meritele neutralității.

În timp ce viitorul Indoneziei, în cel de-al doilea război mondial, fusese lăsat să plutească în vag, Roosevelt și Stalin conveniseră, cu ocazia întîlnirii lor de la Teheran din 1943, că trebuia să se pună capăt dominației franceze în Indochina. Președintele chiar vorbise cu Chiang Kai-shek despre un sistem de tutelă destinat să pregătească țara pentru independență. Atunci cînd, la 9 martie 1945, japonezii vor lichida resturile administrației de la Vichy, Washingtonul va merge pînă la a interzice comandamentului din Extremul Orient să acorde cel mai mic ajutor trupelor franceze care încercau să reziste. La 11 martie, împăratul Bao Dai * și regele Norodom Sihanuk * * proclamau independența Annamului, rebotezat

---

* *Bao Dai* (Nguyên Vinh-Thuy). Va sta pe tronul Vietnamului între 1926—1945. La 25 august 1945 abdică. *(n.tr.)*

** Regele *Norodom Sihanuk* proclamă independența Cambodgiei la 12 martie 1945, dar intervenția franceză restaurează vechea dominație. Cambodgia obține statutul de „stat asociat" în cadrul Comunității Franceze (8 noiembrie 1949), iar la 9 noiembrie 1953 își proclamă independența de stat. Norodom Sihanuk a ocupat tronul în perioada 1941—1945. Norodom Sihanuk (care abdicase la 2 martie 1955, în favoarea tatălui său, Norodom Suramarid, luîndu-și titlul de prinț) devine șef al statului (13 iunie 1960 — 2/4 aprilie 1976). La 18 martie 1970 are loc o lovitură de stat militară condusă de generalul Lon Nol ; prințul Norodom Sihanuk părăsește țara și se stabilește (la 19 martie 1970) la Beijing ; va rămîne în exil pînă la 10 septembrie 1975. În perioada 23 octombrie 1955 — 4 ianuarie 1956, 29 februarie — 24 martie 1956, 15 septembrie — 15 octombrie 1956, decembrie 1956 — 7 iulie 1957, 10 iulie 1958 — 12 aprilie 1960, septembrie 1961 — 29 iulie 1962, 2 mai 1967 — 27 ianuarie 1968, Norodom Sihanuk deține funcția de prim-ministru. *(n.tr.)*.

Vietnam, și a Cambodgiei, sub protecția Japoniei.

Cînd, cinci luni mai tîrziu, Japonia avea să capituleze, Bao Dai îi va scrie lui de Gaulle pentru a-i cere *să renunțe la orice idee de restabilire a suveranității sau a unei administrații franceze indiferent sub ce formă*, și să-l avertizeze, într-un stil churchillian, că dacă totuși o va încerca, *fiecare sat va deveni un cuib de rezistență* [3]. Dar nu se punea problema ca împăratul să-și păstreze tronul. La 26 august, el avea să abdice în favoarea unei *republici democratice*, al cărei *consilier* devenea totuși, declarînd că prefera să fie un simplu cetățean al unei țări independente decît suveranul unei țări aflate în stare de sclavie. Partidul comunist, singurul în măsură să exercite o oarecare autoritate la fața locului, își va adjudeca două treimi din portofolii, începînd cu președinția republicii atribuită fondatorului acestuia, Ho și Min *.

Astăzi, încă, viața acestui revoluționar de profesie, debarcat în Europa în preajma primului război mondial, cofetar la Londra, mai apoi retușor de fotografii la Paris, rămîne învăluită în mister. Se știe că va părăsi Franța spre 1924, după ce editase un ziar, „Le Paria", al cărui nume este suficient pentru a indica împătimirea, și după ce legase prietenii cu lideri comuniști. Va lucra, apoi, la Moscova, îl va însoți pe Borodin la Canton (Guanzhou), unde va fi creată prima organizație comunistă indochineză și va fonda, în cursul iernii 1929/1930, primul partid comunist din Vietnam.

În luna iulie, acesta va crede că i-a sosit ora. Revolta din garnizoana de la Yen Bay, organizată de naționaliștii *burghezi*, fusese înecată în sînge. Foametea domnea în nordul Annamului, unde masele țărănești începuseră să se agite contra metodelor de administrație colonială. Comuniștilor nu le va fi greu să le pună în mișcare și să organizeze în provincia Neghé-An soviete după modelul chinez. Reacția trupelor franceze va fi însă de o extremă

* *Ho și Min* (pînă în 1940 s-a numit Nguyen Ai Quoc) a exercitat funcția de președinte al Republicii Democrate Vietnam între 2 septembrie 1945 — 3 septembrie 1969. *(n.tr.)*

brutalitate. Majoritatea conducătorilor partidului vor fi executaţi sau internaţi în sinistra temniţă de la Poulo-Condor. Ho însuşi va fugi la Hong-Kong unde va fi arestat în 1933 de către englezi. Siguranţa franceză îl credea mort în închisoare. În realitate, există temeiul să se creadă că reuşise să evadeze. Nimeni nu ştie, de fapt, ce a făcut între acest moment şi 1941, dată la care va crea în China, la Tsin-li, frontul unic contra colonialismului francez şi a imperialismului japonez, care va intra în istorie sub numele de *Viet-Minh.*

Noua mişcare va beneficia la început de protecţia şi de subsidiile autorităţilor locale ale Kuomintangului ; tensiunea între Chiang şi comunişti va avea drept consecinţă o nouă arestare a lui Ho ; ieşit din închisoare în 1943, el se va ocupa activ — potrivit unei circulare din 6 august 1944 — *de crearea de zone de guvernare revoluţionară pentru a ajunge, progresiv, la stabilirea unei puteri unice, graţie insurecţiei armate generale*[4]. Încă din octombrie 1944, el va reveni clandestin în Vietnam. unde se vor constitui, cu ajutorul serviciilor de informaţii americane, diverse *zone eliberate.*

În momentul prăbuşirii Japoniei, Viet-Minh-ul avea numeroase atuuri în mîinile sale : populaţia era exasperată de mizeria adusă de război şi de bombardamente ; el era singura forţa demnă de acest nume ; în fine, prestigiul francez fusese teribil afectat de lichidarea de către Tokio a administraţiei şi a armatei coloniale. El va reuşi să pună mîna pe o mare parte a armamentului trupelor Vichy-ului şi pe unele stocuri japoneze. Va putea să-şi completeze cu uşurinţă acest armament, adresîndu-se generalilor chinezi, totdeauna în pană de bani, care fuseseră însărcinaţi, prin acordurile de la Potsdam, să primească, în jumătatea de nord a Indochinei — pe care o jefuiau, de altfel, metodic —, capitularea soldaţilor Mikado-ului.

În sudul ţării, această sarcină fusese încredinţată trupelor engleze. Dar ele nu primiseră misiunea de a menţine ordinea. Or, la 2 septembrie 1945, la Saigon, au avut loc scene sălbatice, 150 de francezi fiind masacraţi de

o populaţie surescitată de proclamarea independenţei. Generalul Gracey, comandantul şef al corpului expediţionar britanic, îşi va asuma distribuirea de arme soldaţilor francezi proaspăt eliberaţi din lagărele japoneze. Va fi rîndul populaţiei franceze să-şi manifeste entuziasmul şi să se răzbune pe cei pe care îi numea încă *indigeni*. La 9 octombrie, Bevin se înţelegea cu Parisul în privinţa restabilirii administraţiei franceze în sudul Vietnamului şi, la 25 octombrie, Leclerc * îşi făcea intrarea în capitală în fruntea unui puternic corp de blindate.

Viitorul mareşal îşi va da rapid seama că forţa va fi incapabilă să reinstaureze un trecut revolut şi va conchide fără ocolişuri asupra necesităţii unei înţelegeri cu Viet-Minh-ul. La 6 martie 1946, se va încheia un acord, care făcea din Republica Vietnamului un *stat liber* în sînul Uniunii Franceze şi al federaţiei indochineze. Erau prevăzute referendumuri pentru a delimita întinderea exactă a autorităţii sale. Convenţia militară încheiată o lună mai tîrziu, de ministrul Viet-Minh al apărării,

* *Philippe Marie de Hauteclocque, zis Leclerc* (1902—1947). Mareşal al Franţei. De două ori prizonier în mîinile nemţilor, evadează în mai-iunie 1940, se alătură lui de Gaulle la Londra, devine guvernator al Camerunului, care se alătură graţie lui Franţei libere. Comandant militar al Africii Ecuatoriale Franceze (A.E.F.), părăseşte Ciadul cu o coloană a forţelor franceze libere, cucereşte Cufra din mîinile italienilor (martie 1941) ; în decembrie 1942, părăseşte Ciadul pentru a se alătura lui Montgomery la Tripoli (2 februarie 1943). Participă la campania din Tunisia şi, apoi, în iunie 1944, la debarcarea aliată din Normandia. Intră în Paris în fruntea celei de a 2-a divizii blindate şi primeşte capitularea garnizoanei germane. Va elibera Strasbourgul la 23 noiembrie 1944. Comandant şef al forţelor franceze din Indochina (1945), primeşte, din partea Franţei, capitularea Japoniei. În 1946, devine inspector al forţelor din Africa de Nord. Moare într-un accident de avion. Demnitatea de mareşal al Franţei îi va fi acordată postum în 1952. *(n.tr.)*

Vo-Nguyen-Giap *, și generalul Salan, prevedea că Franța va ajuta la crearea și pregătirea armatei vietnameze, cu care va apăra țara, în comun, pe parcursul unei perioade de 5 ani, la capătul cărora urma să o evacueze complet. Întru executarea acestui aranjament, două divizii franceze vor debarca în golful Along. Vom nota în trecere similitudinea acestei formule cu aceea care avea temporar să prevaleze, cîteva luni mai tîrziu, grație bunelor oficii ale Londrei, între Haga și guvernul indonezian al lui Sutan Sahrir. Aidoma, în cele două cazuri, puterea colonială, supraapreciindu-și forțele, va crede posibil să revină asupra cuvîntului dat și să lase să vorbească armele.

Un om acționa în această direcție din toate puterile sale. Era Thierry d'Argenlieu * *, care ieșise din Carmelul său pentru a deveni amiral al Franței libere și din care de Gaulle făcuse înaltul său comisar la Saigon. Pentru el, acordul încheiat cu Viet-Minh-ul era un veritabil München. El se va mira în fața lui Leclerc că șefii *unui corp expediționar atît de impresionant preferaseră să trateze mai curînd decît să se bată*[5]. Profitînd de vidul de putere de la Paris, el va favoriza crearea unui separatism

---

* *Vo-Nguyen-Giap* (1912 — ?), general vietnamez. Profesor de istorie la Hanoi. Se alătură lui Ho Și Min în lupta contra japonezilor și intră ca învingător în 1945 în Hanoi. Șef al forțelor armate ale Frontului Militar al Vietnamului, înfrînge trupele franceze la Dien Bien Phu. Numit ministru al apărării în 1960; organizează armata populară a Vietnamului și conduce lupta contra trupelor sud-vietnameze și a aliaților lor americani. Cunoscut sub numele de Giap. *(n.tr.)*

** *Georges Thierry d'Argenlieu* (1889—1964). Amiral francez. Ofițer de marină. În anul 1920 a intrat în Ordinul Carmeliților (ordin religios, constituit în secolul al XII-lea, numele îi vine de la muntele Carmel, aflat actualmente în Israel). În 1940 se alătură generalului de Gaulle la Londra, care îl numește înalt comisar pentru zona Pacificului (1941). Comandant al forțelor navale ale Franței libere (1943). În 1945, va fi desemnat înalt comisar pentru Indochina. După sfîrșitul războiului se reîntoarce la viața monahală *(n.tr.)*

cochinchinez *, provocînd astfel neliniștea Viet-Minh-ului, care fusese lăsat să creadă, prin acordul din 6 martie, în reuniunea celor *trei Ky*, trei provincii ale Vietnamului. Se va vedea bine acest lucru în luna aprilie, cînd, la Dalat, se va reuni o primă conferință însărcinată cu studierea punerii în aplicare a acestui acord. Se va vedea și mai bine încă la Fontainebleau, unde se va deschide, la 9 iulie, în prezența lui Ho Și Min, o negociere destinată să definească poziția Vietnamului în sînul Uniunii Franceze.

Foarte rapid se vor lovi de chestiunea Cochinchinei. În mai, acolo fusese constituit un guvern provizoriu, compus din notabilități pro-franceze ; acesta trimisese la Paris o misiune, prezidată de colonelul Xuan, care se va bucura în numeroase cercuri de o primire favorabilă. N-a fost cazul lui Maurice Thorez, care nu va ezita să declare că nu înțelegea, în nici un fel, *să fie considerat drept eventualul lichidator al pozițiilor franceze în Indochina* [6].

Nu mă lăsați să plec cu mîinile goale, implora Ho Și Min, care va face aluzie, în fața șefului misiunii franceze la Hanoi, guvernatorul Sainteny, la elementele care, la fața locului, combăteau politica sa de negocieri și de înțelegere. Un *modus vivendi* va fi stabilit, în cele din urmă, la 14 noiembrie, la Fontainebleau, dar importanța sa era prea limitată pentru a putea să creeze iluzii. Curînd, vor izbucni incidente grave cu ocazia impunerii unilaterale a unui control vamal francez la Haiphong, portul orașului Hanoi.

---

* *Cochinchina* — Regiunea Vietnamului de Sud care se întinde mai ales pe cursul inferior și delta Mekongului și care constituie un sector în care se cultivă orezul ; dens populată. Parte a fostului imperiu khmer, Cochinchina a trecut în întregime sub stăpînirea familiei Nguyen (dinastia vietnameză) în secolul al XVIII-lea. Va fi cucerită de francezi între 1859—1867. Francezii vor ocupa Saigonul în 1859. Partea orientală a regiunii va fi cedată în 1853, iar partea occidentală în 1867. Cochinchina devine colonie franceză, inclusă în Uniunea indochineză, în 1887. Va fi încorporată în Vietnam în 1949. *(n.tr.)*

Li se va pune practic capăt, la 23 noiembrie 1946, atunci cînd *pentru a da o lecție Viet-Minh-ului* [7], generalul Valluy va bombarda orașul, dînd ordin trupelor sale să pună complet stăpînire pe acesta. Au fost 6 000 de morți. Ho Și Min va încerca să negocieze, dar, la 19 decembrie, milițienii comuniști iau ostatici din rîndurile populației franceze. Izbucnește războiul, un război care va dura șapte ani și jumătate. În mai 1947, prefectul radical Émile Bollaert, care îi va succeda lui d'Argenlieu, va încerca să negocieze. Dar Paul Coste-Floret, din partea Mișcării Republicane Populare, ministru al Indochinei, va declara că *nu mai este o problemă militară* [8], va refuza să trateze cu Viet-Minh-ul și va promite independența Vietnamului lui Bao Dai, care se refugiase la Hong-Kong.

Istoria războiului din Vietnam interesează în mod esențial politica franceză. Datorită faptului că în acest caz adversarul era comunist, aceasta va intra progresiv în războiul rece. Începînd cu anul 1948, anul loviturii de la Praga, 'presa sovietică va denunța cu o virulență crescîndă atitudinea guvernului de la Paris și încurajările pe care acesta le-ar fi primit, dacă este să-i credem, din partea Washingtonului. În ianuarie 1950, Ho Și Min solicită recunoașterea diplomatică a guvernului său *, care îi este acordată imediat de către Pekin (Beijing) și Moscova. Între timp, elementele moderate fuseseră eliminate ; curînd, partidul comunist, dizolvat în 1945, va fi reconstituit oficial. Toate acestea vor constitui argumente pentru ca ge-

* Republica Populară Chineză recunoaște R. D. Vietnam la 19 ianuarie 1950. Uniunea Sovietică recunoaște R. D. Vietnam și guvernul acesteia la 28 ianuarie 1950. Ulterior ea va fi recunoscută de către : România (31 ianuarie 1950), Cehoslovacia (2 februarie 1950), Polonia, R. P. D. Coreeană, Ungaria (3 februarie 1950), Bulgaria (8 februarie 1950,) Iugoslavia (21 februarie 1950) ș.a. *(n.tr.,*

neralul de Lattre de Tassigny * — numit comandant şef în decembrie 1950, după ce armata franceză suferise o serie de eşecuri — să alarmeze Washingtonul. Angajaţi în războiul din Coreea, conducătorii americani, pînă atunci foarte neîncrezători faţă de colonialismul francez, vor accepta de acum înainte să vadă în războiul din Indochina unul din fronturile unde trebuia îndiguit comunismul şi să ajute, în consecinţă, Franţa. De unde criza mondială provocată în 1954 de deznodămîntul dramei indochineze, într-o perioadă în care, la Moscova, nu se vorbea decît de destindere.

Problema Coreei, care va cunoaşte o reglementare analogă, părea totuşi, la început, să evolueze într-un mod cu totul diferit. La Cairo, la 30 noiembrie 1943, Churchill Roosevelt şi Chiang Kai-shek hotărîseră ca, la momentul oportun, vechiul *imperiu al dimineţilor liniştite,* anexat de către Japonia la începutul secolului, să-şi recapete libertatea şi independenţa sa. La Teheran, Stalin aprobase această declaraţie, dar aprecia că va fi necesară o perioadă de pregătire de aproximativ 40 de ani. În ceea ce-l priveşte, Roosevelt era favorabil unei formule de *trusteeship;* după ce, la Ialta, precizase că nu ar fi necesar ca ţara să fie ocupată în permanenţă, şeful guvernului sovietic se va pronunţa — cînd îl va primi pe Hopkins în mai 1945 — pentru o atare soluţie, administrarea ţării urmînd să fie exercitată în comun de către Statele Unite, China, Marea Britanie şi U.R.S.S. Se va conveni constituirea unei comisii sovieto-americane, însărcinată să acorde concurs

---

* *Jean-Marie Gabriel de Lattre de Tassigny* (1889—1952). Mareşal al Franţei. General în 1939. În mai-iunie 1940 a comandat divizia 14 infanterie care s-a distins la Rethel. Internat de guvernul de la Vichy, evadează, ajunge la Alger în septembrie 1943 şi în fruntea Armatei I franceze participă la debarcarea aliată din Provence (Saint-Tropez, 16 august 1944). Eliberează oraşele Toulon, Marseille, Lyon, Dijon precum şi Alsacia. La 8 mai 1945, primeşte, din partea Franţei, capitularea germană la Berlin. În anii 1950—1952, a fost înalt comisar şi comandant şef în Indochina. Demnitatea de mareşal i-a fost conferită postum în 1952. *(n.tr.)*

pentru formarea unui guvern provizoriu şi să propună ţărilor interesate un proiect de acord cu privire la un *trusteeship* cvadripartit. În fapt, acesta nu va vedea niciodată lumina zilei. El va răni, de altfel, în mod profund, sentimentele unei populaţii care se considera suficient de matură pentru o independenţă imediată.

Începînd din toamna anului 1945, paralela 38 — fixată de comun acord pentru separarea zonelor în care americanii, pe de o parte, şi sovieticii, pe de altă parte, primeau capitularea forţelor japoneze — devenise o adevărată frontieră. Statele Unite se vor opune implantării în zona lor a unor comitete populare, dominate de comunişti, comitete pe care ruşii se vor sprijini în administrarea zonei lor. Acelaşi proces pe care l-am văzut desfăşurîndu-se în Germania se repeta în Coreea şi, începînd cu 8 mai 1946, comisia mixtă avea să se amîne *sine die*. Cîteva zile mai tîrziu, un reprezentant personal al lui Truman, Edwin Pauley, a avut posibilitatea să meargă în zona de nord : el constata că ruşii *nu aveau nici cea mai mică intenţie* de a se retrage *dintr-o ţară în care tratau fără menajamente* toate formaţiunile politice tentate să facă o distincţie între *loialismul faţă de Moscova* şi patriotismul coreean. El aprecia că terenul era *mai favorabil comunismului decît practic oriunde altundeva în lume* şi că în Coreea va avea loc *încercarea decisivă,* care va hotărî dacă un sistem democratic este capabil sau nu *să răspundă provocării unei feudalităţi învinse* [9]. Dar el nu se îndoia de forma pe care o va îmbrăca această încercare...

Puţine ţări din Asia au fost la adăpost de tulburări în anii care au urmat războiului, dar în nici o parte ele nu au pus în cauză — aşa cum s-a întîmplat în China, în Indochina, în Indonezia şi în Coreea — raporturile între Est şi Vest. Rivalităţii dintre hinduşi şi musulmani trebuie să-i imputăm înfricoşătoarele masacre care vor conduce, în 1947, la împărţirea Indiilor după ce Attlee le promisese

autonomia. Guvernele Indiei, Pakistanului * și Ceylonului **, accedînd în anul următor la independență, vor decide să rămînă în cadrul Commonwealth-ului ***, chiar dacă în ceea ce o privește pe prima dintre ele ea va practica o politică de neutralitate și de *coexistență activă* care îi va da în mai multe rînduri ocazia de a-și oferi bunele sale oficii. Atîta timp cît va trăi Stalin, U.R.S.S. se va încăpățîna să vadă în Nehru **** un simplu agent al imperialismului britanic. Partidul Comunist Indian va provoca greve sîngeroase, în special la Bombay, și, în 1949, chiar o revoltă armată în rîndul țăranilor din Sud. Ca urmare, el va pune mîna în mod legal pe putere în statul Kerala și o va părăsi fără prea multă rezistență atunci cînd guvernul de la New Delhi îl va demite.

Birmania, spre deosebire de India, fusese ocupată de către japonezi. Partidul comunist — care participase activ la rezistență — a fost eliminat, la sfîrșitul anului 1946, din Liga Antifascistă, principala mișcare politică a țării. Cînd, la 4 ianuarie 1948, guvernul lui Thakin Nu va obține din partea Marii Britanii recunoașterea independenței

* La 14 august 1947, statul Pakistan își proclamă oficial independența, rămînînd în cadrul Commonwealth-ului. *(n.tr.)*

** Ceylonul își proclamă independența la 4 februarie 1948, declarîndu-și apartenența la Commonwealth. *(n.tr.)*

*** *Commonwealth* (engl. The Commonwealth of Nations = Comunitatea de Națiuni), formă de asociere și de conlucrare economică, politică, culturală etc., între Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și o serie de țări din Africa și Asia care și-au cucerit independența de sub dominația colonială engleză. Termenul Commonwealth, folosit pentru prima oară în 1917, desemna o asociație internațională care grupa Marea Britanie, Canada, Australia, Noua Zeelandă și Terra Nova (pe atunci dominion). Țările din Commonwealth, deși au regimuri și statute politico-administrative diferite, recunosc ca șef al lor pe suveranul Angliei, care este și șef al statului în unele din aceste țări, legătura cu coroana Angliei fiind doar nominală. *(n.tr.)*

**** *Jawaharlal Pandit Nehru* (1889—1964). Om politic indian. Lider al partidului Congresul Național Indian. Prim-ministru și ministru de externe (1947—1964). *(n.tr.)*

țării *, U.R.S.S. va denunța caracterul așa-zis fictiv al acestei independențe și curînd comuniștii vor trece la acțiune armată. Nu erau singurii. Bande de troțchiști operau deja de doi ani, luptătorii Karen din Sud-Est își apărau cu armele dreptul provinciei lor la autonomie, unii militari luaseră drumul mișcării de partizani și banditismul bîntuia aproape pretutindeni. Pentru a completa acest tablou de anarhie sîngeroasă nu lipsea decît intrarea în scenă a trupelor lui Chiang Kai-shek. Respinși de armatele lui Mao, 4 000 de soldați ai Kuomintangului se vor refugia în 1949 în statul Șanilor **, la Nord-Est. Nici pînă în ziua de astăzi guvernul de Rangoon, în ciuda demersurilor repetate pe lîngă O.N.U., n-a reușit să se debaraseze decît de o mică parte dintre aceștia.

Malaiezia n-a obținut independența decît zece ani după celelalte mari posesiuni britanice din Asia. Structura populației sale, compusă din părți aproape egale de chinezi și de malaiezieni, importanța strategică a Singaporelui, care forma, de altfel. o colonie distinctă, însemnătatea economică a plantațiilor de hevea și a zăcămintelor de cositor explică această întîrziere. Comuniștii — recrutați mai ales printre chinezi — vor declanșa, în iunie 1948, o gherilă de o sălbăticie deosebită, pe care englezii o vor combate cu hotărîre. În cele din urmă, președinția federației malaieziene va fi încredințată unui sultan socialist, englezii rămînînd în această țară pînă la anihilarea completă a unei revoluții care, prin 1950, părea să aibă cîștig de cauză.

---

* La 4 ianuarie 1948 este proclamată independența Uniunii Birmane, care refuză să facă parte din Commonwealth. Între 24 iulie/1 august 1947 — 5 iunie 1956, conducerea guvernului este asigurată de Thakin Nu, U Nu. *(n.tr.)*

** *Statul Șanilor* a fost întemeiat în secolul al XIII-lea de către frații Athinhkaya, Yazathinhkyan și Thihathu, fiind situat în Birmania Superioară și mărginindu-se la nord cu Myedu (districtul Shwebo) și Bangui (districtul Monywa), la sud cu Pyit (sau Prome), la vest cu districtul Pakokku, iar la est cu districtul Kyaukse ; capitala în orașul Myinsaing, iar din 1312, în orașul Pinya. *(n.tr.)*

Cît privește Filipinele, cărora Statele Unite le vor acorda independența — ca urmare a angajamentelor anterioare — imediat după victoria asupra Japoniei, ele vor fi, de asemenea, începînd cu anul 1948, teatrul unor lupte sîngeroase, după ce mișcarea de rezistență de stînga Hukbalahap, mai cunoscută sub numele de Huk, va refuza să predea armele guvernului, condus de premierul Roxas *. Șeful mișcării, Luis Taruc, va mărturisi atunci că făcea parte de mult timp din partidul comunist, a cărui influență asupra hukilor devenea din ce în ce mai clară. Și de astă-dată, partizanii păreau gata să pună mîna pe putere, dar, în cele din urmă, guvernul va reuși să îi supună. Fără ajutorul puternic al Statelor Unite n-ar fi fost în măsură să reușească, ceea ce este greu de contestat.

Avînd în vedere frămîntările care bîntuiau restul Asiei în următorii primii cinci ani de după război, Japonia oferă o față extraordinar de calmă. Satisfăcută, în ciuda celor ce s-au întîmplat la Hiroshima și Nagasaki, de protectoratul american, dînd ascultare cu docilitate consemnelor de democratizare ale lui MacArthur **, ea pare să se convertească fără rezerve la modul de viață american. Lipsiți în mod practic de orice drept de control privind

* *Manuel A. Roxas* a ocupat funcția de președinte între 27 mai 1946 — 16 aprilie 1948. *(n.tr.)*

** *Douglas MacArthur* (1880—1964). General american. Comandant al Academiei Militare de la West Point (1919) ; șef al statului major al armatei americane (1930—1935). Comandant al forțelor americane din Extremul Orient (iulie 1941) ; s-a retras în fața japonezilor la Luson, dar le-a rezistat la Bataan și Corregidor (pînă în mai 1942). Comandant șef al forțelor aliate din Pacificul de Sud, conducînd cu succes contraofensiva care a dus la recucerirea insulelor Amiralității (februarie — aprilie 1944), Salomon, a Filipinelor. Va primi capitularea Japoniei la 2 septembrie 1945. Comandant al trupelor de ocupație din Japonia. Comandant al trupelor Națiunilor Unite în Coreea. A încercat să extindă conflictul la China, în scopul de a respinge definitiv „pericolul comunist". A fost dezavuat de Truman, care l-a înlocuit în 1951. În 1952 devine președintele societății Remington Rand. *(n.tr.)*

condițiile ocupației americane, sovieticii vor protesta în mai multe rînduri contra acestor metode *coloniale*, ca și împotriva hotărîrii, anunțate încă din 1947, de către Washington, de a negocia un tratat de pace separat cu Tokio.

Partidul Comunist Japonez orchestrează această campanie care va da unele rezultate, pentru că va obține, la alegerile din 1949, aproape 10% din voturi și 35 de locuri de deputați. Același an 1949 va consemna reîntoarcerea în Japonia a 90 000 de prizonieri de război, supuși — în timpul șederii lor în U.R.S.S. — unei propagande intense. Extrema stîngă va exploata dificultățile economice și va multiplica incidentele. În luna iulie 1949, poliția japoneză va efectua percheziții la reședințele partidului și la sediul publicațiilor sale, unde credea că va putea descoperi dovada că acesta pregătește o revoltă. Comuniștii nu se vor împotrivi, ceea ce va atrage un violent atac, în ianuarie 1950, din partea organului de presă al Cominformului, îndreptat împotriva numărului 2 din partid, Sanso Nosaka. Dar tovarășii săi se vor solidariza cu el ; acesta își va face o autocritică moderată, și, în cele din urmă, va fi reabilitat.

Partidul Comunist Japonez va depăși deci această criză, comparabilă întrucîtva aceleia care se va produce cam pretutindeni în mișcarea comunistă datorită rupturii cu Tito. Încurajat de victoria lui Mao Țzedun (Mao Zhedong) și de încheierea unui pact de alianță cu socialiștii, Partidul Comunist Japonez declanșează noi greve, punctate de încăierări. La 30 mai, cinci soldați americani sînt omorîți cu pietre de mulțime, în cursul unei manifestații comuniste desfășurate în piața imperială din Tokio. Represiunea va fi severă. Opt manifestanți sînt condamnați la pedeapsa cu munca forțată și unui număr de șapte deputați, printre care Nosaka, li se va interzice dreptul de a participa la viața publică. Ei își vor lua tălpășița pentru a scăpa de arestare. Dar la 25 iunie 1950, MacArthur va primi alte însărcinări : armata nord-coreeană trecuse în forță paralela 38.

Bibliografie și note

1. Tibor MENDE, *L'Asie du Sud-Est entre en scène*, Paris, Éditions du Seuil, 1954, p. 144.

2. Max BELOFF, *Soviet Policy in the Lar East*, London, Oxford University Press, 1953, p. 16.

3. Philippe DEVILLERS, *Histoire du Viet-Nam*, Paris, Éditions du Seuil, p. 138.

4. NGUYEN VAD-DAM, *Le Viet-Nam en marche*, Hanoi, Éditions en langues étrangères, 1955, p. 32.

5. DEVILLERS, *op. cit.*, p. 242.

6. *Ibid.*, p. 268.

7. LACOUTURE et Ph. DEVILLERS, *La fin d'une guerre*, Paris, Éditions du Seuil, 1960, p. 18.

8. FAUVET, *op. cit.*, p. 157.

9. TRUMAN, *op. cit.*, tom. II, vol. 2, p. 69—71.

HARTĂ

DUELUL

CUPRINS

CĂRŢI ÎN CURS DE APARIŢIE

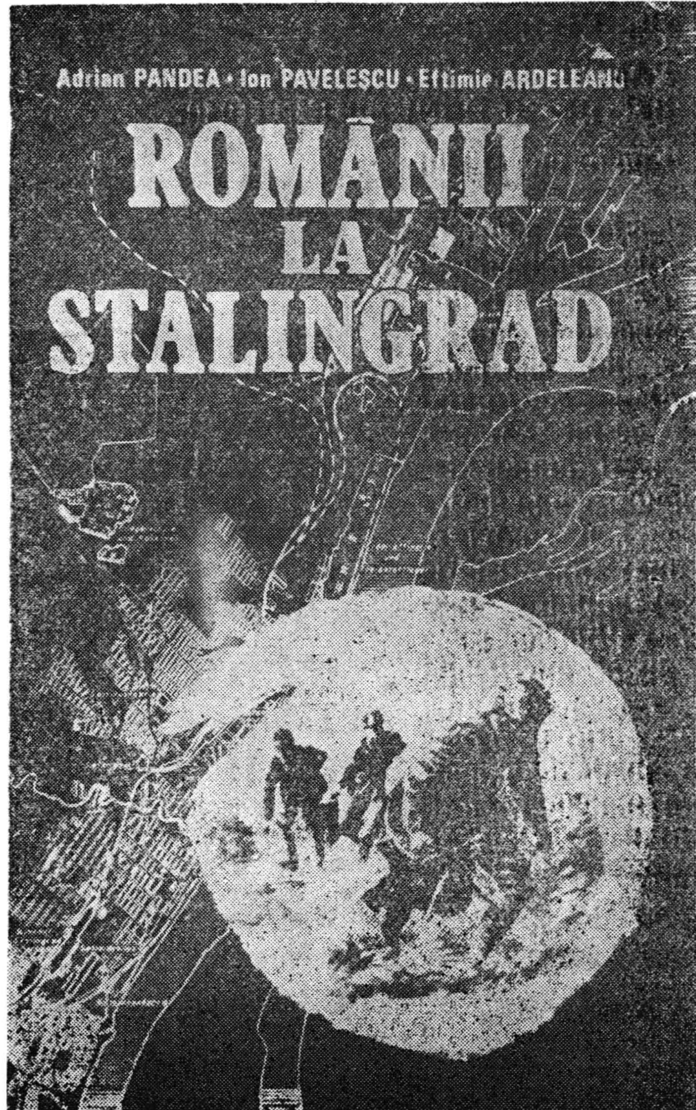
Henri Bernard

PANORAMA UNEI ÎNFRÎNGERI. BĂTĂLIA BELGIEI ŞI DUNKERQUE (1940)

Dunkerque (1940)

Lucrarea aduce în atenţia publicului larg şi a specialiştilor evenimentele militare din mai-iunie 1940 de pe frontul din vestul Europei, pe acest fundal derulîndu-se una dintre cele mai complexe acţiuni din istoria artei militare : apărarea ultimelor poziţii aliate din Belgia şi evacuarea unei mari grupări terestre salvate de la lovitura nimicitoare pregătit de Wehrmacht. (traducere din limba franceză).

Adrian PANDEA • Ion PAVELESCU • Eftimie ARDELEANU
ROMÂNII
LA
STALINGRAD

ÎN LUNA MAI, ÎN LIBRĂRII, PRIMA CARTE ROMÂNEASCĂ DESPRE BĂTĂLIA STALINGRADULUI

ADOLF HITLER :

Toate statele Europei se găsesc azi în situația unor călători dintr-o barcă și care au același scop. Cine nu vîslește, se îneacă !

ION ANTONESCU :

Eu nu părăsesc barca, dar cu brațele goale nu trimit soldații la luptă și trebuie să știu cu cine și încotro merg în barcă !

Răspunzînd astfel avertismentelor străvezii formulate de Führer, mareșalul avea în minte imaginile halucinante ale tragediei românilor la Stalingrad : „Drumul spre Cernîșevskaia era presărat cu cadavre de soldați români, dezbrăcați și oribil mutilați de tancurile care trecuseră peste ei".

A. Pandrea, I. Pavelescu, E. Ardeleanu
ROMÂNII LA STALINGRAD
476 p., format 13 × 20 cm, broșat ; 350 lei.

Acum 50 de ani, între Don și Volga, la marginea Europei, a avut loc cea mai mare bătălie terestră din istoria mondială a conflagrațiilor : STALINGRAD. Alături de principalii protagoniști ai confruntării, Wehrmachtul și Armata roșie, acolo și atunci, la răspîntie de continente s-a găsit ARMATA ROMÂNĂ. Cu toate că Stepa Calmucă și Cotul Donului sînt denumiri care le-au rămas întipărite în memorie, românilor le-a fost refuzată timp de o jumătate de secol posibilitatea de a spune adevărul despre bătălie, deși erau pe deplin îndrituiți : peste

200 000 de participanți, din care circa 150 000 au fost victime ale acestui măcel apocaliptic. Striviți pe cîmpul de bătălie între Krasnaia Zvezda (steaua roșie) și Hakenkreuz (zvastica nazistă), ostașul român avea să fie încă o dată „învins" de neștiința sau reaua voință ale istoricilor din toate cele patru puncte cardinale, favorizate de obediența ideologică față de Kremlin și îverșunarea antinațională a regimului comunist de la București.

Premieră în istoriografia românească și mondială, cartea de față consacră ceea ce s-ar putea numi viziunea comandamentului român asupra bătăliei de la Stalingrad. Apelînd la forța de convingere a documentului de arhivă inedit, lucrarea pune în evidență evoluția dramatică a evenimentelor din noiembrie-decembrie 1942, injustețea acuzațiilor care au fost aduse trupelor române de cei care la acea dată le erau „inamici" sau „aliați".

Un memento zguduitor pentru toți românii, pentru toți cei care între Nistru și Tisa sînt legați într-un fel sau altul de marea tragedie de la Stalingrad.

Tiparul executat sub comanda nr. 522 la I. P. „Filaret", str. Fabrica de chibrituri nr. 9—11, București România

EDITURA MILITARĂ

CAP. 13 — *Cutia Pandorei (1945—1946)*: Începutul erei atomice. Planul Baruch. Truman, s-a săturat să răsfețe Sovietele. Discursul lui Churchill de la Fulton • CAP. 14 — *Baraj la Sud (1945—1947)*: Crizele din Iran, Turcia și Grecia. Doctrina Truman • CAP. 15 — *Cinci tratate și nici o pace (1945—1947)*: Tratatele cu sateliții Reich-ului. Primele divergențe în Germania. Apelurile lui Molotov și ale lui Byrnes adresate poporului german. Eșecul Conferinței de la Moscova • CAP. 16 — *Baraj la Vest (1947)*: Planul Marshall. Îngrădirea. Crearea Cominformului. Agitație în Europa occidentală • CAP. 17 — *Nașterea blocurilor (1949—1950)*: Lovitura de la Praga. Ruptura sovieto—iugoslavă. Epurarea. Democrațiile populare. Finlanda își salvează libertatea. Blocada Berlinului. Pactul Atlantic • CAP. 18 — *Comuniștii de margarină (1940—1950)*: Victoria comunismului în China • CAP. 19 — *Furtună asupra Asiei (1945—1950)*: Crizele din Indonezia și Indochina. Ocuparea Coreei și a Japoniei.

ISBN 973-32-0305-X
ISBN 973-32-0307-6

Lei 150